

Job ar Moal

Ar Bara loued

Eñvorennoù eur peizant a Vro-Dreger

bet lakaet e brezoneg gand

Louis Conq

ha

Paotr Jeg

Notenn : lakaet e oa bet skrid Job ar Moal e brezoneg da genta gand Louis Conq. Goude-ze eo bet "tregeriekaet" gand Paotr Jeg, pa oa Job ar Moal euz Bro-Dreger. Adlakaet eo bet gwechou 'zo en doare-skriva "lennegel" evid ma vefe êsoh da lenn. Dreist-oll eo bet adlakaet ar "z" e meur a her. Lenn, e galleg "Leclerc : "Grammaire du dialecte de Tréguier" pe war "Embann an Hirwaz" "Leclerc : "Yezadur an tregerieg".

Taolenn

<p>Ar maro Mestr nevez Seveon An odivi chistr Ar yaou gamblid An Tonton ar Rolland Ar gorrikez elektrisite Ar C'hwil Eost 1914 Ar hatekiz Ar vuhez kaled Erh Paotr ar homisionou Fererez ar hoefou Ar "Miseron-Gwenn" An avañtur vraz Asiedou kentañ Seveon Cheñchamant buhez Skol Zant Jozef Plistin Mare braz ar hantved Pask kentañ Ar veaj e diavêz bro Palmares ar priziou An archer Zant Jo Ar grip spagnol Ar peoh Tok-melons ar patriach "Gang" ar fals voneizerien Soaz Seveon, aozerez Bi, Rault, Meur, Mathon hag ar re all Breviel Zant-Erwan "Poil de carotte" hag ar vell-droad Tonton ar Goaziou An difueriou tredan (an izolatourien) An diroudennadur Eur hrogad mell-droad Ar peizant tregeriad en despet dezañ... An digorn-tro Ar paotr-saout An Aotrou enseller Deiz kentañ ar bloaz</p>	<p>Beilladegou karter Triad Boud-Iliao Al labourerien diouz an devez An dremenidi An dornadeg Ar wastell Ar bara loued Ar patatez Kustumou Ar moter Japy Ar hleuziou An dehadenn Rustik Ar vell-droader bihan Ar charivari Ar "Rodig-a-dro" Tintin hag an "Dougou-paperou" Paotr ar harr-nij hag ar chiminaler Ar hask-branskell An tenner-kleizard Zant-Rafael An dichapadenn-vraz Ar hask-brañskell Ar hartad-gwin Taburet War-raog... kit ! An tenner-kleizard a-darre Kelhiou en dour Ar bermision-eost Ar boultrennerez Paotr ar horveou Soudard ar Moal, niverenn 1718, brasañ kampion ar bed Ar re gentañ da vezañ dizoudardet Mandore ha simbalennou An toull An diskrouger-anduill Doyen ah a kuit Digor e oa ar vordell Bleuniou Priel Ar marhad du Liberte</p>	<p>Ar senedour Bizit ar hrog-labour Chann-Vai An ti-studi Kentañ karg Berr ar peuri ganin Penn an hent-kev O kemer ma nij Cheñchamant roud. Ruz ha gwenn Ar henteliou Al labourer-noz Ar groaz aour Ar glaskerien-vara Dimezom Ribouliou-milliget Ar bañsion Ar garriolenn-dre-dan Oto... desker Ar garriolenn-dre-dan kabestret An aotre-da-gonduiñ Ar pañsionou Falz an Ankou Mathis O lakaad gwerz-sezi war an traou Gref Bear Eun istor oto War-raog, bugale ar vammvro ! Pontanezen Eaubonne Begny Rocroi Ar stal-werz "Armor" Champagn Toull-diskarg "stal-werz Armor" Paotr e vomeder Rimogne-Vervins-Compiègne... hag e-se Limoges Ra gendalho ar vuhez</p>
---	---	---

Ar maro

Deuet e oa an noz. Bezañ 'oam gand koan. Ma mamm, ma breudeur, ma hoarezed hag ar zervijerien a oa ouz taol. Me a oa 'n em hoañze war mên ront an oaled, e-tal an tan. Souezet e oan o weled on amezeien oh erruoud lerh-ouz-lerh, gand o frijoug hag, a-wechou, o mevelien. Toud, goude eur zalud diardou, a dreuze ar gegin evid mond da gambr on zud.

Stonket e oa toud an dud. A-greiz-toud e savas eur vouez izel. Eur vaouez a dibune ar pedennou, e brezoneg. Ar famill ah eas neuze da hadkavoud ar re all. Ha Matilda, unan euz ar matezed, a grogas em dorn ha ma hasas ganti d'ar gambr. En em zoñjal a reen e oa eun dra bennag a-bouez o c'hoarvezoud.

Plah ar pedennou a oa tost d'ar gwele. Toud an dud a daoulinas. Dond a reen a-benn da guitaad ma diwallerez hag en em zilen e-kichenn ar gwele. Gweled a ris ma zad, astennet, difiñv. E daouarn a oa juntret, eur chapeled du etre e vizied. E gorv a oa goloet gand eul liñsel hag eun tapis gwenn. Er hostez kleiz, e oa lakaet eur hrusifi.

Evidon, ne oa ket maro ma zad. Diskuizañ a ree hepken. E kred e oan ma lavared ar pedennou evid hastañ pare e harr a harze anezañ da redeg war-lerh ar zaout.

Ar maro kentañ a welen. Pevar bloaz e oan, a-veh. D'ar 27-se a viz C'hwevrer 1911, ma zad a oa nao ha tregont.

Mestr nevez Seveon

Ma mamm, bet ganet Soaz an Heveder, a oa muioh anavezet dindan an hano a Zoaz Seveon. D'ar mare-ze, n'anavezet ket "stad sivil" an dud. Dougen a reent aliesoh hano al leh ma oant o chom ennañ. Ma mamm a oa bet ganet e 1872. E 1896, e timezas da eur Jolu, kosoh eviti a dri pe bevar bloaz. Dond a rejont da derhel menaj da Goz-Leh, e Kamlez, da houde da Gastell-Du, e Langoad.

He fried kentañ a varvas da daou vloaz ha tregont, o lezel anezi heh-unan gand daou vugel. E 1902, e haddimezas gand Izidor ar Moal, ma zad. Dond a rejont da jom da Zeveon. Ma mamm a jomas intañvez, evid an eil gwech, e 1911, gand pemp a vugale e karg. An hini henañ, ar Jolu, enoa trizeg vloaz ha me, an hini yaouankañ, pevar bloaz. Stad al leveou, e Seveon, evel e kalz menajou e Bro-Dreger, a oa neuze gwall-reuzuz. Ar gouelmikêliou a gemere dale. Ma mamm a dleas mond, meur a wech, da leñvañ ouz Kont Roquefeuil evid ma pledfe ganti en ti ar perhenn : kont Vaujus-Lagan.

Eun nebeud miziou a-raog e varo, ma zad hag a fallae bemdez gand an droug a grigne e harr, enoa gopret Fañch ar Rolland, euz Kelou-Mad, e Langoad, da vevel diouz ar bloaz. Evel just, e oa red e baeañ "amzer-leun". Ma mamm hag a oa c'hweh vloaz ha tregont, ne zoñje ket, tamm ebed, dimezi evid an deirved gwech. Med red e oa bevañ ! D'ar mare-ze, dreist-oll evid an intañvezed, ne veze ket kont diouz karantez. Dimezi a reed dre red, evid padoud.

Eun deiz a viz Even, pa dihunis, e oen souezet gand ar mone-done digustum a rene e Seveon, ken en ti hag er porz hag e grañj ar binviou. Goulenn a reen digand Maria Lukaz, mestrez matez ar menaj, displegañ din petra a hoarveze. Berrig-berr e oe an displeg ! Ma mamm a hour-hemennas din dond ganti er-mêz ha ma hasas a-dreñv an ti, gand urz da jom eno beteg eur hemenn nevez all. N'am-oa torret netra, n'am-oa ket roget ma dillad, ne gomprenen ket perag e oan lakaet e pinijenn.

Bezañ e oan aze em zoñjou, war-dro deg eur, pa deuas ma breur ha ma hoar, Yann ha Frañsin ar Moal, d'am hadkavoud. Bet o-doa an heveleb urziou. O goulennata a reen. Perag toud ar mone-done-ze ? Perag e kemere al listri taol hent ar hrañj ?

E-barz al leh-se, kempennet penn-da-benn, em-oa gwelet e oa bet savet taoliou-an-eost war o marhou-koad. Daou devez a-raog, Chañmar ar Rolland a oa deut abred d'ar menaj hag e-noa lahet eul loue ha diwadet eur hochon yaouank. Goude, e-noa greet pate ha chaosiz ha ne oam ket bet aotreet d'o zañvañ.

Yann a laras dim e oa bet lakaet er guzulig gand Maria. Reiñ a reas din da hovezoud ar helou braz : « Hirie zoken e tle bezañ eured on mamm gand Fañch ar Rolland, ar "paotr-harnez" ! » Hervez ar helou roet gand Maria, ne hellem ket kemer perz nag en overn-eured nag er friko. Med ar Vari galoneg he-doa touet mired dim eul lodenn euz ar pred-eureud.

On mammig a oa bet dibleguz ganim en he mennoz, o lakaad en a-raog ne helle ket on gwiskañ evid an digouez. Ouspenn-ze, ne oa ket a blas evidom er gweturiou da vond d'an overn-eured d'ar Vinihi. Ne gomprenen ken seurt ebed. Kompren a ris e oa red dim, adaleg an deiz war-lerh, heñvel Fañch ar Rolland on "tad" evid ma chomo dalhmad e Seveon. Me a responte dak o lared e veze cheñchet ken êz ha tra a jarreter, er menajou all, hag e helled ober evel-se du-mañ.

Beb an amzer, o hedañ al lojeiz, e taolem evez ouz ar pez a hoarveze er porz. War-dro deg eur hanter, ar gweturiou a gemeras hent bourk ar Vinihi. Yann a laras dim e-noa ar Rolland kemeret al landoniou, goude bezañ diazezet, e-barz ar wetur, ma mamm, on hanter-vreur ar Jolu hag on hanter-hoar Chann ar Jolu.

Eur pennad goude, Maria Lukaz a deuas d'on herhad evid debriñ. Evel prometet, on-oe on lod friko. Lonkañ a rejom ar gwestell, a-veh a-raog distro an eured. E-pad toud an abardaevez, e heuliem piz mone-done "paotred-ar-hog". Echu ar friko, toud an dud ah eas er-mêz. Ar re a zervije ouz taol a haste bremañ ober leurenn houlo e-barz ar hrañj. En eur horn, e oe lakaet eun daol vihan, ha warni eur gador.

Pa oa deut an noz, Maria a deuas en-dro d'on zennañ diouz an "harter-a-gastiz". Ma hemer a reas goustadig dre ma dorn hag on hasas ganti d'ar hrañj. Mond a ris 'n em hoañze en he hichenn. Neuze eo e welis eun den oh errued.

Dougen a ree war e gein eur voest vraz dalhet war e skoaz gand eul lerenn. Kammañ a ree eun tammig. Red e oe e zikour da zevel war an daol. Goude bezañ evet eur volennad chistr, en em lakaas da gas en-dro e venveg, o sachañ warnañ a-dreuz. Kleved a reen soniou. Hag e welen koublajou paotred ha merhed o vond hag o tond, o treiñ warne o-unan, ha hartañ evid mond adarre. Gweled a reen ma mamm o tremen dirakon, e divreh ar Rolland heb taol din eur zell.

Ar soner a oa Jul an Amezeg hag ar soniou-ze a gleven a oa soniou o tond diouz e arkordeon, a laras din Maria. N'houvezan ket pegeid e padas ar bal. Maria am lakaas da gousked, en daol kegin Seveon. Rag an daol-ze a zervije ivez da wele ; dindanni e oa eun spes torchenn goloet gand eur holhedad pell kerh klozet klok. Diouz eun tu, he-doa diou dor war rez gand gwerzidou a laoske an êr da dremen. Ma flas a oa aze, pa veze eun toullad tud e-barz ar menaj.

An deiz war-lerh beure, Maria a hadlavaras din am-oa eun tad nevez hag a oa hiviziken mestr Seveon.

An odivi chistr

Nebeud amzer goude an eost, e Bro-Dreger, e veze dornet ar melchon. Ar Rolland a digase e garradou foenn melchon ti Erwan Gallou, a dalhe eur menaj e-kichenn Seveon. Hemañ a oa o paouez prenañ eun dornerez kaset en-dro gand eur "vapeur", an hini gentañ euz ar hontre.

Bezañ e oam e miz Gwengolo 1912. Selled a reen kargañ ar harr. Petra muioh em-ije gallet ober da bemp bloaz, atao em lostenn ?

Eun devez, ma mamm a laras d'ar Rolland :

- « Kas hemañ ganit ! »

Ma zad am zavas war ar harrad. Erruet er penn-leh, evid harz ahanon da vond war-dro ar mekanik, am fizias e Maivon Gallou. Houmañ am hemeras en he harg ha ma lakaas 'n em hoañze war treujou he zi en eur lared :

- « Chom aze, ha me ah a da reiñ dit eur bannah traou mad ».

Chom a reen 'n em hoañze, a gement muioh parfet, ma oan dirag an dornerez. Eur hard eur goude, Maivon Gallou a digasas din eur volennad vraz a evaj dianav evidon. Odivi ha mél mesket e oa.

- « An dra-ze a zo gwell vad ! » emezi. « Ober a rey vad dit ; kemer toud da amzer evid hen evañ ».

An evaj a oa dous ken e oa. Hen lipad a reen goustadig. Kaoud a reen anezañ saouruz. Eur pennadig goude, e roudellen d'an douar en eur youhal gand ar boan gov. Echu an dornañ, ma zad am lakaas er harr hag a gemeras hent an distro. Derhel a reen da youhal en eur hadlared beb an amzer :

-« Zant Erwan ! Zant Erwan ! »

Distro da Zeveon, ma zad a displegas d'am mamm ar pezh a oa digouezet. Kompren a reas buan ma stad. Daoust ma oa pareerez, e kavas dezi ne vefe ket he louzeier da vad ebed evid he mab.

- « Maivon he-deus roet kalz re a alkol dezañ. An danvez kov a dle bezañ gloazet. Red e vo ober dezañ gwalhaj-kov. Gwelloh eo dit mond da glask ar medisin ».

D'abardaez noz an "Aotrou Lolo" (ar medisin Loyer), a oa e Seveon.

- « Grevuz eo, emezañ. Red e vo ober gwalhajou-kov dezañ, ha, dreist-oll, na roit dezañ tamm boued ebed ».

Ober a reas din eur gwalhaj.

- « Dond a rin en-dro, e penn kentañ an noz, evid ober eur gwalhaj all hag e roin dezañ eun distaner evid ma hello diskuizañ eun tammig ».

An deiz war-lerh, ar boan-gov a oa bepred spontuz. E-pad tri devez, an Aotrou Lolo a reas war ma zro gand largentez. Ar boan ah eas war digreskiñ nebeud-ha-nebeud. E-pad eun deg devez bennag n'am-oa boued all ebed nemed dour zoubenn heb hollen. Red e oe din eur pemzeg deiziad mad d'am lakaad adarre war ma zu.

Ar yaou gamblid

D'ar yaou gamblid, diouz ar beure, e-barz sioulder ar mêziou, e klevem o tregerni toud ar hleier, d'ar memez eur. Goude, e chome mud ar stal beteg sadorn Fask. Añjeluz ebed ken, na zoken a daoliou euriou. Lared a reed o-doa kemeret ar hleier o nij 'trezeg Rom d'ober o gourhemennou doujuz d'ar Pab.

Kleved a reen aliez komz euz burzudou, ha dreist-oll euz re on patron Zant-Erwan ; med soñjal e kemere ar hleier o nij a oa dreist ma entatamant.

Diouz ar beure-ze, eur Yaou Gamblid, e-pad ma oam gand lein, e oa kaoz a gement-se, ouz taol.

- « Bremaig, eme ma mamm, e klevim kleier Ar Roh ha re Langoad ; ha beteg disadorn ne glevim ken an disterrañ taol kloh, na zoken an Añjeluz ».

- « Mond a reont da Rom », a laras d'e dro an devezataer, Fañch ar Rouz.

Bezañ e oan 'n em hoañze 'tal an tan, war ma mên. Pa n'am-beze droed ebed da gomz, e chilaouen ar gaoz hag e huñvreen a gleier. E-kreiz ar beure, e oan e-barz al liorz, e leh ma tenne ar Jolu eur beh foenn a-benn ar bern, evid e gas d'ar zolier. Digoumoul e oa an oabl. Sevel a reen ma fri, o furchal gand ma daoulagad. Hag e klevis ar hleier brudet.

- « Ma fell dit gweled ar hleier o vond da Rom, setu deut ar momed, » a laras din ar Jolu. Tostaad a reas hag, o tiskouenn din ar hleuz : « Kee 'n ez kourvez, a-dreuz-kil, dirag ar hleuz ». Hen ober a reen en eur houlenn koulskoude :

- « Ha perag 'n em astennez ket da-unan, te ? »

- « N'eus nemed ar vugale a hell o gweled ! », a respontas Ar Jolu, gand eun êr greduz-tre.

- « Gwir eo, a zoñjen em fennig, d'am oad, e kav din n'am-eus ket pehet c'hoaz ».

- « Ha bremañ, serr da daoulagad ha digor da henou ».

Sentuz mad, e plegen adarre. Jolu a oa daoulinet em hichenn. Gwelet am-oa e-noa e dorn dehou 'dreñv d'e gein.

- « Dreist-oll, serr mad da daoulagad ha digor frank da henou ».

Hag e vountas etre ma dent eun dornad kaoh-kezeg.

- « Gwelet 'teus aneze, kleier Pask ? » a hoapaas ar Jolu.

Sevel a reen buan war ma hillorou hag o ouelañ.

Evel-se e oa buhez ar paour koz Jefig en e vloaveziou kentañ. Ma veze eun taol farserez da ober, e veze tapet da gentañ-toud. Ar yaouankañ e oa, komz a ree fall en eur vesteodiñ, ne oa mad da vann, diêzañ a ree c'hoaz ar re all.

Ma ne houezen ket kaozeal mad, e houezen nebeutoh c'hoaz lared gevier. Biken n'am-ije bet ar zoñj euz an disterrañ gaou evid klask en em didamall, m'am-oa greet eur zotoni. Soñjal a reen e oa toud an dud evel don-me e Seveon. Roet e veze din poulhenn da lonkañ. Zoken ar haoziou kontet gand an Tonton Rolland, e-pad ar beilladegou, a oa gwir bater evidon.

An Tonton ar Rolland

E Seveon, e lahed ar peurliesañ tri "gochon" a-vloaz. Distammet e veze ar hochon gand ar higer. Miret e veze eul lodennig chaosiz ha pate evid tud an ti, hag al lodenn vrasañ a veze ingalet pe d'ar person, pe da goñversanted vraz ar Roh, pe c'hoaz d'ar vignoned. Ar higer a ree ivez sosisonou hag anduill euz ar re wellañ a veze lakaet da zehañ, in-pign ouz treustou ar zolier. Daou devez labour a veze red evid lahañ, distammañ ha sallañ ar hochon.

E Seveon, on higer a oa Chañ-Mar ar Rolland, eur breur d'am zad. Red e veze mond da gerhad 'nezañ d'e gêr, gand ar charabañ. Digas a ree gantañ toud e oustillou kiger ha kivizer. Pa veze fin gand ar hochon, e profite ma zad evid ober dezañ reparañ toud an harnaj. E-pad ma veze ganeom, Chañ-Mar a loje e Seveon. Plijed a ree din kaoud an Tonton du-mañ.

Bezañ e oa eur marvailler diziviuz. Kontañ a ree flugezennou hag istoriou heb ehan. E heuill a reen dre-oll. Hag er goañv, goude koan, e-tal an tan, e konte c'hoaz. Boulh e gontadennou a veze atao damheñvel : « Gwechall e oa eur Roue er Frañs, ha bepred e zo unan emichañs... Med nann... Gaou a laran, rag ar Republik a zo bremañ ».

Hag e-pad eun curvez, muioh a-wechou, Tonton ar Rolland a gase ahanom gantañ en e viraklou, e fals-kredennou, e goñchou burzuduz leun a verhed yaouank pe c'hoaz a wrahed koz.

Ar gorrikez elektrisite

Kaset e oen bet da skol Zant Erwan Landreger, e beg miz here 1917. C'hweh vloaz hanter e oan. Ma breur Yann a oa ganin. Abaoe nebeud a vloaveziou dija e oa er skol-ze. On mamm on hasas gand ar charabañ. Karget e oa ennañ eur zahad patatez, eur zahad bleud, kig-sall hag eun doukennad jistr.

Ar patatez, ar hig hag ar jistr a veze kaset d'ar skol evid ar vagadurez. Ar bleud a veze roet d'ar Hleh, bouloñjer e Landreger, ha karget da reiñ dim on bara. Ar bañsionerien a dlee c'hoaz en em bourchas a liñseliou gand eur holhedad pell kerh hag ar penn-weleou. On mamm a guitaas ahanom, d'abardaez noz.

Ar bañsionerien en em vodas dindan ar preo da hortoz koan. Ne anavezen den ebed nemed ma breur. Kregiñ a reen ennañ dre draoñ e borpant. Doaniet kalz e oan, en abardaez-se. Selled a reen en-dro din ouz toud ar baotred dianav-ze.

Ma zellou a dardas war eur voull-werenn stag ouz zolier ar preo ha diwallet gand eur grillaj. Klask a reen kompren mad an dra-ze pa alumas a-greiz-toud. Sebezet e oan. Parañ a reen ma daoulagad ouz ar sklêrijenn gevrinuz-se a vihannaas he skeud e-pad nebeud a amzer, a vougas hag a hadalumas adarre. Eur burzud a deue da en em ober. Gervel a reen ma breur :

- « Gweled a rez ar sklêrijenn, aze, 'kroeh¹? Ahanta, alumet eo heh-unan. Sur on ! E oan just o selled outi. Petra eo an dra-ze ? »

Ma breur, ken didro ha tra, a respontas din :

- « Ar goulou-ze eo an elektrisite ».

Yann a blijas dezañ reiñ din c'hoaz displegadennou all. Med ne gredis ket eur ger euz ar pez a lare.

Ar C'hwil

D'ar hentañ devez-skol, e oe greet dim sevel evid ar bedenn. hag unan bennag a hourhemen-nas :

- « Kroazit ho tivreh! »

Me am-oa intentet "koazeit mad".

Selled a reen ouz ma amezeg kleiz en eur en em houlen ar pez a hellfen lared dezañ. Spi am-oa ivez e stagfe da gomz da gentañ. A-benn nebeudig, e roas din eun taol-ilin hag e kroazias e divreh. Ha me a reas eveltañ. Ne hovezen ger galleg ebed. Ne anavezen ket zoken ma "stad-sivil". Me a oa atao "Jefig Bihan", pe c'hoaz "Jefig Seveon", na muioh, na nebeutoh ! Eur pik ha setu toud !

En deiziou kentañ, ne glevis ger brezoneg ebed. Ne gomprenen eta netra d'an urziou roet dim. Goude eur pennadig amzer, ar mestr-skol a gavas gwelloc'h ober eun disparti. Ar re ne hovezent netra - ar re na anavezent ket ar galleg - a oe eur hartad euz ar hlasad. Kemeret e oem e karg gand eur seurez. N'am-eus ket miret kalz a eñvoriou euz ar hentañ bloavezh skol-ze, paneved unan : gwall-reuzuz e oe evidon. Gand-se ma vo aotreet din nompaz skeiñ war an tach ! Jefig Seveon ne hortoze nemed eun dra : ar vakañsou.

Eost 1914

War ar mêz, ne lenned ket ar journaliou. Kloh an tangwall a roas dim da hovezoud e oa ar Frañs o tigeriñ brezel d'an Alamagn. Galvet e oe ma zad d'an arme adaleg deiziou kentañ miz eost. Rekizisioniñ a reed ar hezeg, ar herh. Diou gazeg a guitaas Seveon er hiz-se, evid mond peleh ? Den ne oare. Ma hanter-vreur ar Jolu a oa a-veh c'hwezeg vloaz. Kemer a reas ar stur, kuzuliet gand ar "mevel ober eost".

Evuruzamant, ar merhed a oa kaloneg ; ar henzikour ne oa ket eur ger goulo. An eost en em reas evel ma helle bezañ. E Seveon, ne oa ket an dud war o zu. Ne oa ket bet gwall-vad an eost, ar pezh ne wellae ket stad al leveou, dija berr-berr. Fall e oa ar heloiou. An Alamagn a oa krog d'aloubiñ ar Beljik. An darnvuiañ euz rejimantou Breiz en em gave el linenn gentañ hag on zoudarded gand o bragouiou ruz a oa eur gwel euz ar hentañ evid an Ulhaned.

Erru e oam e hanter miz Gwengolo ha lizer diwezañ Fañch ar Rolland a oa abaoe an ugent a viz eost. Bemdez, e penn kentañ an enderv, unan bennag euz Seveon a ree ar ged war an hent. Gedal a reem ar fakter koz a ree e dro war droad. D'an ugent a viz Here nemetken, eh erruas eul lizer a

---

¹ kroeh : e kreh

roe dim da hovezoud e oa Fañch ar Rolland prizonier en Alamagn. Gloazet e oa bet en e vorzed ha greet prizonier gand an hanter euz e rejimant e Tourteron, en Ardennes. Roet e oe al lizer d'on mamm, eur zulvez, d'abardaez-noz, gand ar fakter koz a oa eet da gerhad anezañ da bost Landreger, daoust ma ne oa ket a zervich.

Ar hatekiz

En abeg d'ar brezel, e hadkemeris hent ar bañsion gand liez sizun a dilerh. Rener ar skol ha meur a vestr o-doa hadkavet o rejimantou. An darnvuiañ euz ar skolidi vrasañ a oa chomet er gêr evid labouriou ar menaj. Er skol, toud an traou a oa direizet eta. Da gelennerien, n'on-oa nemed seurezed, pe eun nebeud a vistri-skol oajet pe torret a zoudard, en o zouez an tad Lebrun, leshanvet ganim "an eskob-meur" pe "ar patriach", abalamour d'e varv hir. Abaoe ma oa e retred, e ree dreist-oll war-dro ar jardrin.

O vezañ ma vanke mistri, toud skolidi an eil bloavez, brezonegerien pe nann, a oe kendastumet. On hlasad a bemp skoliad warn-ugent a oe greet diou lodenn dioutañ. Me, evel just, a oe lakaet e-barz an eil lodenn, gand pevar pe bemp azen all ha ne hovezent ket kalz gwelloh evidon an dro da gomz galleg.

Ar seurezed a roe dim kenteliou katekiz ha n'o-doa fin ebed... ha leoriou ha ne oam ket barreg da lenn. Evidon-me, Doue hag e Zent hall a jomas hebreeg² !

Frouez al labour-ze ne dalejont ket. Da beb diskrog deg eur, en em gaven e pinijenn gand pemp pe hweh genaoueg all, kazi ordinal ar memez re. Ar binijenn a oa ober tro peder gwezenn er porz, on hatekiz en on dorn. Divennet e oa kaozeal d'on honsorted a vizer. On frealz unanig a oa da reiñ eun taol botez d'ar gwez, gand spi, en aner, d'o gweled o vond da get gand ar binijenn !

Deveziennou a oa, ar gentel katekiz a hoarveze e fin an abardaevez. Ar re a veze kastizet a dlee daoulinañ e-barz ar housk-leh, bepred al leor 'n o dorn. Ar hastiz a bade d'an nebeutañ eun eurvez goude ma veze eet ar re all da gousked.

On mestr-studi, an Aotrou Bourdon, a oa eun den en e dri-ugent, krog da vourouniñ³. Chutellad a ree pastillou bent heb paouez. Goude e dro kustum dre ar housk-leh, e tremene dirakon hag e houlenne ganin hag-eñ e hovezen ma hentel. Ma respont a veze ordinal ar memez hini :

- « Ne oaran ket ar galleg ! »

Hag e hini a veze kemend-all :

- « Red eo e deskiñ ».

Hag e lahe ar goulou oh en em dennañ en e gambrig e-kichenn an nor a dispartie an daou gousk-leh. Aze, e lenne, bepred o chutellad e bastillez bent ; hag a-raog mond d'e wele, eh aotree ahanon da vond d'am hini. A-wechou, em-ije kemend a boan em daoulin, ma ranken en em harpañ war ma daouarn evid galled kerzed. E-pad ar goañv, e vijen bavet gand ar riou. Ar housk-lehiou ne oant ket tommet. C'hoarvezed a ree ivez aliez ma vezen ankouaet gand ar mestr-studi. Hag e peuken evid digas zoñj dezañ e vezen aze c'hoaz.

Ar vuhez kaled

Fall-tre e oa ar bevañs e Zant-Erwan. Evidon, d'am lein, bara, kig-sall ha dour. Ma mamm, abalamour d'ar brezel, n'he-doa ket a beadra da reiñ amann din. Na mui a gafe, nemed e-pad miziou kaled ar goañv, miz Du ha miz Kerdu. Ma mamm a roe dim chistr, med ma breur Yann

---

² hebreeg : galleg. Ne gomprenne netra.

³ da vourouniñ : da vouernna.

nemetken ah eve 'nezañ. Dirakon, er zal-debriñ, am-oa eur henderv euz ar Roh, Loeiz Tremel, mab d'eun amunuzer ha ne oa ket bet galvet d'ar brezel. Loeiz e-noa 'ta muioh evidon : kafe hag amann beb beure. Beb merher, devez ar bizitou, e vamm a roe dezañ eun dabletenn jokola pe madigou all hag a oa dianav evid Jefig Seveon.

Diouz ar beure, a-raog lardañ ma bara gand kig-sall, e tiskouezen dezañ, heb lared ger ebed, ma bara zeh. Eur wech war div, e ree din eur zin-penn da reiñ din d'intent eh asante. Galled a reen neuze trempañ ma bara en e gafe. Hag e lonken 'nezañ e berr amzer.

Da greisteiz e veze servijet dim eun spes dour zoubenn a veze bet poahet enni al lard hag ar hig pourvezet gand tud ar vugale. Ar heginer a dremene en on zouez, gand eur pez plad karget a dammou kig. Eur blakennig metalleg merket warni niverenn bañsion ar skoliad a veze stag ouz pep tamm. Yann ha me on-oa an niverenn 23. Al lodennañ a gemere eun tamm amzer hag al lard a veze yen pa'h errue war ma asied. Ha lonket am-ije dija ma fatatez. Treutoh c'hoaz e oa ar geusteuenn da goan. Roet e veze dim restajou zoubenn kreisteiz. Ha setu e oa toud ! Eüruz an hini e-neve eun tammig lard en e rastell !

Ar gweleou, gand o golhedadou pell kerh digaset gand tud ar vugale, a oa dispartiet gand speurennou bihan koad eur metrad a uhelder. Ar vreudeur n'o-doa ket an disparti-ze. Yann ha me a helle komz an eil gand egile a vouez izel. A-raog mond er gwele, e veze red daoulinañ, en e benn, evid pedennou an noz kaset en-dro gand ar mestr-skol. Yann a oa devod braz. Adaleg ma vezem en on gwele, e houlenne stard ma lavar fem pedennou all, war ar marhad : unan evid ma echufe buan ar brezel, eun all evid distro on lez-tad, eun all evid pare ar gazeg hloazet, eun all evid ma'h afe mad ar vuoh. Menel a reen kousket aliez a-raog din ar halvar-ze.

Erh

D'an deiziou kentañ a viz Genver 1916, e-pad vakañsou ar bloaz nevez, ma mamm a daolas pled e oa koeñvet ma goug ha ma jod dehou. O fafalañ a reas ha kaoud a reas e oa ar penn-zah. Goude bezañ ridellet ludu tomm, o lakaas en eul loer goz en-dro d'am fenn. Gourhemenn a reas din mond dioustu d'am gwele ha dreist-oll am goloï mad, en eur lared din, evel eur medisin asur euz e skiant :

-« A-benn tri pe bevar devez e vi pare !»

Gourhemenn a reas da Varia Lukaz cheñch al ludu pa ne vefe ket aze. Lakaad a reas ahanon er gwele-kloz, er zal gumun, dirag an nor a skoe war borz ar menaj.

An deiz war-lerh beure, Maria Lukaz ah eas er-mêz an ti da gerhad keuneud d'ar hav. Lezel a reas an nor digor-braz. Ober a ree erh. Eun dra ral e Bro-Dreger. Pa distroas, e houlenne ganti :

- « Maria, laosk an nor digor eur pennad, evid ma hellin gweled an erh o tiskenn ».

Ma mammig hag en em gave er zal a laras, kounnaret :

- « Felled a ra dit gweled an erh o kouezañ ? Ahanta, kee 'ta, neuze !»

Eun dra bennag a oa war he spered, er beure-ze. Tennañ a reas ahanon, a-daol rust, diouz ma gwele hag am strinkas ken buan all e-kreiz al leur. N'am-oa evel gwiskamant nemed ar pez a jome euz ma roched. Ha ma mamm a zerras an nor, hag a roas c'hoaz ouspenn eun taol torroill. Ar Varia vad a deuas kerkent d'am zikour ha setu-me distroet d'am gwele. Maria a damallas d'am mamm he zaol kounnar.

- « Er stad-se, ar paour kêz bihan a helle taped e fall hag ho-pefe bet keuz diwezatoh !»

Hag e cheñchas ludu tomm ma loer hloan.

Paotr ar homisionou

E-pad ar vakañsou, eh een aliez d'ober ar homisionou : mond da gas eur volotennad amann d'ar Roh, da gerhad sukr, kafe, pe chikore ti Marharid an Diuzed da bennkêr Zant Renaod, pe c'hoaz da gas koefou da ferñ ti Chann-Vari Vaou. Pa dleen mond d'ar Roh, ne oa ket heb doan eo eh een.

Brudet e oa ar Rohiz eiz-daouzeg vloaz evid klask kann ouz ar re all. Memestra evid paotred Langoad, o amezeien-enebourien. Pa deue eur bagad Langoadiz d'ar Roh, e veze gwelloh deze pellaad diouz plasenn ar Pourhied, eun dachenn douar fraost 'dreñv d'an iliz. Houmañ a oa leurenn dibab c'hoariou kanfarded ar Roh.

Kavet e veze ordinal en a-raog abegou kannou : « Da vreur, da genderv pe da gamarad e-neus skoet unan diouzim, roget dezañ e borpant... ha 'n-eus ket rentet dezañ e gasketenn... ». Hag ar stourmadeg da gregiñ. Ne bade ket pell an traou, ar peurliesañ. Digouez ar faktour, gourdrouzou ar hantonier o vond da hervel ar gward-champet, ha setu echu ar mesk.

Vakañsou Pask ha yaoueziou an nevez-amzer a roe tro d'ar stourmadou ar brudetañ. Bezañ e oa amzer an neziou. An douar dindan ar Roh ne oa ket braz hag ar Rohiz ne dandonent ket evid klask jeu ouz o enebourien war douar ar re-mañ, e kostez Milin-Zeh. Treuziñ a reent ar Yodi, e Penn-ar-Pont hag en em guzent e-barz ar hoajou ha brouskoajou leun a biked, kegined, mouilhi, brini...

Al Langoadiz a gave o-doa ar Rohiz o harzou-bro hag e tleent bezañ bountet er-mêz war an taol. Eur stourm arloupet a groge. Ar Rohiz, lereg da ziskregiñ, en niver disterroh aliez, en em divenne evel leoned, o klask dreist-oll diwall an neziou hag an uou. Malloz d'an hini a laoske kemer e neiz. An uou a veze friket dezañ war e benn.

An alouberien, neuze, a gile, a dreuze an hent koz roman e Milin-Zeh, evid en em gavoud war douar ar Vinihi, eur vro neptu, kemeret gand ar stourmerien hag o-doa oh emzivou, evel e Bro-Suis.

Ar Rohiz a helle neuze en em aotren d'ober geizou pe da hegasiñ al Langoadiz heb riskl ebed da vezañ enkrezet. Ar Vinihi a oa evidom eul "leh a beoh". Ar varmouzien o-doa o lezenn hag an hini a dremene dreist a veze skoet er-mêz diouz ar gevredigez.

Evid antren er Roh, e oa red din treuziñ eul lodenn euz plasenn ar Pourhied. En em guzañ a reen diouz ma gwellañ, o krenañ gand an aon. En em zilañ a reen 'dreñv d'an ti-kêr en eur ober tro d'an iliz. Ma teue eur gedour a-benn din, e hasten reiñ dezañ ma hanv a-raog ma 'nevez bet an amzer da skeiñ :

- « Me eo Jefig Seveon, euz ar Vinihi, eur hamarad da Yann Varot ».

Yann Varot a oa eur Rohad penn-kil-ha-troad. Tremena a ree e vakañsou en eur menaj, e Zant-Renaod, evel paotr-saout bihan. Digouezed a ree din c'hoari gantañ eur wech an amzer.

Ma hanv aprouet gand hiniennou euz izili ar bagad, e veze roet din ma "zremen-hent". Ne oan ket euz Langoad ; o chom e oan en eur vro neptu hag ouspenn-ze e oan eur hamarad da Yann Varot. E-ser ar miziou, e teuen da halloud ober ma homisionou heb aon ebed.

Fererez ar hoefou

Anavezet e veze eun Dregeriadez diouz he hoef. Eur beizantez koefet a-doare a diskoueze anad ne oa ket soursiuz hepken da en em ficha brav, med c'hoaz e oa dalhet he zi en eur stad vad ha kempennet mad.

Eur vaouez pe eur plah yaouank ne gitaer jamez he menaj heb bezañ lakaet he hoef ha ne vije nemed evid renti vizit d'he amezegez. Ma mamm, ma hoarezed, Chann ha Frañsin, o-doa eur bern braz a goefou. O cheñch a reent peurliesañ teir gwech ar zun. "Seveon" a oa eur gliantez vad da Chann-Vai-Vaou, ar fererez koefou.

E-pad eun toullad bloaveziou, e oan bet karget da gas dezi bep pemzeg deiz, dre vraz, koefou ar famill da nêtaad ha da ferñ. Ar Chann-Vai vad hag he merh kaloneg Ann-Vai a groge gand o labour abred diouz ar beure, evid echui ken diwezad all en noz pa veze re skuiz o daoulagad evid derhel da ferñ.

Labourad a reent, pep hini en eur penn da daol vraz o zi bihan. Ampezañ, amidoniñ, ferñ a reent koefou Bro-Dreger gand eur "fer" tommet gand glaou koad. Ar hoefou feret a veze reñket war eun daol all, a-vernioù a dregont pe daou-ugent. Heñvel e oant toud an eil ouz eben. Koulskoude o ferhenn a hadkave o mad heb jamez 'n em dromplañ.

Ar "Miseron-Gwenn"⁴

A-raog ar bloaveziou 1900, e oa gwall-fall an heñchou e Bro-Dreger. Ne oa nemed eun hent-houarn, hini ar Stad : hent-houarn Pariz da Vrest, da Zant-Brieg, Gwengamp, Plouared ha Montroulez. An ehanou, Gwengamp ha Plouared nemetken, a oa pell-mad euz aochou Bro-Dreger. Eun hent braz nemetken ah ee diouz Landreger da Wengamp dre ar Vinihi hag ar Roh. Tremen a ree a-rez kant metr diouz Seveon, en em gave evel-se lakaet dreist, e-keñver ar menajou all. Ar pennad hent treuz a dremene dirag on menaj a oa eun hent koz roman ah ee diouz Seveon da Vilin-Zeh.

Gwellañ avantaj an hent-se a oa e houliennou ledan goloet a yeot, a zervije da beuri ar zaout e-pad ar goañv. An nebeudig a heñchou a oa eur beh evid ekonomiez Bro-Dreger hag ar hlemmou d'ar pennou-braz a deue da vezañ niveruz. "Servijou publik" an departamant a gemeras preder gante hag e oe lakaet e santier eur rouedad heñchou-houarn etre ar hêriou brasañ, er bloaveziou diwezañ an XIX^{ved} kantved.

An aotrou Harel de la Noë, ijiner-penn karget diouz labouriou al linenn Gwengamp da Landreger, a dleas boulhañ gand enklaskou an tammou-douar. Arvaruz kalz e oa an darnvuiañ euz ar beizanted, ha ne oa ket hep poan e prenas an douarou red evid pozañ ar raillou. Perhenned Seveon a werzas d'an departamant 34,60 arad, a briz a ugent real an arad. Touch a rejont ouspenn beb seurt sikouriou all, evid klozañ o douarou. An digoust a-bez a oe lakaet da 3.850 lur diouz an amzer-ze, da lared eo 192 lur aour.

Boulhet e oe al labouriou d'an 28 a viz Genver 1902. Añfin, d'an 10 a viz Meurz 1905, war-dro seiz eur deg, ar hentañ "Miseron-Gwenn" a dreuzas liorzou Seveon, hanter kant metrad bennag diouz an ti. An treñ ne dlee ket mond buannoh evid pemp ki!lometrad warn-ugent an eurvez.

Eun tregont bennag o-doa roet "rendez-vous" evid saludiñ an neventi. Nebeudig o-doa gwelet an treñ a-raog. Lakeet a-gostez ar zoudarded koz, den ebed ne oa morse bet eet e-barz.

E dremen kentañ e Seveon a oe lidet dre eun hadlein a-doare hag eur hafe. Ha pep hini a roas e ali : darn a gave mad, ar re yaouank dreist-oll ; ar re goz a glemme ouz distruj ar parkeier, risklou a darvoudou o treuziñ an tremeniou a-rez.

Ar menaj e-noa bet ar muiañ a goll gand savadur al linenn a oa, heb douetañs ebed, Seveon : eur verjez trohet e daou, teir lodenn douar all dibennet. Evid ma mamm, koll he gwez-avalou ne oa ket eun dra a denne da vraz. Ar pezh a debre ar muiañ he spered a oa penaoz diwall he loened. E gwir, ar verjez a ree evid peurenn e-pad ar goañv hag ar zaout a riskle kalz bezañ spontet gand taoliou c'hwistell ar marh-du ha trouz an treñ. Ne vefe ken posubl laosken eun ebeul da haloupad. Med ar gwall-droiou-ze ah eas gwall-brim da vann hag ar "Miseron-Gwenn" a deuas buan da vezañ eur mignon.

Dre breneñ ar gegin e veze gwelet an hent-houarn. An treñ a dremene peder gwech bemdez, da zeiz eur, da unneg eur, da deir eur ha da hweh eur hanter. N'on-oe ezomm ebed a voñchou. An

---

⁴ Ar "Miseron-Gwenn" : ano an treñ.

eil tremen en em gave gand eur vern hag an drived gand hini hadvern. E hwistelladennou a roge an êr. Kleved a reem anezañ da bep "tremen a-rez", diouz Langazou d'ar Roh. A-wechou, pa veze riellet ar raillou, ne deue ket a-benn da zevel grav ar Roh. Eur marh-du all a deue neuze d'hen dizahañ.

Al linenn a deuas buan da vezañ eur roudenn da vale war droad pe da vond war velo beteg ar Roh. Eno e oa ar medisin, an apotiker, ar spiser, ar person hag an iliz. Ar venajerien diwar-dro a ree o hent da Zeveon. Micherourien ar Roh a dremene dirag ar menaj a-raog an deiz evid mond d'o labour war-dro Landreger. Ouspenn treñiou ar veajourien, d'an nevez-amzer dreist-oll, e tremene treñiou marhadourez. Evel evid al lin o tond diouz kostez Karaez evid mond da vilinoulin niveruz e Bro-Dreger ; pe evid ar patatez kaset war-du Pariz, pe c'hoaz evid ar gwano digaset diouz ar Perou gand marhadourien traou an douar.

Ar mekanisian, eur henderv a-bell d'am zad, a harte a-wechou e dreñ e Seveon, amzer da debriñ eun tamm ha da lipad eur chopinad. Treñ ar veajourien, eñ, ne harte ket. Med aliez, war-dro 1919 ha 1920, en em lakee da vond war e horregez o treuziñ ar verjez evid laosken ma breur, ar Jolu, da diskenn pa distroe d'ar gêr, e permission.

An avañtur vraz

En ma bloaveziou kentañ, an treñ a skoas kalz ma zammig spered. Kustum e oan da vevañ gand ar yer, ar hezeg, ar zaout, ar moh. Kompren a reen loh an hirri sachet gand ar hezeg, med eun êrouant du a dreuze ar verjez o krozal, o tufal, o tivogediñ, o c'hwistellad, o heuill heb en em dromplañ daou raill dir, kement-se a oa divunadenn evidon. Med gand ar bloaveziou, e ris muiuh anaoudegez gantañ. Da bemp pe hweh vloaz, an treñ bihan a oa deuet da vezañ eur mignon din. Seul-vui e kresken, seul-vui ar c'hoant da vond e-barz a waske ahanon.

E-pad ar vakañsou 1917, e tiskoulmis ar gudenn. Ober a ris perz euz ma mennoz d'an breur Yann.

-« Mond 'barz an treñ ? Hag evid mond da be leh ? Ha neuze, an dra-ze a goust re ger. »

Evid Yann, pep tra a oa re ger. Koulskoude e talhen stard d'am mennoz. Touiñ a reen ne distrofen ket d'ar skol, a-raog bezañ greet eur veaj e-barz an treñ. Komz a ris diouz se d'am amezeg ha mignon Emilig. Eñ ivez, ne hortoze nemed an dra-ze. Asamblez e rejom on mennoz d'ober eur pennad hent diouz gar ar Roh beteg ehan Langazou. N'on-oa ide ebed diouz ar priz ha goullo dizesper e oa on yalhou. Eur henderv da Emilig a houlennas an doareou hag e roas deom ar priz : deg kwennege ar billed. Eun teñzorig !

Evuruzamant, e-kerz ar zun, e oa bet lahet ar hochon e Seveon. D'an digouez-se, e oa ar hiz mond da gas chaosiz fresk ha pate d'on mamm-goz ar Rolland. Ma mamm a ree dalhmad he mad diouz an apoue-ze evid ober dezi eur vizit. Goulenn a ris ar vadelez-se, war digarez ma oan e pañsion e-pad al lodenn vrasañ diouz ar bloaz, ha n'am-oa ket gwelet anezi abaoe pell amzer.

Ar vamm-goz am hare kalz. Kalon vad he-doa hag asur e oan en a-raog da gaoud eur halanna vad hag astennet, dre ma oan e pañsion.

An deiz war-lerh, kerkent ha mern unneg eur, eh een da Gelou-Mad da Langoad, gand ma zraou prisiuz paket gand eun torchouer fresk.

Mamm-goz am digemeras e dispak divreh war boull he halon. Kinnig a reas din bara fresk, greet er gêr, amann ha chokola zoken. Chom a reen eur pennad mad ganti ha da eur ar henavo, e roas din eur varrennad chokola ha gwenneien, leun a wenneien. A-boan war an hent, e ris ma hontchou. Bezañ am-oa a-walh evid paeañ ma billed ha hini Emilig. Adaleg an deiz war-lerh e oe deiziataet on avañtur vraz : ar zul war-lerh.

D'ar zul, e Seveon, on-oa droed da bediñ eur hamarad da vern. Goude overn deg eur, er Roh, e pedis 'ta Emilig da dond ganim. Goude mern, e oe c'hoariet taoliou pilpod war al leur gand Yann. Den c'hoaz ne oa anaoudeg euz on mennad. Ma breur ha ma hoar Frañsin a oa e karg euz ar menaj an deiz-se. Displegañ a ris deze :

- « Emilig ha me a ya da gemer an treñ⁵ diouz ar Roh da Langazou. Soñjal a ran e vefet e-barz ar verjez, Frañsin ha te, evid on gweled o tremen ».

- « Bezañ ho-peus, c'hwi, soñjou avad. Kemer an treñ ? Ha bezañ ho-peus arhant a-walh ? »
Tennañ a ris peziou moneiz diouz ma godell.

- « Komprenet am-eus, eme Yann. Setu perag e talhas kement da gas ar chaosiz hag ar pate d'ar vamm-goz. Gouvezed a rees e-tije da werz-butun ».

- « En em difretet am-eus ; med na larit dreist-oll mann ebed d'on mamm, evid bremañ ».

Ha nim da gemer roudenn an hent-houarn ha da heuill ar harrbont beteg gar ar Roh.

N'am-oa ket lakaet c'hoaz ma zreid er gar-ze. Menel a ris kentoh war ma hoant. Evidon, eur gar a dlee bezañ eur reñkennad lojamañjou braz, eur pez karrdi evid binviou hag oustillou an treñiou, eur garaj evid ar vagoniou. Ha gar ar Roh ne oa nemed eun tiig dister gand eun doenn ruz.

E-barz ar zal vraz e oa eun horolaj, eur vaskul, ha war an tu dehou, eur burev gand eur rakled ha hini mestr ti an hent-houarn. Pe oe digor ar rakled, eh astennen ma gwenneien da baotr ar gar en eur displegañ dezañ e felle din kemer an treñ, gand ma hamarad Emilig.

- « Med da beleh e fell dit mond ? » a houlennas ar paotr.

- « Da Langazou ».

Parañ a reas e daoulagad warnon.

- « Mond a rafes buannoh war droad »

- « Hen gouvezoud a ran, emon-me. Med gweled a ran ar Miseron-Gwenn o tremen dre ma berjez meur a wech bemdez ha n'on ket bet c'hoaz e-barz. Arhant am-eus ha me fell din kaoud eur billed. Ma breur ha ma hoar a dle mond da weled ahanon o tremen dre ar verjez bremaig ».

Ar gaoz a jomas a-zav, aze. Reiñ a reas e villed da bep hini ha setu ne hovezen ken bremañ petra ober gantañ. O weled e oam nehet, e laras dim :

- « O sevel 'barz an treñ, e rofet 'nezañ d'an aotrou gand ar hepi ».

Gortoz a rejom eun deg munutenn bennag. Errued a reas beajourien all... Hag an treñ a hartas e-barz ar gar. Sevel a rejom war ar "zavenn". Eur paotr gand eur hepi war e benn a oa aze. Astenn a rejom on billejou dezañ. Selled a reas a-bik e gwenn on daoulagad o hijañ e diskoaz... ha ne fellas ket dezañ kemer ar billejou. Diskouenn a reas dim eun den all hag a douge ivez eur hepi.

-« Roit ho pillejou d'an aotrou-ze, emezañ. Me, n'on ket e servij ».

Ar hontrolour a zellas ouzim, a zeblantas on anavezad hag o weled on billejou, e hijas e skoaziou d'e dro. Taol a ris pled d'e gepi. Seblanted a ree din e oa disheñvel diouz hini ar hontrolour kentañ. Soñjal a reen e-noa an hini kentañ eur hepi disheñvel dre ma ne oa ket e servij. Chom a reen eur momed etre daou vennoz a-raog antren e-barz ar vagon. Paotred ar hepiou a gaozee a gezeg. Emilig a zilas din em skouarn :

- « An hini e-neus nahet kemer on billejou a dle bezañ eur palafrigner, moarvad ! »

Ne respontis ket. Hijañ a ris ma diskoaz. Rag ne hovezen ket an disterrañ petra oa ivez ar gerze.

C'hwistellad a reas an treñ. Eun tammig goude e hadkemeraz e hent. Krog e oa an avañtur vraz. Med ne badfe ket pell. Diskenn a reem dija grav Koad-Malouan hag an treñ en em gavas e penn ar harrbont 'uz d'ar Yodi. Bezañ e oam neuze war-hed pemp kant metrad bennag diouz Seveon. Kuitaad a rejom diabarz ar vagon evid mond war ar "zavenn-dreñv". Errued a reem e uhelder ar verjez. Ma breur ha ma hoar a hijas o mouchouerou-godell ha ni onasketennou. Hag an treñ a

---

⁵ da gemer an treñ : galleg. "da vond gand an treñ"

dremenas etre parkeier Kêr-Rivoalenn ha Zant-Renaod, 'dreuzas "an hent-praz niverenn eiz", hag a hedas 'nezañ beteg halt Langazou, on "fenn-linenn".

Diskenn a rejom. Eüruz e oam. Eur gouestl a oa o paouez en em ober. Greet on-oa pemp kilometrad hent e-barz an treñ.

Asiedou kentañ Seveon

A-raog ar brezel 14-18, e Bro-Dreger, an asiedou ne vezent ket implijet nemed da geñver ar goueliou braz, an eost ha digoueziou meur all, ral a-walh. Er-mêz euz se, nemed da zul, ar famill hag an deveziaeterien a debre a-diwar an daol. Servijet e veze koulskoude ar zoubenn da bep hini en eur skudell.

Ne oa ket a fourchetezou kennebeud. Ar baotred en em zervije euz o hontell o-unan hag euz eul loa goad. Mestr an ti hag eur paotr harnez o-doa o loa o-unan. He hregi a reent en eur plas dibabet ouz unan euz treid an daol. Ar re all a gemere o loa er "hased-loaiou" in-pign ouz eun treust hag he roent an eil d'egile, pep hini d'e dro.

Meuziou kreisteiz a veze aliez an hevelb re : patatez, kig-sall ha bara, aliez louedet. Pep hini en em zervije en eur daol evez da bellaad ar preñved diouz ar hig-sall, nemed ar re goz ha n'o-doa ken ar basianted-se hag a lonke ar hig, preñved ha toud.

E-kerz ar blovaziou 17, eur rummad prizonierien vrezel Alaman a oa lojet e kouent seurezed ar Groaz e Landreger. Kerkent ha ma oent gwellaet, e oant bet kaset da labourad e-barz staliou braz ar hontre hag e-barz ar menajou e diouer a labourerien. O zikour a oe prisiuz evid an eost e Seveon. Ma breur ar Jolu ah ee davete abred diouz ar beure gand ar charabañ. Heuliet e vezent gand eur zoudard koz euz an "territoriale" karget d'evesaad oute ha d'o divenn. Bezañ e oam e mare emgannou Verdun hag ar sperejou a oa muioh pe nebeutoh troet gand se, dreist-oll e-touez ar re o-doa unan bennag euz o herent e gwall reuziou ar brezel.

Da vern unneg eur, ar brizonierien hag o gward a deue da debriñ goude tud ar menaj ; kement-mañ evid en em diwall a gement digouez. Memez tra evid hadvern peder eur.

Ma mamm a houlennas ivez sikour ar brizonierien alaman evid tennañ ha serriñ ar patatez e miz Gwengolo. 'Benn eiz eur hanter, toud an dud a veze war labour... Nemed ar haporal. C'hoant 'walh e-nije bet da labourad, emezañ. Med n'e-noa ket droed. Ne helle nemed klakenniñ eur wech an amzer gand ar merhed.

Hadlein nav eur a veze kemeret er park. Ar brizonierien a gase founnuz ar hrog en-dro ha gand ampartiz. Ar merhed a zerre ar patatez e panikellou evid o lakaad goude e-barz eun dumporell. War-dro unneg eur, toud ar skipaill a diskenne da Zeveon da vern.

Ma mamm he-doa lakaet eun daol ouspenn evid ar re yaouank, ar brizonierien hag o gward. Ar Jolu hag ar merhed a oa en o hoañze ouz an daol vraz. Karolina Nouel, pompinenn Chann Vai Nouel, a dalhe eur hoñvers spiserez e Zant-Renaod, a bozas ar chaodouron war an daol. Ar Jolu hag ar merhed a grogas da en em zervijiñ en eur lakaad o fatatez hag o hig end-eeun dirake, war an daol. Souezet e oa ar brizonierien ; an dra a oa anad. Ar haporal a laras:

- « Petra 'ta a hortozit, Itron, evid lakaad dim asiedou war ho taol ? »

Ar vammig, he daouarn e godellou he zavañjer, a jomas bamet o kleved kement-se.

- « Asiedou ? Med n'eo ket zul hirie ! »

Ar haporal a skoas war an tach.

- « Urziou am-eus, Itron, hag urziou striz. Dleed a rit lakaad asiedou, kontelliou ha fourchetezou d'ar brizonierien, anez da ze, e rankin digas en-dro ma zoudarded da Landreger ha displegañ dre skrid ar pezh a zo bet c'hoarvezet ».

Ma mamm, med en despet dezi, ah eas d'ar pres, a diblasas eur bern liñseliou, hag a gemeras pemp asied don gwenn.

Toud ar patatez ne oant ket bet tennet an deiz kentañ. Hadretorn a rejont 'ta an deiz war-lerh. Memez c'hoari adarre !

Da vern unneg eur, an deiz war-lerh, Erwan ar Jolu a zavas diwar e vank-taol :

- « E-pad daou deiz, emezañ, ar brizonerien voch o-deus bet droed da gaoud asiedou ; ne welan ket perag, ni ho pugale, n'on-ije ket ».

- « Gouvezoud a rez e virer aneze evid ar zul ».

- « Poent braz eo kaoud an distag diouz ar hiz-se », a laras ar Jolu, en eur vond e-unan d'ar pres.

Ar vammig e laoskas da gemer an asiedou, ar hontelliou hag ar fourchetezou.

Eun araokadenn a-bouez a lakaas an doare-bevañ da chañch. Ar menajou diwar-dro a gemeras skwer diwarnom, heb dale.

Cheñchamant buhez

Da fin ar vakañsou braz 1917, eo e oe kemeret eur mennoz a-bouez e-keñver ma amzer da dond er skol.

- « D'ar zun a deu, e vi kaset e pañsion da Blistin gand Erwan Lorou. Kosoh eo evidout. Anaved mad a ra ar skol, peogwir emañ e-barz abaoe pemp bloaz. Galled a raio taol pled ouzit », a laras din ma mam, nebeud a deziou a-raog hadkregi gand ar skol.

Kavet am-ije mad mond n'eus forz da beleh, evid nompaz hadkavoud yender ar vuhez e skol Zant-Erwan. Laouen braz e oan 'ta o klevet ar mennoz-se, kemeret gand ma mamm heb bezañ goulennet ma ali diganin.

Ar skol-ze a roe ar peb reta evid ar bevañs. Red e oa hepken da bep hini digas gantañ e liñseliou gwele ha kaoud eun troñsad deread a dillad. Ma mamm, hag a oa dellezeg braz, a ree kalz a van ouz al lavariou. N'he-dije jamez gouzañvet gweled he mab en eur stad kêzig.

Erwan Lorou hag e vamm a laras dezi ar peb reta. Droed am-oa da daou vragou, daou borpant, diou re loerou, eur jiletenn hloan, daou re chaosonou, eur re votou-koad, eur re galocho, eur gasketenn, toud nevez-flamm. Red eo anzav, dre ma oam e brezel ha priziou frouez an douar o vezañ eet war gerraad da vad-kaer, stad al leveou a oa bet gwellaet mad e Seveon.

Hag e teuas an deiz da vond da Blistin. Bezañ e oam e beg miz Here. Ne oa ket deut c'hoaz ar beure pa oen divunet. Eun taol torch glebiet war ma dioujod ha deg munutenn goude e oan gwisket a-nevez, ha c'hwezet evel eun toñseg. Ar val goz koad hag a-noa zervijet dija evid ar re henañ a hortoze. On hazeg "Bergère" a oe staget ouz ar charabañ. Karget e oe ar val a-dreñv hag Ar Jolu a gemeras al landoniou.

Mond a rejom 'trezeg Milin-Zeh e leh ma oa komisioner ar hontre o chom. Bezañ e-noa eun harnez a hweh a gezeg, liez charabañ vraz a hweh pe eiz plas, gweturiou skañv ha reou all c'hoaz gand bankou tal-ouz-tal. Ar Broudig a gase an dud diwar-dro da varhajou Lannuon beb yaou, da Wengamp d'ar zadorn ha da Landreger d'ar merher. Digouezed a ree dezañ ivez ober pourmenadennoù prevez gand e weturiou skañv hag e "vis-à-vis".

E Milin-Zeh, Erwan Lorou hag e hoar a hede ahanom. Ar maliou a oe staget war horre ar harr. Ha ni toud e-barz. Ar paotr-karr, eur mab da Vroudig, seiteg vloaz, a oa studier e skolaj kêr-Lannuon. Seblanted a reas din e oa eur paotr studiuz braz. E-pad eur pennad mad euz ar veaj, e lennas, en eur zachañ eur wech an amzer war al landoniou da ziullaad bevder e aneval.

Mond a reem propig-toud gand on hent, d'an trotig war ar plên, d'ar paz en disterrañ grav. E graviou Beg al Lann ha Zant Eflamm, e oe red dim skañvaad ar wetur ha diskenn d'an traoñ. Da deg eur, e rejom eun diskuiz evid reiñ e gerh d'an aneval. Ma mamm ha Chann Lorou a digoras paner ar bitaill evid terriñ an naon. Ha setu-ni añfin e penn on beaj.

Renner skol Zant Jozef Plistin, an aotrou Merser, eur beleg yaouank a dregont vloaz, ne oa ket bet galvet d'an dachenn-vrezel, dre ma oa silwink e yehed. Digemer a reas ahanom a-vraoig kaer.

Anaved a ree ar famill Lorou ha felled a reas dezañ kaoud disklêriaduriou war pezh am-oua desket er skol. Goulenn a reas digand ma mamm stad resiz on famill. Savet e oe on maliou er gambrkousked. Ma mamm ha Chann a reas ar gweleou, a reñkas an traou e-barz an armeliou. Hag e teuas ar momed da gimiadiñ.

Skol Zant Jozef Plistin

Eun ugent pañsioner bennag ha pevar-ugent skoliad diavêz e oam er skol. Erwan Lorou ha me o vezañ erruet da gentañ, e rejom on gounid diouz an damliberte a rene e Zant Jozef evid mond da weled al lehiou : saliou-klas, kambrou-kousked, saliou-studi, preo, porz-skol, chapel. Mond a ris zoken da zevel ma fri e-barz ar jardrin, eun tamm mad a douar dindan nebeud gwez avalou ha legumajou e-leiz evid bevañs ar bañsion.

Ar bañsionerien a deue kazi toud diouz ar parrouziou tro-war-dro : Lomikêl an Trêz, Pluvur, Tremel... Deut diouz ar penn all euz an aroñdisamant, e oan eun tamm an drolig euz ar strollad. Goulenn a reed diganin piou e oan ha diouz pe leh e teuen. Respont a reen e oan genidig diouz parrouz ar Vinihi, o lared ivez e oa bro ar zant-braz, Zant-Erwan. Ar gamaraded ah eslamme neuze :

- « Hemañ a zo euz bro al Lorou ».

Tra-walh evid bezañ digemeret mad gante !

Da zeiz eur, en em lakeem ouz taol evid koan kentañ ar bloavez skol. E roll meuziou ar pred : zoubenn ha per poahet. An dro gentañ din da dañva ar frouez-se. Eun dra ha n'ankounain jamez.

Ar skol a grogas an deiz war-lerh. On rummad a oe kemeret e karg gand an dimezell Etienne. Eun daou-ugent vloaz bennag e oa... ha... skolaerez lik. Seblanted a reas din e oa gwall-dihras, gand he lunedou braz. Ober a reas div darn euz ar hlasad. Ar re "goz" a oe, evel just, lakaet e-barz an divizion vraz. Hag evid ar re "nevez", on dimezell a dleas ober eun dibab en eur derhel kont diouz on oajou ha diouz ar studiou on-oua greet.

Nebeud goude, e oen lakaet e-barz an divizion vraz ha labourad a reen mad a-walh. Setu perag ma mestrez am hargas aliez d'ober dibunañ o henteliou d'am hamaraded, a vouez uhel, e-keid ma ree gand ar re vihan. N'am-eus jamez greet gwall-implij diouz ma galloud. Stagañ a reen gand al labour en eur houlen digand pep hini :

- « Gouvezed a rez da gentel ? »

Respontet e veze din beb taol :

- « A-wellig. »

En em lakaad a reen neuze dirag ar paotr hag e talhen al leor digor war ar penn all evid ma hellfe ma hamarad lenn e gentel. Eur wech an amzer, e sonnaen al leor evid harz ar skoliad da lenn re brim, pezh a-nije gallet dedennañ evez an dimezell.

Ar bevañs, ma ne oa ket ken dihrozet-se, a oa yahuz ha founnuz a-walh. Ar bara hag an amann ne oant ket disterraet, daoust d'ar brezel. An aotrou Merser n'e-noa kudenn ebed evid kaoud an traou red d'on bevañs. Bezañ e-neve êz a-walh kig, lêz hag uou er menajou tro-dro. Ha neuze, bezañ on-oua person Plistin, eur beleg leun a vadelez, brudet evid e aluzennou. Hemañ a veze prederiet gand on bevañs. Gand frouez on jardrin, e lakee ouspenn re e hini.

D'ar yaou, e houlenne gand eun deg bennag diouzim dond da reiñ eun taol zikour dezañ e-leh mond da bourmen dre hentchou ar barrouz. Evel ma oan eur peizant, e teuen aliez a-benn da vezañ dibabet. Ne oa ket diêz al labour. An teir pe beder yaouvez kentañ, e tastume an avalou-mir hag an avalou-chistr. Goude, e serrem ar patatez, ar harotez, an irvin, an harikoio, tennet en a-raog gand ar person koz.

Ne oa ket red d'an aotrou Person goulenn on zikour da jardrinañ. Med hen ober a ree moarvad evid on diwall diouz eur valeadenn inouüz. Red eo lared e tremenem muih amzer ouz taol, e sal-

debriñ ar presbital, evid er jardrin. On fae a oa eun hadvern founnuz gand bara fresk, amann, pate, gwestell zeh, koñfitur hag eur wech an amzer eur wastell aozet gand ar garabasenn.

An oberiou a devosion a dalhe eur plas euz ar hentañ e skol Zant Jozef. Beure ha noz e larem on fater asamblez, e-barz ar zal-gousked, daoulinet ouz troad on gweleou. Bep sadorn d'abardaez-noz, war-dro pemp eur, e rankem mond da govesad gand ar person koz. D'ar zul, e kemerem perz en overn deg eur hanter er barrouz. An traou ah achue gand ar gousperou, goude mern.

Tremen a ris vakañsou berr an Oll-Zent er skol gand nebeud a skolidi all, re bell diouz ar gêr evid soñjal mond di. Ma vakañsou braz kentañ a oe re Nedeleg 1914. An deiz 'raog, ar rener a laras e tleem, Lorou ha me, en em gavoud an deiz war-lerh beure da unneg eur e skol Itron Varia Plistin, e leh e vefe unan bennaked evid en em gargañ diouz on beaj.

Skol Itron Varia Plistin a oa, d'ar houlz-se, eur skol vrudet-tre, e deg leo tro-war-dro, eur skol a gentañ hag a eil derez evid merhed bihan bourhizien ar hontre troet gand ar relijion.

An deiz war-lerh, dirag ar skol, eur wetur (eur "vis-à-vis" evel ma veze greet diouti), a oa o hortoz ahanom. Ar paotr harnez a reñkas on fakajou e-barz ar houfr, ha ni 'trezeg Seveon.

War-dro kreisteiz, e rejom eun tamm diskuiz en eun ostaleri vihan, er-mêz a Lannuon. Reizet e oa bet peb tra a-raog. Prest e oa an daol. Ar "paotr-harnes" a stagas e aneval ouz an organel, eul lagadenn houarn er voger, hag a roas dezañ e gerh. Goude mern e kemerjom adarre hent Seveon.

Mare braz ar hantved

Toud an dud a oar e vez beb ugent vloaz pe bemp bloaz warn-ugent eur "morad ar hantved". An taol lagad a dalv ar boan pa deu gand eur barrad amzer ar mor da gounnariñ.

D'an 18 a viz meur 1918, e-kerz koan, an aotrou Merseur a laras dim e vefem divunet an deiz war-lerh beure da bemp eur hanter evid galled arvestiñ ouz an darvoud-mor ken brudet. Al leh gwellañ evidom, a laras c'hoaz ar rener, a oa ar garreg Vraz, e bord an drêzenn a en em led war bevar gilometr a hirder, dirag Zant Eflamm da Lomikêl an Trêz. Lared a reas dim ouspenn e tleem en em wiskañ tomm ha ne vefe servichet lein nemed pa vefem distroet d'ar skol.

Gwelet on-oa bet dija, liez gwech, mareou euz eur braster brav, e-kerz on fourmenadennoù sizunieg. Setu perag en em houlennom etrezom hag-eñ e talvez ar boan mond d'ober an dro-ze. An deiz war-lerh beure, e lakeen ma div roched an eil war eben, ma div re loerou, ma div jiletenn hloan, ar peb brasañ euz an dillad am-oa. Ober e rejom ar pevar gilometr etre ar skol hag ar Garreg Vraz, d'an trot. Ar rener a heulie ahanom war e velo. War-dro seiz eur, e oam war al lehiou, harpet ouz ar voger zimant a dispartie an hent diouz ar mor. An taoliou mor a oa sebezuz. Dond a reent da dizahañ en eur darzañ ouz ar voger-harp.

A-greiz-toud, eur barr-mor divent a deuas da en em frika ouz ar voger on diwalle. Eur pezh tarz spontuz ha gwenn, meur a vetr a uhelder, a zavas 'uz d'on fennou, on lonkas koulz lared, a dreuzas toud an hent o tiskarr hag o ruillal kalz a vugale-skol. Ha d'he distro, an doenn-vor on fladas toud ouz ar voger-harp.

Spontet gand an aon ar gwasañ, an aotrou Merseur a reas buan-buan ar galv. Meur a skoliad a oa bloñset, med netra a hrevusoh. Distreiñ a reem d'ar skol, d'an trot, evel ma oam eet. Trempet e oa on dillad ha krenañ a reem gand ar riou. Erru er skol, ar rener a dastumas toud ar zervijerien a oa libr : ar geginerez hag he matez hag a reas kerkent labour eun iñfirmierez, an dimezelled Anna hag Etienne. Ar jardriner a oe kaset d'an ospital da houlenn sikour div pe deir seurez.

Ha setu-ni toud noaz-bev, ha frotet on hrohenn dim gand nerz. An dimezell Etienne a zouble he daoulagad gand mez-fur dirag korvou noaz ar re gosañ euz ar vandenn hag a dlee kaoud war-dro pemzeg vloaz. Diêsaad a reas an traou evid meur a hini evel don ha n'o-doa tamm dillad cheñch ebed. An ospital a roas dim rochedou-noz. Servijet e oe dim eur banne kafe berv ha chom a rejom en on gwele beteg kreisteiz, evesaet gand ar seurez iñfirmierez.

Da greisteiz e oe roet dim bragouigou iskiz e mezer gwenn, serret dindan on daoulin gand daou vouton, jiletennou ha bereou bask : dillajou laz-sonerien ar skol ha ne reent ket netra abaoe ma oa krog ar brezel. E-kerz an abardaez, ar bañsionerien ar wellañ pourvezet a brestas eul lodenn euz o dillad d'ar re n'o-doa tamm dillad fresk ebed.

A-benn tri devez, e oam sur da gaoud heol peogwir e oa devez kentañ an nevez-amzer. Diskenn a rejom d'ar zal-debriñ e bragou berr ha korv on roched. D'an diskrog deg eur, an heol ne oa ket aze. Bezañ oa sur a-walh eur gaou bennag en alamanak. Unan diouzim a houlennas gand an dimezell Anna, on mestrez studi, displegañ dim perag. Pell diouz respont dim, on hasas gand herr d'ar zal-gousked da lakaad on dillajou gloan. Goude mern, e oe greet eur gentel da doud ar skolidi war an amzer hag e froudennou.

Pask kentañ

E-kerz ma bloavez-skol 1918 e Plistin, e ris ma fask kentañ ha ma hoñfirmasion. Ar retred tri devez a oe renet gand on ferson koz hag eur seurez euz skol an Itron Varia.

Eun tri-ugent vad e oam, paotred ha merhed skoliou prevez ha lik asamblez. Med hervez ar hrenn-lavar koz « arabad meskiñ an torchouriou gand ar serviedou », dimezelled bihan an Itron Varia ne deujont ket ganim.

An devez kentañ 'oa an hini a gontas dreist-oll. Diouz ar beure, e oe an arnodennou katekiz. Greet e oe daou rummad ; unan e pep penn diouz an iliz. E-kreiz ar beurevez e oe greet eun diskrog : ar plahed bihan e jardrinou an Itron Varia hag ar baotred en hini ar presbital. Da greisteiz, ar seiz pe eiz skoliad euz Zant Jozef o-doe an enor braz da debriñ o mern ouz taol an Ao. Person. Prejet mad e oem gand ar garabasenn.

En abardaez e oe roet dreist-oll da digouez an arnodennou. Da bep hini e reñk hervez e veritou. Hag e oe eun drugar evidon d'en em gavoud da gentañ gand unan euz ar plahed. Pell-pell e oa bremañ amzer skol Zant Erwan Landreger !

E-pad ar retred, e resevis eul lizer gand ma mamm, o lared din eh errufe derhent ar gouel. Chann Lorou a deue ganti peogwir Erwan a ree e drede pask hag e goñfirmasion.

D'ar zadorn da noz, e teuas da weled ahanon hag e roas din eun habit nevez, eur roched wenn, eur re votou-ler, loerou, eur vreh-wisk, eul leor overn bask, hag evel just eur chapeled.

Ma mamm ha Chann Lorou a oe diskennet e-barz "Ostaleri ar veajourien". Prometiñ a rejont deom eh afen da verniañ gante, an deiz war-lerh.

O vezañ ma kreske heb ehan priziou traou an douar, ma mamm n'he-doa ket liardet ouz an dispignou. An deiz war-lerh beure, e oan souezet o wiskañ ma habit nevez. Ankouaet am-oa kreskiñ, moarvad ! Evuruzamant, eur seurez a reas din eun nebeud krafioù ha ne vezent ket gwelet. En iliz, pep tra ah eas heb an disterrañ distres. Ma mammig a oa kalz a stad enni o weled he mabig e penn ar brosesion... Ha pa oe echu, e oa gand Chann Lorou o hortoz ahanom dirag dor-dal an iliz.

Kemer a rejom hent an ostaleri. Seblanted a ree din e oan o voulhañ eun huñvre vuzuduz. An taoliou a oa goloet gand doubierou gwenn. Ar zervijerien o-doa zoken kemeret ar boan da lakaad eur boked fleur dirakom. Dreset e oa an traou : tri asied, diou werenn... Pesort friko ! gand eun toullad meuziou... Meuziou digor, pesked, kig dous ha mad, gwestell e-leiz. Diskarget e oe gwin dim : Lorou ha ne grede ket dinah, ah evas eun tammig re, heb en em rentiñ kont.

Echu ar friko, e tistrojom d'ar skol evid ar gousperou ha goude ma mamm a oe aotreet gand ar Rener d'am derhel da goan... e-barz an ostaleri. Eur pred losteg ha diwezad e oa pa distroen d'ar skol. Den ebed er porz ! Kemer a reen ar skalierou da zevel d'ar gambr-kousked. A-boan am-oa savet eun nebeud dereziou, en em gaven dirag ar Rener a oa o paouez alumni ar goulou. Stumm ar fum a oa warnañ o krediñ e oan er memez stad hag al Lorou. Gourhemennou a reas din mond war

ma daoulin. Eñ, ken plên ar peurliesañ, am beuzas e-barz eul liñvadenn a gomzou rebechuz, o lared din am-oa greet eur pehed marvel ha ne helljen ket bezañ konfirmet an deiz war-lerh. Klask a reen, en em distamall, en aner ! Spontet e oan. Ne hellen ket bezañ greet eur pehed marvel peogwir n'am-oa evet nemed dour en ostaleri.

Lakaad a ris em fenn tehel kuit dre ar prenest evid hadkavoud ma mamm en ostaleri. Siwaz ne hellen ket taped ar stolikez. A-greiz-toud, e teuas din ar zoñj da vond da weled ar person koz ken madelezuz. Eñ, da vihannañ, a gomprenfe ahanon.

Kemer a ris unan euz ma botou-koad ha taolen diouz toud ma nerz er prenest. Eur werenn a strinkas a-dammou ha ma botez en em gavas er porz. O klevet an trouz, ar rener ah erruas, taeret-ruz.

- « Da goves, dioustu... Ha me a roio dit an absolvenn hag e helli ober da goñfirmasion warhoaz », a laras din evid am digounnariñ.

Med kement e fuhenn, ma responten :

- « Nann ! n'am-eus greet pehed marvel ebed ! N'am-eus ket da goves. Felled a ra din mond da weled an Ao. Person. Eñ, da vihannañ, am hompreno ».

Ar Renner a deuas memestra a-benn d'am zioullaad. Mond a reas 'n e goañvez, kemer a reas ahanon war e varlenn, ha kaozeal a reas din gand douster. Touiñ a reen dezañ n'am-oa evet nemed dour. An aotrou Merser a zerras ma botez a oa er porz hag a reas din prometiñ ne gomzfen da den ebed diouz ar pezh a oa c'hoarvezet. Hag eh asuras din e hellfen ober ma hoñfirmasion. An deiz war-lerh, bugale ar paskou a gemeras adarre hent an iliz. Houmañ a oa leun-kouch. En abeg d'ar brezel ne oa bet beteg neuze koñfirmasion ebed abaoe 1914.

Ar veaj e diavêz bro

War e ziwez e oa ar bloavez-skol. E hanter miz Gouere e oam ha tostaad a ree devez pourmenadenn ar bañsionerien. War gement-se, abaoe nebeud a deizioù, e veze klevet meur a gaoz. Komz a reed diouz eur valeadenn war vor. Eur hanfard e-noa klevet an Ao. Merser o komz gand an dimezell Anna diouz eun treuz bennag war eur vag. Eun all, an dimezell Merser hag ar rener oh ober ano diouz ar mor.

Ar mister ar husañ a rene ha den ne deue a-benn d'e distrobañ. En em lakaad a rejom 'ta d'ober eun enklask hag a jomfe en e zav. Eur hamarad a guriuzas ar seurez iñfirmierez. Poan gollet... Ne hoveze mann ebed. Eur yaouvez, goude mern, eun deg bennag a bañsionerien a oe pedet da vond da zerriñ hariko glaz gand ar person koz. E-pad hadvern, e klaskem ivez ha gouvezed a ree eun dra bennag. An den mad hag a hoveze koulskoude diouz toud pezh a hoarveze er skol, ne laras na grig na mik. Daoust da ze, gand an nebeud a hovezem, eh huñvrem dija eun avañtur vraz war ar mor.

Ha setu, eun devez, ar Renner a embannas o-doa ar “skolidi diavêz” koñje en abeg da valeadenn ar bañsionerien. An deiz war-lerh beure, e lampem er-mêz on gwele, heb diêz ebed. Med ar beurevez en em zilas evel an ordinal... er skol. Da bred mern adarre, mann nevez. Ne oa nemed o vond er-mêz ar zal-debriñ eo ma laras dim ar Renner eh afem kuit war-dro eun eur hanter hag e vefem souezet.

Krog e oa on elvaj da diskravañ pa guitaem añfin ar skol. An dimezelled Anna hag Etienne a gemeras e karg ar strollad hag on hasas da Doull-an-Herri : eur porz bihan war ribl sav-heol an Douron, eur sterig o tispartiañ Aochou-an-Hanternoz diouz Penn-ar-Bed.

War bord ar hae, eur vag gand eun den enni a oa ouz on gortoz. On mestrezed a divizas gand paotr ar vag, hag ar bagad kentañ a oe pedet da zével el lestr da heuill an dimezell Anna. A-boan he-doa kuitaet ar vag ar hae, ma welem an dimezell Etienne o taoulinañ hag o kemer he chapeled. An dimezell Anna a fizias ennom eh aspede an Dimezell Etienne an Aotrou Doue evid ma hellfe

an treuz en em ober a-blên-kaer. Hag e stagas gand eur hantik a diskanem d'on zro toud asamblez.

Ne oam 'ta e-pad eun nebeud munutennou pirhirened o vond d'an Douar Zantel, o fizioud on horv hag on ene da Doue ha d'e Zent. Siwaz !... ar veaj ne badas nemed eur hard eur, hag an treizer a douaras war ribl all ar ster en Enez-Wenn.

Ar vag a zeuas en-dro evid mond da gerhad ar re all diouz ar strollad. An dimezell Etienne a nahas sevel er vag hag a daoulinas evid an eil gwech. An treizer a reas eta eun drede beaj eviti... rag treuziñ a reas añfin war urz an Aotrou Merser. Diouz kleved, e hlasae gand an aon pa ranke mond war vor... ha neuze e oa trubuillet gand ar zoñj da veajiñ e kompagnunez eur gwaz dianav.

Pa oe en em hadkavet toud ar skolidi war ribl Penn-ar-Bed, e kemerem hent an Enez-Wenn, eur gouent diouz ar gaerrañ renet gand seurezed ar Spered Santel. Ar re-mañ on digemeraz mad avad hag a ginnigas dim eun hadvern roue. Ha ni goude d'ober eun dro e-barz ar park hag ar jardrinou. Ar sivi a dennas dioustu on zellou. Aotreet e oem da dastum hiniennou.

Evid ar wech kentañ em-oa lakaet ma zreid en eun departamant all : Penn-ar-Bed.

VII

Palmares ar priziou

An deiz diwezañ a'r bloavez-skol a oa ivez hini ar priziou. Ar skol he-doa tri glas, diou divizion e pep hini, ha pep hini he-doa he "falmares". Toud tud ar skol a oa aze : ar Rener, on mestrezed, on ferson koz ken madelezuz, hag eun nebeud a gerent deut da gerhad o hanfarded. Ar gouel a grogas gand daou bez-c'hoari. Bezañ e oan e-touez ar strollad kentañ a hoarias : « Paotred ar moustachou ». Da glozañ ar gouel e oe embannet hanoiou al loreidi. Kleved a reen an Aotrou Merser oh embann ma hanv gand nebeud a briziou kentañ hag eil priziou a oe roet din. Evid echui, am-oe ar priz-dreist. Kontant braz e oan med ne houezen ket pezh a zinifie ar ger-ze. Mantret oll, e saven 'n em zav hag e kemeren hent al leurenn, evel en eun huñvre. Ar rener a lakaas din eur gurunenn lore war ma fenn hag a ginnigas din eun nebeud leoriou ruz gand eun troh alaouret.

Kurunet ha resevet ganin ma friziou, e chomen koulskoude en diaskren. An dimezell Etienne a gomprenas sur a-walh ma abafter hag a deuas d'am zikour. Poked a reas din stard war ma div jod hag e tizroen d'am flas dindan kenyouhadennou lod euz an dud hag ivez sellou aviuz meur a hini all.

An archer

Eun nebeud deziou a-raog ar vakañsou-eost, em-oa eul lizer gand ma mamm. Lared a ree din dond d'ar gêr asamblez gand Erwan Lorou hag a heuille ahanon dre-oll. Reiñ a ree din da houevoud e tleen kemer an treñ e Plistin ha diskenn e Lannuon e leh e vefe eun tonton din ha n'am-oa c'hoaz gwelet morse em buhez, o hortoz ahanon. Ma hemer a rafe en e garg beteg an deiz war-lerh hag aze unan euz ma breudeur a deufe d'am herhad gand ar charabañ.

War he lizer, ma mamm he-doa ar breder da reiñ din hanv hag adres an tonton :

« Fañch ar Goaziou, ru Ti an Archerien, Lannuon ». En ma fennig an hanv ru-ze a dlee lared e oa ma zonton eur jañdarm. An dra-mañ am chale eun tamm. Bezañ am-oa eun aon spontuz diouz an archerien. Soñjal a reen e oa an aotrou-ze, daoust dezañ da vezañ eun tonton din, eun den da doujañ.

An aotrou Merser a enskrivas on fakajou hag a gemeras on billejou. An treñ bihan a lakaas ouspenn eun eurvez d'ober ar c'hwezeg kilometrad hent etre Plistin ha Lannuon. Gwir eo e reas daou ehan. War gae ar gar, e Lannuon, jañdarm ebed. Nag an disterrañ "kepi" en dremmwel ! Ha me da ouelañ ! Ha Lorou a glaske ma frealzi gwellañ ma helle.

- « An archer e-neus marteze dale. Gwel 'ta, emañ marteze o redeg war-lerh eul laer bennag pe zoken eur muntrer. Med na rez ket gwad fall, dond a reio ».

Neuze e welis eun tammig paotr koz, gand eur baro griz, o tostaad ouzom.

- « N'eo ket te eo Jefig Seveon, dre zigouez ? » emezañ. Evel ma asanten, e laras din adarre :

- « Me eo da donton Fañch ar Goaziou ».

- « Med, an tonton a dlee dond d'am herhad a zo eun archer. Ma mamm he-deus hen skrivet din en he lizer diwezañ ».

- « Nann, nann... te a dle bezañ komprenet a-dreuz. N'eo ket dre ma eh on o chom e ru « Ti an archerien » eh on eun archer. Deus 'ta. Mond a ran da gerhad da val ».

Dipitet e oan memestra diouz ma n'am-oa ket eun tonton jañdarm, dreist-oll dirag al Lorou a dage o c'hoarzin. Kleveland a ris adaleg an abardaez-se e oa ma zonton ar Goaziou eur retreted euz an hent-houarn. Setu ma tlee evelato bezañ douget eur hepi. Tremen a reen an abardaevez hag an nozvez gand ma zonton ha ma zintin. Houmañ he-doa aozet eur goan euz ar hentañ. An deiz war-lerh, ar Jolu a deuas d'am herhad.

Yao ! ha ni 'trezeg Seveon.

Zant Jo

Ma hamarad Erwan Lorou ah echuas aze gand e studi. Bezañ e oa o paouez kaoud e drizeg vloaz. Lakeet e-noa en e benn e oa desket a-walh evid ober eur peizant a-zoare. Evidon-me, greet ganin ma studiou ar hentañ derez ha dre ma ne brepare ket skol Blistin nemed ar zantifikad, ma mamm a divizas ma lakaad e skolaj Zant Jozef e Lannuon (hanvet Zant Jo ar peurliesañ).

Ma hanter-hoar Chann ar Jolu, ma hoar Frañsin ha ma breur Yann o chom war ar menaj, e oa tra-walh a labourerien e Seveon.

Ar peadra a greske gwelloh-gwella. Person ar Vinihi a reas 'ta an difreou evid ma vefen digemeret e Zant-Jo. Reiñ a reas d'am mamm priz ar bañsion ha listenn an troñsad-dillad a oa red kaoud. E penn kentañ miz here, setu-me 'ta o vond en hent 'trezeg ma zrede skol. Gouvezoud a reen dija petra oa ar bañsion hag en desped d'am unneg vloaz, n'am-oa doan ebed o vond d'eur skol dianav evidon.

E Zant-Jo, e oem digemeret gand eur beleg koz a roas dim toud an doareou gwikefreañ. Ar vountadeg e-barz an trepasou a vefe diêz da gontañ. Daou-hant skoliad yaouank ah errue, an deiz-se, hag e-touez, eun hanter-kant bennag a reou nevez.

Ma mamm a reñkas ma zraou hag e taolas pled he-doa ankouet ar pod hag ar plad gwalhiñ. Evuruzamant an tonton ar Goaziou a oa aze.

Mond a reem goude da vurev ar hontchou da baeañ eun avañs evid an tri miz kentañ. Ma mamm a houlennas rezizou war briz ar pevar rumm pañsion. Re ar bañsion gentañ o-doa, ouspenn ar zoubenn hag ar meuz braz, eun digor hag eun dibenn pred. Re an eil rumm n'o-doa ket a digor. Dibenn-pred ebed evid an trede rumm. Ar pevare ne helled tennañ dioutañ nemed ar chistr : eur bañsion gand dour ! Ar priz a oa evel just hervez peadra pep hini hag evel-se e veze êzetoh reñkañ ar skolidi.

Ma mamm he-doa he lorch. Ne felle ket dezi gweled he mabig en eur reñk izelloh evid hini ar beizanted all euz he anaoudegez.

- « Ma mab a zo eur skoliad a labour mad. Bet e-neus ar priz kentañ e Plistin. Med silwink eo e yehed. Evel ma ne ev ket chistr, e plijfe din e lakfeh 'nezañ e-barz an eil pañsion gand priz an

drede, o vezañ ma ev dour ».

Dare e oa bet din zevel ma mouez pa glevis lared e oa dister a-walh ma yehed. Anad mad ne oa ket gwir. Med Soaz Seveon, evel eur beizantez vad, a houzeze chipotal. E gwir, an teñzorier ne reas ket an disterrañ abeg. Salvete e oa enor ar vammig vad !

An deiz war-lerh en em gaven e-barz ar zeizved klas gand hanter-kant skoliad all. Abalamour d'an niver, e oe red ober daou rumm. Ar miz kentañ a oe eur « mare da weled » evid an diou zeurez a hellas evel-se en em rentiñ kont diouz derez pep hini. Adaleg ar pemzeg devez kentañ, meur a skoliad a dleas kilañ e-barz an eizved klas. Darn all a oe kaset war-du eur helhad berr a dri bloaz, hanvet e Zant-Jo, kelhad ar galleg. Gwir eo, eh heulied e-barz eul lodenn euz programm ar "brevet", gand ouspenn kenteliou koñvers ha labour-douar.

Niver skolidi ar zeizved klas ah ee war digreskiñ a zeiz da zeiz. Da fin miz here, ar vestrez-skol a laras din e oan barreg da deskiñ al latin. D'al lun war-lerh e oan lakaet e-barz ar c'hwehved klas gand eur hamarad all.

On helenner, an Aotrou Korr, unan gwall-hloazet euz ar brezel, a roas dim on leoriou skol hag en o zouez an « deveris » (De viris). Med evidon-me, mab d'eur peizant, e talhen al latin evid didalvoud, mad nemetken d'an danvez-beleien er hloerdi braz. On helenner a gendalhas e genteliou heb soursial ouz an daou nevez-deut. Ne hellen ket dond a-benn da daped ma dilerh, daoust din da vond war-raog enoruz a-walh evid toud an traou all.

Nebeud amzer goude, ma hamarad a nahas krenn derhel gand al latin. En em repui a reas e-barz "kelhiad ar galleg", war guzuliou e dud, da vihannañ hervez ar pezh a lare.

Ar grip spagnol

Ne oa ket eur miz ma oa krog ar skol. Eun deiz, e-kerz diskrog kreisteiz, ar hloh a zonas hag ar vistri studi a bedas ahanom da vond da zal-oueliou ar skol e leh ma oam gortozet gand « Prefed an urz » hag ar pennrener. Laret e oe dim e tleem kuitaad ar skolaj dioustu, evid eun ehan-skol a eiz deiz d'an nebeutañ. Ar skolajou o-doa bet urz digand Prefed Aochou-an-Hanternoz da zerri dioustu, o vezañ ma oa ar grip o redeg dre-oll.

Ar grip-se, hanvet "grip spagnol", a reas maleuriou kriz-meurbed dre ar Frañs a-bez. En on farrouzig ar Vinihi, e oe war-dro deg o vervel. Kaset e oem 'ta d'ar gêr, dioustu... ha, ma feiz, ne oam ket dilaouen diouz ar vakañsou dihortoz-se. Pep hini a rankas en em glask evid mond d'ar gêr. Kemer a ris war droad hent Seveon, a-gevred gand Fañchig Goarin diouz Kerivoalen. Ober a rejom c'hwezeg kilometr e peder eur bennag.

Ar peoh

Prefed an urz hag ar mestr-studi a oa en o zav dirag an daol war al leurenn, e-barz ar zal-debriñ. Bezañ e oam gand on mern. Ar prefed a hejas e glohig evid goulenn ganim reiñ peoh ha sevel en on zao. E vouez leun a from a laras : « Ma bugale, echu eo ar brezel ».

Gouvezoud a reem, dre ar skolidi diavêz, abaoe eun nebeud deiziou, eh ee an armeou unanet war-raog. Al linennou alaman a oa bet peurdoulet e peb leh hag on zoudarded a hadkemere an dachenn o-doa bet kollet. Med abaoe ken pell en em reem diouz ar brezel daonet-se ken on-oa poan o krediñ e oa echu. Toud ar skolidi a davas eun netraig. En em zelled a reem, bamet :

- « Piou e-neus gonezet ? »

- « Ar Frañs, evel just, ha Bro-Zaoz, hag an Amerik. Koll eo an Alamagn », a zisklêrias ar Prefed.

El leh-se, tonket da brejou debret heb kaozeal, gand hepken diridign al loaiou, gand an disterrañ kaoz kastizet dioustu, on joa a strakas evel eun taol kurun e stlakadou daouarn ha youhadennou. Darn euz ar baotred a zavas war ar bankou hag a grias : « Bevet ar Frañs ! D'an

traoñ ar "Voched" ! Lamm int ». En eur momedig a beoh, ar Prefed a laras adarre :

- « 'Vid ar hreisteiz, ne vo ket skol ; mond a raim toud da bourmen e ruiou Lannuon. Ha bremañ "Deo gratias" ! Aotreet e oam evel-se, dreist-reol, da gomz ha da diskouenn on levenez. Foll e oe !

Goude mern, eh eem 'ta etrezeg plasenn kreiz-kêr. Du e oa gand an dud. Bezañ e oa ivez tud karget diouz an urz. Ar vugale-skol a oe lakaet er reñkou kentañ, dirag an ti-kêr. Eun nebeudig goude, e teuas war ar balkon mêt Lannuon, heuliet gand eun nebeud a bennou-braz ha person koz ar barrez.

Ar mêt a bedas an dud da devel ha gand sikour eur horn-mouez, e veulas gand fouge on zoudarded, on breudeur-stourm, famillou ar re a oa bet lahet ha toud ar re a oa distroet gloazet diouz an dachenn vrezel. Pouezañ a reas war ar red evid toud ar Frañsizion d'en em hadunvaniñ, o tiskouenn dreist-oll e tlee toud ar hostezennou politikel en em vodañ hiviziken en eur gostezenn hepken : hini ar Frañs.

Strakal a reas an daouarn. Ar mêt a bedas ar person koz da gomz d'e dro. Meuli a reas nerz-kalon ar zoudarded. Evid echui e houlennas diganim pediñ evid toud ar re o-doa roet o buhez evid ar vro. Neuze, ar mêt hag ar person en em vriatas evid diskouenn skwer vad an hadunvaniez vroadel. Dorn ha dorn, e stagjom da ganañ ar "Marseillaise", hadkemeret a-unvan gand an daou pe dri mil a dud bodet war ar blasenn.

Er brasañ dizurz e tistrojom da Zant-Jo. Ar skolidi gentañ a oe distro d'ar skolaj war-dro peder eur hanter ha droed o-doa bet da evañ beb a vannah kafe. Ar re diwezañ ah erruas div pe deir eurvez goude. Med deiz an "Armistis" ne oa ket posubl kastizañ ar skolidi. Me ah eas ti ma zonton ar Goaziou, sur da vezañ digemeret mad.

VIII

Tok-melons ar patriach

Chann-Mai Boujet a oa o chom en eun ti kaer e "Kig ar Grez", e penn all ar Vinihi, tost da Vilin Zeh. Chann-Mai a oa eur bourhiz, hag e-nevoa kalz a douarou en e gerz. Ne labore let. Beb an amzer, e ree war-dro e blantadegou pin ha zapin. Dougen a ree ordinal eun tok-meloñs war e benn. E varv a batriach a diskenne kalz izelloh evid e vruched. Bet e oa bet mêt e-pad liez bloaz, dreist-oll e-pad ar brezel.

Beb beure, e hede an hent koz roman evid mond d'an ti-kêr. Tremen a ree dirag Seveon en e wetur skañv, staget outi eur marh-troter bihan. A-wechou, e harte da houlenn hag-eñ ne veze ket a gomisionou evid an ti-kêr pe ar presbital. Chann-Mai a oa eun den a galon vad, êz e oa e werz-butun ha plijed a ree dezañ c'hoarzin ha farsal.

E-pad ar vakañsou, a-boan e vijen distroet d'ar gêr, e veze fiziet ennon mond da vesa ar zaout, e leh ma hoarezed ha ne blijed ket deze kalz ar garg-se. Digouezed a ree din aliez kas ma zaout war-du douarou Chann-Mai e leh ma oa gouliennou leun a yeot a-hed an hent-houarn. Galled a ree ma loened peuriñ sioul ; an hent ne oa ket pleustret nemeur, pez a roe din amzer da gaozeal gand Channig, merh dudiuze intañvez ar Gag, merourez Boujet koz.

Pa veze hemañ oh ober tammou labouriou en eur blantadeg, kerkent ha ma wele ma zaout, e vleje a-bouez-penn. Ma loened a jome heb taskagnad, o klask a be du e teue an hini a gomze en o yez. Chann-Mai en em boste e-kreiz an hent, hag a zave e divreh d'an neñv, o hijal e dok-meloñs.

O weled ar spontaill-ze, ma zaout ha dreist-oll an annoarezed, pennfollet, en em lakee da vreskenn en eur redeg a bep tu. O dastum a-nevez a oa eun truach. Mond a reen, e droug, med en abeg da oad ha reñk an torr-revr-ze, ne greden ket diskouenn ma imor fall. Ar patriach, kontant

euz e farsadenn, a halve ahanon hag a roe din eur gwenneg pe daou evid ma honforti. O digemer a reen muioh pe nebeutoh, en despet din.

Eun devez koulskoude, pa oa Chann-Mai o paouez hadober e daol zod, e nahis e werz-butun hag e krogis en e veloñs, o lared dezañ :

- « E gaoud e refet war an hent, e leh ma vin deut a-benn da dastum ma zaout !»

Ha me kuit, an tok em dorn.

Deg munutenn goude, mevel Chann-Mai, hag a oa ivez e jardriner, a deue d'am zikour da dastum ma loened.

-« Jenet eo ar patron, a laras din, ha keuz e-neus da vezañ trechalet ahanout. Ma harget e-neus da diwall da zaout dit e-pad an amzer ma'h i da gemer eur bannah kafe gantañ ».

Ar patriach ha n'oa ket kredet lared an dra-ze d'e wreg, am gortoze, me... pe an tok, e toull ar porz. Lakaad a ris dezañ e veloñs war e benn.

- « Ar re goz, gweled a rez, a gouez a-wechou en o bugaleaj ».

- « Aotrou Boujet, a responten, n'on ket deut amañ da digemer digareziou. Ar hontrol an hini eo ; me eo a ra deoh ma re... N'am-eus ket gouvezet 'n em gontroliñ bremaig ».

-« Na gomzom ket diouz se, emezañ, ha deom da daped beb a vannah kafe ».

Ar pod-kafe a veze dalhmad war ar fourno. E wreg on zervijas. En eur gas ahanon beteg an hent, e tennas diou dabletenn chokola diouz e hodell hag o roas din.

- « Kemeret am-eus aneze e-barz ar bufed. Spi am-eus ne daolo ket ma gwreg pled ouz se. Debr aneze ha na lar mann ebed da den. Bez dizoursi, laosken a rin da zaout e peoh hiviziken ».

- « Keuz am-eus, Aotrou Boujet, a respontis, med, e Seveon, ne weler ket chokola aliez. Ha ne hellan med o reiñ d'am mamm ha lared dezi piou e-neus o roet din ».

Ar zun war-lerh, ar patriach a oa en eur verjez, e veloñs atav war e benn. Pa welas ahanon e tennas e dok hag e lakaas eur gasketenn goz. Dond a reas d'am haoud :

- « Kontant on eh out deut en-dro. Poaniet e vijen bet ma n'am-ije ket hadgwelet ahanout. Gouvezed a rez, Jefig, setu ouspenn hanter-kant vloaz, n'am-eus ket lakaet eur gasketenn. Ma welfe ma amezeien ahanon er stumm-ze, e lavarfont oute o-unan : « An aotrou Boujet e-neus kollet e benn ».

Redeg a ris 'trezeg ar verjez, kemer a ris e veloñs hag e lakais anezañ a-nevez war e benn.

"Gang" ar fals-voneizerien

E penn kentañ an XX^{ved} kantved ne oa koulz lared nemed peziou a wenneg ha daou-wenneg arem. Ar pezh a wenneg e-noa ment ar peziou a ugent real bremañ. Ar pezh a daou-wenneg e-noa eun trouz kalz brasoh. Ma hovezem petra 'oa ar gwenneien, n'on-oa ket kalz aneze. Ma yalh a veze dalhmad goulllo dizesper. Hini ma breur Chann, ne oa ket e gwelloc'h stad. Hag an Emilig, ma amezeg ha kamarad, a oa mad da vezañ lakaet war ar memez linenn ha ni : hini ar vugale dizarhantet.

Bep sul, on mamm a roe dim daou wenneg da vond d'an overn d'ar Roh : eur gwenneg evid ar gador hag eun all evid plad an Anaon, a ankouaen, gwir eo, aliez a-walh. Eur zulvez d'abardaez, Chann, Emilig ha me en em gavem e-kichenn an hent-houarn. Emilig a dennas tri bez eur gwenneg diouz e hodell.

-« Me am-eus eun ide, emezañ, ma lakfem eur gwenneg war ar rail, e kemerfe marteze ment eur pezh a daou wenneg. Evel-se e hellfem e reiñ da blah koz ar hadoriou a zo berwel hag e rentfe dim eur gwenneg all ».

Chann ah eas da gerhed eur gwenneg en e gambr. Evid eur wech, me am-oa lakaet ma gwenneg diwezañ e plad an Anaon. Emilig a brestas unan din. Lakaad a rejom on feziou war ar

raill, en eur lezel eun deg metrad bennag etre pep hini. Ma breur e-noe an ide vad da bozañ e hini dirag kleud ar verjez, da lared eo en eul leh meinel.

En e uhellañ e oa ar from pa deuas an treñ bihan. War an taol, ne welim netra. Emilig ha me a glaskas, en aner, on fez e-mesk yeot ar verjez. Chann a gavas e hini e-barz ar haoh-saout. Pladet mad e oa bet. Galled a ree bremañ bezañ kemeret marteze evid eur pezh daou wenneg. Diwar neuze e oa bet hadgreet an taol meur a wech, med ne deuas ket aliez da vad. A-wechou e kavem daou bez a-ziwar dri. Darn dioute hirgelh gand o skrivaduriou diêz da lenn. Ha koulskoude ne gollem ket kouraj. Bep sul, e lakeem on gwenneien en eur stumm disheñvel, e spi da gas on zaol da vad.

Dre forz klask an tu, e savas en on spered eun ide vurzuduz : pekañ ar peziou war ar raill gand eun tamm mastik. Burzuduz e oe an efed. Da gentañ, e kavem toud on feziou ; d'an eil, e vezent pladet mad ha mired a reent furm eur helh. Ganet e oe "gang" ar fals-voneizerien.

Evid kavoud tro d'en 'n em dennañ, gand frouez on froderez, daou dra a oa a-walh : o reiñ da blah ar hadoriou e iliz ar Roh pe da Chann-Vari Nouel a dalhe eur stal spiserez e Zant-Renod.

Chann-Vari a oa oajet ha ne wele ket kalz gwelloc'h evid plah ar hadoriou. Gwerzañ a ree dreist-oll ar barrennou brudet hanvet "regliz", daou wenneg an tamm. D'ar zul war-lerh e krogas an trafik.

Mond a ris da di Chann-Vari da houlen eur varrenn "regliz". Kinig a ris dezi ma fez. Leun a fiziañs ne zellas ket outañ. Gand plah ar hadoriou e oe greet an heveleb taol... Bamet e oam. On ijin a oa o vond da daougementi on feadra. Kemer a reem ar brasañ evez. Mond a reem, pep hini d'e dro, d'ar stal spiserez. En iliz, unan hepken a roe eur gweneg pladet. Med diouz eun abardaez da noz, ar Chann-Vari 'vad ah anzavas he diskred d'he merh Karolina :

- « Drol eo, emezi. E Seveon e tleer reiñ kalz a wenneien d'ar vugale, er mare-mañ. Bep sun Chann ha Jefig a deu da bremañ "regliz". Beb an amzer eo Emilig. Estonuz eo an dra-ze rag a-raog n'o gwelen nemed diou pe deir gwech ar bloaz !»

Karo, evel ma reem diouti etrezom, a digoras tiretenn ar moneiz. Tennañ a reas toud ar moneiz er-mêz, lakaad a reas toud ar peziou daou wenneg diouz eur hostez hag e tizoloas on feziou trafiket. Daouzeg a oa aneze. Evid en em rageveziañ e pouezas aneze war balañsou ar butun. Ma 'n-oa kresket ledander ar peziou, ar pouez, hañ, a jome rik bepred an heveleb hini.

- « Reñket am-eus da voneiz. Bugale Zeveon o-deus bet, a gredan, arhant digand o zintined. Med gweled a rin an dra-ze unan euz an deziou-mañ, rag rañkañ a ran mond da labourad da Zeveon warhoaz ».

An deiz war-lerh, e hortozas en em gavoud heh-unan gand Chann evid e gemer a-gostez. Tennañ a reas an daouzeg pezh diouz he godell. Chann a gomprenas dioustu e oa kontet bremañ deziou ar "gang".

- « Dal da wenneien ha re Emilig. N'ho-peus ket a vez o trompla eur paour-kêz koz ? Ma larfen an dra-ze d'ho mamm, e hellfeh kaoud tomm d'ho pastell-dreñv. Med Soaz a zo mad ganin. Setu ma ne larin netra. Hag ar regliz a vo war ar marhad. Med arabad deoh hadkomañs. Hag evid pezh a zell ouz an Emilig, e weled a rin ivez eun deiz bennag hag e klevo hanv diouz an afer-ze ».

Ar gang a oa skoet e varv en e benn. Chann e-noa e fri izel mantruz. Gwelet am-oa Karo o tebatñ gand ma breur, hag ar beurevez-se, er hontrol diouz ma hustum, n'am-oa c'hoant ebed da weled ar goantenn Karo.

Person ar Roh, pa gonte e fin ar zun arhant an iliz, a veske mesk-ha-mesk hini ar hadoriou gand hini ar hestou ha kef ar Werhez. An diou zun gentañ, e evez ne oe ket dedennet. On tri wenneg bihan ne gontent ket kalz e-keñver ar bern a-bez. Eur zulvez, Doue hepken a oar perag, ne veskas ket e wenneien, hag evel Karo, e reas daou verniad. Taol a reas buan pled e oa lod aneze ha n'eh eent e neb rumm ebed. Selled a ree spiz ouz an arhant en eur verad aneze, heb kontañ.

Soñjal a reas eur pennad er Marichal... med hemañ n'e-noa na bugel na mous. Ober a reas

gervel plah ar hadoriou.

- « Sellit, setu aze peziou eur gwenneg hag a zo bet pladet ha kresket. Sur mad eo marmouzien o-deus ho tromplet. Me a garfe mad anaoud ar farserien-ze ».

- « Douetañs am-eus eun tammig, a respontas plah ar hadoriou. Pa roont din o fez moneiz, bugale Zeveon hag o hamarad a bleg ordinal o fenn ha kerkent ha ma vez troet ma hein, en em lakaont da hoarzin etreze. Ne vijen kte souezet e vijent ind-i kabluz ».

- « Kerkent ha disul, ma teuont d'an overn, larit da Jakez, ar chasgeu, mond ganeoh a-raog errued beteg enne ».

D'ar zul war-lerh, e oam diweznad en overn. On flas kustum a oa kemeret. Red e oe dim en em lakaad tri reñk a-dreñv. Plah ar hadoriou 'n em rentas kont. Pa'h erruas en on reñk ordinal, e reas sin d'ar chasgeu. Pa weljom anezañ o tond e-touez an dud fidel gand e habit ruz, e dok daougorneg hag e ganenn ebena, Emilig a roas din eun taol ilin :

-« Serrom buan on feziou ha kemerom euz ar re wir. Jakez a zo o tond evidom-ni ».

Pa deuas plah ar hadoriou d'on havoud, ar chasgeu araoki, Jakez a gemeras anezañ. Treiñ a reas on gwenneien, o mered a reas hag o roas d'ar plah, o hijal e skoaziou. Marteze a-walh e-noa komprenet e oa bet houperiget. Tremenet e oam e-rez d'eun droug-lamm spontuz.

Eun toullad miziou goude, e oe dizoloet on farsadenn. Med ne oe nag an disterrañ anzav, nag an disterrañ prouenn. Lakeet e oa eun termen da gammdroiou ar "gang"... Med salvet e oe an enor.

IX

Soaz Seveon, aozerez

Eun devez nevez-amzer 1920, e-pad vakañsou Pask, nebeud a-raog distreiñ d'ar skol, e-kerz eur bourmenadenn en eur park euz Seveon, setu ma kavis eun neiz kegin en eur wezenn derv goloet he horv gand ilio. Divarret e oa bet daou pe dri bloaz a-raog. An neiz a dlee bezañ e tri pe bevar metr a uhelder. Dre ma n'o-doa ar brankou nebeud a dalh, e oa red din kraped kazi a-bouez ma divreh. Ha goude bezañ poaniet kalz, e tapis errued erfin e-kichenn an neiz. Bezañ e oan o vond da gemer an uou en ma dorn dehou, pa diskrogas ma hini kleiz. Kouezañ a ris d'an douar, ma fenn da gentañ hag e chomen astennet, hanter-fatiket.

Pa oen divadet, e santen eur boan iskiz em fenn. Poan am-oa ivez em hostez kleiz hag em skoaz. Da gentañ toud, e oan e chal gand ma dillad. Med ne oa roget netra. Mond a reen d'ar gêr, fall a-walh an traou ganin. Antren a reen e-barz ar kegin, difadet. Eur hadvern e oa. Klask a reen kontañ kaoziou, med ma mammig ne oa ket touellet.

- « Ev eur bannah kafe ha kee da gousked, emezi. Ober a rin en-dro dit warhoaz beure.»

Mond a reen dioustu d'ar marchosi hag en em lakeen em gwele. Marhet spontuz e oa ma gouzoug. Ne reen nemed treiñ ha distreiñ 'n em gwele e-pad an noz. Diskarget e oan euz ar gorozaout evid ar wech. Echu e oa lein pa en em lakis ouz taol. Kregiñ a reen heb an disterrañ ilboued gand ma skudellad soubenn pa'h antreas ma mamm en ti. Selled a reas ouzin eur pennadig :

« Te a zo kouezet diouz eur wezenn pe diouz eur skeul, ar pezh a zo sur, diouz a uhel a-walh. Poan e-teus en da gostez dehou, da benn, da houg ha da skoaz.»

Felled a reas din sevel ma mouez.

« Bezañ eh an d'ober war da dro, dioustu. Gouvezed a ran e pe leh 'teus poan. Inutul dit hen nah!»

D'he goulenn e tennen ma dillad. Kemer a reas eur vuredad louzou hag e frotas an izili a ree poan din.

« Diskuiz hirie ha dreist-oll n'ez ket da haloupad. Prestig e tleez distreiñ d'ar skolaj ha red e vo dit bezañ war vale.»

Ober a reas louzou ma mamm o efed. An deiz war-lerh, e hellen adarre treiñ ma fenn. Nebeud a deziou war-lerh, toud ar poaniou a oa eet kuit.

Ma mamm, an tammig maouez vad-ze, eur metr daou-ugent a uhelder, a oa eun aozerez. He brud a yee kalz pelloh evid ar parrouziou diwar-dro. Petra a baree ? Hervez he lavariou, an darnvuiañ euz ar hleñvejou diabarz : re ar galon, an estomak, an avu, ar bouzellou, ar felh, ar vestl... Anaved a ree dre an eñvor toud korv an den. Aliez am-eus klevet anezi taolenniñ piz dirakon toud e lodennou disheñvel. Hag e brezoneg, 'vel just !

Soaz Seveon he-deus evel-se aozet e-pad daou-ugent vloaz bennag heb gouvezed an disterrañ tre diouz ar vedisinerez voutin. Hag he gwellañ klian a oa... an Aotrou Loho...

Pa 'neveze greet an Doktor Loyer war-dro eur hlañvour heb tamm frouez ebed, e-pad pell amzer, e kase anezañ da gaoud ma mamm. Med ne oa ket kision koulskoude evitañ da gas dezi eur hlañvour a houveze kondaonet. Ha lakaad a ree 'ta ar medisin eun tamm fiziañs e donezonou ma mamm? Den ne houvezas morse.

Dleed a ree soñjal koulskoude, ma ne ree ket droug eur guzuliadenn gand Soaz Seveon, e helle marteze ober vad, tro pe dro...

E-touez ar glañvourien greet gand ma mamm war o zro, n'am-eus ket ankouaet martolod-koñvers ar Roh. Eun devez, eh erruas e Seveon, skoazellet gand e div hoar. Ne jome ken 'n e zav war e dreid. Livet melen e oa ha tapet e-noa eur hleñved e-kerz unan euz ehanou e vatimant er holoniou. Ma mamm a reas dezañ mond ganti en he hambr-digemer evid e houlennata. Pa oa eet kuit, e lavaras mamm dim :

« Paour-kêz den! Gwall fall eo e jeu. En em houlenn a ran ha n'e-neus ket gortozet re bell da dond d'am gweled. Añfin, gwelet e vo. Dleed a ra dond en-dro, warhoaz.»

Pa veze oh ober en-dro d'he hlañvourien, e tibune ma mamm he fedennou en he hambr-degerner, daoulinet war he hador-bediñ. Lared a ree gouzañv poaniou ar re a deue da houlenn kuzul diganti. Pell a-walh e pade ar pedennou. Divennet groñs e veze neuze he direnkañ. Pa veze echu an "orezon", e tistroe d'ar gegin, a-wechou evel eun all en he leh, gand he dremm skuiz. Ne gemere netra d'he mern. Evid ar martolod, ar pedennou a badas ouspenn eun hanter- eur.

A-raog pred unneg eur, pa veze savet ar gliz, eh ee gand he faner aozill d'ar park hanvet "Park Komonant Bail", eur hant metrad bennag diouz an ti. Kuntuill a ree aze kaol-teol ha kalz a blantennou all hag a louzou. Dastumet e vezent dalhmad er memez park hag er memez leh euz an tamm douar. Eul leh greunvêneg espar! Ar huntuill echu, e tistroe d'he hambr hag eh aoze he buredadou.

Mired a ree dalhmad a-gostez nebeud a voutailladou gwin gwenn, hag ivez bleuniou lili lakeet e gleh e-barz odivi-chistr.

Ar martolod a returns tri deiz goude, skoazellet adarre gand e div hoar. Ma mamm a roas dezañ eun dour-louzou burzuduz, ha, da heul, gourhemennou a-buill. Tri deiz goude, e oa distro. Ar wech-mañ e valee heb sikour e hoarezed. Bezañ e tlee bezañ war-dro teir eur goude kreisteiz hag e oam gand hadvern. Pedet e oent toud da dond da debriñ eun tamm ganim. Evel-se e oa ar hiz : neb piou ah errue en eur menaj da eur ar prejou, a dlee mond ouz taol. Nah a veze evel eun dismegañs da vestr an ti. Ma veze re vihan an daol, ar re yaouankañ ah ee en o hoañze e leh all.

Ar martolod a debras kig, pate ha bara, an oll glebiet mad. Pa oa o vond kuit, ma mamm a laras dezañ :

« Ma n'en em zantoh ket mad, evel ma soñjan, 'n em dregasit ket ; distroit d'am gweled a-benn pemzeg deiz.»

Div zun goude, ar paotr yaouank a deuas en-dro... gand eur velo nevez-flamm. O tond en ti, kerkent diraki, e soublas da bokad d'am mammig hag a oe oll-strafuillet.

« Me a zo ken eüruz, ma kemeran frankiz da bokad deoh. Setu-me pare hag evid lidañ an dra gaer-ze, am-eus prenet eur velo nevez brav. Pa e-noa an Aotrou Loyer kuzuliet din dond d'ho kweled, e oan digred a-walh. Med evel ma anaveze ma hoarezed ahanoh, kement-se a roas din eun tammig muioh a fiziañs.»

« Bezañ ho-poa hoh avu en eur stad gwall-fall. Santet mad am-eus se e-pad ma fedennou. Bet oh chomet pell e-barz ar broiou tomm ha sur a-walh eh oh bet piket gand eur fubuenn bennag. Dleet ho-pije mond da gaoud eur medisin dioustu.»

Ar martolod a lestras daou viz goude. A-raog mond d'an Havr, n'ankouaas ket dond da lared kenavo d'am mamm. Diwezatoh, ha bep tro ma teue d'ar gêr, e tistroe da weled e aozerez gand eun donezon digaset diouz ar holoniou.

Soaz Seveon he-doa 'ta ar galloud da bareañ ar hleñvejou ? Ne fell ket din lared ya. Koulskoude kreskiñ a ree he brud a vloaz da vloaz. E-pad toud he buhez, e tle bezañ greet war-dro tri mil klañvour bennag. He hentañ goulenn a veze da houvezed hag ar hlañvour e-noa gwelet eur medisin. Pa responte ya dezi, nemed avad klianted an doktor Loyer, e nahe groñs pleal gante. Aliez e teue tud dianav d'he haoud. Ma mamm, war diwall, a houlenne digante hanv an hini e-noa o aliet.

Ma mamm a nahe kemer arhant a-dizolo ha ne digemere donezon ebed goude ar guzuliadenn gentañ.

« Gwelet e vo goude, pa yelo gweloh an traou ! »

An darnvuiañ euz he hlañvourien, goude o fare, a digase dezi donezonou a beb seurt : kafe, chikore, gwestell hag eur wech an amzer, eur voutaillad rom pe Benediktin pe Elixir Arvorig (greet e Lannuon). Ma taerre lod euz he hlañvourien, o chom er barrouz, evid reiñ arhant dezi, e houlenne digante mond da rekomandi eun overn evid anaon ar famill. Naha a ree ivez an disterrañ gorp-ouspenn evid pleal gand ar glañvourien en eur stad diêz.

Meur a dro Frañsin ha me a houlennas diganti diskleriañ dim he sekrejou. Hervez he lavariou, e talhe an donezon-ze diouz he zad hag e-noa eñ ivez bet diouz e hini an herez burzuduz-se a yee evel-se, a rumm da rumm, a beb amzer. Kleved a ris diwezatoh, ar roidigiez-se ne helle mond nemed da eun "Heweder". Ne oa ket hepken red kaoud gwad an Hewederien er gwazied, med c'hoaz ouspenn ivez dougen an hanv.

X

BI, RAULT, MEUR, MATHON **hag ar re all**

Er bloavez-skol 1919-1920, eh hadkemeran ar c'hwehved klas, mennet mad da vond ken mad all gand al latin. Anad e oe ar frouez : eil priz e troidigez latin e galleg, eil priz e galleg, hag ivez meur a veneg. Chom a reen berrig e jedoniez. E miz Here 1920 eh is er bemped. Ar bloavez-se, on helenner a oa an tad Bi (an Aotrou ar Bihan).

Pehed-kalonig an Tad Bi oa ar butun-poultr. E dabatierenn a veze dalhmad war e vuro hag e-pad ar hlas ne baoueze ket da brizañ. Pa strevie, ar butun a divere diouz toullou e fri, evid plijadur vrasañ ar vugale a ree o gwell evid distagañ dezañ eur fentigell bennag a-dreuz. An tad Bi ne ree ket fae war ar chervad. Aliez e talee da gregi gand e genteliou goude mern. Med an dale-ze ne harze ket anezañ da vezañ laouen ha da vesteodiñ.

Er bloavez war-lerh, eh antreen e-barz ar pevarved klas. An traou ah eas war barfetaad. Tri

gelenner on-oa, en o zouez da gentañ, evid al latin hag ar galleg, an Aotrou Rault, diouz kostez Lamball, brasañ pibenner am-eus morse anavezet. Er hlas-se ivez eo e krogen da studiañ ar zaozneg gand an Aotrou ar Meur, leshanvet an tadig Meur. Beleg war-dro e hanter-kant, frammet mad, e vlev touzet berr ha reud evel krev eur broust. Tremen a ree eul lodenn vraz euz e vakañsou e Bro-Zaoz. Komz a ree eur zaozneg dibikouz ha gand an "aksant".

An tadig Meur e-noa eur heuz braz : ma ne oa ket eur sujet da "He Meurdez" rouanez Bro-Zaoz. Pe govesae, eh errue dezañ reiñ an absolvenn hep pinijenn d'ar skoliad a lare dezañ kared an Anglijen. Goude eun dousenn bennag a genteliou, e lakee en e benn e houvezem tra-walh a zaozneg evid kompren al liziri a deue dezañ euz an tu all a Vror-Breiz. Eur wech an amzer o lenne dim ha goude e houlenne diganim :

-« Komprenet ho-peus ? »

- « Ya », a respontem toud a-unvouez. Goulennata a ree neuze daou pe dri skoliad... ha ne gomprenent ket zoken ar goulennou.

- « Ezen gorneg eh oh toud », a lare neuze, evid klozañ e gentel, an hini a oa eur spered braz, med siwaz ! ken digomprenet !

Kelenner ar jedoniez, an tad Mathon, gwall-hloazet er brezel, a oa eur mestr diouz ar hentañ. Ne dandone ket evid reiñ kenteliou d'ar skolidi d'an nebeutañ donezonet, evel don-me ! Bet on ordinal teodet mad ha ne hellen ket kontañ ped ha ped gwech eh on bet kastizet gand ar vistri-studi en abeg d'an ezomm am-oa da gaoud darempred gand ar re all.

E-pad vakañsou Pask 1920, ma mamm a resevas follenn notennou an tri miz. Mad a-walh e oant, dre oll, med ar billed a zouge ivez "*bavard*". Ma mamm, droug enni, a fellas dezi teñsañ ahanon.

-« Med, mamm, en em dromplañ a ret. N'eo ket "*bavard*" a zo skrivet, med "*buvard*". Ober a reont diouer er skol ».

- « Ma vank "*buvariou*" dit, kee da brenañ d'ar Roh, med ne fell ket din ken gweled ar ger-ze war da follenn-notennou.

Breviel Zant-Erwan

E penn kentañ vakañsou Eost 1921, e resevis e Seveon bizit on ferson nevez, an Aotrou Savidan.

- « Penn-rener Zant-Jo a zo eur mignon din, emezañ. Kaset e-neus din notennou da vloavez skol. Mad a-walh int. Labouret mad e-teus ha meuliñ a ran ahanout. Ezomm e-tije koulskoude da hadweled da latin. En-zell eh on, gand asant da gerent, da reiñ dit kenteliou prevez, eur wech ar zun. D'ar meurz e vo, war-dro nav eur ». Asantiñ a ris a galon vad. Mesa ar zaout pe mond d'ober latin gand ar person, ne vanen ket da dortal.

D'ar meurz war-lerh, da nav eur, eh een d'am hentañ kentel. Dudiuz e oe ar person ganin.

Rozenn, e garabasenn, eun tamm dizoñj ha berrwel ivez, a roas deom eur bannah kafe-lêz mad. Ar gentel a badas eun daou-ugent munutenn bennag. Ar person a disklêrias din pegen talvouduz e oa bezañ maill war al latin.

- « Yaouank out, emezañ. N'e-teus ket c'hoaz greet da vennoz war da amzer da dond, med marteze an Aotrou Doue da vlenio war-du ar velegiaj ».

Ne respontis netra. Med kompren a ris prim ar perag euz kenteliou latin ar person. War gement-se e kuitais ar presbital, war-dro unneg eur. D'ar meurz war-lerh, Rozenn a roas din da houvezoud e-noa ar person ranket mond d'eur vodadeg beleien da Landreger ha ne vije ket endro nemed war-dro kreisteiz. Aozet e-noa din ma labour. Galled a reen 'ta mond d'ober ma foelladenn. Ar gambr e-leh ma labourer a oa an hini vrasañ hag ar gaerrañ euz ar presbital. Miret e veze evid tud-a-iliz a-bouez. Presbital ar Vinihi a digemere evel-se kalz a dud diouz ar Frañs a-bez ha zoken diouz an estrañjour, o tond da birhiriañ da iliz ha ti Zant Erwan : maner Kervarzin e-

kichenn ar bourk. War unan euz komodennoù ar gambr, am-oa taolet pled, abaoe eur pennad amzer, ouz breviel Zant-Erwan, pozet digor e-barz eur houfrig koad, diwallet gand eur werenn zerret gand eur grogenn-diwall niverennet. Ar breviel a dlee bezañ euz fin an drizegved kantved. Evel ma plije din kalz c'hoari troiou, e kemeren gand evez ar breviel hag hen lakeen war eur gomodenn all, 'dreñv d'ar bañdulenn. Ober a ris goude-ze ma foelladenn latin hag e kimiaden diouz ar garabasenn.

D'ar meurzh war-lerh, a-boan erruet er presbital, ar Rozenn vad, disliv he dremm ha difetet, a disklêrias din an darvoud : Breviel ar Zant hag ar houfrig o-doa steuziet abaoe ar gwener.

- « An aotrou person e-neus roet da hovezed d'an eskopti e oa kollet ar releg hag ar vikel vraz a dle dond warhoaz d'ar presbital da weled ha kemer an diarbennou red-mad ».

E-keid ma oa Rozenn o tisplegañ an traou, e niverem toud an dud a oa deuet d'ar presbital abaoe ar meurzh diwezañ. Nemed hepken daou veleg, den ne oa eet d'an estaj.

- « Goulennataet on-eus toud tud ar bourk, heb ober hanv diouz koll ar breviel, a leñve Rozenn, evid gouvezed hag-eñ n'o-doa ket gwelet er vered pe en-dro d'ar presbital, unan bennag tres fall warnañ, eur foeter-hent da skwer. Med toud o-deus respontet nann ! »

- « Abaoe ma oas eet kuit, dimeurzh, n'on ket bet diou wech oh ober komisionou, e-keid ma ne oa ket an aotrou person aze. N'am-oa ket prenet an nor, med dindan eur hard eurvez e oan endro. Gouzoud a ouzon a-walh eo bet laeret ar breviel d'ar mare-ze ! A ! ma Doue... Pebez darvoud ! Hag ar vikel-vraz a deu warhoaz beure... ha marteze e vo laret am-eus greet an taol hag e vin digouviet... Ha Zant-Erwan a ya da gaoud droug ouzin da vezañ kemeret ken nebeud a breder diouz e vreviel... A ! ma Doue... petra e teuin-me da vezañ ? »

Komañs a reen memestra da en em houlenn penaoz sachañ ma hillorou ganin.

- « Gortozit eun tammig, a laren da Rozenn. Eh an da vond d'ar gambr ha da furchal dre-oll, ouz red. Med kavoud a rin deoh ho previel. N'en em chalit ket, Rozenn ! »

Evel just, e kavis ar breviel el leh am-oa e lakaet. Hen tennañ a ris diouz e guz hag e lakais 'dreñv d'al leoriou e-kichenn ar bañdulenn, e doare ma vefe gwelet eul lodenn anezañ. Gervel a ris Rozenn :

- « Deuit da grweh⁶ 'ta, Rozenn. Ar breviel a zo brav, aze ».

Kerkent e oa er gambr.

- « N'ho-peus ket sellet mad... aze emañ... a-wel. Ma 'pije diboultrennet meublaj ar gambr digwener, ho-pefe gwelet anezañ memestra ».

- « Pa ran menaj ar gambr, e voulhan dalhmad gand al leor zantel. O vezañ ma ne gaven ket anezañ en e blas kustum, em-eus kollet ma fenn hag em-eus galvet an aotrou person. N'e-neus gallet nemed gweled ne oa ken aze. Ne wel ket gwall-vad eur pennad 'zo ha n'e-neus evesaet netra. Abaoe, n'on-eus klasket e neb leh ebed. Roet on-eus nemetken eun taol lagad war ar gomodenn da weled hag-eñ n'en-doa ket ar houfrig hadkemeret e blas ».

Lakaad a ris ar breviel en-dro en e blas mad. Ar Rozenn vad a daoulinas, a drugarekaas an Aotrou Doue ha dreist-oll an Aotrou Zant-Erwan da vezañ saveteet anezi. En eur zevel, o ouelañ en he joa, e pokas din. An aotrou Savidan ah antreas :

- « Aotrou person... Aotrou person... deuit amañ prim... Al leor zantel a zo en e goufrig. Jozef eo e-neus e gavet ».

Ma displegou a oe sklêr hag anad !

- « An daol-labour a oa leun a gelaouennou devod. Ha setu am-oa cheñchet plas d'ar houfrig hag hen lakaet war ar gomodenn all. Reñket am-oa ho paperiou en o flas. Goude, am-eus greet ma foelladenn latin hag eh on eet d'ar gêr ».

Ar person a digemeras da wir toud ma disklêriaduriou. Ar houfrig a oa aze ha netra ken a-noa a bouez evitañ. N'en-dije ket jamez digemeret e-nefe eur paotr euz Zant-Jo... da biou e ree

---

⁶ da greh

kenteliou prevez latin hag a oa, sklêr evel an heol, galvet da vezañ eur beleg diwezatoh, troñset eun taol-farserez evel-se. Eur wir sakrilej !

Evid prizañ ma "lealded", ar person a bedas ahanon da chom da verniañ gantañ, goude ma hentel.

XI

"Poil de carotte" hag ar vell-droad

Adaleg ar bemped, pep klasad a dreemene eun abardaevez ar zun war leurenn ar sportou evid ar bartiad mell-droad. Sañset e vezem da vezañ heuliet gand on helenner kentañ. Kement a bres a veze warnom da vond da hoari, ma reem toud an hent d'an trot, o laosken a-dreñv on heulier. N'on-oa ket evel just trikoioù da hoari, hag e c'hoariem gand on dillad bemdez. E-goz botou-fobal, n'on-oa nemed on galochoù pe on botou-ler-koad. Ne anavezem ket an disterrañ reolenn-hoari. Redeg a reem toud asamblez war-lerh ar volotenn. Ar stokadenn galed hag ar meskou dilavaruz a divie buan ar hoarierien.

Er pemped klas, devez ar vell-droad a oa ar merher. Diouz ar beure, An Aotrou Corre a gemere plas an Tad Bi..., on helenner kentañ. Daoust d'e hloaziu brezel, an Aotrou Corre a oa douget evid an nerz a gorv hag ar sportou. Tremen a ree e-gwir toud e veurevez o klask sankañ en on spered reolennou kentañ ar c'hoari. War al leurenn e save daou skipaill a zeiz pe eiz c'hoarier. Goude, e lakae en o flas ar hoarierien, en eur guzuliañ aneze diouz e wellañ. Siwaz ne deuas ket e strivou da vad. Dalhmad, ar memez redadeg, war-lerh ar volotenn, toud ar baotred warni : a-raokerien, divennourien, c'hoarierien-greiz. Zoken ar mirer-pal a dileze e bost ! Pa dostae ar volotenn dirag ar pal, toud c'hoarierien ar skipaill a deue da reiñ skoazell da vad. Pevar pe bemp c'hoarier a dalhe mad da lared e oa a-drugarez deze. Nemed 'nije merket ar c'hoarizer eneb d'e skipaill evel just ! Pez a hoarveze kazi da bep krogad.

Echu ar hrogad, on horv goloet a vloñsadoriou, e hadkemerem hent Zant-Jo, bepred d'an trot. Med on diouharr a veze flak.

Er bevarved, on helenner kentañ a oa ar butuner meur, an aotrou Rault. Mahagnet er brezel, e-noa kalz a boan o kerzed. Ne oa ket kision evitañ d'on heul e park ar sportou. Red e oe kaoud eun all a blijfe gantañ dond ganim. Ne oe ket êz an dra.

Toud ar gelennerien a gavas beb a digarez : unan aneze e-noa dija eur skipaill all ; eun all e-noa re a eurveziou-skol ; an trede a oa brudet mad evid bezañ eneb d'ar sportou. E-berr, ne jome ganim nemed an aotrou Guillou, eur mestr-studi gand eun êr-droug, yaouank, ha ruz e vlev. Ne oam ket evid gweled anezañ. Leshanvet e oa bet ganim "Blev Karotez".

En on hlas e oan unan euz ar muiañ arloupet war ar "foot". Kazi toud tresadoriou va levr-istor a oa troet e c'hoarierien fobal. Setu perag e oen dibabet evid mond da divenn kaoz on hlas dirag an aotrou ken spouronuz.

D'ar yaou, e-pad ar valeadeg, eh een davetañ evid goulenn digantañ bezañ on heulier-fobal. Gweled a ris war e vuzellou mousc'hoarz kentañ ar bloaz.

- « Deuit da weled ahanon 'vid an abardaez-noz, em hambr, e-pad ar studi. »

Gand eun tamm moustr-kalon, e skoer ouz dor "Bleo Karotez". An emwel a oe euz ar re galonekañ.

- « Bezañ e oan o hortoz ho koulenn, emezañ. Ne welen ket piou a hellfe mond ganeoh d'an dachenn-hoari, anez ahanon. Greet em-eus kalz a vell-droad pa oan yaouank, ha peogwir eo c'hwi ho-peus bet ar galon da dond d'am goulenn, e hanvan ahanoh dioustu penn-skipaill. Me a vo tredeog or hrogadou kag ho kuzulio. »

Dindan e gred, ha gras d'e anaoudegez vraz euz ar c'hoari, laz-c'hoari mell-droad ar 4^{ved} a reas kalz a hent war wellaad, ar bloavez se ! Evid peurreñkañ on anaoudegez e-barz ar c'hoari-ze, an aotrou Guillou a reas dim mond da weled krogadou kevezadeg war dachenn-hoari an U.S.L. Evidom-ni, pesort bevez a-bouez !

“Bleo Karotez”, ar mestr-studi ar muiañ doujet gand paotred Zant-Jo, a deuas evel-se da vezañ ar muiañ prizet gand ar hoarierien fobal.

Tonton ar Goaziou

O komz diouz ma bloaveziou-skol e Sant-Jo, ne hellfen ket tevel war an tonton Ar Goaziou, a dalhas eur plas braz em yaouankiz. Jardriner e Sant-Jo e oa an Tonton... med a-lajadou. Labourad a ree pa blijje dezañ. Ne oe lakeet eurvez ebed dezañ nemed da amzer ar chistr. Kemer a ree perz ennañ gand toud e ouiziegez hag e skiant-prenet.

D'ar yaou, e oam aotreet da guitaad ar skolaj deuz unneg eur da beder eur hanter, gand bezañ heuliet gand unan bennag euz on famill. Ma mamm ha n'he-defe jamez manket he marhadmerher e Landreger, ne deue ket aliez d'am gweled o vezañ ma oa karget gwreg an tonton Ar Goaziou diouz ma lienaj ha da digas din ma amann. Adaleg suniou kentañ ma skolaj e Zant-Jo, an tonton, an deiz-se, a guitae ar jardrin war-dro kreisteiz nemed kard evid ma has gantañ da vern. E weled a reen o klask ahanon e-touez ar bañsionerien all, gand e davanañjer-ler koz hag e votoukoad.

Ar gwellañ euz ar wazed e oa an Tonton : dilorh, brokuz gand eur galon aour. Pa en em roe evid ma has er-mêz a'r bañsion, an dintin a aoze em enor eur vern saourusoh evid an ordinal. Ha n'o huitaen jamez heb eun tamm brav a jokola.

Koulskoude, er suniou kentañ, am-oa mez euz ma zonton... Kerkent hag a welen anezañ e-barz ar porz, e skoen 'trezeg an nor-dal, oh en em guzad a-dreñv kamaraded evid diwall da vezañ gwelet a-gevred gantañ. Evid seveni ma lorh hag en em weled e-touez ar re binvidikañ, e vefe bet red ouzon 'walh e lakafe an Tonton e dillad d'ar zul, pe c'hoaz e tilezfe e verh, ken koant ha ken fichet kaer, he labour gwriad evid dond da gerhad an toull-lorh ma oan.

Evuruzamant, kalz a skolidi all, gand muioh a skiant evidon ha nebeutoh avelaj en o fenn, a hastas ober din kompren am-oa eur chañs vraz e teue unan bennag d'am hemer evid mond e kêr hag e vijent bet eüruz-braz da vezañ em flas. Reiñ eur gentel a furnez hag a dilorh a rejont din hag a lakaen evruzamant evidon-me da dalvezoud.

Ha buan-tre, ne glasken ken distreiñ diouz darempred ma Zonton Ar Goaziou ha gand eur mousc'hoarz laouen eo eh een penn hent dezañ. Ma dorn en e hini, eh eem 'trezeg an nor-dal.

An difueriou tredan (an izolatourien)

E-pad ar vakañsou, eh een aliez da besketa gand ma breur Yann, Emilig... hag a-wechou an Dremeled. On leh pesketa a veze ordinal aber ar Yodi, e-kichenn kêriadenn Zant-Renaod. Ar hregill, ar hranked, hag ar hokez brudet ne reent ket diouer el leh-ze. Pesketa a reem e-barz al lehid, on bragou troñset beteg on daoulin. Ar hregill a veze ordinal e-barz ar memez tu euz an aod, etre diou wazenn dour. Tra-walh e oa deom kaoud an toullig a roe zin e oant aze, da reiñ neuze eun taol seul-botez, ha da gleuzañ. Bezañ e oam war ar bank.

Ar pesketa a echue pa zoñje gand pep hini diouzim on-oa dastumet tra-walh a gregill, war-dro ugent pe bevar lur warn-ugent ar peurliesañ. Eur wech an amzer, e hortozem al lanv evid mond da neuial. E-giz bragou-kouronka - “slip” - n'on-oa nemed on mouchouer.

Pa n'eh eem ket da besketa, unan euz on hoariou ar muiañ karet a oa "emgann ar rail", diouz Seveon d'ar harrbont. Reiñ a reem bod d'eur vandenn Rohiz goude an ofern deg eur. Galled a ree ar jeu boulhañ. Red e vije kerzed war ar raillou daou-ha-daou. Bep skipaill o vond a-benn d'eben a ranke ober kant hanter pe daou-hant metrad. En hanter-hent, an enebourien en em gave tal-ouztal. Ha da stagañ gand an emgann. Unan euz ar stourmerien a dlee êsa diskar e enebour, o chom 'n e zav e-unan war ar rail. Eur wech war diou, e kouezent o-daou hag e vijent diskontet.

Echu ar pennad hent, eur skipaill all a gemere e dro hag an emgann a gendalhe ken e veze skuiz-divi ar stourmerien. Ar bartiad ah echu neuze aliez en arguzou, beb bandenn o tamall eben da vezañ trichet.

Digouezoud a ree deom ivez c'hoari fobal war leur dornañ Seveon. Ober a reem eur volotenn dev gand gloan ha druillou, ha pa veze freuzet e paoueze ar hrogad.

E kostez ar Vinihi e oa kalz a hoarierien pilpod. Ar galochenn a oa eun tamm koad kaled (beuz pe derv), war-dro daouzeg santimetrad a uhelder, gand eun ask en he hanter. Pozet e veze war an douar. Peb c'hoarier e-noa daou baled, gand eun niver war bep hini. Ar c'hoari a groge dre eun tenna plouzenn-verr evid dibab ar hentañ tenner. Pep hini a lakee war ar galochenn eur pezh a daou wenneg pe daou bez hervez divizou an deiz ha stad e yalh. Ar c'hoarier kentañ a strinke e baledou o klask diskar ar galochenn. Ar gwenneien stlabezet a oa d'an hini e-noa diskaret ar galochenn. Dre vank gounid, e veze diskontet.

Med ar pezh e-noa an dalvoudegez vrasañ evidom a oa izlolatourien linenn an telefon a-hed an hent-houarn. Al linenn-ze, diouz Landreger da Bloueg-Pontrev, a oa bet savet e 1904, e memez amzer gand an hent-houarn. Diazezañ al linenn-ze ah atizas evel just sellou kuriuz tud ar hontre, diskred eur rumm, souez ar re all.

Evidom-ni, kanfarded, ar pezh a dedenne ahanom ar muiañ, a oa an difueriou-tredan, ar boulou bihan gwer-ze ken iskiz, staget ouz kwreh ar postou, 'uz d'an hent-houarn.

Eur zulvez d'abardaez, goude bezañ bet o neuial e-barz ar Yodi, Emilig, me hag an daou Dremel, e oam 'n on hoañzez dindan gwez avalou ar verjez, hep tra ebed d'ober. Gweled a reem mad Emilig ha ne baoueze ket da luchañ war ar gwerennouigou-ze.... Sevel a reas ha mond kuit evid dond en-dro eun tammig goude gand e strinkerez-vein.

An distruj a oa o vond da gregiñ. Da gentañ Emilig ne dape ket e ziblenn. Ar vein a oa re vihan, pe re vraz. An izolatourien a dalhe mad. O weled eh eem war-du eun darvoud, eh aspeden anezañ da baouez gand e hoari. Med aheurtiñ a ree muioh-mui. Droug e-noa ouz an difueriou-tredan. Tourh-dall, en em lakeas da strinkañ diouz toud e nerz mein gros-h-grosa. Barnet e oa an izolatourien da vezañ kaset da get. Eur hentañ a nijas e mil damm... hag eun eil, hag eun trede. Emilig a hlaouenne bremañ gwenn. Sabatuet e oan. Soñjal a reen er pezh a digasfe an taol distrujeze, e bizit mestr hent-houarn Ar Roh, an archerien, el laz a dapjen gand ma mamm, e rebechou spontuz ma zad.

- « Lakaad a ri toud an traou-ze war gont "Paotred ar Vilaj" a deu aliez dre amañ da hoari, d'ar zul », a laras din Emilig.

Unan euz an Dremeled a gemeras e dro hag en em lakeas da diskouell e ampartiz. En em zanted a ris, a-greiz-toud, dihalloud oll. N'eus forz penaoz, an droug a zo greet, a zoñjen. Neuze 'ta, kenkoulz din ivez en em diduiñ. On-fevar, e-pad ouspenn eun eurvez, e vombezem an izolatourien. Eur mên war bevar a skoe war ar ziblenn.

Eun draig hepken am diboanie : eun tamm izellañ hepken euz ar werennig a freuze ; al lodenn uhellañ en-dro d'an hini a oa staget neud-orjal an telefon a dalhe. Gallet e vije sur a-walh derhel da bellgomz. Ne oa ket 'ta ken grevuz an droug. Kousked fall-tre a ris an nozvez-se. Heskinet e oa ma spered gand ar jañdarmed. N'am-oa laret netra d'am zud.

Adaleg an deiz war-lerh, goude lein, en em gaven ma-unan el leur gand ma zad. Anzav a reen dezañ toud ar stal. En eun taol ken truezuz, al lealded eo a zeblante din ar gwellañ diskoulm.

Fañch ar Rolland am heulias beteg an hent-houarn da weled an dismantrou. Gweled a reas e oa dibistig toud al linennou. Ma lealded a dleas gounid e galon.

- « Evuruzamant, e tle c'hoaz an telefon mond en-dro ; anez da ze, on-ije bet dija bizit paotr an hent-houarn. N'eus forz penaoz, ne fell ket din ken gweled da gamarad Emilig amañ. Eul laer-evara ha na ra nemed sotoniou. Ma kendalh, kentañ tro e klasko terriñ prenestou Seveon. Mond a ran da gomz diouz se gand da vamm »

Errued a reas d'he zro dindan eun nebeud munutennou goude hag e roas eun taol-lagad hepken d'an izolatourien.

- « Mad on-oa greet laha ar hochon derhent deh. » Setu toud he sarmon. Bezañ e oan o hortoz ar skourjez, ha n'am-oa bet zoken an disterrañ rebech.

Eur poster nevez a oa bet hanvet er Roh abaoe nebeud amzer. Bet e-noa bet dija anaoudegez euz an traou. Kargañ a reas paotr ar holiou - a anaveze mad Seveon - da dond da weled ar gwastou. Distroet d'ar post, e laras d'ar resevour :

- « War al lodenn-ze euz al linenn hent-houarn, e-pad ar vakañsou, e tremen kanfarded a-hed an deiz, dreist-oll d'ar zul. Diêz e vo dim kaoud ar re o-deus greet an taol, o weled niver ar vein ingalet war an hent hag e verjez Seveon ».

- « Telefoni a ran d'ar jañdarmed, a respontas mestr ar Post, ha dond a refom a-benn d'o havoud ».

- « Jañdarmed Kêr ar Roh n'o-deus tra da ober peogwir an darvoud a zo c'hoarvezet er Vinihi a zo e beli Landreger. Med estonet braz e vefen ma kollfent o amzer o klask ar re o-deus greet an taol, dreist-oll ma'h int kanfarded euz Kêr ar Roh ».

- « Med kement-se a zo eur "helh da dreiñ da fall" ».

- « Selaouit, eme Paotr ar holiou, ma karit, me ah a da gavoud Mestr ti an hent-houarn. Anaved a ra mad ar hontre hag e reñko prim an afer-ze heb kalz a drouz ».

- « Grit eta ar pez a gavit mad, med ne fell ket din ken klevet komz diouz an istor-ze. Bezañ am-eus a-walh d'ober a-hend-all ».

D'abardaez-noz, mestr ar gar a deuas da Zeveon. Evid an doare, e laras din ma fegement, hag e reas din mil gourhemenn evid ma ebatou da zond, d'ar zul dreist-oll. Debriñ a reas neuze eun hadvern founnuz ha Soaz Seveon a distouvas liez boutaillad chistr. Ar "chef de gare" a distroas d'ar gêr gand chaosiz ha pate. Karget e oe ivez euz eur pakad evid ar Resevour hag unan all evid paotr ar holiou.

XII

An diroudennadur

Ar peurliesañ, an treiñ bihan ah ee war e horregez a-raog stagañ gand pleg-braz al linenn e penn hanternoz unan euz liorzou Seveon. E 1922, diouz an noz, e-pad ma oan oh ober war-dro ar hezeg, e klevis kazi dioustu ma oa tremenet an treiñ marhadourez, eur gwigour hir heuliet gand eun trouz spontuz. Redeg a reen kerkent d'ar galoup 'trezeg al linenn : hartet e oa an treiñ, hag ar vagoniou diwezañ, leun a avalou, a oa o paouez da wintañ er prad, tri metr izelloh. Ar marh-du a oa chomet war e raillou. Ar vagon kentañ, eñ, a oa chomet stag ouz an hini e-noa gwintet.

Toud Seveon a oa prestig war leh an darvoud. Eur seurt digouez ne hoarveze ket bemdez. Ar blenier hag ar mekanisian en em houlenne petra a oa en em gavet gante. Prestañ a rejom eur velo d'ar blenier da vond da har Ar Roh, da houlen sikour. Div eurvez goude, eur marh-du all a deuas da gerhad ar vagon kentañ.

An deiz war-lerh, eh erruas eur gru evid hadlakaad en e zav ar vagon gourvezet war ar prad.

Dibradañ ha hadlakaad a-nevez war ar raillou a gemeras eun tamm brao a amzer. Mestr Ti hent-houarn Landreger a dleas en em glevoud gand e batron Gwengamp evid en em gargañ euz kas ar veajourien. Eun treñ beajourien a guitaas Landreger d'an eur gustum hag eun all a deuas d'e diambroug euz Ploueg-Pontrev.

War leh an darvoud, ar veajourien a dleas diskenn diouz treñ Landreger evid kemer hini Ploueg. Toud ar chañchamantou-ze a oe greet e gwerjez Seveon. Hag evel-se adarre evid treñ teir eur.

E-pad an amzer-ze, paotred an hent-houarn, goude bezañ eeunet ar raillou, da hortoz gwelloh, en em brese d'ober war-dro ar vagon diboullet e traoñ ar prad. Leun a druez, ma mamm a aozas deze eur geusteurenn vad evid o mern unneg eur. Ha da deir eur, e oe kaset deze chistr da evañ hag eun dra bennag da debriñ. Da fin an abardaez ar vagon a oe hadlakeet war e raillou.

Pa'h erruas an treñ beajourien c'hweh eur hanter, ar vicherourien a houlennas digand ar mekanisian sachañ ar vagon darvoudet gand e varh-du. Ober a rejont sin dezañ da vond war-raog. Petra a hoarvezas neuze ? Den ne oar. Med ar vagon paour a guitaas adarre e raillou hag a splujas a-nevez e-barz ar bradenn.

Mantret, aon gante da vezañ tamallet, paotred an hent-houarn a zavas e-barz an treñ beajourien hag ah eas kuit gantañ. En deiz war-lerh, e teuas teknisianed, oustillet diouz se. Ar raill sieg a oe lakaet eun all en e blas hag e-kerz an abardaez, ar vagon a hadkemeraz añfin e blas war al linenn. Soaz Seveon a roas a-nevez ragout ha kafe.

Eur hrogad mell-droad

Abaoe eun nebeud bloaveziou, e Kêr ar Roh, tri pe bevar goñversant a glaske, heb dond a-benn, da zevel eur "skipaill c'hoarierien fobal". Med tud an ti-kêr ne daolent ket evez war gement-se. Ha, heb tachenn-hoari, heb tamm skoazell arhant ebed, an dud a volontez vad a gollas kouraj hag a dilezas.

E 1922, da-geñver goueliou Ar Roh, hag a vez beb bloaz e penn kentañ miz Gwengolo, an aozerien, skoazellet evid an taol-ze gand ar hoñseill, a deuas a-benn koulskoude da zevel daou laz-c'hoari mell-droad. Eun nebeud a vistri-skol, c'hoarierien-bet ha yaouankizou bet stummet er skoliou, en em roas evid skeiñ war ar volotenn.

Eur menajer ah asantas prestiñ eun tamm douar, eur halvez a reas e vennoz d'ober ha da blantañ postou ar paliou. Bolonteziou mad en em gargas d'amprestiñ trikoioiu da baotred al lazou-c'hoari tro-war-dro. Prenet e oe ivez eur volotenn pe div ha kavet e oe ivez eur barner.

Ar hrogad a oe taboulinet tro-war-dro. Toud gwardou-mêziou, toud sakristed ar hontre, war ar mên pe war ar groaz, a roas da hovezoud d'an oll, goude an overniou-zul, e oa eur hrogad braz a vell-droad etre eul laz-c'hoari euz Kêr ar Roh hag eun all savet gand c'hoarierien ar parrouziou diwar-dro, da-geñver goueliou ar gumun.

Aozerien al lidou a oa asuret en a-raog euz eur gounid mad. Kavet o-doa eun dachenn-hoari, er-mêz euz ar Roh, war bord ar Yodi... med e parrouz Langoad. Evel dre zigouez al laz-eneb a oa evid kalz a Langoadiz. Trivliuz e seblante bezañ ar hrogad. Paotred ar Vilaj (da lared eo Ar Rohiz), c'hoarierien ha sellerien ivez, a diskoueze dija pegen briz karerien-vro e oant.

Ar hrogad a dlee komañs da deir eur. Kaer e oa an amzer, niveruz an dud e-barz ar park. Al leur-hoari a oa diwallet gand peulioiu plantet e-barz an douar ha kildroet a gerden. C'hwistellad a reas ar barner an taol-kas d'an eur. Daoust da veur a hoarier da vezañ hegaset, ar hrogad a voulhas seder a-walh.

Deg munutenn goude, eur c'hoarier rohad euz al linenn-divenn a falhas eun araoger euz al laz-eneb, war ar poent da distagañ eun taol-pal. Hemañ a jomas astennet war ar yeot glaz, o tiwaskañ gand ar boan. Eul lodenn euz ar zellerien a houlennas eun taol-kastiz. Eul lodenn all a gelhie ar

c'hoarier hag ar barner a dleas kleved an deiz-se ar haerrañ kunujennou euz toud e vuhez.

Ar barner, en entremar, ne houeze ken petra ober, a gement muioh ne oa linenn wenn ebed evid merkañ al leurenn-gastiz. En eur zerr-lagad, toud ar zellerien a oa war an dachenn-hoari, e-pad ma skare “paotr ar c'hwistell” ar buannañ ma helle evid en em lakaad er-mêz a dañjer. An taoliou a goueze a-buill a beb tu. E-kreiz ar mesk hag an trouz, eun hanter dousenn a baotred solud euz Langoad, euz ar gevredigez-a-diwall, a deuas war an dachenn, beb a benn-baz en o dorn. Unan aneze e-noa eur horn-mouez :

- « Ho pediñ a ran d'en em dennañ dioustu diouz an dachenn-hoari. Anez e vo red deom mond d'ho sikour ».

An alouberien a zentas. Nemed eun daouzeg bennag a ganfarded pevarzeg, pemzeg vloaz : Bokedou kaerrañ Traoñ-ar-Pont. O anavezad a reen peogwir e oam memez oad. Trabaserien, ravailloned, farserien, fier da vezañ “Paotred ar Vilaj”. Ne oant ket, er hontrol, tud d'ober droug d'o nesañ ! ma ne oa da laerez eun nebeud sivi, kerez pe per e jardrinou ar vourhizien. Selled a rejont ouz strollad an darined ha kompren a rejont buan e oa inutil klask jeu oute.

- « Bezañ eh int kalz kreñvoh evidom, a hrozmolas Penn ar vandenn, med ni a zo kalz muioh dillo. D'am zaol c'hwistell, tehit a beb tu e-touez an dud. D'an eil taol, deuit oll en-dro war an dachenn-hoari med diwallit dreist-oll da vezañ tapet. Dond a raim d'o skuizañ ».

Strollad ar baotred solud ah eas war-du ar Rohiz yaouank. Erruet eur pemzeg metrad bennag dioute, da daol c'hwistell o mestr, hag int da redeg e-touez an dud. Nebeudig adarre, d'an eil taol, setu-int o tond en-dro, dre dri pe bevar, 'trezeg kreiz an dachenn, oh en em derhel pell a-walh diouz ar “ramzed”. Ar re-mañ a glaskas taped krog en unan dioute hag e-nefe gallet bezañ o ostaj ; med goude eun taol c'hwistell all, ar vandenn a dehas adarre a bep tu.

Aozerien an abadenn a drugarekaas ar skarzerien... evid o zaol-zikour frouezuz. Med eur wech c'hoaz, ar c'hwistell a skiltras... hag ar re yaouank a distroas evid ar wech diwezañ, dindan stlakadegou daouarn ar zellerien, eüruz braz da ober o mad euz an abadenn evid netra. Mestr ar vandenn a zaludas gand e dorn dehou ha toud ar skipaill a dehas kuit a-nevez, heb ma 'noa bet gwazed Langoad amzer da rebarbiñ.

E-pad toud an digoueziou-ze, ar c'hoarier gloazet e-noa bet amzer da dond war e du, hag ar barner da hadkavoud e difrom.

Ha d'hadstagañ erfin gand ar hrogad. E hanter ar hoariadenn, an daou laz a oa kein-ha-kein : daou ouz daou. Hervez ar barner, da vihannañ ; rag toud an taoliou pal a oa muioh pe nebeutoh daeluz. “Paotr ar c'hwistell”, trehet gand an degoueziou, ne dalhe kont ebed diouz an “taoliou dihoari”, an taoliou c'hoariet gand an dorn, ar hrogou a beb sort, an taoliou-korn, an taoliou-gwrimeñ. Ar herden en-dro d'an dachenn-hoari a oa bet diframmet pell a oa. Ar hasedadou gwin, chistr, bier, a oa goullo buan. An degaser, gand e gamionetenn goz, ne baoueze ket da vond ha da dond gand e varhadourez.

Ha da hadkregiñ adarre.

Eur c'hoarier euz al linenn-divenn a-eneb, o felled dieubiñ e gamp, a distagas eun taol-troad ken kreñv d'ar volotenn ken e kasas anezi da lojañ en eur wezenn-gistin, war gleuz ar park. Chom a reas eno, sahet uhel, etre daou vrank tev. Ar zellerien a stlapas mein ganti, ar skarzerien, o fenn-baz, med netra d'ober, ar vell a jome gand ar wezenn.

Eur hrennard pemzeg vloaz bennag a ginnigas kraped war ar wezenn da daped ar volotenn. Unan euz an aozerien e drugarekaas :

- « Mad eo ar pez a rez aze. Kaer eo euz da berz. Rentiñ a rez dim eur zervij mad. »

Ar hanfard a grasas evel eur haz-koad er wezenn-gistin. Taped a reas ar volotenn, en em lakaas en e goañze war eur brank hag e laras d'unan euz ar renerien :

- « Me a zo mad amañ. N'on ket preset da diskenn. Me a rento ar volotenn-mañ pa 'po roet eiz real d'am breur a zo en ho kichenn. »

Fuhañ a ree ar renerien.

- « Mir anezi, da volotenn, bezañ on-eus eun all », a laras unan dioute.

Mond a reas da gerhad ar volotenn all 'dreñv da dinell an evaj. Distreiñ a reas div vunutenn goude. Dihwezet e oa ar vell ha toullet treuz-didreuz a-daoliou kontell.

E-keit-se, ar hanfard war e glud, e-noa kemeret ivez e gontell. He derhel a ree, gourdrouzuz, a-uz d'ar volotenn :

- « Eiz real d'am breur, anez da ze e plantan ma hontell enni. »

D'ar momed-se, eo eh anavas J.C., Prezidant strollad ar goueliou, er haz-koad ar wezenn, mestr ar vandenn he-doa lampet war an dachenn-hoari e-pad kentañ lodenn ar hoariadeg. Gouvezed a ree mad ne laoskfe ket morse ar hanfard ar volotenn. J.C. a roas 'ta eiz real. Ar volotenn a deuas neuze d'an traoñ hag ar hoariadeg a gendalhas.

Siwaz, unan euz ar skarzerien en em emellas. Anaved a reas d'e dro on haz-koad, an hini e-noa greet kement a hoap outañ dirag toud an dud. Kregiñ a reas e skouarn ar breur nevez-pinvidig hag e piñsas anezi ken kreñv ken ma youhas hemañ gand ar boan :

- « Rent din buan an eiz real a zo 'n ez kodell, anez da ze e kasan ahanout d'ar jañdarm a zo duhont. »

Ar hanfard ne reas ket digareziou, hag a rentas an arhant kerkent. Mestr ar vandenn, hag e-noa heuliet an traou, a gavas gwelloc'h chom en e goañze war e vrank da hortoz n'eo ket hepken fin ar hoariadenn, hogen ouspenn kimiad an dud ha hini an dinell.

Paotr ar horn-mouez e-noa prometet dezañ eun trepan. Koll-gounid e oa an daou laz-c'hoari : tri ouz tri. Beteg gweled !

XIII

EIL LODENN

Ar peizant tregeriad en despet dezañ... An digorn-tro

E miz here 1922 e oan in-zell mad da distreiñ da Zant-Jo evid kenderhel gand ma studi. E-pad ar vakañsou, am-oa bet tro da en em gavoud gand an aotrou Bitoux, veteriner ar Roh. Pa garen kalz al loened, dreist-oll re ar menajou, n'am-oa nemed eur mennad, bezañ ivez veteriner. Sanket don en ma spered e oa an ide-ze ; med en em houlen a reen penaoz en em gemer evid tizoud ar vicher-ze.

Ober a reen perz euz ma mennoziou d'am mamm. Eur helou dudiuz eviti ! Alia a reas din mond da weled an Aotrou Bitoux. Hemañ n'am diskourajas ket, med e lavaras hepken e oa red din da gentañ bezañ bachelour ha da houde bezañ resevet er honkour evid bezañ digemeret en unan euz an div skol "Medisinerez loened" Alfort pe Lyon. War an taol, ma hoant da vezañ veteriner a disterraas eun tammig braz.

Deiz an distro d'ar skol, ne houezen ket c'hoaz netra diouz ma flanedenn, diouz ar beure. War-dro deg eur, e komzis diouz se d'am mamm hag e laras din :

- « C'hoant am-eus-me da weled o terhel gand da studi. Da lienaj ha da draou a zo prest. Med da dad a zo etre daou vennoz ha ne zeblant ket e fellfe dezañ reiñ e aotre. Gortoz eun tammig, mond a ran da helven anezañ ».

Ma mamm ah eas er-mêz hag a deuas nebeud goude en-dro, heuliet gand an tad Ar Rolland. Ne zeblantas ket din e oa troet mad.

-« Felled a ra dit distreiñ d'ar skol da ober da "feneant". Soñjal a ra dit 'ta e chomo toud an dud amañ, er menaj, evid ober diouzit eun Aotrou ! N'eus ket hanv a gement-se. Pemzeg vloaz e-teus hag ezomm a zo diouzit er gêr. Da vreudeur ha da hoarezed n'int ket bet keit ha te er skol. Dleed a rafes dija en em gavoud eüruz ! Bremaig, pa 'to debret da lein, e kemeri eur forh da vond da skuill teil da Bark Uhellañ. »

Ne respontis netra. N'am-oa ket d'hen ober. Kaset e oan da netra.

Da unneg eur, ouz taol, den ne houlennatas ahanon. Lonkañ a ris ma fred prim-ha-prim ha sevel a ris diouz taol, an hini kentañ. Kemer a ris eur forh ha me 'trezeg Park Uhellañ. Oh erruoud e toull-karr ar park braz-se a ree daou devez-arad, pa welis ar hantadou a verniou teil a dleen skuill, ne hellis ken derhel ma foan, hag e tarzen da ouelañ, beuzet en ma daerou. Kompren a reen e oa troet eur bajenn. Kenavo ma huñvre da vezañ veteriner ! Kenavo ma huñvreou ! An tad Ar Rolland, a oa o paouez kondaoni ahanon d'ober ar vicher galed ha poaniuz a beizant, n'am-oa nag an nerz-korv nag ar c'hoant eviti.

Soñjal a reen e Sant-Jo, em hamaraded ar 4^{ved} am-ije dleet adkavoud e-barz an 3^{ved} klas. Ne gomprenen ket mennoz Ar Rolland. Evid ar wech kentañ em buhez, e soñjen en displealded an dud.

Ar paotr-saout

E derou an diskar-amzer 1922, an tad Ar Rolland a hanvas ahanon kentañ paotr-saout Seveon, evid kemer plas ma hoar Chann ar Jolu a oa nevez-dimezet. Karget e oan euz ar zaout a-hed an deiz. D'ar beure, adaleg ma tivunen, e tleen reiñ deze eur rastellad vad a blouz kerh hag o goro goude gand sikour Mai Guyomard. Goude e roen al lêz kignet d'al loueou bihan. Echu prejadeg ar beure, e veze dija poent soñjal e prejou an abardaez hag an deiz war-lerh.

Klask a reen, ar gwellañ ma hellen, en em ober d'ar zoñj ne distrofen jamez ken d'ar skol. Anad mad e oa koulskoude. Bezañ e oan marteze tristañ paotr-saout Bro-Dreger a-bez. Tamm-ha-tamm, koulskoude, en em reen diouz ma stad. Petra a hellen ober a-hend-all ? Kared a reen ma loened, ha pa grogis gand ma harg, e komzen oute aliesoh evid ouz tud Seveon. Ma zaout a deuas da vezañ ma mignonezed ; evel just, e kaven darn dioute dreist d'ar re all.

Soñj am-eus dreist-oll diouz Dragonne. Eur vuoh espar e oa houmañ, kement dre he ment ha dre he skiant. Kerzed a ree dalhmad e penn ar vandenn pa gasen aneze d'ar beurenn. N'oa ket a voñtr d'ar houlz-se. Distreiñ a reem d'ar gêr diouz ar park pa glevem treñ teir eur o c'hwistellad. Ma tigoueze din ankouaed an eur, Dragonne ah ee war-du ar gloued hag a vleje evid digas soñj din diouz ma dever.

D'abardaez-noz, pa'h antreent er hraou, ar zaout a lampe war o lodenn voetrabez. Unan hepken diouz ma loened a hortoze gand pasianted fin ar vountadeg ; hag e oa Dragonne.

A-wechou, e tigoueze din chom da gaozeal gand Chann Varot, eur paotr-saout brudet euz Ar Roh. Ma c'hoarveze d'am zaout mond dreist d'ar hleuz er park all, Dragonne a zave da vlejal war ar hleuz evid reiñ din da houzoud. Ne diskenne jamez en tu all.

Dirag poullou-dour, e veze ordinal an hini diwezañ o terriñ he sehed. Dre aon, sur a-walh, da vezañ gwall vountet gand ar re all pe da resev taoliou korn (ha ne roe ket en-dro, morse !); pe kentoh dre finesa, pe dre skiant, ma fell deoh anzav o-deus ar zaout eun ene ivez...

Marv eo ar paour kêz Dragonne dindan taol morzol nerzuz Tonton Fañch ar Rolland. Koz e oa, ne roe ken a lêz nag a loue. Neuze ma zud a divizas he lardañ evid he lahañ. Bet o-doa tra-walh a gizidigez evid pellaad ahanon diouz ar gêr e-pad daou devez evid ober o zaol. Mond a ris da

blantañ patatez ti ma hoar Chann ar Jolu. D'am distro, Dragonne a oa e-barz an hili zall. N'am-eus debret morse tamm ebed anezi. Ma zud n'o-deus ket dalhet warnon. Gouvezed a reent e oa inutil.

Ne oa ket druz ma fae a baotr-saout ! Ken dister e oa gwerz-butun ar zul ken ne oa kaoz da foetañ arhant. Douget d'ar sportou, dreist-oll d'ar mell-droad, an daou Dremel ha me, e roem pep hini e skodenn evid prenañ ar "Miroir des Sports" ha "Sporting". Taped a reen ivez kaoud eur romant bennag ha setu penaoz e ris anaoudegez gand ar marzuz Arsène Lupin, an Erer Du, Robinson Crusoe. Evidon-me, d'ar mare-ze, toud an dud-se o-doa bevet, e gwir. E Sant-Jo, on helenner galleg e-noa ankouaet deskiñ deom an disheñvelder etre eul leor istor hag eur romant "avanturiou".

An Aotrou enseller

Eun deiz, d'abardaez, o tond gand ma zaout diouz Traoñ-an-Dour, o laosken da beuri war goulienn an hent a gase da Zant-Renaod. Chann Varot a diskenne gand e re. Kustum e oa on loened da en em gavoud ha ne glaskent ket en em ganna. Tost e oant da dremen-a-rez an hent-houarn "Seveon". An treñ bihan teir eur a oa o paouez tremen, ha soñjal a reem e oa frank an hent ganim. Lod euz on zaout a beure war ar wenojenn miret evid an dud war droad a-hed al linenn.

Klakenni a reem euz traou ha traou all, pa glevjom a-greiz-toud eun taol c'hwistell skiltr hag a badas eur momed.

- « Kaoh ! an treñ marhadourez », eme Chann Varot.

An treñ en em lakaas da vond war e horregez, a dremenas e-biou d'ar zaout, war al linenn, heb diêster ebed, hag a dreuzas an tremen-a-rez.

- « Tremenet eo ! », a laras adarre Chann Varot, eüruz ha dizamant.

Siwaz ! an treñ bihan a oa hartet eun tammig pelloh hag eun den gand eur hepi paotr-an-hent-houarn a deuas war-du ennom en eur huchal :

« Ne welit ket 'ta emañ ho saout war al linenn ? »

- « On digarezit, » a responten, seven. « Med an treñ teir eur a zo o paouez tremen. Ne zoñje ket dim e oa eun treñ marhadourez dioustu war e lerh. »

- « Dizentiñ a rit ouz al lezenn », a gendalhas egile. Da biou eo ar zaout-mañ ?»

Evel na felle ket din, a gont ebed, lakaad Chann Varot e kaoz dre ma helle kleved e Zantamaria gand e vistri, setu ma responten :

- « Da Zoaz Seveon ».

- « Petra fell deoh lared ? », a dareas ar paotr.

- « Ni a lavar deoh, ar zaout en em gav aze bremañ, war al linenn, ar zaout-se a zo da Zoaz Seveon ».

- « Piou eo ar Zoaz Seveon-ze ? »

- « Ma mamm ».

-« Hag e peleh emañ-hi o chom ? »

-« Heuillit al linenn war-du Ar Roh ; treuziñ a ra al liorzou hag ar menaj a zo war an tu dehou d'al linenn. An hini kentañ a welfet, e pevar pe pemp kant metr. »

-« Ha c'hwi a lavar e treuz al linenn al liorzou ?»

-« Evel ma larit, Aotrou, al linenn a droh on berjez e daou ; ar pez a ra deom kaoud gwe evid distreiñ on zaout d'ar gêr. »

-« Ha penaoz a rit evid o digas d'ar gêr ? »

-« Digeriñ a ran, na petra 'tra, kleud an tremen-a-rez. »

-« Med, evel-se, da zaout a hell mond war al linenn. »

-« Hiniennou a deh a-wechou diwar o hent evid mond warni. »

-« Med divennet eo ! »

-« Marteze a-walh ! Med n'eo ket dre on faot ma treuz ho treñ on berjez. Derhel a ran koulskoude da lared deoh eh anavezan euriou an treñ bihan hag e reom diouz on gwellañ evid diwall en em gavje on loened war al linenn, pa vez o vond da dremen. »

-« Ahanta ! Larit d'ho mamm e teuin da weled anezi warhoaz evid ober eur prosez-verbal. »

-« Bizit piou a dlefen lared dezi ? »

-« Hini enseller hentchou-houarn an departamant. »

-« Lared a rin d'am mamm. Toud an dud a deu da Zeveon a vez digemeret mad. Koulskoude, Aotrou Enseller, e laran deoh e rafeh gwelloh diwall ober hanv euz prosez-verbal. »

-« Gwelet 'vo ! »

En eur errued er gêr, e ris eta perz d'am mamm diouz bizit an enseller evid an deiz war-lerh.

-« Resevet e vo evel m'eo dleet ! », a laras hepken ma mamm.

Bezañ e oam oh echui gand on hadvern pa'h erruas an enseller. War urz ma mamm, e chomen er zal ganti, em hoañze, e-tal an tan. Kenkent ha m'en-doa greet e hourhemennou, ma mamm e bedas da vond ouz taol da zebriñ eun tamm ganim.

-« Trugarez deoh, itron, med n'on ket kustum da debriñ da beder eur. »

-« Ne hovezan ket perag eh oh deut da Zeveon, med gouvezit mad, bete-vremañ, den n'eo deut c'hoaz en ti-mañ, da eur eur pred, heb kemer perz ennañ. »

Dre zevender moarvad ha dre doujañs marteze, an enseller en em lakeas ouz taol, a gemeras eun tamm bara hag amann, a dañvaas an anduillenn, ah evas eur volennad chistr, a gavas sur 'walh saouruz e vlaz, en em diskargas eun all, ha zoken eun all c'hoaz. Komz a ree a draou pe re all gand ma mammig hag eh evas an tri-hard euz ar voutaillad chistr, ma mamm o kemer evez d'e zervijiñ beb an amzer. Goude, e tigasas dezañ eur bannah kreñv hag a oa, anad deoh, "mab ar gêr".

Soaz Seveon a gavas neuze e oa deut ar momed da vond d'an traou a-bouez. Goulenn a reas 'ta digantañ ar perag euz e vizit. An enseller, o klask hadkavoud e skiant, a respontas :

-« O ! Itron ! me 'felle din hepken lared deoh e vefe mad pediñ ho mabig yaouank da daol eun tammig muioh evez ouz e zaout war-dro an tremen-a-rez. Med dreist-oll, na hourdrouzit ket anezañ. Ken seven eo bet ganin, deh d'abardaez, ma vijen rannet ! »

-« Na en em jalit ket, Aotrou, roet am-eus eur gentel dezañ. »

An enseller a glaskas sevel hag a gouezas adarre 'n e goañze war e vank. Soaz Seveon a gemeras he zro evid ober dezañ trinkañ eur wechig c'hoaz. Dond a reas memestra da en em lakaad war e zav. Horjellad a ree eun tammig war e dreid, hag e tleis e zikour da guitaad an ti. War an treuzou n'ankouaas ket trugarekaad ma mamm evid he digemer ken dreist.

-« N'on ket prest d'ankouaad digemer peizanted Vreiz, » emezañ.

-« Kalz gwelloh eo evel-se, » ah echuas ma mamm, o reiñ dezañ eur pakad bihan, gand div anduillenn e-barz.

-« An dra-mañ a zo d'ho kwreg ! »

Er porz, an enseller ne hoveze ken pe du kemer evid kuitaad ar menaj. Kemer a ris e velo hag e pedis anezañ d'am heul evid kemer hent Landreger.

E heul a ris evel-se war gant metrad bennag. Êzennou "hini kreñv" Soaz Seveon a nije kuit a-nebeudouigou.

-« Gortozit c'hoaz eun tammig, a-raog sevel war ho velo. Bremaig e yelo gwelloh an traou. Med taolit evez, kant metrad diouz amañ, e zo eun tremen-a-rez evid an hent-houarn ».

XIV

Deiz kentañ ar bloaz

Er goañv e veze nebeud a labour e-barz ar menaj. Evid peizanted Vreiz, e oa ar mare da en em gavoud aliesoh evdi beillañ, marvaillad, pe c'hoaz ober tro ar hêriadennou evid nozveziadou brudet ar bloaz nevez.

E Seveon, ar bloaz nevez a oa eur gouel dreist. Sevel a reem, ma breudeur ha me, d'an eur gustum, war-dro c'hweh eur hanter. Redeg a reem d'an ti ha taboulinad a reem war an nor evid divunañ ar merhed a oa c'hoaz kousket. Lakaad a reent eur jiletenn hloan war o chouk, ha dre reñk oad, Jolu er penn kentañ, heuliet gand e hoar Chanig, ma hoar Frañsin, ma breur Yann, ha me o klozañ ar brosesion gand Mai Guyomard, eh eem da gambr on zud.

Bezañ o-doa o lamp "Pigeon" hag adaleg ma antreem, en em lakeent en o hoañze en o gwele. Pep hini, d'e dro, a ginnige deze e hetou gwellañ :

« Bloavez mad a hetan deoh, yehed ha prispolite, hag ar baradoz da fin ho puhez ! »

Greet ganim on hetou, pep hini a dlee mond d'e labour bemdez a-raog lein : war-dro ar hezeg, ar zaout, hag en em hadkavem toud ouz taol. Mitonet e veze ar zoub evel an ordinal, evid ar wazed nemetken. Ar merhed a helle kregiñ dioustu gand ar bara-amann ha kafe.

Frañsin, Yann ar Moal ha me, on-oa droed euz eur varrenn jokola Menier ha deg gwennege ouspenn. Jolu hag e hoar, o vezañ eet dreist oad ar madigou, a reseve c'hweh real. On zud, ar peurliesea, a veze en imor vad da deiz ar bloaz. Setu perag e kemerem on amzer ouz taol. Goude, red mad e oa, e skubem ar porz, e lakeem ar bern-teil war e rez. Ha, yao en hent da heti ar bloavez mad d'an amezeien. Bezañ on-oa tier e leh ma oam asur da gaoud eur galanna vad.

Komañs a reem dalhmad dre Gêrfalig, eur menaj e-kichenn e leh ma vezem digemeret gand eur blijadur vraz gand Mai-Zent Gallou, eur vaouez a galon vad. Reiñ a ree da bep hini eur grampouezenn tev ed-du a denne diouz he forn. Ha buan, e tehem 'trezeg Zant-Renaod, ti Chann Vai-Noud, a oa bet reuziet gand gand "gang ar fals voneizerien" hag a roe dim div varrennig reglis. Evid echui, eh eem da weled an itron an Diuzed, ar gemenez. Derhel a ree eur stalig spiserez ha reiñ a roe dim beb a damm chokola.

E-keit-se, e Seveon, e oa an defile. Toud ar famill Durand a oa aze. Maivon ar Halvez, Maria Lukaz, Matilda, Fañch ar Rouz, an deveziataer tort, Fañch Gallou... Ma hoarezed Chann ha Frañsin a boanie evid servijiñ toud an dud-se. An deiz a-raog, an tad ar Rolland a oa bet eet da gerhed bara fresk ti Toupet, bouloñjer ar Roh. E-leh ar seiz torz kustum, en em gontante da gemer teir nemetken. Hag e plas bara loued an deziou all, deiz ar bloaz a laoske plas d'ar bara fresk, ar hig-sall da chaosisou hag anduill ken blazet mad Chann-Mar ar Rolland. An amann a oa aze war an daol evel just. Pep hini en em zervije evel ma intende, hag ar vugale Durand, o-doa aliez o hov goullo, a debre a galon vad. Ma hoarezed a diskarge ar hafe hag a ginnige ar gwin-ardant d'ar wazed.

War-dro unneg eur, toud ar famill, heuliet gand Mai Guyomard, ah ee da friko an deiz kentañ 'r bloaz ti ar vamm-goz ar Rolland, e Pevar-Avel e Langoad, eur c'hweh kilometrad bennag diouz Seveon. Ma breudeur ha ma hoarezed ah ee war velo, ar re all e charabañ sachet gand spazard bihan Seveon, Rustig, solud evel eur roh, dous evel eun oanig ha penneg evel eur mul.

Er Pevar-Avel, toud ar famill Rolland en em gave bodet : pemp breur ma zad, o friejou hag o bugale, hag ivez e div hoar Frañsin hag Aoustin. Toud assemblez, e reem eur strollad a hweh pe zeiz warn-ugent gand eun deg yaouank bennag. Ne oam na kar na par d'ar famill ar Rolland, med evid ar vamm-goz, pa 'n-oa hanv Jolu pe Voal, e oam toud bugale wirion he mab Fañch. Kredet em-eus dalhmad on digemere mamm-goz gand eun evez dibaot. Marteze e oa dre gendruvez evid he mab e-noa, eñ, digemeret eur famill a bemp a vugale.

E-pad eur pennad, ar "bloaveziou mad" hag ar pokou en em eile niveruz. Ne oa ket kision evid ar vamm-goz lojañ toud an dud-se e-barz div zalig he zi. Evel ma oa eur vaouez bepred a-wel, he-

doa greet sevel eul logenn dol ouz ar pignon. Ha setu peleh e vije dreset an daol. Ar re vraz en em lakee el leh ma karent. Med ar vugale a gemere plas e penn an daol. En on asied, mamm-goz he-doa pozet eur baner vihen baper, enni eur mabig Chezuz sukr. Ar galanna-ze, zoken ma teue beb bloaz a-nevez, a ree on dudi.

Pa en em gavem e-barz al logenn, e veze divennet dim kregiñ er mabig Chezuz a dlee bezañ miret evid ar meuz diwezañ. Aotreet e vezem hepken da zelled outañ ha... da dourenniñ. Red e veze dalhmad eur pennad amzer evid en em lakaad ouz taol. Kement ha kement a draou a oa da en em lared. Pa veze eet toud an dud en o hoañze, unan euz on zintinou a digase eur pezh pladad soubenn war an daol. Ar brasañ vad a ree dim ar zoubenn.

Ne veze ket gwall-domm deiz kentañ 'r bloaz, e-barz eur logenn dol. Med pep hini e-noa en em gemeret evid se : ar wazed gand o botou-koad sired, karget a blouz heiz fresk, ar re yaouankañ gand o galochoù bourrellet gand an heveleb plouz, hag ar merhed, int, o-doa lakeet o botou grosañ ha boublet o loereier gloan. Gand eur seurt gwiskamant, den ne en em glemme morse diouz ar yenienn.

Ar pred a veze servijet heb koll amzer. Goude ar zoubenn, e veze chaosis fresk, anduill gand yod-patatez ha goude-ze ar plad braz : kig lapin gand legumach. Ar re yaouank ne joment ket pell ouz taol. Adaleg ar plad kentañ, e nijem kuit. E-keit-se ar familh a helle komz heb bezañ diêzet.

Ar wazed a gomze diouz an hadañ o paouez echui, ha dreist-oll diouz ar hezeg. D'ar mareouze, peizanted bodet asamblez ne hellent ket marvaillad e-pad eur hard-urvez heb na deufe ar gaoz war ar hezeg. Ar merhed a gomze diouz o bugale, diouz priz ar moh bihan, diouz an dimeziou da dond. War-dro fin ar pred, unan euz on zintinou a halve ahanom :

« Hastit buan, friko boulou 'zo ! »

Da lared eo, e teue momed ar meuz frouez : prun mirabel koñserv. Goude ar hafe hag ar bannah hini-kreñv, e tistroem d'ar gêr. Da goan ar bloaz nevez, n'oua nemed eur zoubenn rata hag eh eem goustadig dezi. Med ar er furrañ o-doa miret o zammig mabig Chezuz sukr.

XV

Beilladegou karter

Beilladegou ar bloaz nevez a gemere eul lodenn vad eur miz Genver ; goude koan eiz eur, evel just. Ar mare nemetken euz ar bloaz ma helle ar beizanted en em gavoud etreze. Boulhañ a reem dalhmad dre Zeveon, d'ar bevar pe bemp euz ar miz. Va zud a reseve menajerien Boud-Iliao, Kêralig ha Kêr-Rivoallan.

Ar pennou-familh en em lakee e kambr on zud a ree sal-digemer evid an digouezou braz. Greet e veze eur horadenn vad a lann. Lod a hoarie kartou hag ar re all a gonte kaoziou o lipad bolennadou chistr. Kaoz diwar-benn ar hezeg, evel just. Peb menajer a anave kezeg e amezeien : o oad, o stummou mad, o zechou fall, o orin. Ma 'nije gwerzet eun amezeg, ha ne veze ket eun ezel euz ar bagad, eun aneval, n'o-dije fin ebed gand o haoz. Pep hini a roe e ali war abegou ar werz, evid kavoud fall pe, a-wechou ivez, evid meuliñ.

War-dro deg eur, pe deg eur hanter, ma veze red gortoz fin eur barti hartou, e tebrem on hadkoan : bara, amann, anduill ha gwastell ar rouanez. En em guitaad a reem war-dro unneg eur hanter. Ar re goz a felle deze bezañ en o gwele a-raog hanternoz... evid bezañ war o zu an deiz war-lerh beure.

Ne veze greet nemed eur veilladeg ar zun, d'ar merher, pe d'ar yaou. Beilladegou ar gwener a oa, koulz lared, divennet gand ar vijil.

Triad Boud-Iliao

E-touez ar re a gemere perz e-barz beilladegou ar bloaz nevez e oa tud menaj Boud-Iliao. Dleet e vefe bet dim reiñ dezo “Meneg ar stumm divoutin”.

Daou vreur, Yann, Reun hag o hoar, Anna-Ivon, a labourere douarou eur menaj, eur pemp-kant metrad bennag diouz Seveon. Ti menaj Boud-Iliao a oa bet savet e fin an naontegved kantved. Troet e oa d’ar hreisteiz, gand prenestou braz. Eun dra dibaot e-barz ar hanton.

E rez an douar e oa eur gegin ha div zal all. War-lêz, teir gambr hag eur gambrig emwalhi ha ne zervije morse. Ma ‘n-oa an diavêz kalz a stumm, kramennet e oa an diabarz a loustoni heuguz. Digemeruz-tre e oa an ti... evid al loened ! Eur minihi evid toud ar yer. Ar chas hag an daou gaz en em zervije o-unan e kig-sall ha kig-bevin pa chome digor dor al listrier.

Beb an amzer, Yann, an hini henañ, ha moarvad an hini futetañ, a skube ar gegin. Med triad Boud-Iliao a blije d’an oll. Zoken, ma veze red, e teue Seveon d’ober ar menaj a-raog ar veilladeg... evid galled serviji ar chistr e bolennou bet gwalhet.

Yann a jike evel jikerien all, na mui na mêz. Reun, eñ, ne baoueze ket da chikad. Teir jikenn e-noa dalhmad : unan en e henou ha div o hortoz dindan e dog. Ar ju aneze a diverere war e diskouarn ha war e jodou ! Ann-Ivon, hi, ma ne jike ket, a brize a-hed an amzer. Ma teue beradou da diverañ diouz toullou he fri, e tape aneze gand eun taol-teod trumm hag o skope a-nevez dioustu war al leurenn.

Al labourerien diouz an devez

Komzet am-eus diouz ar famill Durand a deue da Zeveon da hetin ar bloavez mad. Ar famill-ze a oa ar baourrañ euz parrouz ar Vinihi. Per, an tad, a oa karrer. Ne houzeve na lenn na skrivañ. Med gouzoud a ree muzuliañ. Limoniou, rojou, emprou eur harr greet gantañ ne chañchent ket euz eur milved-metr.

Lojañ a ree gand e wreg ha o femp bugel e-barz eun toull-ti bihan teñval ha diyeduz. Pa deue da labourad da Zeveon, eh arrue abred-kaer diouz ar beure, kalz a-raog lein, e zah oustillou war e gein. Per a labourere heb ehan, o kas en-dro an heskenn, ar rabot hir hag ar morzol gand eun ampartiz ha ne oa da den all ebed. Hartañ a ree e-pad pemp munutenn er beurevez, amzer eur chopinad. Da greisteiz, e wreg hag o femp a vugale a deue da Zeveon. Evid ma mammig, ze a ree seiz a dud ouspenn da voueta. Med Monik ne helle ket ober a-hend-all. Er bloaveziou 20, ar “provoudou tiegez” ne oa ket c’hoaz kaoz anezo.

Er goañv, zoken, e veze labourerien e Seveon. Ma ne veze ket Per Durand, e veze Frañsin Lamezeg pe Soaig Allan. Frañsin a oa on hemenerez. Ma mamm ha hi a ree eur houbladig korigerezed : Frañsin gand he metr tri ha daou-ugent, ha Soaz Seveon gand he metr ha daou-ugent, med Frañsin en em bake e ledander. Ken teñv e oa ha kuzañ a ree kement he gwaz, jardiner ti bourhizien euz Langoad, ken ne houvezem ket zoken e hanv. Pa gomzem dioutañ, e larem heb muioh : « Gwaz Frañsin an Amezeg ». Eur menaj hag en em gleve mad-tre Batist, gwaz Frañsin, a zente kement war ar ger.

Frañsin he-doa eur mekanik da wriad Singer, ha ne oa nemetañ e-barz ar barrouz a-bez. Pa deue da Zeveon, unan euz ma breudeur ah ee da gerhad anezañ gand ar charabañ da Langoad. Frañsin a beñsellie porpantou, jiletennou ha bragou ma zad ha ma breudeur. Ober a ree dillad nevez gand ar re goz dastumet gand ma mamm ti hiniennou koñversanted ar Roh. Med al labour a gave ar gwellañ a oa dresañ mantellou, korsajou ha broziou ar merhed. Ober a ree a-wechou dillad nevez evite. Med jamez evid ar baotred. Hen nah a ree groñs.

« Labour ar hemener eo an dra-ze ! », emezi.

Ouz taol, e oa eur blijadur he selaou. Derhel a ree ar gaoz, heb ehan : distagellet mad e oa ha plijdur a ree dezi fentigellañ.

Anaved a ree toud keloïou ar hontre, med ne gomze ket aneze nemed asur e veze euz o gwiridigez. Re galoneg e oa Frañsin evid bezañ eun teod fall. Beb noz, da goulz koan, Batist ah errue d'he herhad. E-pad ar goañv e kemere e letern. Med ne veze alumet nemed en distro, dre zoursi espern, ha diwall na lakfe Frañsin he zreid e-barz poullou-rod an hent.

Soaig Allan a oa ivez kustum da dond da Zeveon. Taper gozed e oa... etre kalz a draou all. O chom e oa e karter ar Geñdi, e penn all ar barrouz. Ezomm ebed da lared dezañ dond. Soaig e-noa e glianted. Tremen a ree e koulz, rag anaved a ree toud parkeier ar hontre. Ar peurliesañ, eh errue e Seveon, d'abardaez-noz, da goulz koan, goude bezañ bet oh ober eun dro dre eun nebeud a barkeier ha stignet pechou el leh ma c'hoarie ar gozed.

« Lakeet em-eus pechou e Park an Tog », a lare Soaig o tond en ti.

An deiz war-lerh eh errue evid lein, gand trapou all hag e bigellig. Digor e oa ar chase. Soaig, gand e votou-ler bourret gand plouz heiz, a gerze goustadig ha sioul e-barz ar park, o spiañ gand evez al leh ma kleuze ar hoz. Hag, en eun takad pigellig, e tenne ar hoz diouz an douar. H n'endoa ken nemed kregiñ enni. Echu e labour gantañ, e tenne kuit an trapou lakeet an deiz 'raog. Ar peurliesañ e veze eur hoz e pep pech.

Soaig a diskrohenne neuze ar gozed er park. Eur feur prizet braz gand ar belleterien e oa ar hrohenn goz, d'ar mareou-ze. Pae Soaig a oa hini eun artizan diwar ar mêz. Kalz diwezatoh, marhad ar hrohenn gozed a gouezas, den ne oar perag. Soaig Allan ne viras nemed e glianted wellañ, evel Seveon.

E-pad treuzad ar patatez, Soaig a deue da vezañ kourater evid ar varhadourien a-vraz. Pa dremene marhadourien lien e-barz ar vro, Soaig ah ee gante diouz eun ti d'eun all, rag anaved a ree mad an terrour. Kaoud a ree c'hoaz kalz a fredou all hag e helle evel-se dond a-benn da zével e famill en eun êz madig a-walh.

En e amzer dilabour, Soaig a oa eur c'hoarier akordeoñs. Evel ma oa eur muzisian euz ar hentañ hag eun didueller-ar-bobl, e teuas da vezañ eun artist brudet dre Vro-Dreger a-bez.

XVI

An dremenidi

Seveon en-doa aliez bizit marhadourien a beb tra. Hervez an ezomm, e vijent digemeret mad pe welloh. Paotr ar Haifa hag Anna Arhant a veze mignet dalhmad gand Soaz Seveon. Kentañ pourvezer traou da debriñ kaset d'ar gêr e oa eun den hanvet Debre. Dond a ree diouz kostez an Naoned hag e oa o chom e Landreger. Labourad a ree evid Ti ar Haifa. Digas a ree e draou en eur wetur vihan, heb moter nag aneval. Evid harnez, e-noa eur hi, eur pez loen menteg, eun spes dogez ledan mad e vruched.

Ar hi a zache ar wetur teir-rod. Debre a vounte warni. Eun emglev dreist a rene etre an den hag e loen. An den a oa ar mestr med ar hi a oa ar blenier. Klask a ree dalhmad an hent gwellañ evid pellaad diouz an toullou hag ar rigolennou re don. Ma seblante dezañ gweled eun dra bennag hag a-nije lakaet harz oute, e paoueze da zachañ. Ar patron a gomprenne hag a chañche roud d'ar wetur. Hag ar hi a hadkroge gand e zach.

Paotr ar Haifa a deue da Zeveon beb gwener, war-dro c'hweh eur, hañv-goañv. Bep tro, ma mamm a brene digantañ kafe, chikore, sukr, pebr, eoul, gwinegr hag eun nebeud artiklou all evid ar menajou diwar-dro.

Debre a groge e droienn war-dro eiz eur diouz ar beure. Bemdez e ree evel-se tregont kilometrad bennag a-dreuz mêziou Bro-Dreger. D'ar zadorn ne laboure ket, med sikour a ree e wreg en he stal e Landreger. Eur stal Kaifa, evel just.

Anna Arhant a deue, hi, da Zeveon, d'ar meurz gand he harr-bihan savet war beder rod kaoutchou peuruzet. Poaniañ ha klemm a ree, trouzal a ree ivez dibab e hent a-dreuz d'ar poullou-rod d'he harrad prisiuz. Anna a oa dastumerez-uou. Mond a ree dre ar mêziou evid eur hoñversant euz a Wengamp.

Beb meurz, en em denne evid bezañ e Seveon a-benn mern unneg eur. Gouvezed a ree he-doa eur plas mad ouz an daol-famill. A-raog mond ouz taol, eh ee en he hoañze war bank-tosel an oaled, 'zehe he dremm leun-hwez gand eur mouchouer braz karrezet hag e konte dim keleier diwezañ ar hontre.

A-raog ma kuitae an ti, e houvem ar pezh a veze bet c'hoarvezet abaoe ar zizun a-raog war toud ar hornad-bro he-doa redet drezañ. Med Anna a jome ivez selluz en he homzou hag evezieg.

Diskuzet ha war he gwalh, Anna a gonte, c'hweh ha c'hweh, an uou a roe ma mamm dezi en eur baner. Paeañ a ree hervez ar priz lakaet gand ar henwerzour. Rag Anna a oa paeet diouz ar feur. Pa veze ar priz war diskar, koumanant an dastumadeg a diskare ivez hag a-wechou eh ee da hesk. Er hontrol, pa veze war gresk, ar henwerzour ah ankouae derhel kont diouz se.

Daoust dezi da vezañ dimezet da Imai Sevenneg, deveziataer hag ivez dreser paipluiou euz an eil penn d'egile d'ar bloaz, Anna Arhant he-doa dalhet d'he hanv plah-yaouank ; eun dra ral e Bro-Dreger ! Anna, evel just, e-kerz he zroiou, a dastume ar paipluiou da dresañ hag a rente d'o ferhenn ar re a oa bet aozet.

An dornadeg

Eun devez-dornañ e-barz eur menaj a dregont pe daou-ugent devez-arad a houlenne sikour eun tregont bennag a dud, gwazed evid an darn-vuiañ. Setu ar pezh a veze hanvet ar skipaill. D'ar mare-ze, e Treger, eur menajer hag a-neve ezomm eun taol-zikour, a helle c'hoaz kontañ war e amezeien. Peb menaj a gase, hervez ma helle, en deiz choazet evid an dornañ, tri euz e dud evid reiñ eun taol-zikour d'e amezeg.

Diêsaad a ree an traou, pa ne ree ket tud ar skipaill o dornañ gand ar memez embreger. E gwir, eun embreger-dornañ, evid tremen e-biou da re hir mond-ha-dond gand e vezanik, a glaske heuliañ spiz e roll-labour. Evuruzamant, lod euz ar menajou o-doa o dornerez hag a helle evel-se dibab o-unan o deveziou-dornañ.

Peb menajer, evid diwall en em gavoud berrig-berr gand e dornerien, a glaske en a-raog sikour pevar pe bemp a dud ouspenn, kerent pe vignoned. Kement-mañ evid kaoud, pa deuje an devez merket, toud ar zikour deread ha red.

An dornañ a oa devez-braz ar bloaz. Diouz an eost eo e veze stad an arhant dizolo er menaj evid miziou ha miziou. Ma veze stummet mad an traou, e helled prenañ benviachou, gweled en a-rog al labouriou da ober hag an arhant red evid gwellaad ar menaj. Divunañ a reed aliezh en a-raog, med ne oa prouenn ebed euz frouez an eost, nemed pa veze echu an dornadeg.

Kempennet e veze peb tra en a-raog : skubet e veze plas ar berniou plouz, aozet ar hrignolou evid resev ar milieriou a hreun, goullonderet ar grañchou evid berniañ ar pell, kaset ar binviou hag an ostillou d'ar verjez.

E Seveon, an deiz a-raog, dioustu goude mern, Maria Lukaz, Matilda Pommelet ha Karolina Nouel a brepare an taoliou, ar mirhi-koad, ar bankou, ar gweleou ouspenn. Fañch ar Rolland a houlenne ivez sikour e daou vreur : Batist hag Aleksandr, bete-gouzoud.

An tad ar Rolland a brepare ivez gand evez ar glaou evid vaper Bourva. Ar vilin-wenterez a oa en he flas, pazennou ar skeulioù a oa bet gwelet a-dost. Prest e oa ar vaper hag an dornerez da

dreñ. Eur zoursi nemetken : an amzer evid an deiz war-lerh.

Deut an devez, an hini kentañ war al leur a veze embreger kustum Seveon : Ar Bourva. Imai Bourva e-noa div vicher : bouloñjer e Kergwiomar ha dorner an eostou. Dall e oa, med kas a ree e aferiou hag e ostillou en-dro evel eun den hag a wel mad. Red e oa dezañ nemetken kaoud eur spizverk. Goude, plasañ an dornerez a oa evitañ eur c'hoari a vugel. N'e-noa ezomm ebed a vuzuliou. Pazata a ree douar al leur ha dioustu e wele peleh lakaad ar vateur. Imai Bourva a vlenie e-unan e vezanik : dre an trouz, eo e tivune hag-eñ e veze eeun an dornerez pe hag-eñ e veze red he diblas eun tammig bennag.

Selled a ree spiz ha ne veze deut den war-dro ar vateur abaoe an deiz-a-raog ; digeri a ree neuze toull an tan hag e garge a hlaou. Tud ar skipaill ah errue a-vagadou, lod gand eur benveg war o skoaz, falh pe rastell. Pa veze erruet toud an dud war al leur, mestri an ti a bede an tieien all, hervez o oad, d'en em gargañ d'ober ar bern plouz. Ma ne vezent ket niveruz a-walh, e veze choazet an deveziaerien gosañ ah afe d'eo heul. Sevel eur bern-plouz a oa eul labour diêz hag a houlenne bloaveziou skiant-prenañ. Setu perag e veze dibabet paotred kustum d'hen ober.

Ar re yaouank pemzeg-seiteg vloaz a veze karget da dostaed feskennou ar berniou-ed ouz an dornerez. Ar maouezed hag ar plahed yaouank a lodenne al labouriou skañvañ kenetrezo : kargañ ar zahadou greun, dastum ha dougen ar pell d'ar hrañj. Evid ar postou all e vez red terchal : lakaet e veze eur forh pe eur rastell a-led war al leur hag ar baotred a daole o hontell an tostañ posubl da benn troad ar benveg. An hini tostañ a ree e joaz ha bepred evel-se hervez reñk pep hini.

Sevel ar zahadou greun d'ar hrignol a oa ar post ar muiañ goulennet. Hennez a oa an uhellañ ha choazet e veze evel-just gand an tri gentañ. A-wechou, an dougerien a houlenne groñs ma vefe karget o zeier beteg o genou (beteg kant kanter-kant pe eiz-ugent lur), evid ma hellfe ar re all en em rentañ kont euz o nerz. Med ar borterien a oa gouniduz da gaoud eun diskuiz digoll : tri baotr solud o-doa eur garg ha ne houlenne nemed daou ; ha galled a reent evel-se diskuizañ pep hini d'eo dro.

Ar postou all ar muiañ prizet a oa dalhet gand an troher kevreoù, an hini a dispake goude ar feskennou hag a dremene aneze d'ar bouetaer, an hini o zaole war an daol dirag an troher, ar re o douge diouz ar bern beteg an dornerez. Ar re diwezañ a dlee en em gontanti gand al labour a veze greet an displijusañ anezañ : dougen ar plouz gand eur wif diouz an dornerez d'ar wrahell.

Teir gwech an deiz e veze terchet evid reiñ e bost da bep hini : d'ar beure, goude mern ha hadvern. Pa veze pep hini en e bost, Bourva a ree c'hwistellad ar vateur hag an dornerez a groge beteg eiz eur hanter ; hadlein a bade eun hanter-eur bennag. An embreger a guitae an daol da gentañ evid reiñ da houvezed e veze poent hadkregi gand al labour. E vad a oa da gas al labour war-raog ar muiañ posubl e-pad ar beurevez. Rag dre ma'h ee an devez, e tisterrae an ampled gand skuizder an dornerien hag.... efed ar chistr.

War-dro deg eur, div vaouez a ree tro ar chistr. Da unneg eur hanter, eur hwistelladenn a lare mond da vern. Ar bouetaer a baouezze kerkent e labour. Netra n'eh ee ken e-barz an dornerez. Treiñ a ree goustatoh-goustad ken ma harte. An dougerien greun a zave o zahad diwezañ d'ar zolier. Lod euz ar wazed ah ee 'trezeg ar puñs evid en em walhiñ, dremm ha daouarn. Med an darn-vuiañ ah ee war-eeun ouz taol. Toud an dud a veze prestig en o hoañze. Goullo e veze ar picheradou chistr a-raog ma veze krog an dud da debriñ. Keit ha ma pade ar pred, eur vaouez a veze karget da digas chistr war an taoliou. Ar maouezed a debre o mern ouz eun daol vihan en eur horn euz ar zal gumun. Goude ar zoubenn, e teue ar ragoud : eur meuz ispisial aozet gand Soaz Seveon.

Ha da hadkregiñ gand al labour war-dro eun eur da greisteiz, goude ma veze bet terchet adarre. Daou baotr a veze en-gortoz evid kraped e-barz ar harr lakaet ouz troad ar wrahell a uhellae tamm-ha-tamm. War-dro div eur hanter, chistr adarre. Da beder eur hanter, eur hwistelladenn da reiñ da houvezed e veze poent mond da glask hadvern : bara, kig-sall, amann,

hag all, hag ar picheradou chistr a dileunie buannoh-buanna.

Da bemp eur 'med kard, Bourva, e dorn e-barz hini e hentcher, ah ee 'trezeg an nor ha toud an dornerien a hadstage gand o labour. Nebeud a vabouzerien ha n'o-doa ket fin gand o hafe e yennae gand eur bannah chistr. Teirved ha diwezañ tennadeg ha pep hini a hadkemere e blas. Ar hirri ouz ar wrahell a oa bet lamet hag en o flas e oa bet lakaet skeuliou... Pintet war ar pazennou, daou baotr solud a dremene ar forhadou plouz an eil d'egile evid o zevel beteg kwreh ar wrahell.

Ha setu ma teue koan, añfin ! Patatez, anduill, kig bevin zall, restachou ragoud kreisteiz ha chistr pep hini pezh a gare.

E Seveon, ar pred-se ah echue gand eur skudellad vraz a win. Koan a bade pell. Ar baotred a gemere o amzer. Dre berz ar chistr hag ar gwin, e veze draillet kaoziou. Kaozeet e veze diouz ar hezeg, eost mad unan pe unan all, bloavez fall egile, ha n'e-noa roet temz ludu a-walh d'e douar pe gwellaet e had, dra ma oa an dra-ze eun dispign inutil, a zoñje gantañ. Evel-just ar gaoz ah ee ivez war gein ar venajerien ha ne oant ket izili ar skipaill.

Hag eh eed d'ar gêr, gand eur spered sklêr pe sklêrroh, evid en em gavoud adarre, an deiz war-lerh beure. An eil devez dornañ e Seveon ah echue dre vraz war-dro c'hweh eur d'abardaez. Bourva a oa kustum da labourad stard an devez kentañ betegoud e skoillfe e vekanik.

Nebeud goude ma veze bet dornet ar feskenn diwezañ, Imai Bourva a gase en-dro c'hwitellerez ar vateur e-pad eur momed evid kemenn d'ar menajou tro-war-dro e oa echu an dornadeg e Seveon hag ar wastell o vond da gomañs.

XVII

Ar wastell

Ar ger brezoneg-ze a dalveze kement ha fin an dornadeg.

Med ar wastell a zo da gentañ eur « gouignenn domm ». On zud koz, evid lidañ fin an dornadeg, a aoze gand bleud ed-du, amann hag uou, gwestell da lodennañ etre an dornerien.

E Seveon, al labour ah echue dre eun taol skubell d'al leur.

Ar wrahell blouz a veze roet dezi eun taol rastell-grip ha goude-ze, toud an dornerien a ree eun tamm diskuiz da hortoz koan.

Ar baotred hag ar plahed yaouank a hoarie asamblez : ebatou a beb sort - onest, pe ivez dizonest. A-wechou ar re all a varvaille, en o hoañze war al leur, o hein ouz ar bern plouz. Evet e veze chistr a-bicheradou, da hortoz koan.

Founnuz e veze keusteuenn ar wastell e Seveon : soubenn, teod bevin gand hili broud, ragout. E-touez tud ar skipaill e veze ordinal eur haner bennag, unan koz ar peurliesañ, eun tammig tommet dezañ gand ar chistr, ar gwin hag ar mik. Reiñ a ree an ton da ganaouennou gwechall-goz. Darn all a gonte istoriou. E Seveon, ar wastell ah echue dre dañs ar skubellou kaset en-dro gand Reun Boud-Iliao.

An dañserien, paotred ha merhed, a ree eur helh. Er hreiz en em lakee Reun gand e daoulagad mouchet. Eur vaouez pe eur plah yaouank a dalhe eur skubellenn 'n he dorn. Reun a dlee divunañ piou e oa en eur dastornad he skoaziou hag he dillad. Med hini ebed ne glaske kaoud eur pok digand Reun... Ha pa dostae, ar skubellenn a jañche dorn, an oll o c'hoarzin.

Evid achuiñ, eur plah bennag en em ouestle. Aliez, Karolina Nouel. Toud ar helhiad a stlake daouarn, e-pad ma torche Karo glaouenn chikennou ar Reun war he chodou. Neuze, pep hini ah ee d'ar gêr evid en em gavoud an deiz war-lerh beure en eur menaj all euz ar skipaill. Fañch ar Rolland en em dalhe ordinal en e zav en toull an nor evid stardañ e dorn da beb dorner hag e

drugarekaad euz e zikour.

A-boan ma 'nije roet an dorn d'an hini diwezañ, ma treuze al leur hag e save er zolier. Aze, e-pad hir amzer, e pare e zellou war ar greun : frouez a gement a boan, a gontchou hag a zoursi. Hag e plante don e dorn er bern gwiniz, meur a wech hag e meur a leh, o kemer ar greun e palv e dorn, o pouezata anezo hag o lezel da zilañ etre e vizied.

Goude e roe eun taol-lagad diwezañ evid muzuliañ ar bern. War gazi daou-ugent milier, en em dromple a-veh eun nebeud sahadou. Echuiñ a ree e dro dre zolier ar gegin e leh ma veze berniet ar herh hag an heiz. Neuze hepken e tistroe davedom, habask, kaled evel eur peul : laouenidigez ebed na kerse, da weled.

Ouz goulenn ma mamm :

- « Ha bet eo mad an eost ? », e responte dalhmad :

- « N'eo ket bet fall. »

Seveon a oa brudet da vezañ eun douar gwiniz. Med an tad Ar Rolland n'e-nije ket en em veulet, morse. Re den a benn e oa, re fur evid ledañ evel-se talvoudegeziou e douar. Ma lare e amezeien dezañ :

-« Bet 'teus eun eost mad ? », e responte :

- « Evid ar bloaz, e oa en douar mad. »

Fañch ar Rolland a oa eur gwir Vreizad. Den izel e oa hag euz e oa gantañ poufal.

Ar bara loued

Goude an dornañ, fin miz Gwengolo, e kasem d'ar miliner tregont sahad gwiniz a deg lur ha kant. En distro, hemañ a roe tregont lur vrenn dre zahad hag a douge d'ar bouloñjer, er Roh, ar bleud red evid on bara. Bep sizun, eh eem ti ar bouloñjer da gerhad seiz torz vara deg lur. A-wechou, e chome restachou hag en em gavem neuze aliez a-walh gand eiz pe nav dorz vara evid ar zun (pevar-ugent pe deg lur ha pevar-ugent).

Ezomm ebed da lared deoh, adaleg ar pevare pe ar pemved deiz, ar pez a vane a vije louedet - muioh pe nebeutoh pe ken seh ne veze ken mad da debriñ. An tad Ar Rolland a veze eüruz : debriñ a reem nebeutoh.

Pa gavem on zro, ni eo ah ee da gerhad bara. Distreiñ a reem d'ar gêr gand teir pe beder mouchenn d'ar muiañ. Ma houlenned diganim, on respont a veze dalhmad ar memez hini :

- « Ne oa ket ken re all. »

- « Hen gouvezed a reen en a-raog ! P'ah it da gerhad bara, ne vez morse muioh. »

Kemend a vara debret bep sizun, a hell bezañ kavet dreist. Med debriñ a reem bara bep pred : da lein gand ar zoubenn, da vern ha da hadvern evel da goan. Roll ar meuziou a jeñche hepken d'ar gwener, hag e-pad ar hoareiz. Ouspenn pevar-ugent dre gant a Dregeriz a ree vijil d'ar mareze. Beb gwener, on-oa droed d'ar moru. D'ar zul da noz, Soaz Seveon a roe dim he lêz kaouled brudet. Al lêz saouruz-se, ha ne degase ket kalz a vagadurez, ne oa ket fetiz a-walh evid ar wazed. Setu ma veze miret da gentañ evid ar merhed hag ar vugale.

Eun deiz, evid diskouenn e oam skuiz gand ar bara loued, e rejom eun taol farserez d'an tad Ar Rolland. Ar gwener e oa hag amann a oa war an daol. Bara fresk ivez, peogwir e oam bet ar beurevez-se ti bouloñjer Ar Roh, an Aotrou Toupet. Eet 'oa on zud ouz taol a-raog dim hag echuet o-doa gand ar bara koz. Red mad e oa 'ta bouhañ eun dorz fresk a deg lur. Jolu, e baotr-harnes reiz, a gemeras an dorz, a reas eur sin ar groaz warni gand beg e gontell, a zellas ouzim ha goude ouz an dorz hag a reas dim eun taol-lagad a lare sklêr : « Dond a rafom buan a-benn diouti. »

Eur wignadenn euz on ferz, ha ni da gregiñ ganti. En ugent munetenn, ar seiz ma oam o-doa lonket deg lur bara. An tad Ar Rolland a zellas ouzim o sevel diouz taol. Ne laras ger ebed, med

diwar neuze, ne veze ken nemed eun hanter dorz vara war an daol. An torziou miret a-gostez a helle evel-se louedañ goustadig.

N'eo nemed war-dro 1923 e wellaas da vad bevañs peizanted Treger. Meuziou nevez a groge da vezañ gwelet e-barz ar menajou : piz-bihan, karotez ha dreist-oll patatez nevez da vezañ gwerzet en tu all da Vor-Breiz, gwir greun aour tennet diouz douar Bro-Dreger.

Ar patatez

E Seveon, e veze lakaet war-dro eun devez-arad dindan patatez prim da werzañ. War-dro an ugent a viz mae e kroged da dennañ ha da werzañ war bord an aod. Menajerien bord ar mor o-dije dija gwerzet o re eur priz kalz uhelloh pa grogem-ni da dastum on re. Marhadourien Landreger ha div pe deir barrouz all diwar-dro o-doa eur burev evid on treuzad war gae ar porzig-mor, e leh ma'h errue gand ar mare eul lestr-karg saoz pe daou.

Abred diouz ar beure e kroge an dennadeg. Toud an deveziatærien diwar-dro heb labour a veze galvet da reiñ eun taol-sikour. C'hweh pe zeiz gwaz a denne ar patatez. Daou rumm a veze greet euz ar merhed a beb oad hag ar grennarded. Eur rumm a hije ar haolaj evid distagañ ar patatez hag ar rumm all o zerre diwar an douar, o dibabe hag o harge e-barz eur baner goad. Ar re a veze re vihan evid ar werz a jome war an douar da hortoz bezañ serret diwezatoh.

Echu e veze an dennadeg evid hadvern. Ar varhadourien a dutæe daou pe dri gourater ah ee diouz eur menaj d'eun all da reiñ da anavezad ar priziou a cheñche beteg div pe deir gwech e-kerz an deiz. Goude hadvern, debret prim-ha-prim e-barz ar park, e veze pouezet ar patatez. Karget e veze ar zahadou en eur harr skañv hag ar patatez dibak e-barz eun dumporell. Ar hirri a gemere hent Landreger evid o digas d'an henwerzour-prener, dirag ar hourater e-noa lakaet e briz. Eur hannad euz peb kevredad-kenwerz zaos a heulie gand evez ar brenerien a boueze o fatatez. Pep hini a houveze pegement e-noa prenet.

Pa veze uhelloh ar hinnig evid ar goulenn, ar priz ah ee war diskar euz a deg da ugent dre gant. Hag e kroge neuze arguzou heb fin ebed etre ar hoñversant hag ar peizant. Hemañ a blege dalhmad. N'e-noa gounid ebed o tond en-dro d'ar gêr gand e varhadourez.

E-touez ar beizanted e oa, sklêr deoh, eur c'hwib laer bennag. Peb gwerzer a dlee diskargañ eur zahad pe daou dirag ar prener, e-barz eur baner vraz evid diskouenn doare mad e varhadourez. A-wechou e veze eur gwall-daol : lod gwerzerien n'o-dije greet dibab ebed, mesket gante ar patatez bihan heb gwerz gand ar re vad. Lod all a lakee er seier, e-touez patatez deread, kaolaj, douar pe patatez ar bloavez a-raog. Nahet e veze evel just ar hasadennou-ze hag ar floderien lakaet dindan gourdrour al lezvarn. Darbet e oa bet d'ar Zaozon, goude an taoliou fall-ze, dilezel a-grenn porzig mor Landreger. Med eur zulvez e oe lennet war ar groaz goude an ofern eun embann sinet gand marhadourien Landreger hag an traou a oa bet degaset adarre en o reiz.

Brudet e oa an Tad ar Rolland evid e onestiz, kement gand ar marhadour Ar Gwillou ha gand e gourater. Beb bloaz, Fañch ar Rolland e-noa droed da div vadelez : ar briz laret gand ar hourater a veze dalhet hag e batatez degemeret e Koad-Uhel, ar pez a ree dezañ gounid kalz a amzer.

Med buan-meurbed e oe plantet re a batatez hag ar priziou a diskennas da netra, evid dizesper ar venajerien o-doa lakeet o spi e-barz ar patatez prim.

Kustumou

Seveon a veze greet anezañ eur menaj-skwer euz a Vro-Dreger a-bez. Dreist-oll goude ar brezel, founnuz e oa ar bevañs ha ma zud n'o-doa ken kudenn arhant ebed. Gallet on-oa bet zoken plegañ

Soaz Seveon d'ober gand he asiedou. Med euz eun tu all, lod euz ar hustumou a oa dalhet piz : kenkoulz re al lezenn gristen ha c'hoaz muioh re al labourerien-douar evel ma ho-peus gwelet.

Ma breur ha me, da skwer, a gouske e-barz marchosi ar hezeg. Seveon e-noa daou varchosi, eun dra ral e Bro-Dreger. An hini kentañ a oa hini pevar aneval ar menaj. An eil, kalz bihannoh, e-noa div speurenn : unan evid ar vamm gazeg, eben evid an eal pe, e diouer, evid eur hole yaouank. Eul lodenn euz ar hraou-mañ a ree ivez evid eur gambr hag eur gambrig emwalhi evid en em rahañ. Bezañ e oa ivez eur gwele-kloz evid ar mevel hag eur pres. Ar gwele on-oa Yann ha me, e-noa eun doare dibaot da vezañ diazezet e-barz an daou varchosi war eun dro : eur hostez anezañ o reiñ war graou ar hezeg hag egile a-uz da speurenn ar gazeg.

Sevel a reem en on gwele gand eur skeul. Pa'h eem da gousked, evid on diwiskañ, e oa eun tammig pladenn a daou blankenn stag ouz ar gwele, eur metrad a-veh diouz an doubl. En em diwiskañ a reem e-barz an toull-ze teñval-dall. Divennet e oa kaoud eul lamp gand Fañch ar Rolland, da gentañ evid diwall d'ober noaz da gousk ar hezeg, d'an eil evid pellaad ar riskl tangwall. Ken bihan e oa ar bladenn-ze ken ne hellem ket en em derhel warni on-daou asamblez. E-keid ma en em diwiske unan, egile a hortoze. Goude e hellem kousked. Gand ma zreid, e hellen flourañ e gein da Rustik, marh bihan spahet ar menaj. An tredan ne oa ket anezañ. E Seveon, ar gegin nemetken a oa sklêrijennet gand eul lamp petrol, in-pign ouz eun treust.

Dre eur soursi d'erbediñ, al lamp-se ne veze alumet nemed da goan. D'an deziou a digemer, Soaz Seveon a gemere goulaou-rousin a ree gand soav teuzet ha rodellet groz en-dro d'eur vechenn. Evid alumiñ ar goulou-ze, ar vammig a ree ivez alumetez gand korzennou kanab divrignonennet. Daou benn an ibillenn-ze a veze lifret gand soufr teuzet hag a-walh e oa lakaad eur penn euz an alumetezenn e glaou an oaled evid kaoud flamm.

Ar glaou bev ne vanke ket ganim. Maget e vije an tan war an oaled noz-deiz. On heuneud kentañ a oa al lann. Evid kaoud lann e veze red kempenn douar ha hadañ. Trohet e veze bep tri bloaz. Med ar gwellañ keuneud evid derhel tan war an oaled 'oa ar halastr, tammou korzennou lin palluhet. Ne gouste netra. Ha ne oa nemed mond d'e gerhad d'ar milinou-lin diwar-dro.

Ne oa, koulz lared, tamm yehedez ebed. Ha neuze da betra he-defe servichet peogwir ne oa ket a zoavon, ma ne oa an hini a veze implijet nemetken gand ar merhed... d'ar zul. N'anavezet ket ar zaliou-gwalhiñ, na kennebeud ar priveziou. Pep hini e-noa e gornig er verjez pe er park.

D'ar beure, ar wazed en em gontante da dennañ eur zaillad dour diouz ar puñs evid en em walhiñ... gand o douarn. En em dorchañ a reent gand torchour ar gegin. Dour ar puñs a veze saotret aliezig gand dour hañvouez-zil. Ar vevelien en oad hag an devezataerien n'en em walhent jamez. A-wechou, d'ar zul d'ar beure, eh eent d'ober lemel o barv. Gwalhiñ ar rest diouz ar horv ne oa ket anavezet.

E Seveon koulskoude, pa veze brav an amzer, ar re yaouankañ a lame o roched hag en em walhe a dour braz. Ar roched-se hag he-doa servichet e-pad ar zizun dremenet a oa ivez an torch. En em rahañ a reem, pep hini d'e dro, e -barz ar marchosi, e leh ma oa, tra pompaduz ha souezuz, eur meleour bihan stag ouz eun tach.

Ar beizanted ha n'o-doa ket eur razour ah ee, d'ar zadorn da noz, pe d'ar zul d'ar beure, ti peruker ar bourk pe ar harter tostañ. Hemañ, dre laer, a oa a-wechou ar fakter, ar hantonier pe eul labourer-douar yaouank. An troh, pe gentoh an touzañ, ne oa ket diouz ar hentañ, med ar priz a oa ken dister !

E Seveon on-oa ar chañs dibar da gaoud eul lenn-neuial en eur brouskoadig glazur, didro meurbed. Ma hellje ar piñsin-ze kontañ toud ar pez en-doa gwelet ha klevet e-pad eun hanterkantved bennag, e vefe peadra da ober meur a romant ! Servijiñ a ree ouspenn da boull-kannañ d'ar menajou diwar-dro. Kerkent ha ma veze stumm amzer vrav, eh eem d'ar piñsin goude bezañ tapet eun torchour prop da Zoaz Seveon. Ma ne oa kazi yehedez ebed evid al labourer-douar tregeriad hag e famill, ne oa ket memestra evid e gezeg.

Beb beure, goude o zamm-kerh, ar paotr-harnes a skrivelle hag a vrouste. Div pe deir gwech ar zun, e selle ouz o hern. Karzañ a ree ar marchosi ha gouzillañ a ree dindanne. Kerkent ha miz even, kezeg Seveon ah ee d'en em zoubañ ha da neuial er Yodi, d'eur al lanv. Gwir eo, al loen kezeg a oa eun nerz talvouduz evid ar menaj.

Ar moter Japy

E 1924, e prenas ma zud eur moter Japy nevez-flamm hag eun dornerez dre digouez ti Kermareg, mekanisian ar Roh. Urz-prenañ ar moter a oa bet roet e miz ebrel, med ne deue ket buan. Adaleg miz even, e talhem stard war ar gwerzer, bep sizun. Ken chalet ha ni e oa. Seveon a oa kentañ prener eur moter da dornañ ha Kermareg e-noa spi vad e rafe on frenedigez kalz a vrud dezañ tro-war-dro.

Erfin, e penn kentañ miz Gouere, e teuas ar mekanisian da digas dim ar helou mad : ar moter Japy a oa aze. Amzer dezañ da dresañ ha da digas an dornerez war well ha toud an traou a vefe prest adaleg ar zun war-lerh. Ma zad ha ma breur Yann ah eas d'o herhad eun nebeud deiziou goude.

D'abardaez-noz, ar mekanisian a deuas da Zeveon evid reiñ e gelennaduriou : penaoz kas ar moter en-dro, e diwall ; erru an esañs, an dour, pouez an eoul : penaoz distrollañ ar flister, h.a.... Fañch ar Rolland e-noa pedet ahanon d'e heul evid selaou an erbedaduriou... ha derhel soñj dioute dreist-oll.

Yann ar Moal, an notenn en e dorn, a zeblante intent mad a-walh ; ma zad, eun tammig bennag ; med evidon, estreged ar mir-dour, e oa red e hadleuniañ beb teir eur labour, ne gomprenis mann ebed. Roet gantañ an disklêriaduriou, Kermareg a lakaas ar moter da treiñ. Loha a reas, d'an eil taol dornigell. Kermareg a bouezas war ar buannaer hag a-greiz-toud ar moter a grogas d'ober lampou en a-raog. Ar mekanisian a rankas trohañ an êzenn-dan. Ankouaet e-noa hepken sankañ ar strapennou e-barz an douar d'e stabillaad.

Deiz a-raog an devez-dornañ, e teuas en-dro d'abardaez-noz. Ma zad am fedas da gargañ ar mir-dour. Tri-hant litrad a oa red evid harz ar moter o treiñ da dommañ re. Fañch ar Rolland a gavas sur a-walh e oa al labour-ze diouz ma doare, peogwir e chomas ganen goude-ze e-pad tri bloaz da heul.

An 22 a viz eost a oa eun devez istorel. Evid ar wech kentañ, e Seveon, e troe eur moter dre esañs o kas eun dornerez d'e heul. Peb tra a droe mad hag ar moter a oa dim. Toud an dud a oa abred war-zao, kerkent hag an heol. Ma breur Yann n'e-noa ket koulz lavared serret eul lagad e-pad an noz en abeg d'ar beh a goueze warnañ. Lenn a reas eur wech c'hoaz an notenn, treiñ a reas en-dro d'ar moter, digeri a reas an duellenn esañs, treiñ a reas an dornigell... hag ar moter a vrammas.

Tud ar skipaill a oa erruet eun tammig a-raog evid bamiñ ouz ar moter hag a oa c'hoaz eun dra dianavet er hontre. Yann ne baouez ket da reiñ deze disklêriaduriou dre ar munud. Goude an tennañ plouzennig kustum, pep hini a grogas gand e labour. Ma zad en em lakaas e stad da voueta an dornerez. Tosteiñ a reen dezañ ar feskennou dizamaret. Ober a reas din chom en e gichenn da deskiñ boueta evel m'eo dleet. Eun eur goude e laoskas e blas ganin.

Evid ar hentañ tro em buhez, e fizied ennon eur garg a gred uhel. Hervez ma ampartiz, ha ma ziz e vefe mad pe fall an dornañ ha labour toud an dud war al leur. Kemer a reen kalz a evez da lakaad an taoñs⁷ e genou an dornerez, goustadig da gentañ, hag o kreskiñ ar muzul peb nebeud goude.

Boud an dornerez a oa eur blenier prisiuz. A-benn eun hanter-eur, e vouetaen ma dornerez evel

---

⁷ taoñvouez.

eur bouetaer koz... ha beteg eiz eur-hanter. E-pad ma oa toud an dornerien ouz taol gand o hadlein, ma zad hag a oa paouez kemer tommder dour ar moter, a digoras warnañ hag am hargas da haddouillañ anezañ gand dour yen. A-veh echu an truach, ma teue a-nevez ar wazed d'al labour.

Eun tamm bara prim-ha-prim ; esañs ar Japy, pemp munutenn a diskuiz hag e kemeren plas Yann evel bouetaer, ha beh dezi adarre. An tad ar Rolland e-noa dilezet e bost. Evesaed a ree bremañ ouz toud ar sañtier, o lakaad an traou da derhel da vond mad en-dro. Evel ma pade mern ouspenn eun eur, e kargen a-nevez a dour yen an hanter euz ar mir-dour, e-pad ma oa ar re all ouz taol, ha memez tra, da goulz hadvern.

An deiz war-lerh da noz, eh echuem diwezatoh evid ar bloavez a-raog. Ne oa ket ken dillo on dornerez ha hini Bourva.

An deiz-war-lerh e tleem dornañ e Boud-Iliav. Yann ha me, on-oa da houllonderiñ ar mir-dour, da chañch plas d'an dornerez, da gas anezi gand eun aneval beteg ar menaj all, da dond en-dro buan da lakaad ar Japy war e garr, d'e gas da Voud-Iliav, d'e lakaad e plas evid bezañ peurbrest 'benn an deiz war-lerh beure.

D'on distro da Zeveon, e oa deut an noz hag echu ar wastell. Ne jome ganim nemed debriñ on-unan ha mond da gousked. Kelhad daonet an eostou a badas div zizun hanter. Dornañ a rejom eostou c'hweh menaj.

Trempet gand ar hwezenn, gand dour ar moter, o lonkañ poultrenn a-hed an deiziou, dirañvet gand ar zehed, eh echuem beb bloaz ar mareou-ze, diviet, skuiz-marv ha tapet meur a dro gand an dipa-dapa.

Ar hleuziou

War-dro triweh vloaz eo am-eus boulhet gand ar vicher a dispenner kleuziou. Al labour-ze a veze greet e-pad ar goañv (e miz Genver hag e miz C'hwevrer). E Seveon e veze dispennet beb bloaz tost da gant hanter-kant metrad kleuziou. Eun den deuet d'e vent e dlee ober pemzeg troatad bemdez. Ped gwech n'am-eus ket klevet an tad ar Rolland o lared din a-raog kuitaad : « mar dout eun den, deus d'az koan pa 'to greet da bemzeg troatad. »

Fawet ar Rouz a oa eur mestr war ar vicher-ze. An tort a dispenne a-wechou beteg seiteg pe driweh troatad heb en em veuliñ. Evid ar "mous" ma oan, pemzeg a oa eur halvar. War-dro teir eur, da hadvern, em-oa dija kalz a dilerh. Selled a reen e palv ma daouarn ar hrohenn diframmet war ma biz-yod ha ma biz-kreiz gand eun oustill ha ne oan ket kustumet outañ. E fulor, o leñvañ, e tifonten ma hleuz.

An noz deuet, ne zaven ma fenn nemed ma labour greet. D'am distro da Zeveon, ma zad ne houlenne netra diganin. Ha felled a ree dezañ 'ta sujañ ahanon da ober ar pemzeg troatad, pe ne oa an dra-ze nemed eur froudenn ? Evidon-me e oa eun urz ha jamez n'am-befe digarezet. Ar hleuziou pladet ha kempennet a helle resev an had ha Fañch ar Rolland kregi gand e labour dezañ.

An dehadenn

An tad ar Rolland a houlenne diouzin eul labour divent ha ne helle bezañ greet nemed gand eun den solud hag akuit war ar vicher. En em reiñ a reen diouz toud ma nerz d'am labour a beizant, med zoken gand ma gwellañ bolontez, an digouez ne blije ket aliez d'am zad. Taer e oan koulskoude da labourad, med ne oan ket akuit a-walh ha kemer a reen aliez evid flemmaduriou ar froudennou diwar ma fenn. Kement-se a oa eun argas evidon, a gement muioh ma ne vijen jamez

kuzuliet na kalonekaet.

Eun nozvez, goude eur rebech all c'hoaz, eh een da gousked heb debriñ. Daoust din da vezañ skuiz, da gaoud poan em hein, ne hellen ket kousked. Treiñ ha distreiñ a reen em gwele. Setu e lakais em fenn kuitaad Seveon hag ar vicher daonet a beizant.

Soñjal a reen em hoar Chann ar Jolu a oa o terhel eur menaj gand he den e Pabu. Med gouvezed a reen ivez ne digemerfe ket ahanon hag e rebechfe din bezañ eet kuit diouz ar gêr. Soñjal a reen neuze en ma zonton ar Goaziou euz Lannuon.

An deiz war-lerh, e labouren evel kustum. Goude bezañ lonket ma mern prim-ha-prim, eh is d'ar marchosi. Gwiskañ a ris primmoh c'hoaz ma dillad da zul hag e kuitais ar gêr en eur hedañ dre a-dreñv an ti hag ar hrevier.

Ha setu-me war droad, war hent Lannuon. Teir eurvez goude, en em gaven ti ma zonton, gwasket ma halon. Displegañ a reen dezañ am-oa kuitaet ar gêr ha ma mennoz da glask labour war-dro Lannuon. Med an tonton a jome diskreduz.

- « Ne dlefes ket bezañ kuitaet da dud a-greiz-toud, evel-se. Ne vez ket greet eur seurt tra. En em rentañ a rez kont diouz ar boan hag an drubuill a rez deze ? Da glask a dleont a bep tu, ha 'vid an noz, e soñjint marteze e-teus greet eur zotoniez. Gwelloh e rafes distreiñ d'ar gêr... »

Selaou a reen an tonton, mezeg a-walh. Hag e kendalhas :

- « Dleet ez-tefe da vihannañ bezañ klasket labour war-dro Landreger ha bezañ aotre da dud a-raog o bezañ kuitaet. Minor eh out c'hoaz ha dindan o galloud. Añfin, peogwir e-teus greet an hent war droad, e tlevez bezañ skuiz ha kaoud naon. »

Ma zintin a aozas din eur bannah kafe mad. Tremen a ris an abardaez-noz o varvaillad gand ma zonton. Dreset e oe din eur gwele mad er gambr. N'am-oa c'hoaz kousket morse en eur gambr. En desped d'am fromou, e vanis kousket kerkent.

An deiz war-lerh beure, ma zintin a heulias an tonton evid ma helenn war ar mad hag atizañ ahanon da distreiñ da Zeveon. Lavared a reas din, o vezañ ma oan re yaouank, ne hellent ket ma digemer ouspenn eun nozvez pe div. Koulskoude, eh aspeden stard evid ma rofe an tonton din hanoiou ha lehiou-chom liez embreger mañsonerez hag hanoiou daou pe dri otel ha ti-debriñ. Ha gand ma halon a driweh vloaz, eh is da glask labour, en eur gomañs gand an oteliou.

E-barz ar menaj e reen war-dro ar hezeg, perag neuze ne hellfen ket ober kenkoulz e-barz eun otel ? Zoken o hounid nebeud, e vefen bevet ha lojet. Kinnig a reen ma divreh e pevar pe bemp otel euz Lannuon. E peb leh, am-oe eur habestr, en eun doare seven, med heb mar.

- « Bezañ on-eus paotred marchosi, ha n'on-eus ezomm den ebed. Ha neuze, kalz re yaouank eh out. Ne heller ket fizioud kezeg er hentañ krennard a deu d'on gweled. Triweh vloaz out ? Ha bezañ 'teus aotre da dud evid beza gopret ? »

Kerkent ha 'mije nahet, e respontent :

- « Med 'teus ket droed da guitaad ar gêr heb o aotre ».

Unan euz an otelerien, deuet war an oad, a lakaas ouspenn :

- « Te a zo 'm-eus aon eur penn berveg, eur chelpetaer. Sell, dleoud a rafen gervel ar jañdarmed evid da gas en-dro d'ar gêr ».

Parfoeltret e oan. Ouspenn eun eurvez all, e troen e ruiou Lannuon, kazi en argoll, netra nemed o soñjal hepken en archerien. Goude bezañ en em zoñjet, a gave din, er stad ma oan, ne risklen ken kalz a dra ha marteze eur mañsoner o kaoud ezomm euz eun darbarer a houlennfe aotre ma zad evid ma hemer. Siwaz ! an heveleb respont dre oll :

- « N'on-eus ezomm a den ebed. Beb sun deveziataerien diouz ar vro a deu da glask labour ganeom ».

Skuiz ha kollet kouraj ganin, war-dro teir eur goude kreisteiz e tistroen ti an tonton ar Goaziou. Oh errued ru ar jañdarmiri, e soñjen e vefe eun archer o hortoz ahanon, evid ma has en-dro da Zeveon. Gand eun dristidigez wirion, eo a welen, e-kichenn ti ma zonton, ar marh bihan Rustik ha

charaban ma zud.

Reiñ a ris eun taol-lagad tro-dro ; ne oa archer ebed en toull an nor. Skeiñ a ris e ti an tonton. Dond a reas d'am digori hag e laras din e pleg ma skouarn :

- « Neb aon, kaozeet am-eus d'az tud. Ne vi ket gourdrout. Mond a ri en-dro didrouz gante ha pep tra a yelo mad ».

Antren a reen er gegin, stouet ma fenn ganin. Ma zad ha ma mammig a oa aze. Houmañ a laras din kerkent :

- « Klasket on-eus ahanout e-barz ar parkeier en-dro d'ar gêr, e-barz ar hrevier, ar solierou. Da dad e-neus gwelet e-toa cheñchet dillad. Doaniet e oa hag aon e-noa ez-tije greet eur zotoniez bennag. Dond a rez ganeom d'ar gêr. Gouvezed a reom e labourez euz da wellañ ha Fañch e-neus prometet din ne reio morse dit ken eveziaduriou displejuz. Da donton e-neus greet reiñ da houvezed deom, deh da noz, e oas amañ. Arabad e vo komz da den a gement-mañ anez e vefe kaoz diouz se dre ar hontre, hag an dra-ze a rafe gaou ouzom ».

An dintin a ginnigas deom kafe ha bara amann. Hag e tistroem d'ar gêr. Rustik e-unan a zeblante ivez eüruz. Ha goude-ze e oe greet ouzin gand muioh a vadelez.

Nebeud a viziou goude, east ar patatez o vezañ founnuz, Fañch ar Rolland a ginnigas din eur velo nevez flamm.

Rustik

E Bro-Dreger, pouez eur menaj a vez kontet e kezeg. Lavared a reed : eur menaj daou, tri pe bevar marh. Red e oa kontañ eun aneval dre deg devez arad. E Seveon, on-oa pevar loen-kezeg. Bichounet e vezent bemdez. Ne oa ket unan o tougen eur merk-skourjez. Divennet e oa o skeiñ gand Fañch ar Rolland.

Rustik eo sur a-walh an hini e-neus ma merket ar muiañ. Eul loen fin e oa ! Bihan, med kigenet, araoget ledan, divesker solud dezañ ; troet da boanial an nebeutañ ma helle, red e oa dalhmad e gaoud en ho sell. Med dalhmad ivez e veze aze evid ober eur vourellad pa veze red dizahañ eur harr. Habask e oa ivez hag aliez diduelluz. Kustum e oam, Yann ha me, bep sul ar beure, da reiñ dezañ eun tamm sukr. Ma veze ankouaet ganeom, e houzeze dond da houlenn. Rustik a oa al loen-mestr, an hini a veze staget da vond d'ober ar homisionou hag ouz ar charaban nemetken. Troter ar menaj e oa. Ma plije kalz dezañ trotal, e-noa avad euz euz an daoulamm hag hen nahe.

Eun abardaevez, goude taoliou-c'hwistell treñ teir eur, e tistagen Rustik evid dond d'am hadvern da Zeveon. Erru en toull-karr, e lampis war e gein. D'am goulenn kentañ, e partias d'an trot evel kustum. Meur a wech e klasken e lakaad da daoulammed, med heb penn-mad ebed. Erruet tost da Zeveon, e ris eun taol-êsa diwezañ en eur ober dao dezañ war e flankou euz kil ma zreid. Rustik a dehas kuit evel eur bir. Eun ugent metr bennag a-raog ar menaj, e fellas din e lakaad da vond war e horregez. Daoust da dond a boan e kemeren, Rustik a dalhas da haloupad hag e-leh mond er porz, war an tu dehou, e skoas war an tu kleiz, lampas dreist eur poull dour louz, leun a vouillenn. En eul lamm-zaill, o sevel e benn a-dreñv en e uhellañ, e kasas ahanon da blavañ e kreiz ar poull. Eun tammig pelloh e hartas, e reas eun hanter-dro evid dond d'esmea ouz e joke leun a vaill. Neuze eh eas trezeg e graou hag e hortozas ahanon d'e devridañ ha da reiñ dezañ e damm kerh. N'am-oa ken d'ober nemed plegañ.

Ar vell-droader bihan

War-dro goueliou Pask 1925, e lakeen ma hano evel rag-c'hoarier e patronaj « krennarded Zant-

Erwan » e Landreger, e strollad ar yaouankidi c'hoarierien vell-droad. Gourdonet e vezent, d'ar zul dioustu goude kreisteiz, a-raog lezel an dachenn-hoari gand mell-droaderien ar skipaillou A ha B. Mond a reen war velo d'an abadennou-gourdonerez. Kemer a ris perz en teir abadenn hag ar gourdoner a gavas e oan barreg d'ober evid eur c'hoarier euz ar skipaill B, da-geñver eur hrogad etre yaouankidi Landreger hag eur skipaill all euz Wengamp « En Avant » hag a gemered dija d'ar mare-ze evel unan euz ar gwellañ lazou-c'hoari mell droad euz an departamant.

An dro gentañ oa em buhez, n'am-mefe an enor da ober eur hrogad, war eun dachenn-hoari gwirion, hini « diaouled ruz » En Avant, dirag ivez sellerien wirion. Red e oa din eta bezañ diouz ar fiziañs a ginnige din ar gourdoner.

E-kerz an ehan-c'hoari e teuas da lared din, braoig ha tra, am-oa roet ar gwellañ ahanon e-pad al lodenn gentañ, e tleen bezañ skuiz hag e oa gwelloc'h e rofen ma flas d'eur c'hoarier all.

- « Bezañ am-eus meur a hoarier barreg d'ober evid eun all, emezañ, hag eh eo red oll e kemerfent ivez o zammig chañs ».

E gwirionez, e oant daou nemetken. Komprenet am-oa. Chomet e oa ma fri war ar gleud. Distreiñ a ris teir pe beder gwech all d'an abadennou gourdonañ hag amzer ar hrogadou mell-droad ah echuas da fin miz mae.

E-pad an hañv, eur strollad paotred euz ar Roh a deuas añfin a-benn, goude meur ha meur a guzuliadeg, da gaoud gand ar goñseillerien an arhant red da zevel eur laz-c'hoari fobal. Eun dachenn a oe kavet da feurmi ha kempennet. Toud ar pez a oa red evid c'hoari fobal a oe prenet, hag ar paperou-meradurez lakaet reiz. Ganet e oa « Unaniez Sportel Ar Roh », dindan ar sigl : U.S.R.

Ar c'hoari a helle bouilhañ adarre. E penn kentañ miz Gwengolo, e reseven a-berz an aotrou J.S., mab d'eur hoñversant euz Ar Roh, eur galv evid mond d'eur vodadeg en eur zal euz an Ti-kêr evid sevel daou laz-c'hoari. En em gavoud a reen eno gand kalz a gamaraded euz Ar Roh ha diwar-dro. J.S. a houlennate ar hoarierien da zond war o danvez a vell-droaderien. Ha setu e teuas ma zro. Respont a ris, ha ne oa ket heb lorh, e oan bet kabiten ar 4^{ved} e Zant-Jo. J.S. a laras din e oan lakaet en eil laz-c'hoari, evel araoger-kleiz. Feuket e oan da vezañ evel-se lakaet a-gostez.

Anaved a reen an darnvuiañ euz c'hoarierien ar henta laz-c'hoari ha ne gaven ket e oant barrekoh evidon. Brasoh e oant marteze. Med, hervezon, netra muioh !

Ne deuen ket a-benn da houzañv ar stad-ze, a gement muioh ma oan anavezet mad gand J.S., o veza ma oa Seveon pourvezer amann e dud ha ne helle ket hemañ, e-unan, gouzañv amann all ebed, nemed on-hini. Soñjal a ree din e oan reuziet gand an displealded pe eur havaill bennag. J.S. am diboanias eun tamm, o lavared dirag an oll :

- « Greet on-eus on daou laz-c'hoari, med beteg gouzoud nemetken, goude bezañ kemeret aliou dastumet amañ hag a-hont. Galled a refet kemer ho saeou, ho potou, hag ho kwiskamantou all, disul da veure, en Ti-kêr ».

D'ar zul, da div eur, e oan war an dachenn-hoari, em fost araoger-kleiz, empennet mad da diskouez am-oa ma flas er hentañ laz-c'hoari. Goude div lodenn-hoari a dregont munutenn pep hini, al laz-eneb a gonte pemp taol-pal... Dond a reem a-benn memestra da verkañ eur poent. War an unneg c'hoarier euz on skipaill, daou a oe savet el laz kentañ... ha c'hoaz ne oant mad med d'ober evid eur c'hoarier-e-karg. Mired a reen ma flas e-barz an eil skipaill.

Evid ar pennadou hent a hweh pe zeiz kilometrad, eh eem war velo. Pa veze red mond pelloc'h evid ar hrogadou, e vezem douget evid netra en eur hamion dizolo gand rodou war vandennou-c'hwezet, lakaet en on zervij gand eur marhadour gwinn euz Ar Roh. Ne oa na skaon, na bank. En em verniañ a reem pemp warn-ugent hag a-wechou tregont, ennañ. Aliez e tigoueze da skoazellerien yaouank dond ganeom evid on halonekaad. Ar blenier ne oa ket selluz war niver ar veajourien. Soñjal a ree zoken e oa eur gounid kaoud muioh. Muioh e vezem aze stard an eil ouz egile, ha muioh on-oa a jañs da jom en on zav.

Ar sportvaou - ma heller ober gand ar geriou braz-ze - n'o-doa na breliñser, na taol emwalhiñ, na priveziou, hag ar paliou n'o-doa an disterrañ roued ebed a-dreñv deze. Dre amzer-hlao, goude ar hrogad, pep hini en em zehe evel ma helle, pe lakee e dillad war varr e wiskamant mell-droader. Evel-se e oa ma stad, peogwir e Seveon, ar bragouiou-dindan ne oant ket c'hoaz anavezet. Lod c'hoarierien ne gavent ket diêz en em diwiskañ dirag an dud - ne vezent ket niveruz, gwir eo - dreist-oll dirag ar plahed yaouank a droe evelato o fenn, goude eun taolig lagad. Hag e tistroem d'ar gêr. Bezañ e veze dalhmad en on zouez nebeud a ganerien. Hag ar ganfarted-mañ ne ganent ket ordinal kanaouennou kolisted. Koll pe gounid, en distro, e vleujem :

« Nann, nann, nann, an U.S.R. ne varvo ket,
Lardañ ra bepred, lardañ ra bepred. »

Ar charivari

Hanter-kant pe tri-ugent vloaz 'zo, ar charivari a oa eur gustum anavezet e meur a gorn-bro pa veze dimeziou kemeret gand an dud evel dimeziou dindan ar reñk pe divergont - (eur pried torr-dimezet, eur riboter, eun tamm mad a oad etre eun intañv hag eur vaouez yaouank). Evuruzamant eo bet kollet ar hiz-se e Bro-Dreger, goude ar brezel 1939-45.

Pipi Haro, on hantonier euz Traoñ-an-Dour, a dostae diouz e dri-ugent vloaz. Skuiz, sur a-walh da vezañ 'n e-unan en e di bihan, a reas eun torfet gaou-meurbed o kinnig repu d'eur paour-kêz maouez a zaouzeg pe bemzeg vloaz kosoh evitañ.

Toud kêriadenn Traoñ-an-Dour a oa bet gwall-skweriet, dreist-oll dre ma 'n-oa pennti Pipi Haro nemed eur gambr ha ma 'n-oa ket ar hantonier kavet mad en em ampalvarziñ gand daou wele. Red e oa eta hartañ ar gwall-skwer d'ar buannañ. Lod gwragez ha koz plahed-yaouank a oa krog da aspediñ maledelez an Neñv, evid ma ne gouezfe ket eur gwalleur war ar hontre. Divizet e oe bet ober eun dro a gastiz. Divennet e oe groñs da beb maouez bezañ war al leh en despet da liez gwraha koz iset eun tammig re.

Ma zonton Batist a oa e Seveon d'ar mare-ze hag a-drugarez dezañ e oan bet aotreet d'arvestiñ ouz ar safar-noz. Kas a reas gantañ eur zaill goz difoñs hag eur penn-baz. Ma breur Yann, kentañ klas kleroner e-pad e goñje, ne helle ket ober netra welloh evid digas e gleron gantañ. E-kichenn Seveon, Emilig hag eun amezeg all a hortoze ahanom. O tremen dirag Kerrivoalan, tri genseurt all a deuas ganeom. Unan aneze e-noa gantañ eur strakerez. En em gavoud a reas an oll war-dro kant metrad bennag euz Traoñ-an-Dour.

Eur pemzeg bennag e oam gand pep hini eur benveg a helle ober trouz. Bezañ e oa zoken eun daboulin goz euz ar brezel 14-18. G. euz Zant Renaod a oa ragaozer an dro drist-ze. Reiñ a reas e urziou : an daboulin a dlee digeri an argad ha ma breur gand e gleron son an arsail.

Noz-du e oa hag ar wall-dro ouez a oa dirag eur stankig-lin, a-dal da bennti Pipi Haro. Sioul e oa toud an dud. Evid en em vired diouz an teodou besk, den ebed e-barz ar hartier ne oa bet roet da hovezed dezañ an taol.

G. a skoas war skoaz an tabouliner. Kregi a reas ar charivari. Eun dourni bouzaruz kastelodennou koz, kafetierennou, golvezioù kannerezed mesket gand kriou, c'hwistelladennou, youhadennou a draillas ar sioulder noz... hag ivez kousk tud Traoñ-an-Dour. Ar re yaouankañ en em veskas en on strollad, gand ar muiañ evez ma hellent evid en em vired diouz kaoud diwezatoù stokadou gand ar paour kêz Pipi a oa brudet da vezañ gourvennet ha prim da fulori. Hag ouz ar youhadennou e stagas dizale an dismegañsou war ar houblad koz direiz ha spouronet moarvad.

Ar vandenn ganaillez a dostaas ouz an ti bihan. G., gand e letern a welas Pipi hag e vignonez er memez gwele. Prouet e oa hiviziken an torfet. Red e oa kastizañ. Hiniennou, tomm mad deze gand toud ar chopinadou o-doa lonket, a youhe evel loened gouez. En eur zerr-lagad, dor an ti a oe divarhet ha torret gwer ar prenestri.

Tri amprevan ah antreas ti Pipi Haro, kollet gante o skiant vad, eet e gouez ha diaouleg. Lod all, fuloret, a felle deze tennañ an daou goz diouz o gwele, hag o zaol barz ar stank, evid, emeze, distannañ gwrez direiz an daou hastaouer. Red e oe neuze da G., eur paotr solud, ha d'am zonton, hanteri buan hag a nerz o horv evid harz ar ganfarded d'ober eur lahadeg.

An daou divenner a deuas a-benn, diêz a-walh, da doñvaad ar stourmerien ha da daol er-mêz diouz an ti, heb galloud koulskoude o harg da veuziñ Pipi hag e vignonez dindan diou zaillad vad a dour yen. Añfin, ar vandenn ganfarded ah eas kuit, skignet en noz.

Distreiñ a ris da Zeveon gand ma zonton ha ma breur, mezuz da vezañ kemeret perz en eur c'hoariva euzuz ha heuguz ha ne oa ket en enor d'ar re o-doa savet anezañ. Eul lodenn vraz euz ar barrouz a glevas komz diouz ar charivari. Displeget e oe evel just a beb mod, toud muioh pe nebeutoh diwirheñvel.

Pipi Haro, o vezañ ma oa kantonier ar gumun, en em glemmas d'ar mêt ha hemañ a reas perz d'ar honseiller tostañ. Eur hlemm a oe kaset d'ar jañdarmiri. Eun enklask a deuas d'e heul. Med war houlenn ar mêt, e oe savet ar hlemm. G. an hini e-noa kaset an traou en-dro ne hellas ket en em diwall diouz an dihaou dirag barner ar peoh e Landreger. Rankoud a reas reiñ daou-hant lur da Bipi Haro. Reñket e oa bet an afer en a-raog etre ar mêt, ar barner hag an archerien. En em glevet a dalveze war eur prosez fall. Ha salvet e chome ar brud mad.

Koulskoude Pipi a-nije bet c'hoant da vrudañ an afer-ze. Soñjal a ree zoken e hellfe "L'électeur des Côtes-du-Nord" komz anezi. Houmañ a oa unan euz an nebeud kazetennou lennet gand peizanted Bro-Dreger, d'ar mare-ze. Med ar mêt ha dreist-oll ar re o-doa savet an taol a fellas deze en em diwall euz ar gwall-skwer. Ar mêt a roas da gompren da Bipi e rene eur vuhez fall o tigemmer en e di eur vaouez kalz kosoh evitañ. Setu perag, emezañ, e oa bet distaget an afer... ha ma felle dezañ derhel e glemm, ar gumun diouz he zu, ne hellje ket e vired. Ar mêt a laras ivez dezañ n'en-doa gounid ebed o kas G. dirag ar barner rag n'en-dije ket nemed hanter-kant lur a dihaou... med ma tigemere mad ar Pipi an emglev kinniget dezañ, G. a rofe dezañ daou-hant lur. Pipi ne hellas eta nemed digemer ar pez a oa bet mennet gand pennou braz ar gumun.

Ar "Rodig-a-dro"

Beb an amzer, e Seveon, ma zud a greske ma gwerz-butun sizunieg. A-hend-all, kustum e oa e-touez ar beizanted da lezel ar baotred d'ober gand al lapined. Karget e oant d'o magañ. Galled a reent kemer en trevadou ar menaj evid o bevañ ha priz ar werz a jome gante. Gand ma lapined ha gwerz pichoned Yann - hemañ e-noa karget ahanon da daol pled d'e loened e-pad e goñje - em-oa eta eun nebeud arhant evidon ma-unan. Kentañ didu on bandenn kamaraded (Yann, Emilig, an daou D/Tremel, F.G. E. ha L.P.) a oa ar c'hoari-kartou. Kargañ a ree, koulz lared, toud on abardaeveziou, sadorn ha sul, e-pad ar goañv.

C'hoari a reem jeu ar bank hag ar pakadou bihan. Sevel a reem reolennou, heb derhel kont ebed diouz ar re gustum. Seblantoud a ra din zoken e oam heb gouvezed aneze. An taoliou-chañs a oa a-du ganin. Aliez em-oa zoken eur chañs dreist-muzul. Skañvaad a reen evel-se godellou ma hamaraded. A-wechou, F.G. hag Emilig a jome da vezañ ma dleourien beteg kont gwerz daou pe dri lapin.

Med digouezed a ree din ivez bezañ kalon vad-oll hag ober donezon d'am mignoned diouz an hanter euz o dleou. Ma brud a honezer a oe eet e diavêz on strollad. Eur zulvez, goude mern, e lammig an diskar-amzer, tri gamarad ganin, e tistroem war velo diouz Wengamp e leh ma oam bet o weled eur hrogad mell-droad. Treina a reem en hent ha war-dro eiz eur, eh erruem en ti eur henderv da unan euz ma hamaraded a oa e dud o terhel menaj e Peurid-Ar-Roh.

An ti a oa leun a dud, seiz pe eiz marteze ; ha leun a gaoz, na petra 'ta. E-touez an dud-se, eh anavezen pevar baotr euz kostez an aod ("Paotred ar mor", evel ma veze greet dioute). Red eo din

lared abaoe eun nebeud a vloaveziou peizanted bord ar mor a ree aferiou aour o werzañ o fatatez abred d'ar Zaozon. Brudet e oa Paotred ar mor evid o finvidigez hag o lorh dre vro-Dreger a-bez. Eun dibab med ivez eur "hlañ" e-touez ar beizanted, o stumm, o gwiskamant dibistig, o haoz eun tammig dismegañsuz, a zeblantas din, an noz-se, diazezañ o brud. An darempred-se ne blije ket din.

C'hoari a reent ar "Rodig-a-dro". Kalz a beziou moneiz ha zoken billejou a oa war an daol.

- « Med, setu Jobig Seveon », a laras kenderv ma hamarad da baotred an aod ; « al liper kartou, an hini a skrap ar yalhou dre oll e-leh ma tremen ha ma c'hoari ! »

- « Ma 'n-eus arhant da goll, ma teuio 'ta da hoari ganeom », a laras eun all aneze.

Evel ma ne brizen ket an doare komz-se, ne zavis ket an heg hag e kinnigin d'am mignoned distreiñ d'ar gêr.

Med ar henderv ne felle ket dezañ diskravañ, kinnig a reas deom eur bannah gwin... a nahen. Med aspediñ a reas :

- « Te hag a zo ken chañsuz war ar hartou, bez 'ta eur c'hoarier a oar en em ober ha deus da lakaad ganeom eur gwenneg bennag er "rodig-tro". Bezañ 'to c'hoaz marteze chañs da hounid ».

- « Pe da goll », a laras dichek unan euz paotred ar mor.

- « Ne gollin netra 'vid an noz, peogwir am-eus dispignet toud ma moneiz 'vid an abardaez ».

- « Pe teus dispignet kalz, pe ne roer ket dit kalz tra evid mond da vale ».

Ne respontis ket. Ma mignoned a oa krog da en em hegasi. Lared a reen adarre e oa poent distreiñ d'ar gêr. Heb perz ebed.

Eur hamarad a dennas ahanon er-mêz, war digarez mond da staotad. Silañ a reas din em dorn liez pez moneiz ha daou villed.

- « Klask da jañs ! emezañ. Kement a hoant am-mije o weled ahanout reiñ eur gentel vad d'ar babored-ze ! »

Ne houlennen ket gwelloc'h. Taolet o-doa pled e oam eet er-mêz.

- « Da gamarad e-neus, sur a-walh, da lardet eun tamm. Galled a rez 'ta c'hoari bremañ ? » a laras din d'e dro gonider an abardaez, dirakañ, eur bern sebezuz a beziou hag a villejou.

Heb eur ger, e tostais diouz ar rodig-tro. C'hoari a reen ar c'hweh. Ar rod a droe, a harte, ar gonider a dastume ar skodou hag ar rodig a droe adarre.

O selled spiz outi e-pad eur pennad, en em lavaren ouzin ma-unan e oa imposubl evid gwir gouvezed en a-raog ar poent e-leh ma harte ar rod pa veze bet kaset prim war-raog. An digouez a veze ivez an heveleb hini, ma ree ar c'hoarier d'ar rod treiñ goustadig a-walh.

Med er hontrol, ma veze roet d'ar rodig eur poulz skañv evid ober pemp pe hweh tro, an nadoz a harte etre an niverenn deg hag an niverenn pemzeg, war-dro kreiz ar bladenn. Kinnig a ris neuze kemer perz er jeu, gand ma vefe izel a-walh ar skodenn : eiz real d'ar muiañ evid komañs. Diouz kleved, e oa ar skodenn izellañ.

Em digemer a rejont hag e roent din an enor da gas ar rodig en-dro. Ar pez a reen gand nerz. Ar rodig a hartas war an niverenn daou-warn-ugent. C'hweh kwech da heul, e kollis ma eiz real, muioh pe nebeutoh a galon vad. Ma hamaraded ne hovezent ken e pe leh en em lakaad. Med me a brederie ennon ma-unan. Dond a reas a-nevez ma zro da gas en-dro mekanik an diaoul. Kinnig a ris lakaad deg lur dre niverenn.

- « Ma billed diwezañ eo ! Ha hast am-eus da vond d'ar gêr ! »

Toud ar hoarieren a lakaas war div niverenn. Lakaad a ris ma billed war an niverenn unneg hag e rois eur poulz skañv d'ar rodig-tro. Hartañ a reas war an niverenn unneg. Serriñ a ris ma billed... hag an daouzeg all heb lared eur ger. Daou hoarier a gilas. Chom a reem pemp, pevar "baotr an aod" e-touezom.

Ar skodenn a gouezas da ugent real. Koll a ris peder gwech. Hag evid an deirved gwech e teuas ma zro da dreiñ ar rod. Kinnig a ris deze goprañ ugent lur war beb niverenn, da lared eo daou-

ugent lur pep hini. En em guzulia a rejont, en entremar bremañ. A-benn ar fin, e oe savet an heg gante. Lakaad a ris ugent lur war an daouzeg hag ugent all war ar pevarzeg. Kas a ris ar rod endro. An nadoz a hartas war ma niverenn. Serriñ a ris an daou-hant lur. Paotred ar mor a fuhe glaz. Goullo e oa o godellou.

Gand kalz a zevenadurez e houlennis digante hag eñ e c'hoarient aliez ar rodig-tro. Den ebed, na zoken kenderv ma hamarad, 'n-oa dizoloet e oa digempouez ar hoariell.

Tintin hag an "Dougou-paperou"

Yann ha me a daremprede an daou vreur P. euz Peurid-Ar-Roh. En em gaved a reem a-wechou goude an ofern deg eur, en ostaleri an Deu, e Kêr ar Roh. Ar breur henañ, Tinig, a oa anavezet tro-war-dro evid bezañ troet war ar jeu hag ar farsadennou. A-wechou, e-pad an hañv, pa gavem hir an amzer, ha ma veze plad on yalh, e kinnige deom kemer perz e jeu an "doug-paperou".

En em lakaad a reem war bord hent Landreger da Wengamp, e kostez Peurid-Ar-Roh pe Minihi-Landreger, 'dreñv d'eur hleuz, kuzet mad e-mesk ar hlazvez, ha kentoh en eur horn-tro. Tinig a lakee neuze eun doug-paperou koz e-kreiz an hent... e penn eur fiseleñ hir ha moan, a dalhe en e dorn.

Eur zulvez, goude ma oa bet lakaet an doug-paperou war an hent, eh erruas gand tiz eur vaouez war velo. Gwelet ganti ar garitell-ler, e stardas war rod ar marh-houarn. Kalz a re, sur a-walh, rag kouezañ a reas a-hed he horv eun tammig pelloh.

- « Kaoh ! ar skolaerez », eme Tinig.

Tinig ah êsaas serriñ an doug-paperou ar primmañ posubl, med strafuillet ma oa, e fiseleñ en em rouestlas er bodou.

Ar houzañverez, ne oa ket dre vurzud re vloñset, med he broz a oe mastaret a gaoh-saout. Tapet a reas ar yalh in-pign e-mesk ar bodou. Kleved a rejom on seiz seurt ganti hag evid echui e hourdrouzas dougen klemm d'an archerien.

- « Evid prouiñ an droug-ober, a youhas-hi, e viran ar yalh. Serviji a reio da dest ».

- « N'eo ket din, a respontas Tinig ; na n'eo ket muioh deoh c'hwi. N'ho-poa nemed e lezel el leh ma oa ! »

Ar skolaerez a hrozmolas geriou digomprenuz, a dehas kuit gand he hent.

D'ar zul war-lerh e oa gouel ar hezeg-koad e Landreger. Ar veloioù a oa niveruz ha Tinig a zoñje gantañ kaoud eun abardaevez euz ar gwellañ. En em lakaad a rejom e ged etre Ar Roh ha Landreger, tost da Zeveon. Teir gwech, strolladou bihan merhed yaouank a oa bet tapet. Ar yalh, e-kreiz an hent, a dedenne o evez. Amzer da hartañ, da ober eun hanter dro, hag an dra a hoantaent a veze nijet kuit.

A-raog ma veze zavet en-dro ar plahed war o veloioù, e vezem en em diskouezet. Tinig a hije neuze ar yalh en eul lared :

- « Setu anezi. Me am-eus he havet en ho raog. He reiñ a rin, evelato, med gand ma savo unan diouzoh war ar hleuz da reiñ din eur pokig brav ».

Tinig a vire bepred e yalh. Nebeud a vunutennou goude, a-boan ma oam-ni en-dro en em guzet er hlazvez, setu m'ah erruas eun oto vihan. Ar blenier, eur Ballam, a oa marhadour kig-sezon e-kichenn Milin-Zeh. Gantañ, e niz Kefellou. Hemañ a welas ar yalh hag a reas d'e donton hartañ groñs. Souzañ a reas beteg al leh ma oam kuzet. Tinig e-noa bet amzer a-walh da zachañ gantañ abeg ar farsadenn. Ha dre evez, e oam diskennet er park. Goude bezañ klasket war ugent pe bemp metrad warn-ugent a hent ha 'barz an toufleziou, eur gaoz euz ar muiañ entanet a zavas etre an tonton hag e niz :

- « Me a zo sur bezañ gwelet anezi ! » a lare Kefellou.

- « Huñvreal a rez, a hoapae Ballam. Ar yalh n'eo ket nijet kuit he-unan... Ha den n'eo tremenet

abaoe war an hent ».

Goude bezañ klasket en aner, e savjont en-dro en oto, an niz o touiñ e-noa gwelet ha gwelet mad ar yalh war an hent, an tonton o lared n'eus ket brasoh klañvourien evid ar re a zo touellet gand ar strobinnellou.

Paotr ar harr-nij hag ar chiminaler

Bezañ am-oa eur hamarad er Roh, an tad anezañ a oa luhskeudenner. Memez oad e oa ganin. Eur beurevez, e roas kelou din diouz eun dra hag a reas din bamañ.

- « Er zun dremenet, emezañ, zo deuet da weled ahanon eun tonton hag a zo adjudant e-barz an arme. Laret am-oa dezañ ma hoant da vond da zoudard war ar hirri-nij. Gwelet e-neus ma oa posubl. Ha greet e-neus din ober ar paperou. Galvet e vin dizale ».

- « Med evid mond da zoudard war ar hirri-nij eo red moarvad kaoud skridou-testeni, da vihannañ ar vachelouriez, ha c'hoaz sur a-walh eun tammig mad a harp ».

- « Netra ebed diouz-ze ! N'eo red nemed sinañ eur goulenn enroll, kargañ eur roll-goulennou, reiñ da heul aotre da dud hag eur fichenn stad-den. Sell ! Te ha ne fell ket dit chom da derhel menaj gand da dud, perag ne houlennfes ket mond da zoudard ? »

- « Re diêz eo an dra-ze », a respontis.

- « Nebeutoh evid na zoñjez. Mar dout a-du, e skrivan d'am zonton hag e houlennan digantañ kas din toud ar paperou red. Kerkent hag am-mo resevet aneze, e larin dit hag e sikourin ahanout da ober ar pezh a zo red ».

En aon na gonte din ma hamarad flugezennou, ne lavaren tra da den, na d'am hamaraded na d'am zud. Koulskoude, eur pemzeg deiz bennag goude, ar paperou a oa aze. Ha pa oa red kaoud aotre ma zad, e kemeren warnon erfin da doullañ kaoz gantañ.

Kudenn ebed evid ma mamm. An traou o vezañ greet ne vefen ket beleg, ar peurrest eviti a oa a nebeud a bouez.

- « Ne fell ket dit bezañ labourer-douar, a laras din ma zad. Da vreur a distroo diouz an arme, dindan eun nebeud miziou, ha te a dle ivez mond d'ober da goñje a-benn bloaz. Mar deo da vamm a-du, e sinin dit da baperou ».

En em bourchas a reen 'ta euz ar paperou goulennet hag o hasen evel dleet, ma hamarad e-noa dija tremenet an arnodenn hag ar medisiner e-noa gwelet anezañ. Digemeret e oa evid bezañ soudard-nijer. Ar helou-ze a roas kalon din. Eur miz goude, e oan galvet da ospital an armeou d'An Naoned. Dre ma tostae deiz an arnodenn, e kreske ma enkrez.

Ne oan nemed eun tammig peizant ha 'n-oa morse kuitaet e Dreger hinidig. Ma derez deskadurez ne oa ket diouz ar re wellañ hag en em welen fall o terhel penn d'an arnoderien : ofiserien ha medisiner an arme. Mond a ris d'ar heloiou da gar Ar Roh : an hent da ober, an euriou-treñ ha priz ar veaj. Me ha ne oan ket bet pelloh evid Gwengamp, e welen fall a-walh ar veaj-se euz Seveon beteg An Naoned. Evuruzamant am-oa arhant a-walh evid paeañ ma beaj heb goulenn sikour ma zud.

Hag an devez braz a deuas erfin. Ma mamm a breparas din ma debriñ evid an ergerzadenn varzuz-ze : teir grampeuzenn, bara, amann, peder jelkenn anduill paket en eun torchouer propr. Ne gemeris ket re dillad med lakaad a ris ma habit kaerrañ ha... berr-loerou bokedet hag a oa o paouez ober o digouez e Bro-Dreger. Em godell, paperenn ma galv, e kemeris eta an treñ er Roh. Chañch a reen e Ploueg-Pontrev hag e Gwengamp e saven e-barz an treñ-espres Brest-Pariz. E gar Roazon e rankis gortoz e-pad peder eurvez an treñ evid mond d'An Naoned. Ar gar a zeblantas din braz divent... Tennañ a ris ma montr... Deg eur deg ! n'am-oa netra em hov abaoe c'hweh eur diouz ar beure. Diflaket e oan gand an naon.

Mond a ris en em hoañze war eur bank, hag e tigoris ma zah lien koaret. Displegañ a ris ma

zorchouer war ma daoulin hag e trohis daou bez damm bara a larden gand eur gwiskad teñv a amann zall hag evid peurechui ar geusteuenn e kemeren div jelkenn anduill. Nebeudig goude e oan war ma gwalh med sehed am-oa. O vond hag o tond war ar hae, e kavis eun davarnig hag e kemeris eur werennad limonad. Teir eurvez a jome din da hortoz.

Ar paotrig diwar ar mêz e oan e-nije karet mond d'ober eun dro e kêr vraz Roazon am-oa klevet kement ha kement komz diouti. Med eur gêr ken braz e oa evidon, ken am-oa aon da en em goll enni. En em dreiñ a reen 'ta da hortoz war ar hae, o vond hag o tond, o seblantoud taol evez ouz an treiñiou a harte, ar veajourien o tiskenn pe o sevel, paotred an hent-houarn o labourad. A-greiz-toud en em gavis dirag eur panell a roe da hovezed euriou an treiñiou ha war-du peleh eh eent. Ne welen e neb leh hini An Naoned. Nehet ma fenn, e houlennis digand eur paotr euz an hent-houarn eun tamm sklêrijenn :

- « Me a dle mond d'An Naoned ha war ar panell aze ne welan ket al linenn-ze merket ».

- « Evel just ! peogwir emaut war linenn Pariz da Vrest. Ma fell dit mond d'An Naoned, treuz dre ar vanell a-zindan douar ha zav war ar hae niverenn A ».

War ar hae-ze, e houlennen a-nevez ma hent gand eun implijad. Diskouez a reas din, hanter kant metrad pelloh, an treiñ evid An Naoned, difiñv oll, o hortoz ahanon. Dizammet e oa ma spered adarre.

Goulenn a ris ma hent eur wech c'hoaz. En treiñ-ze eo am-oa da zewel. Mond a ris en em hoañze e-kichenn eur paotr yaouank gand eun habit eun tammig teuhet. Digeriñ a reas eur valizenn vihan hag e kemeras eun tamm bara da debriñ. Ober a ris kemend-all gand ma restad bara. Ar paotr yaouank a voulhas kerkent ar gaouz.

- « Chañs teus, emezañ. Da vamm a dle bezañ aozet dit eun hadvern vad. Me am-eus prenet eur “sandwich” e predleh ar gar ».

Goulenn a reas ganin a be leh e oan, a be leh e teuen, piou e oan, da be leh eh een, pe vicher oan.

- « Me ivez, emezan, a ya d'An Naoned, med evid klask labour. Eur hamarad e-neus roet din chomleh eur patron ha bezañ am-eus eun tamm chañs da vezañ gopret gantañ, war doareou kalz gwelloc'h evid e Roazon e-leh ma n'on ket paeet mad. “Fumist” eh on me ».

O klevet ar ger-ze, e oa darbet din lonkañ a-dreuz. Me a oa aze eta e-kichenn eur “fumist” ha kaozeal a reen gantañ. Me a oa o tebriñ gand eur holl-e-vara, eul laer marteze... añfin, eun netra vad, eur paotr hag e-noa moarvad kuitaet Roazon, evid achap d'ar polis, war-lerh eul laeroñsi pe eun taol fall bennag.

Ar c'hoant da guitaad dioustu ar hompartimant a grogas ennon. Med, aonig a-walh, ne greden ket fiñval an disterrañ e-kichenn al lampon dañjeruz-ze. Lakaad a ris ma dorn em godell evid en em asuri e oa bepred ma yalh e-barz.

Pa errujom en Naoned, ar “fumist” a houlennas diganin e pe ostaleri e oan en zoñj da vond da lojañ.

- « En ospital an armeou, a respontis dezañ. Eun adjudant a vo moarvad o hortoz ahanon ».

- « A ! A ! ha perag 'ta ne vefe ket eur habiten ? Sell mad ouz da baper-galv. Ma tle unan bennag dond d'az kerhad, eo merket sur mad warnañ ».

E gwir, galvet e oan da nav eur... an deiz war-lerh. An adjudant ne oa anezañ nemed eur faltazi. Diskenn a reem diouz an treiñ ha ni o vond da zal-veur gar An Naoned. Sklêr deoh, ne oa ket an disterrañ adjudant.

- « Peogwir e hedes eun adjudant, ne teus ket sur a-walh dalhet eur gambr, a laras din ar “fumist”. Ma fell dit, e hellez dond ganin. An dra-ze a zell ouzit. Anaved a ran eun ostaleri vihan e-kichenn ar gar. Ne ver ket fall enni ha n'eo ket ker kennebeud ».

Ar “mad-da-netra” a zeblante din bremañ dedennuz a-walh. En em dreiñ a reen d'e heul hag eur hard eur goude, ar “fumist” a dalhe eur gambr gand daou wele.

- « Evel-se e kousto deom nebeutoh ! »

Sevel a reem on zraou ha diskenn a reem en-dro da debriñ eur zoubenn, eun alumenn-uou hag eun tamm fourmaj a dañvaen evid ar wech kentañ em buhez. Goude e savem a-nevez en on hambr.

En eur en em diwiskañ, e-pad ma oa ar “fumist” a-gostez er priveziou, e kuzen ma yalh dindan malatasenn ma gwele. Daoust da doare mad ma heneil, ne oan ket c’hoaz dizoaniet. Evid ar wech kentañ em buhez, da naonteg vloaz, e kousken e-barz eun ostaleri, gand eur henvreur kambr... eur “fumist”. Goude lein, an deiz war-lerh beure, e paeem pep hini e hanter euz ar gont.

Ar “fumist” a houlennas diganin goude e pe ospital e oan galvet.

- « Anavezad mad a ran An Naoned peogwir am-eus labouret amañ meur a wech. Mond a ran ‘trezeg ar memez tu ha te. Ober a raim eul lodenn euz an hent asamblez ».

Tremen a reem dirag eun uzin.

- « Gweled a rez an tri chiminal uhel-ze e-barz an uzin ? En diabarz, toud al lodenn izellañ a zo da hadober. An embreger-brikenner a dlean mond da weled bremaig, a dle kaoud ezomm - ha pres a zo warnañ - diouz fumisterien. Ha fiziañs vad am-eus da vezañ gopret war diviziou kalz gwelloc’h evid e Roazon. Med mond a ran da gentañ d'az kas d'az ospital ».

Sabatuet e oan. Ar “fumist” a gemeren evid eul lampon mad da netra a oa, e gwir, eur micherour yaouank kaloneg, karget da repara chiminaliou. En digouez-ze, me eo an hini a oa ar “fumist”.

Oh antren en ospital, e houlennas eur jardriner hag e tiskouezen dezañ ma faper-galv.

- « Te a fell dit mond da zoudard-nijer ? Dit toud ar blijadur, paotr ! Me a zo eun nijer bet ha gwall hloazet eh on bet, deg vloaz 'zo. Ma harr-nij e-noa eilpennet o touarañ hag eet e oa d'en em frika ouz e harrdi. Med an darvoud-se e-neus, marteze a-walh, saveteet ma buhez din. An darnvuiañ euz sturierien kirri-nij ma amzer-me a zo maro hirie. Med, erfin, gwellaet eo bet an traou abaoe. Na rez ket re a wad fall ».

Goude al lavariou dizoaniuz-ze, e tiskouezas din ar zal e-leh ma tleem mond :

- « Ale ! chañs vad dit ! » eme ar jardriner.

D'ar galv, e oam eun ugent bennag. Eur sekretour a roas deom eur roll-goulennou da leuniañ, hag eun testeni all euz on goulenn mond da zoudard evid eur pennad êsa a dri miz. Ha goude, e oe eur rummad bizitou medisin hag ah echuas dre ar pouezadur. Me a ree kant c’hwezeg lur.

Amprouennou all a hortoze ahanom goude mern. Eun otokarr koz euz an arme a oa ouz on gortoz dirag an ospital evid on has war gaeou "Ar Fosse", war ribl ar ster Liger. Goude bezañ greet eur gaozeadenn, eur medisin euz an arme, tri galoñs dezañ, a reas deom kraped, pep hini d'e dro, war eur pont-troer, uhel frommuz, evid en em rentañ kont ha ne droe ket on fenn deom. Darbet e oa bet da dri ahanom kouezañ d'an traoñ, hag evel just e oent bet kavet dihouest.

Distro d'an ospital, eun iñfirmier a roas deom da hovezed ne oa ket echu an traou ; rag ankouaet e oa bet muzuliañ on ment.

Pa deuas ma zro, e reas din mond dindan an tez. Muzuliañ a reen eur metrad c’hweh ha hanter-kant.

- « Keuz am-eus, emezañ ; med red e oa dit ober d'an nebeutañ eur metrad ha tri-ugent. An nebeutañ rekiz eo ! »

Ma ment ne aotree ket din 'ta bezañ eun nijer. An noz-ze ma huñvreou hepken ha ma hoantegeziou a nijas... kuit diouzin.

TREDE LODENN

AR HASK-BRANSKELL

An tenner-kleizard

Eun nebeud suniou war-lerh, ar hirri-nij a oa ankouaet. Krog e oan da zoñjal en ma hoñje. Er Roh, eur retreded euz an arme a gase en-dro eur “greizenn-tennañ-gand-ar-fuzul” hag a gemere galvidi ar bloaveziad da zond. An arme a roe dezañ an danvez red hag eñ ar roe kenteliou evid en em brepari d'ar vicher zoudard. Bep sul, ar ragsoudarded hag ar re a blijedez tennañ gand eur fuzul-vrezel ah ee da Goad al Louarn, war ribl ar Yodi, e leh ma veze arnodou an dennadeg.

Gwall-reuzuz e oe ma hentañ esa ! Heul a reen koulskoude, war ar ger, ar huzuliou a roe din ma helenner. Ne oe ket unan euz ma boledou o vond er pal. Med mond a reent toud da bourmen... tro-dro. Ma helenner, eun den mad ha leun a basianted, a oa krog da goll kouraj.

- « N'eus nemedout hag a zo divarreg da skeiñ eur boled er pal. Marteze 'teus eur gweled fall ? »

Ne oa ket e-unan o koll kouraj. Ma hamaraded a ree goap diouzin. E gwir, ne oan mad da netra.

D'an eil tra, e oa deut eur helenner all da weled on zaoliou-esa. Ha war an deg boled a dennen, ne oe ket evel just unan hepken o tizoud ar pal.

- « Tra-walh evel-se, emezañ... Laosk da gamaraded da dennañ, med chom aze. Da guzuliañ a rin bremaig pa vo echu an dalh-labour-mañ ! »

Kerkent ha ma oa eet ar re all kuit, e pedas ar paotr karget d'aficha ar poentchou da vond en-dro d'e blas, da lakaad eur pal a-doare ha da vond en e ziklutenn :

- « Mad ! Bremañ, gwelom on-daou. Lared a rez din eh out dehouiad ? »

- « Ya, avad ! Skrivañ ha labourad a ran euz ma dorn dehou ».

- « Mad ! Sellet mad am-eus ouzit, dehouiad out. Med evid tennañ gand eur fuzul, e soñjan e tleez bezañ kleizard. N'out ket da-unan evel-se. Ral-tre eo bezañ dehouiad ha kleizard da dennañ, med en em gaved a ra kement-se. Mond a rez d'en em lakaad e stad da dennañ ha cheñch da fuzul a skoaz. Kemer toud da amzer, ha dreist-oll, chom sioul. Dalh mad da fuzul, reiz mad anezi ha tenn ».

Heul a ris, war ar ger, e hourhemennou. Strakal a reas an taol. An aficher a diskouennas an niverenn c'hweh. Souezet e oan ! En em reizañ a reen a-nevez hag e tennen ma deg boled. Er pal, e oant toud. Unan zoken a vankas ar helh-kreiz a nebeud a vilimetrou nemetken. Ar re all a oa kendastumet brao en-dro d'ar hreiz.

- « Setu aze ; mad-tre ! eme ar helenner. Chom a rez a-ziazez ha bizañ a rez mad. Nebeud a dalhiou-labour all hag e vi euz ar re wellañ euz ar bagad ».

Eur miz goude, d'am brasañ diveh hag ivez brasañ eston ma hamaraded, e oan unan euz ar wellañ tennerien. Kemer a reen perz e tennadegou ha kenteliou evid bezañ zoudard, e Koad al Louarn. Hag e miz Genver 1927, e oen galvet da dremen conseil.

Zant-Rafael

En em gaved a reen gand eun hanter-kant danvez soudard e sal vraz ti-kêr Landreger, noaz-bev evel on zad-koz Adam, dirag ar souprefed, mêred ar hanton hag ofiserien. Eun eur hanter e padas ar vizit. Pep hini a dlee lared hag eñ ne oa ket skoet eun droug iskiz bennag. Ar “hlevata” a bade div vunutenn dre baotr. Neuze e tremenem war ar vaskul ha dindan an tez. Abaoe ma beaj-Naoned, n'em-oa ket kresket tamm ebed. Kavet e oen “mad evid ar zervij”.

Pa guitaen an ti-kêr, div werzerez ma zaolennas a durubailloù hag a rubanou kustum. Hadkaved a ris ma hweh kenvroad euz bloaveziad 27 Ar Vinihi. Kavet mad da vond da zoudard e oam bet toud. Ha ni d'ober tro seiz ostaleri Landreger. Enne toud, e oa red evañ. Pep hini a bae e droiad en eur chañch ostaleri bep tro.

E-barz an hini gentañ, ma hamaraded a hourhemennas eur "Pernod" pe eur "Ricard". Pa n'am-oa morse ivet an disterrañ "apéritif" e houlennis eur werennad limonad.

- « Bet out kavet mad evid ar zervij ; an dra-ze a dle bezañ lidet en eur evañ eun "apéritif" hag unan diazezet mad. Ober a ri eveldom, peotramant e laoskom ahanout da gouezañ ».

Aon am-oe o-defe greet "eur mad da vann" ganin. N'am-oa c'hoant ebed da distreiñ ma-unan da Zeveon. Ha daoust hag e oa ar momed da gontañ deze, a-dreuz hag a-hed, e oa kaoz eur vamm-goz ma heugen an alkol, hi hag he-doa greet din lonkañ eur volennad flip pa oan c'hoaz eur paotrig bihan. C'hoarzet o-dije toud an dud. Kemer a reen 'ta warnon evañ eur werennad Zant-Rafaël.

Trinkañ a rejom. Tostaad a reen ma gwerenn ouz ma muzellou... med ar zoñj am-oa dalhet euz ar flip a deuas en-dro, kreñvoh evid biskoaz. Lakaad a reen a-nevez ma gwerenn war an daol. Trinkañ a rejom evid an eil gwech, hag o lakaad toud ma bolontez ha toud ma nerz kalon, e lonken ma "Zant-Rafaël" a-stok-penn, heb kemer amzer da dennañ ma alan na da dañva anezañ.

Goude bezañ bet o trinkañ e-barz ar c'hweh ostaleri, unan diouzim a brenas eur voutaillad... Zant-Rafaël. Ha ni o vond ti dud O.P. tost da vourk Ar Vinihi. Kanañ a reem a-bouez-penn o tremen e-biou da vagadou all a baotred yaouank, danvez-zoudarded eveldom ha ne oant ket e gwelloc'h stad evidom. Bezañ on-oa on veloioù, med ne oa ket kistion da zavel warno. Servij a reent deom... da chom en on zav en eur gerzed. Debriñ a rejom on mern ti dud O.P.... Pep hini a brizas ar pred hervez ma oa gouest pe gouestoh e galon da dougen meskaduriou boued fetiz hag evaj a beb sort. Ranked a reas hiniennou mond er-mêz da dislonkañ ar pezh a oa a re. Derhel a reem mad a-walh, ken e oam sebezet.

Da fin ar pred, c'hoar on ostiz a zervijas deom eur volennad kafe - kafe, heb chikore nag alkol - hag a reas deom hadkaved eur bale dres evid sevel war on veloioù... ha derhel gand on zro.

Divizet e oa bet e tleem mond euz an eil ti d'égile. Abaoe ma oa bet sujed peb den yaouank d'ober e goñje, e oa bet kemeret ar boaz da reiñ daou devez vak d'ar re a dremene dirag ar hoñseill. Lared a reed e-noa droed ar zoudard da zond da gaoud eun devez laosk evid en em vezviñ hag eun all evid en em divezviñ.

E Langoazou, tost d'ar bourk, e oa eun ostaleri. Hartañ a rejom da zaludiñ ar patron ha ne hellas ober bravoh evid reiñ deom da evañ. Ma hamaraded a dilezas neuze an apéritif evid ar gwin ruz. Me a jome fidel d'am "Zant-Rafaël". Prenañ a ris zoken eur voutaillad gand aon da vezañ rediet d'evañ eun evaj all bennag e-pad on bizitou da dond.

Ti J.C. e rankis distouvañ ma boutaill. Bezañ e oan gand ma naved gwerennad. Krog e oa dija an deñvalijenn da dond pa oem degemeret e Seveon gand ma mamm.

- « Evet ho-peus tra-walh, emezi. Aozet am-eus deoh eur bannah kafe mad. Tomm mad eo ! Bezañ e oan o hortoz ahanoh ».

Aotreet e oe ma hamaraded da gemer eur mik. Ha ni da g/Kerpuñs, ti T.C. e leh ma oam gortozet da goan. Laosket am-oa ma velo e Seveon, med n'am-oa ket ankouaet ma boutaillad Zant-Rafaël. E ti T.C., e oam degemeret c'hwek. On hamarad e-noa breudeur ha c'hoarezed. Ar re-mañ a oa plahed koantig brav hag ar vreudeur a oa liperien. Red e oa din diskouenn deze ma boutaill. Diwar neuze n'am-eus soñj deuz mann ebed ken.

Divunañ a ris, an deiz war-lerh beure, e marchosi Seveon, en eur glask krafignad ma fenn ha ma skoaziou. E-pad ouspenn eur miz, netra nemed gweled eur voutaillad Zant-Rafaël, pe zoken eur werennadig euz an evaj euzuz-se, a roe din eun heug spontuz. Hag en em lakaad a ris a-nevez d'al limonad.

An dichapadenn-vraz

Evuruzamant e oa bepred ar chañs ganin er hartou, rag abaoe ma oa echu e goñje gand Yann, em-oa ranket restaol dezañ e bichoned hag... ar gounid da heul.

Kemeret am-oa memestra evez da greskiñ ma stal-lapined ha ma yalh a oa ront a-walh e penn kentañ miz ebrel 1927 pa oen galvet da vond d'ober ma hoñje e-barz ar c'hwehved ha daou-ugent rejimant zoudarded-war-droad da Zant-Avold.

Daoust din da anavezad mad a-walh douaroniez Bro-Hall, gand hanvou an departamantou, o frefekturiou hag o is-prefekturiou, ne houezen ket dutoud ebed e pe du e oa Zant-Avold. Dond a ris a-benn añfin da houvezed e oa an "toull"-ze kêrbenn eur hanton a eiz mil den hag eur gêr-warnizon e pastell-vro Forbach. Deskiñ a ris ivez e oa red eur peder eur warn-ugent bennag a dreñ evid mond diouz Ar Roh da Zant-Avold.

Ha d'an daouzeg a viz mae 1927, e kimiadis evid eur vro dianav. An avañtur vraz evid peizant bihan Bro-Dreger ha n'e-noa jamez c'hoaz kuitaet e vro-gavell, nemed eun dro evid mond d'An Naoned. Evid an digouez, ma mamm a brenas din eur zah-lien-siret hag a gargas gand nebeud peziou tammou bara hag amann evid ar veaj.

Daoust din da vezañ dianav, e oan aketuz da gas ganin eur razour bihan am-oa gounezet e Langoad, deiz Yaou-Fask, hag eur broust-barv gand ar zoavon.

Ma zad a fellas dezañ dond ganin beteg ar gar. Eur galonad-anken am-oa o lared kenavo d'am mamm, da Frañsin, Yann, ha da doud tud Seveon.

- « Na daleom ket », a laras Fañch ar Rolland. Kemer a reas ma zah ha ni kuit dre ar wenojenn, a-hed al linenn hent-houarn. Fresk e oa ar beure. Eun tamm rev gwenn a holoe ar yeot hag ar bokedou gouez.

Ral e oa kement-se, d'ar mare-ze, war bord ar mor.

- « An deliou patatez-abred a dleem tennañ a-benn pemzeg deiz amañ, en em gavo gwaz euz ar rev-mañ ! eme ma zad. Tennet e vint diwezatoh ha reiñ a refont nebeutoh evid ar bloaveziou all ».

O tremen war bont Ar Yodi, e tigoras din e galon :

- « Emaout o vond da ober da driweh miz e-barz an arme. Triweh miz a dremen prim. Soñj dit am-eus kollet, me, gand ma hoñje ha ma harlu en Alamagn, an eiz ha pevar-ugent gwellañ miz euz ma buhez, e servij Bro-Hall ».

Derhel a reas pounner war ar ger "Bro-Hall".

- « Kenlabouret am-eus marteze, evid eul lodennig, da distro an Alzaz hag al Loren en on mamm-vro. En em houlenn a ran a-wechou, hag-eñ eo bet prizet hervez o zalvoudegez wirion roadou paotred ma amzer gand ar gouarnamantou-bremañ ».

Tevel a reas eun nebeud... hag e kendalhas :

- « Goude toud, ma plij dit an arme, kemer eun angajamant a-youl-vad, goude da goñje. Ma heuliez ar "peloton", a-benn eur bloaz, e helli ober da vennoz da vad ».

Evid plijed dezañ e respontis e soñjfen ervad en dra-ze. E gar Ar Roh, e oa eun deg all bennag a baotred yaouank, galvet ivez d'ar hazarn. Med hini ebed ne oa da vezañ rejimantet e Sant-Avold. Lared a ris kenavo d'am zad hag e savis e-barz an treñ bihan.

E Gwengamp on-oa eun eurvez da hortoz a-raog treñ Pariz. Plijadur am-oa o hadkavoud eur hamarad koz euz Sant-Jo, Ar Penneg. Kaset e oa d'ar memez rejimant ha me. Pemp bloaz 'oa n'on-oa ket en em welet.

A-raog errued e Pariz, e laras din e oa eun tonton o hortoz anezañ e gar Montparnasse hag evel on-oa teir eurvez dale e Pariz, e pede ahanon da vond gantañ di. An tonton a oa aze, er gar. Ha goude ar gourhemennou kustum, am fedas d'o heul.

Tud ar Penneg a oa perhenned pinvidig o terhel eur menaj braz. Setu perag e soñjen en em

gaved gand eun tonton gwisket kaer ha kravatenet. Med ar paotr a oa koz, rahet fall, teuhet e habit, heb an disterrañ kravatenn ha gand eur boned plad war e benn.

O kuitaad ar gar, on hasas d'ar metro a gemeren, evel just, evid an dro gentañ. Ne gomprenen netra ken. E-leh kerzed dre ruiou Pariz e valeem dindan kêrbenn Bro-Hall. Gariou ar metro a deue, an eil war-lerh egile ; an dud a zave e-barz, a diskenne, en em vounte, toud dianav etreze, heb ger ebed.

Eüruz e oen o hadkaved an êr yah, da vale dre ar ruiou, da halled estlammi dirag ar staliou braz mantruz.

Goude bezañ kerzet e-pad ugent munutenn, eh erruem dirag ti an tonton. Sevel a reem pevar estaj dre eur skalier koz, uzet e bazennou, a-raog errued en eun tammig lojamant daou bez, gand paperou-moger, koz a-dost da gant vloaz. A-boan ma hellem mond on-zri en on hoañze er gegin ! Ne deuen ket a-benn da gompren penaoz e helle an den-ze bevañ en eur seurt lochig. Pebez kemm gand zal-vraz Seveon !

An tonton a ginnigas deom on fred. Soñjet e-noa zoken er houignou. Kaoud a ree din bezañ dirag eun den speredeg, e galon aour, med heb bolontez na c'hoant bevañ ; eun den hag a dlee bezañ en e galon eur gouli koz-tre. Goulenn a reas kelou digand e niz diouz toud ar famill. Kompren a reen eun tamm e-noa kuitaet e Vreiz goude bezañ bet kudenn gand e dud.

Eun eurvez bennag a-raog kimiad an treñ, e kemeras eun taxi evid galled deom taol eur zell war Bariz. Goude on hasas da har ar Zav-Heol. Leun e oa a baotred yaouank galvet da vond d'ober o hoñje. An tonton a jomas ganeom ken ma partias an treñ. En eur zerrañ dezañ e dorn, e drugarekaen evid e digemer kaloneg. Jamez ken, ne welis anezañ.

An treñ a oa leun-chouk. Chañch a rejom e Metz. E Sant-Avold, e oa iz-ofiserien o hortoz ahanom. Dleed a ree bezañ war-dro seiz eur diouz ar beure. Tri "ijin d'ober kafe" hanvet "perkolater" savet en eun "tiig-karr" gand eun aneval stag outañ, a divogode dirag ar gar. Servijet e oe eur hartad da bep hini, a-raog boulhañ gand ar galv. Kleved a ris ma hanv ha hini ar Peneg. Rejimantet e oam on-daou e-barz ar memez bataillon ; me, e-barz an eil kompagnunez hag eñ e-barz an hini gentañ. Eun hanter kant bennag e oam en on strollad, eul lodenn vraz ahanom Breiziz diwar-dro Gwengamp ha Lannuon.

Dastumet en eur reñkadennad dre dri, dindan urziou eur serjant hag eur haporal, e kemerem hent ar hazarn. A-benn eun hanter-eur, setu-ni dirag eur pez porrastell, digor braz evid on digemer. Ar "planton" a deuas er-mêz diouz e hedig hag a zaludas gand e fuzul. A-uz d'ar porrastel e oa eur skritell : "Ardant du Pic". Kleved a ris diwezatoh e oa an den-ze eur skrivagner. Hag adarre, ouspenn eun eurvez gortoz, e porz ar harzarn. Hag adarre eur galv all dre gompagnunez. E-barz an eil, e oam eur pemzeg bennag.

Bleniet e oem gand eur haporal beteg lojamant an eil kompagnunez. Ober a reas deom sevel en eil estaj e leh ma tiskouennas deom on hambr. Bezañ e oa enni c'hweh gwele houarn gand "somierou" ken houarn all. 'Uz da beb gwele, e oa stag eur plankenn ouz ar voger, evid lakaad ar zah-kein. C'hweh soudard nevez e oam e-barz : eur Breizad, an Doyen, euz Plounerin, eur paotr euz ar "Saône et Loire", eur paotr blev ruz euz an "asistañs" ha Bransard, eur Parizian bihannoh c'hoaz evidon. Selled a reen spiz eur wech all ouz ar gambr a vefe e-pad triweh miz ma repu. He niverenn a oa "ar pevare ha tregont".

D'an drizeg a viz mae 1927, war-dro unneg eur hanter, ar zoudard a eil klas Ar Moal Josef - c'hoaz en e wiskamant-kêr - a debre e bred kentañ en unan euz div zal-debriñ an eil kompagnunez. Servijet e oam gand eur zoudard euz ar bloaveziad a-raog. Komañs a reas dre lodennañ deom ar "pinard" brudet. Klask a reen harz anezañ da gargañ din ma hard... en aner ! Dond a reen koulskoude da ingalañ ma lodenn etre daou pe dri amezeg ouz taol, souezet a-walh gand ma hinnig.

Nebeud goude, e oe servijet dim eur zoubenn flêriuz. Ha goude, kig bevin gand "fayo". Eur

serjant hag eur haporal a oa en o zav, e peb penn euz an daol d'on eveziañ. Ar haporal a lakaas hiniennou euz ar re a oa galvet da drohañ ar bara. Debret e oe mern prim-ha-prim.

- « Taolit evez mad ouz ar plas a gemerit bremañ, a vlejias ar serjant. Roet eo deoh beteg ar hentañ kemenn ».

Diouz kleved, e oa ar serjant o paouez resev e haloñsou ha fier e oa ar paotr. E benn a leue iz-ofiser ne blijie ket din, e gwirionez.

Ar hask-brañskell

Goude kreisteiz, e oam kaset da vagazin ar gwiskamañchou. Antren a reem e-barz, c’hweh ha c’hweh. Paotr ar vagazin a boanie diouz e wellañ da glask da bep hini eur botou-ler hervez e droad hag eur hask hervez e benn. Pa deuas ma zro, ne chomas ket toud an dud dibres... Ment ma zroad a garge brav eur votez eiz ha tregont. Med bihannañ niver-ment botou ar vagazin a oa unan ha daou-ugent. Ar “mir-tartouz” a daolas din tri re votou e-kreiz ar vagazin.

- Gwelloh eo dit kaoud ar botou-ler re vraz evid re vihan. En em denn a gaoh, gand an tri reze... ha gra buan. Kaoud a ra dit n'am-eus ken traou all d'ober nemed pleal gand da votou ? »

E sal ar gwiskamañchou, eur zoudard a roas din eur hased :

- « Dal da dillad. Seblantoud a reont bezañ euz da vent. Kas toud an traou-ze ganit d'az kambr ha deus en-dro da gemer da gask ha da galod ».

Pa distroen d'ar vagazin, al letanant a gomande ar gompagnunez a oa oh ober e dro-emzell. Toud ar zoudarded a oa en o zav-zonn. Me, avad, ne houezen ket penaoz en em derhel. Al letanant a distroas war-du ennon hag e saludis anezañ e-giz ar zoudarded.

- « Repoz ! » a hourhemennas al letanant Renard.

Soudarded ar vagazin a hadkrogas gand o labour. Galvet e oen evid êsa ma hask. Unan euz ar zoudarded a lakaas unan din war ma fenn, ha goude eun eil, ha goude eun trede. Med ma fenn n'eh ee e-barz hini ebed. Ar “mir-tartouz” a deuas d'e dro, a gemeras an tri hask brasañ... med ma fenn ne zeblante ket bezañ greet evid ar sort kinkladur-ze. Ar serjant-major a heulie al letanant ah êsaas d'e dro... Kazeg adarre !

- « Anad eo, eme ar zoudard a oa deut a-benn d'am boutaoua, ne gomprenan mann ebed. Bremaig toud ar boutou a oa re vraz evitañ, ha bremañ toud ar haskou a zo re vihan ».

Al letanant en em emellas euz an traou :

- « Êsait dezañ an hini brasañ ». Kazeg eur wech all !

- « N'heller ket koulskoude ober e gask dezañ war e vuzulou ».

Al letanant a vousc'hoarzas.

- « Kemerit hemañ memestra, da hortoz kaoud gwelloh ! »

Hag o selled ouzin, e lavaras ouspenn :

- « N'eo ket eur hask eo... med eur vrañskell eo ho-peus war ho penn ! »

Distreiñ a ris d'ar gambr “pevar ha tregont” da wiskañ ma dillad zoudard. Evid ar wech kentañ en em zilis en eur bragou-dindan en mezer groz. Ha goude bezañ troket nebeud a dilladou etrezom, e oam bremañ, on-hweh, gwisket kazi deread. Da hweh eur, ar hleron a “zonas ar zoubenn”.

Ar hartad-gwin

Dibabet e oan evid heuill bagad an “danvez-kaporaled”. E-keñver ar re all, ma derez studi a oa zoken uhelig a-walh. An darn-vuiañ euz soudarded ar c’hwehved ha daou-ugent rejimant a oa Bretoned, Morvandied, Bourgignoned ha Parizianed.

Euz ar re boaniusañ e oe ar miz kentañ. Ar “vleued” a ranke ober toud ar horveennou ; an darn-vuiañ aneze a oa e gwirionez inutul. Bezañ e oam eun abeg a drebaserez, a hoap, a dispriz, zoken a-berz ar re “goz”. Ne digemerem tamm ebed an dra-ze. Evidon-me, e oa evel eur fae droug-wisket am-oa kalz a boan o kompren anezañ. On rummad e-noa eur serjant : Faucheux e hanv ha daou gaporal. Unan euz ar re-mañ, ar haporal Assicou, a oa atahinuz spontuz. Tremem a ree ahanom da haleourien. Kement-se a oa sur mad merk eur spered bihan, eur vrasoni dizereet.

Assicou a evese ouz on bevañs ouz taol. Hemañ a veze dalhmad heñvel. Soubenn flêriuz da vern ha da goan, kig soubenn pe materiet ha patatez poazet 'barz an dour. Pell e oa patatez Loren da gaoud saour re on bro. Heugiñ a ree ma halon ouz ar pizig-rouz. Ar “fayo” a drohe din krenn ma naon. Red e oa deom lonkañ pep tra, kousto pe gousto. Assicou a veze dalhmad war evez.

Gweled a ris buan ne blije ket ma fenn dezañ. Marteze abalamour d'am hask-brañskell ? Ma ne debren ket toud ma fladad, en em blante dirakon ken e vije eet toud ar pizig-rouz pe ar “fayo” d'an traoñ.

Eun deiz, da goan, e teuas da weled e lodennen ma hartad gwin etre ma amezeien-taol. Alamm e oe kerkent warnon.

- « Pep hini ahanoh e-neus droed da gaoud e gartad gwin ha netra muioh ».

Felled a reas din disklêriañ ma mennoz, gand kalz a zevenadurez.

- « Kaporal, ne evan jamez a win ha setu perag e lodennan etre ma hamaraded ».

- « N'eo ket eur “bleu” eveldout a reio al lezenn amañ. Te 'fell dit marteze e vefe servijet champagn dit ? »

Gourhemenn a reas d'ar servijer kargañ din ma hard.

- « Ne zavi ket diouz taol a-raog bezañ evet da win ».

- « Kaporal, ne guitañ ket marteze an daol-mañ, med ar gwin-ze n'hen evin ket, na gwin all ebed kennebeud zoken. Ha paz muioh a jampagn ».

Eneberer ar “bleu” bihan Ar Moal a lakaas er-mêz anezañ.

- « Gwelet am-eus ho paperou deoh toud. Gwelet oh bet gand ar major pa'h oh bet rejimantet. Ha da baperou-te ne zougont ket ne dleez ket evañ gwin ».

- « Morse n'eo bet greet ar goulenn-ze ouzin. Med lared a ran deoh : ne evin ket ho kwin ».

Klevet e vefe bet eur gelienenn o nijal e-barz ar zal-debriñ. Chom a reen sioul hag e savis diouz taol.

- « O paouez bezañ rejimantet emañ, hag o vezañ eur “bleu” n'on ket aotreet d'ober an disterrañ goulenn. Ne vefen ket selaouet. Gouvezed a ran ivez e tle pep soudard sentiñ ouz ar re a zo a-uz dezañ, ha ma ne zent, e vez kastizet groñs. Med eur zoudard e-neus koulskoude an droed da houlenn mond da gaoud ar major, ma soñj gantañ ema e yehed e riskl. Kement-mañ evid lared deoh n'evin ket a win ha kerkent ha warhoaz beure, e houlennan mond da weled ar medisin ».

Daou deiz 'raog, eun adjudant e-noa greet din eur gaozedenn diwar-benn deveriou ar zoudard ha roet e-noa deom da gompren pegen grevuz e oa dinah sentiñ.

Dihortoz, ar haporal Assicou ne houveze ken petra ober. Kaoud a reas gwell kuitaad ar zal-debriñ gand ar serjant Faucheux. Nebeud goude, e oam toud er-mêz ha ma hartad gwin e jomas 'n e-unan, war an daol, leun-raz. Ma heneiled-kambr a haddisplege an digouez, o hortoz eun distag fall. Klask a reen o dizoaniañ :

- « Bezit dizoursi. Ne vezin ket skoet en toull. Ar haporal a zo marteze muioh doaniet evidon gand an afer-ze. Ma houlenn an iz-ofiserien ganeoh, me ho ped da lared rik ar pez a zo bet c'hoarvezet ».

Touiñ a rejont toud lared ar wirionez. Hag am divenn ouz red. Evid ar boan o fedis d'ar genbrenerer (Koopé) hag e kinnigen eur werennad vier da bep hini. Eun eurvez goude, toud ar gompagnunez he-doa klevet komz diouz an afer.

Soudarded an div zal debriñ all a glaske gouvezed piou oa ar paour-kêz loukez e-noa nahet

sentiñ evid eur hartadig gwin euz ar gwellañ winiennad ha blazet mad.

A-benn ar fin, toud an dud a houvezas e oa Soudard-ar-Hask-Brañskell.

- « Eur paour-kêz diod, a lare lod euz ar zoudarded. Bezañ e-neus da vihannañ evid tri miz... gand eur penn evel e hini... »

- « N'eus forz, eme re all, stanket 'n-eus e glapez da Assicou. Laret e-neus zoken en em lako war roll ar re glañv, warhoaz beure... hag e houlenno gand ar major skrivañ d'ar horonal... »

Eur serjant euz eur rummad all a deuas d'am havoud.

- « Te eo ar zoudard Ar Moal ? Da glask a reer eur pennad 'zo. »

- « Ne welan ket perag. N'eo ket ma zro d'ober ar horveou fenez ha n'on ket e soñj da distreiñ a-raog ar galv. »

- « Kared a rafem kaozeal ganit. Deus ganin ha ma ya da blénnaad an traou etrezom. Gweled a ri. Ne 'to ket a geuz. »

- « Setu ar pez a evan abaoe pevarzeg vloaz a zo, emezon-me, en eur diskouezen dezañ ma zasad chokola. Larit d'an hini ho tigas, ma kav dezañ am-eus nahet sentiñ outañ, ra roio an abeg eneb din. An dra-ze a zell outañ. Gouvezed a ran eo mad eur "bleu" d'ober pont ha plankenn dindan an oll. Digemer a rin, ouz red, toud an noualanteziou, med felled a ra din tennañ gounid euz ma gwiriou ha dreist-oll hini divenn ma yehed... n'am-eus netra all da lared deoh, serjant ; na bouezit ket muioh ».

Ma huitaad a reas, mezeg a-walh. E-pad an noz, em gwele, e prederien war an enkadenn. Sur e oan da gaoud rêzon. N'am-oa ket a droug ouz an Assicou, med evid netra er bed, ne felle din kilañ. Enor a Vreizad !

An deiz war-lerh beure, kerkent ha ma tregernas ar hleron, eur haporal a dremenas er gambr d'ober ar goulenn kustum :

- « Ha bezañ 'zo klañvourien amañ ? »

Goulenn a ris digantañ lakaad ma hanv war al listenn.

- « Taol evez. Gouvezed a rez e koust ker tennañ da yennañ. »

- « Goulenn a ran mond d'ar vizit », a laris adarre.

- « En em gav 'ta en traoñ ar skalier evid mond d'ar hlañvdi ».

Pemp soudard klañv e oam. An adjudant Taburet a oa ouz on hortoz.

Taburet

An "adjudant-chef" Taburet a oa eur "Vosjian", tad a familh, distroet d'ar gêr yah ha salv, e fin ar brezel 14-18. Gand ar grad a "adjudant-chef" e-noa tapet an derez uhellañ euz e vicher-zoudard ha hast e-noa bremañ da gemer e retred. Euz toud iz-ofiserien ar gompagnunez e oa an hini ar muiañ karet gand ar "vleued". Komz a ree ouzim evel ma nije greet eun tad a familh, o lared dim aliez e-noa an oad da vezañ tad dim. Tri bloaz ha daou-ugent e oa.

- « Ahanta, Ar Moal, bepred mennet da vond da gaoud ar Major ? »

- « Ya, ma adjudant. En em zoñjet am-eus kalz koulskoude e-pad an noz... med mennet 'on bepred ».

- « Penneg out evel eur gwir Vreizad, te ! Añfin, marteze a-walh emañ ar gwir ganit. Mond a ran ganit ».

Eun ugent bennag e oam o hortoz, e klañvdi ar bataillon. Teir zal a oa. Infirmierien, gwisket gante o flotantenn wenn, a gemere derez-gwrez ha stennadur gwazied-kas ar glañvourien, goude bezañ goulennet digante perag e oant deut da gaoud ar medisin. Taburet am hemeras a-gostez, e-barz an trepas :

- « Me 'garfe e chomfe kement-mañ etrezom. Galled a rez hen prometiñ din ? »

- « Reiñ a ran deoh ma ger. N'on ket heb gouvezed perag eh oh deut ganin. Ma fell din gweled

ar Major, n'eo ket evid ober noaz d'ar haporal Assicou. Ne houlennan nemed eun dra : ma laosko ar peoh ganin e-barz ar zal-debriñ, ha ma ne gemero ken ar “vleued” evid chas pe sklavourien. Setu aze ar pez a blijfe din ho kweled reiñ dezañ intent ».

- « Asur e hellez bezañ e rin dezañ ma hentel. Hag ar vizit-se, derhel a rez dezi c'hoaz ? »

- « Feiz a Vreizad, derhel a ran dezi bepred. Felled a ra din kaoud eur skrid digand ar major evid am diskargañ da evañ gwin ».

Nebeudig goude, e oam dirag ar major. Estonet e oam eun tamm oh en em gavoud dirag eun den gwisket evel eun nann-zoudard. Muioh souezet e oe c'hoaz an “toubib” pa disklêrias dezañ an tad Taburet ar pez am digase.

- « Ma feiz, an dro gentañ eo din da weled eur zoudard o houlenn diganin bezañ aotreet da dremen heb evañ gwin ».

Selled a reas em “leorig-zoudard”, a ginnige dezañ eun iñfirmier.

- « A ! C'hwi a zo eur Breizad ! ha du-ze ne vez evet nemed chistr. Gwaz-a-ze eo ne zervijer ket an evaj-se deoh ouz taol ».

- « Er gont-se, zoken, e houlennfen c'hoaz ganeoh reiñ din an heveleb aotre. Ne houzañvan ket ar boeson ».

- « Evid gwir, c'hwi a zo eur paotr iskiz, c'hwi ! »

Kuitaad a ris ar Major gand ma faper em godell. Diwar neuze, ar haporal Assicou a laoskas ar “vleued” e peuh.

War-raog... kit !

Krog e oan da heul bagad an “danvez-kaporaled”. Da zeiz eur diouz ar beure e vezem war an dachenn, eur park braz-tre, hanter kant devez arad dezañ, e leh ma oa bet greet red-lehiou evid ar veloioù. Unan dioute a zervije da vicherourien-mengleuzioù-glaou Merlebach, e-kichenn Sant-Avoid.

Teir pe beder gwech ar zun, e vezem war an dachenn-ze. Ha setu ma oe kroget gand ar baleou ken brudet er rejimant. War hirraad eh eent diouz eur zun d'eben. Sammet e vezem evel muled : on gourizou-tennou a dlee bezañ karget a dammou plom. Ensellet e vezent, beb an amzer, gand adjudant on strollad. Ha ma veze dizentadenn, ar horveou a goueze puill. O vezañ a youl vad evid an truachou-ze, ne gargen ket aliez ma gouriz-tennou. Ar re futetañ en em dizamme euz eul lodenn euz o beh e-kerz an hent.

Toud ar strolladou a gemere perz er memez bale hag an adjudanted en em lakee e penn o-hini. Al letanant, war varh e penn ar zoudarded pa guitaem ar hazarn, ah ee hag a deue a-hed an hent. A-benn eun hanter eurvez, e tehe kuit evid dond en-dro da hadkemer ar vestroniez, eur hard eurvez a-raog an distro d'ar hazarn.

Skuizuz-divi e oa ar baleou-ze. Bloñset e veze on zreid gand on botoioù-ler-kaled ha pounner. Heuliet e vezem gand eun ambulañs. Med a-raog bezañ aotreet da zével enni, e veze red da gentañ bezañ kouezet skuiz-marò war an hent.

An tenner-kleizad adarre

Ar bataillon e-noa eul leurenn-dennata en eur penn euz an dachenn-gourdonerez. Daouzeg tenner e oam e-barz ar gompagnunez dindan kred eur serjant galvet evel dom d'ober e goñje ha daou gaporal. Evid an dennadeg kentañ, an tad Taburet a gavas mad dond ganim. Mond ha dond a ree war al leurenn... hag... o hortoz bepred e retred.

Ar serjant a diskouennas din, e hir, penaoz gouvezed diouz ar fuzul Lebel, an doare d'he

hargañ da dennañ war ar bluenn... En em astenn a reas goude-ze war an douar, prest da dennañ ; reiñ a reas dim toud ar helennaduriou kustum, o tisplegañ eur wech c'hoaz an tu da gemer, ar feson da derhel ar fuzul. Tennañ a reas tri daol. Tri zoudard euz on bagad en em astennas d'o zro hag a dennas tri boled pep hini. Siwaz, hini ebed aneze ne dizas ar pal. Evuruzamant, e oa kalz a hledouriou war an dachenn ! Ken fall e oe an eil êsa.

Hegaset, ar serjant a reas deze sevel hag a lakaas en o flas tri "bleu" all. D'an dennadeg kentañ, ar bolejou ah eas d'en em goll e mêziou Sant-Avold. Memez tra, d'an eil êsa ! D'an trede, tenner ar hreiz a lakaas eur boled er pal. D'ar bevarved, e lakaas div. Ar hampion, a-raog bezañ soudard, e-noa bet an dro da dennañ gand eur garabinenn e-barz ar pardonioù.

Hag e teuas ma zro. Reiñ a reen eun taol-lagad war an tenn-lerh... An tad Taburet a oa bepred dre aze. Kement-se am dizammas. Brouezet e oa ar serjant hag ar gaporaled n'o-doa morse gwelet, diouz kleved, eun tenner o c'hwitañ ar pal, eiz gwech da heul. Eur haporal a bleas ganin. Ar serjant a vutune e zigaretenn a-gostez, evid klask en em divrouezañ. Selaou a reen displegaduriou "penn" an dennadeg. En em astenn a ris hag e lakis ma fuzul stok ouz ma skoaz kleiz. Bezañ e oan o vond da dennañ pa yudas ar haporal warnon, rust ha rog :

- « Setu tost d'eun eurvez ma ver o reiñ deoh displegaduriou. P'eh out bouzar, pe rez goap ouzim ? Gwasoh 'h out c'hoaz evid ar paour-kêz dioded-se, emezañ, o tiskouenn ar vleued all... Ne hoveze ket zoken penaoz e vez dalhet eur fuzul... Evid gwir, hirie avad eo ar gwellañ ».

Sevel a ris goustadig ha pleñ :

- « Ma digarezit, Kaporal. Dehouiad eh on e pep tra, med kleizard evid tennañ ».

- « Petra ? petra ? a grias hemañ a-bouez-penn. Ma'h eo evid ober goap ouzim, emadout o vond da deskiñ piou 'h on me ».

- « Chomit sioul. Hadlaret a ran deoh eh on dehouiad, med kleizard da dennañ, ha pa ve evid chaseal, pe evid tennañ gand ar garabinenn ».

- « Amañ, n'emaon ket o tennañ gand ar garabinenn ha nebeutoh c'hoaz o chaseal. En em astenn aze hag en em lak en tu da dennañ. Kemer da fuzul Lebel ouz da skoaz dehou ha reiz mad. Eun urz eo ! »

Sentiñ a ris.

- « Tenn 'ta ! » a youhas ar haporal.

Tennañ a ris pevar boled, heb kemer ar boan da reizañ. Goulenn a ris neuze, lentig toud :

- « Ha galled a ran êsa pevar boled all ? »

- « Sav 'n ez sav ! Ne 'teus ket zoken bizet ar pal. Hag evid kregi ganti, e lakaan dit pevar devez kastiz ».

Sevel a reen ken habask ha biskoaz. Ha ma daouarn e korn-boud, e halven :

- « Adjudant Taburet, ma plij ! »

Tostaad a reas neuze. Fuhañ a ree ar haporal. Ar serjant hag ar gaporaled all a grafigne o groñch.

- « C'hwi eo ho-peus ma galvet, Ar Moal ? Petra a hoari ganeoh c'hoaz ? »

Displegañ a ris dezañ ar pezh a oa c'hoarvezet.

- « Mond a reer eun tammig re brim », a laras neuze d'an iz-ofiserien.

Ha din, en eur vousec'hoarzin :

- « Perag 'ta n'ho-peus ket lared deze ? »

- « An dra-ze a zo sklêr... abalamour, amañ, n'on-eus nemed eun aotre, an hini da zerrin on genou ».

- « An dehouiaded, kleizarded da dennañ, a zo ral a-walh. Setu ma karfen en em rentañ kont euz hoh ampartiz. Roit dezañ c'hweh boled », a hourhemennas d'ar serjant.

En em astenn a ris a-nevez evid tennañ hag e lakis ar c'hweh boled e traoñ ar pal, war an tu dehou.

- « Ezomm 'n-eus ma fuzul da vezañ hadgwelet gand eun harnezer. Re izel e sko ha n'eo ket êz reizañ he zenn. Kared a rafen e vefe chañchet pal ».

Goulenn a ris c'hweh boled all... hag o lakeen e-kreiz ar pal.

- « Mad ! Krediñ a ran eo inutul derhel ar hastiz... » a laras an tad Taburet o taol eur zell garv ouz an daou iz-ofiser.

Kelhiou en dour

Eur merhervez, e penn-kentañ miz Gouere 1927, e-kreiz mern, kaporal-sekretour ar gompagnunez a deuas d'ar zal-debriñ. Kerkent ha ma oa antreet e-barz, ar serjant karget da evesaad ouzim a reas dim tevel. Ar haporal a houlennas :

- « Piou a houvez neuial, amañ ? »

Den ne zavas e dorn. Aspediñ a reas :

- « Piou a houvez neuial, amañ ? N'eus ket hanv euz korveou med euz neuerez ».

Petra an diaoul a vroudhas ahanon ? Eur hevrin eo c'hoaz hirie evidon. Sevel a ris :

- « Me, ma haporal ».

- « A ! Setu unan, da vihannañ. Ha bezañ a zo reou all ? » Den ne respontas.

- « Hoh hanv hag ho niverenn-enrollañ ».

- « Emgav : disadorn d'ar beure dirag ar gompagnunez ». Hag eñ kuit !

Ma hamaraded a hadkrogas da debriñ. Klask a reen ober kemend-all, med netra ne diskenne ken. Distroet d'am hambr, en em astennen war ma gwele da brederiañ war an enkadenn. Ma heneiled a vizer am goulennate, gand c'hoant-gouvezed.

- « Te a zo eta unan en on strollad o houvezed neuial ? Penaoz 'teus desket ? Ha diêz eo kement-se ? »

- « Ma zud a zo o chom e-kichenn eun aber e-leh ma'h een da neuial gwech ha gwech all ».

Ha setu toud ar pezh a disklêrien deze.

D'abardaez-noz, e klevis e oa daou zoudard all euz ar gompagnunez hag a dlee dond ivez da neuial.

Eun deiz e oan bet e tro da gaozeal gand tri zoudard all - daou aneze euz ar gentañ kompa-gnunez hag an drived euz ar gompagnunez "a-vêz-reñk" - hag unan aneze e-noa laret din eh ee da neuial, eur wech an amzer, en eul lenn damdost d'ar hazarn.

Mond a reen 'ta d'ar genbrenez e spi da en em gavoud gand unan euz an tri neuier-ze. Dre eun eurvad, e kavis Bellinger, eur Vosjian, sportour brudet ha... neuier dispar.

- « A ! Dond a rez da gemer da jokola ? »

- « Ya ! ha kinnig a ran unan dit ivez, ma karez. Nemed gwell e ve ganit eur bannah bier vad ? »

- « Feiz vad ! n'eo ket da nah ».

Ha ni da vond en on hoañze ouz eun daol vihan. Ha kerkent e tisplegis dezañ ar pezh a oa war ma spered hag e ris meur a houlenn war an êsaou. Anaoudeg e oa a beb tra ha reiñ a reas din da houvezed on-nije da gemer perz en eun neuiadenn kant metrad frank adaleg eur splujader daou vetr uhel, en eul lenn ha ne oa ket re don.

Klask a reen displegañ dezañ em-oa roet ma hanv evid an neuiadenn med... ne houvezet ket neuial ha n'em-oa greet morse an disterrañ splujadenn. Ober a ris ivez perz dezañ euz ma hoant da weled al lehiou en a-raog :

- « Netra êzetoh ! warhoaz da noz, goude koan, en em gav 'ta dirag dor ar genbrenez hag eh aim beteg al lenn. Eun hanter-eur vale ahann ».

Sklêrraad a ree an traou em fenn hag e prometent eur bannah bier da V/Bellinger 'vid an distro. An deiz war-lerh, hervez on diviz, eh eem war al leh. Bihan e oa al lenn hag an neuiadenn a dlee bezañ greet e-barz he lodenn a ree eur pevar horn. Merket e oa ar pennad da dreuzañ gand seiz pe

eiz post-simant gand eur jadenn o vond diouz an eil d'egile. Diouz kwreh ar spleujader a oa er zav-heol, e klasken muzuliañ donder al lenn. Ar Vosjian a divinas ma enkrez :

- « Aon 'teus da jom er foñs ? Na gemerez ket aon. Splujañ a rin a-raog dit ha kerkent ha ma vin distroet war horre, en em laoskin da gouezañ en dour. Dreist-oll, na glaskez ket splujañ ; kap a-walh e vijes d'en em hloazañ. Kerkent ha ma vi er foñs, me az tapo. Ma hellez neuial eun ugent metrad bennag, emhout mad. Eun tammig pelloh, n'eus nemed eur metr tregont a dour, a-veh ! Mond a ri war-raog war droad, o ledañ da divreh... ha setu c'hoariet an dro ! A-hend-all, reiñ a rin da hovezed d'am faotr euz ar gentañ kompagnunez hag evel-se e vezim daou o taol pled ouzit. Eur Vosjian eo eñ ivez. Feiz a Vosjian ! Feiz a Vreizad ! Na lar grik da den ebed a gement-mañ. Rekiz eo evidon ha ro din da her ».

Touiñ a ris eta gand kement muioh a blijadur ma n'am-oa c'hoant ebed ma-unan d'ober an disterrañ vruderez war gement-se.

- « Eur vrud vad spontuz e-teus abaoe afer ar hartad gwin ha hini al leurenn-dennata. Arabad e vefe bremañ d'an afer-mañ dond da freuzañ toud ar stal ».

Kement a fiziañs am-oa er Vosjian ken eh erruen da deg eur, ar zadorn war-lerh, fresk ha brav, dirag ar gompagnunez. Eur pemzeg bennag e tleem bezañ. War bord al lenn, pep hini a roas e hanv hag e niverenn-enrollañ d'ar serjant a oa en e goañze ouz eun daol vihan e-kichenn ar zavenn-splujañ.

Sevel a ris warni pa blijas ganin. Eur haporal a oa sañset heul an traou. Eun iñfirmier en em dalhe e-kichenn ar serjant. Eun adjudant karget da gas an abadenn en-dro ha da daol pled d'an traon, a vee war riblou al lenn en eur vutunad sigaretenn ha sigaretenn. Toud ar zoudarded, en noaz e-giz on zad kentañ Adam, a grogas da splujañ. Dond a reas tro ar Vosjiane a bedas ahanon d'o heul. Bellinger, a vouez izel, a roas din ar huzulio diwezañ hag a splujas. Dond a reas war-horre, pevar pe bemp metr pelloh. Lamped a ris kerkent hag e chomen dindan an dour.

Kaer am-oa difretañ treid ha divreh, e chomen e foñs al lenn. Krog e oan zoken da lonkañ dour pa deuas an eil Vosjian hag e-noa splujet d'am goude d'am zavel dre ma skoaziou ha d'am reiñ da V/Bellinger. An eil goude egile e reent din mond war-raog war eun deg metrad bennag.

- « Neui eun tammig bremañ », a laras din Bellinger.

Hadkavoud a ris ma alan. En em difretañ a reen e-barz an dour, med Bellinger am gortoze.

- « Eun tammig krogad c'hoaz. A benn pemp pe hweh metr e tleez kaoud zount ». Goude eur hrogad all c'hoaz, em-oa ar haled dindan ma z Reid. An dour a deue din beteg ma groñj. Med zaveteet e oan.

- « Tenn da revr ganit bremañ... Gra an neuz da neuial, en eur gerzed... Ne welint netra ».

Ma daou zavetaer am huitaas, o tistreiñ beb an amzer evid gweled hag-eñ e reen hent. Gortoz a reent ahanon dirag al linenn-bal e leh ma verke ar serjant Faucheux hanviou ar genstriverien.

Bellinger a laras dioustu :

- « Ar Moal e-neus en em baket fall o splujañ. Setu perag ma hamarad ha me on-eus kavet gwell taol pled outañ ».

Faucheux ne respontas ket. Reiñ a reas da bep hini e "Vreved-zoudard a neuiadenn frank war gant metr", sinet en a-raog gand an ofiser karget da gas an traou en-dro.

Ar bermision-eost

Ar serjant a-vicher Brivet a laras din, eun devez, e helle mibien al labourerien-douar kaoud eur bermision dreist-reol e fin miz Gouere, derou miz Eost, evid sikour o zud d'ober an eost. Med evidon-me ne oa ket hanv, dre ma heulien ar "peloton". War ma goulenn, e skrivas kerkent eur sertifikad da houlenn ma diskarg war digarez ma oan dihouest.

Evid kaoud an aotreadenn dreist-reol, e oa red kaoud eun testeni gand m'êr on farrouz o

waranti e oam bugale eur menajer pe eun deveziaer o labourad en eur menaj. Adaleg kreisteiz, goude mern, e-pad an diskuiz, e skrivis da vêr Ar Vinihi evid goulenn digantañ ar paper-ze. Ha da fin miz Gouere, ti-kêr Ar Vinihi hen kasas din ; ha tri deiz goude, e kemeren an treñ e Sant-Avold evid eur bermision-eost a bemzeg deiz.

Nebeud a zoudarded divorfil a hellas kaoud an aotre-ze.

Ar Vretoned a dapas en em vodañ e-barz ar memez vagon hag e hellis evel-se stardañ liez liamm a vignoniez. E gar Ar Roh, e-leh ma tiskennen war-dro seiz eur d'abardaez-noz, den ne oa o hortoz ahanon. Gouvezed a reen e oa boulhet an eost ha ne felle ket din diêzañ den ebed euz ma famill.

War droad, a-hed linenn an hent-houarn, e tizroen da Zeveon. Pa'h erruen er gêr, Fañch ar Rolland a oa war al leur-dornañ. Seblanted a reas din e oa skuiz. Goude bezañ bet saludet ganin, e laras :

- « Da bermision a deu mad-tre. Talvouduz-tre e vo da zikour dim. Fin e vo da drohañ prestig hag e raim mad ober on gounid euz an amzer v'rao, ha diouzit-te ganim, evid dastum an eost buannañ ma vo gallet. 'M-eus aon n'helli ket mond da vale gwell aliez ».

Dond a reas ganin d'an ti e leh ma oa ma mamm oh aozañ koan. Frañsin ha Maria Guyomar a oa o horo ar zaout hag an deveziaerien a oa c'hoaz er park. Goude bezañ kaozeet eun tammig gand ma zud, eh is 'trezeg ar marchosi. Reñket mad e oa al lodenn miret din e-barz ar pres. Fotoiou ar sportidi pe get e diabarz an nor a oa bepred en o flas. Reñkañ a ris ma fakajou, tennañ a ris ma dillad-zoudard hag e lakis ma reou labour.

Goude bezañ greet kêzig d'am hi Fifi eh is da rentañ vizit d'am lapined. Gand plijadur eo e niveren div dousenn ha daou neziad reou vihan. N'am-oa ket taolet pled d'am zad, 'dreñv din.

- « Loeizaig Durand ha me eo en em garg aneze, a laras din. Ne hellan ket, evid ar momed, ober al labouriou stard. Evel-se e hellan tremen eun tammig amzer vak. Greet am-eus gwerzañ meur a hini ha da vamm he-deus lakaet a-gostez arhant ar werz. Evel ne 'teus ket goullet e vefe kaset gwenneien dit d'ar rejimant, en em glev gand Soaz evid an arhant-se ».

Da goan, eh hadkaven gand eur wir blijadur toud tud Seveon : Fañch ar Rouz, an tort ; Fañch Kadiou, Mai Sevenneg euz Sant-Renaod, an dreser paipluiou hag eun nevez-deut da Zeveon, Edouard Nikol, martolod a goñvers o chom e karter ar Gwindi e Minihi, en koñje evid tri miz ha gropret evid ober labour eur mevel eost.

Nikol a oa bet eun toullad bloaveziou e Seveon, a-raog mond da verdeiñ d'ar hoñvers. Da bep permission e teue d'ober eur gwel ha da ginnig dim e zikour. Edouarz a oa eun oristal, laouen evel an heol ; med ivez eul labourer diouz ar hentañ. Hadkaved a reen ivez Maria Lukaz, merh Chann-Vai Vaou, an hini a fere ar hoefou, ha Karolin Nouel.

Laouen e oa toud an dud, evel evid eur gouel, ha ma mamm a digasas div voutaillad win euz he huziad, da fin koan. Kontañ a reen toud ma avanturiou-zoudard : istor ar hartad gwin, hini al leurenn-dennata... Ma zad a zelaoue, heb ger ebed. Ne gomzas nemed da fin ar pred :

- « Evel da anavan, n'out ket greet evid ar vicher-ze ». Ha pep hini ah eas d'ar gêr, pe d'e wele.

An deiz war-lerh beure, da hweh eur, ma zad a divunas, didrousañ ma helle, ma breur hag Edouarz Nikol. O hleved a ris oh ober war-dro ar hezeg hag e tiblouzen kerkent evid mond da reiñ deze eun taol zikour. Eun hanter eurvez goude, eun tamm gwalhiñ prim-ha-prim er puñs, e oan hadkrog gand ma micher a labourer-douar.

Ma zud a oe estonet d'am gweled war zav, ken abred.

- « Beajet e-teus eul lodenn euz an nozvez a-raog hep serriñ da daoulagad. Setu ne felle ket din da divunañ ».

- « Gouvezed a rit mad, e Seveon, ne jomer ket da diveurei ».

Gouvezed a reen e rafe ar respont-ze plijadur d'am zad. Chom a reas ma daoulagad warnañ. Kosaet kalz e-noa hag e ken berr amzer !

Eun eurvez diwezatoh, e heulien ar wazed all d'ar park. Nebeud amzer a-raog mern unneg eur, e wiskis ma dillad-zoudard heb ankouaad al lienennou kov-garr, ar gravatenn hag ar boned polis. Pa oe toud an dud ouz taol, en em diskouennen deze hag e saluden e-giz ar zoudarded :

- « Soudard a eil klas Ar Moal, niverenn-enrollañ 1718, c'hwehved rejimant ha daou-ugent , kentañ bataillon, eil kompagnunez... »

Karolin a lampas d'am briata.

Goude mern e oe staget tri a gezeg ouz al lieurz. Edouarz Nikol hag a zikoure Yann da drohañ an eost em leh, a ginnigas din hadkemer al labour a reen er bloaziou all. An deiz war-lerh, toud an eost a oa endrammet. Da fin ar zun, an Dremeled a deuas d'am gweled. Klevet o-doa e oan e permission. Ma fediñ a rejont da vond d'am mern gante 'benn ar zul war-lerh.

Ar zul-ze, e hadkaven Emilig ha kalz a gamaraded en ostaleri An Deu. Ne laris ket kalz tra diwar-benn an arme. N'am-oa tamm c'hoant ebed da gomz euz rejimant, kompagnunez, hag all... hag eh een d'am mern ti an Dremeled. Eur friko roue aozet en enor din gand ar vatez kaloneg am gortoze. Kaer meurbet e oa an amzer er miz Eost-se ha buan, e oem a-du da vond da neuial da drêzenn Trestel. Da vond, e oe diêz ar veaj. Ne oan ket bet savet war eur velo abaoe tri miz. Erruet war an drêzenn, eh eem 'trezeg on hornig kustum, e-kreiz ar rehell hag en em diwiskem evid mond da neuial.

E-barz an dour, tostig dim, teir blah yaouank diwar-dro a gemere êr ar mor. Kabouillad⁸ a reen eun tammig, distro diouz an Dremeled, pa deuas eur Rohad, eur farser-ganet, war-du ennon. Marvaillad a rejom e-pad pemp munutenn... Lared a reas din :

- « Deus er-mêz an dour ha heul ahanon. Gweled a ri eun arvest dudiuze ».

Souezet gantañ, e heulien e-touez ar rehier. Aze, e kemeras dillad an teir blah yaouank.

- « Euz a Langoad eh int, emezañ. El leh em-eus koachet o dillad, e soñjo gante bezañ pell diouz ar zellou eferuz⁹ ».

Sevel a reas uheloh e-touez ar rehier hag en em zilas en eur fraill.

- « Amañ, e vezim er plasou gwellañ. Hemañ eo ma arvestleh. Dond a ran beb an amzer da zaouriñ an arvest. Na larez ger ebed d'an Dremeled, anez, abred pe diwezad e savo kudennou ».

An teir blah, doareet flour, a deuas er-mêz an dour. Mond a rejont war du ar herreg da glask o dillad. Pa ne vezent ket kustum da dond da drêzenn Trestel, e furchent e-touez ar rehier. Añfin, e kouezent d'o haoud. Ne zeblantent ket bezañ souezet gand o diblas.

Soñjal a ree gante bezañ dienkreze aze. Tennañ a rejont o zaeou hir hag o lakjont war ar rehier. Hag evid ar wech kentañ em buhez en em gaven dirag teir blah en noaz. C'hoari ha c'hoarzin a reent... Sehañ a reent o dremm, o blev, o horv ha goude e kinnigjont o hrohenn gwenn da vannou an heol.

Er hontrol da L., ne blijte ket din an arvest. Gweloh e vefe bet ganin o gweled en eun habit-gouel. Diwezatoh am-oe an dro da dañsal gand unan aneze e-barz eun eured. Flour e oa, gwisket deread meurbed, hag e kaven anezi kalz koantoh evid en noaz, e Trestel.

Goude bezañ debret eun tamm, e kuitaem trêzenn Drestel. Laosken a reen ma hamaraded evid distreiñ ma-unan da Zeveon. Prizet mad e oe ma distro abred. Goude bezañ greet korveou ar zul, e tistagis Fifi evid mond d'ober eun dro er verjezou. Karget e oa ar gwez-avalou ha stumm vad a oa gante. Distreiñ a ris neuze d'an ti. War ludu tomm an oaled, al lêz-kaouled a hortoze.

An deiz war-lerh beure, da lein, e seblantas din e oa chalet ma zad. Tosteiñ a ree an devez dornañ ha red e oa dezañ reiñ e labour da bep hini.

Felled a ree dezañ ivez, d'am zoñj, reiñ din eur plas mad abalamour ne oan ket boaz d'ober eul labour stard.

---

⁸ kabouillad : fourbouillad.

⁹ eferuz : begeg.

- « Ma karez, e ri ar charreou hag Edouarz a zo kreñv ha kustum a gargo ar hirri-eost ».

E drugarekaed a ris med nah a reen e ginnig.

- « Kargañ ar hirri eo al labour pounnerrañ. Toud an dud a hoveze kement-se. Med ugent vloaz 'h on ha gouvezed a ran e hellan hen ober heb poan ».

Fañch a zelaouas heb lared ger. Evid ar wech kentañ, e welis eun daerenn e korn e lagad.

- « Greet 'vo 'vel 'gari ».

Diouz al lun-beure beteg ar zadorn da noz, e kargen war ar hirri-eost pevar devez-arad warn-ugent a winiz, kerh ha heiz.

E Seveon, ma zri devez diwezañ er gêr a dremenas prim. En em reiñ a reen d'eun toullad labouriou diouz ar beure ha d'abardaez eh een da weled kamaraded koz din.

Mond a ris ivez ti ma hoar Chann da Babu ha ti ma mamm-goz d'ar "Pevar Avel". D'an dro-ze hepken e lakis ma dillad-zoudard. Mamm-goz n'he-dije ket komprenet e teufe eur zoudard da weled anezi, gwisket evel eur peizant. Disterroh e vefe bet ivez ar gwerz-butun, anad deoh.

D'ar merher da noz, ma mammig a breparas ma bitaill evid ar veaj. Roet e oe din eun toullad gwerz-butun, hervez gourhemennou groñs an tad Ar Rolland. Ar veaj a zeblantas din hir meurbed goude an deizioù ken plijuz tremenet e Breiz-Izel. An deiz war-lerh beure, e tiskennen e Sant-Avold hag e tistroen d'ar hazarn. Hadkaved a reen ar gambr 34. Ma hamaraded a oa oh ober eur bleustradenn-zoudard. Mond a reen d'ar burev. Resevet e oen gand eur haporal-sekretour. Reiñ a ris ma fermision dezañ.

- « Bezañ 'zo kelou nevez evidoh, Ar Moal. E hovezed a refet bremaig, er "galv" ».

Er "galv", eiler ar serjant-major, goude meur a hourhemenn heb pouez diwar-benn an urziou, an emzalh, hag all, a laras :

- « Soudard Ar Moal, niverenn-enrollañ 1718, lakaet oh er-mêz euz bagad "an danvez-kaporaled". N'oh ket diouz ar gefridi-ze. Hadkemer a refet pleustradennou ar gompagnunez. Ouspenn-ze, galvet oh, evel toud ar re o-deus bet o breved "kant metrad neuñv-frank gand "splujadenn", da vond disadorn da Strasbourg d'ar genstrivadeg neuñverez ha splujadenn. Galled a refet, ma karet, mond da en em hourdonañ e-barz al lenn ».

D'ar gwener, eh een d'ar vizit. Displegañ a ris d'ar Major e oan brevet goude labouriou an eost ha n'en em gaven ket barreg da genstrivañ. Ma diskargañ a reas evid pevar devez. Evid an eil gwech e oan saveteet euz ar veuzadenn.

Ar bouldrennerez

Goude ma fevar devez diskuiz, e oen kaset d'ober ar ged dirag porrastell ar hazarn. Pemp e oam, pemp zoudard euz ma hompagnunez. Pep hini a ree ar ged d'e dro ha pep tro a dlee padoud div eurvez. Tremena a reem an eurveziou diskuiz en eur zal euz an ti gward e-leh ma tebrem ivez on frejou.

War-dro nav eur hanter eh erruas ar horonal Poirel, komandant ar rejimant. Taol a reas pled ouz ma hask ha souezet e oe moarvad. Goude ar geriou-gourhemenn kustum : « Sonn ! - Repoz » hag all... e teuas war du ennon :

- « Sounnait ho kask. »

Klask a reen, en aner, ober dezañ chom sonn war ma fenn. Kouchañ a reas a-dreñv... war ma chouk. Ar Horonal a halvas war an adjudant :

- « Plijet ganeoh pediñ serjant-major ar gompagnunez da bleal gand an dra-ze ».

Ne hoveze ket, evel just, eh anaveze mad ar serjant-major ma istoriou-kask ha penn. Setu ma oe ma hentañ ha ma diwezañ tro-ged dirag porrastell ar hazarn. Eur zun diwezatoh, e reen adarre ar ged, med ar wech-mañ, er bouldrennerez, hag e-pad an noz. Homañ a oa war-hed tri gilometrad bennag diouz ar hazarn, e-kreiz ar hoajou, en eur hloz dezañ daou-ugent pe kant ar, diwallet gand

daou roued-orjal.

Ar voltennou ar muiañ sorhennuz a zave diwar-benn ar boultrennerez vrudet-ze, maget euz o gwellañ gand ar re "goz" a felle deze ober aon d'ar "vleued". Meur a wech, diouz kleved, mohataerien - Almanted evel just - o-doa klasket ober dezi tarzañ. A-wechou, e-kreiz an noz, e weled skeudou o kantreal ; gedourien a oa bet zoken gloazet...

Ar vizit ar muiañ doujet er boultrennerez a oa hini Titinn, eur hast koz, en eun doare a zoñjer, heuguz da weled hag a deue da ginnig he madeleziou d'ar zoudarded, hag en noz kenkoulz hag en deiz.

Evid gervel an ti-ged, ne oa nemed pouezañ war bouton ar zonerez elektrik. Kement-se am dizoanie. Ar ged-noz a groge da eiz eur diouz an noz evid echui da eiz eur diouz ar beure.

Kuitaad a rejom 'ta ar gompagnunez, war-dro seiz eur, dindan urziou eur serjant hag eur haporal. Greet e oe ar cheñchamant-gedourien heb kudenn ebed. Ar serjant a zinas ar haier goude bezañ skrivet warnañ : R.A.S. Hanvet e oen evid ar hentañ tro. Eur zoudard all a dlee ma heul. Roet e oe dim ar gourhemennou kustum.

- « Dreist-oll, ho fuzul a dle bezañ karget. Arabad hen dilezel a dindan digarez ebed. »

Ar serjant a droas dim e gein. Warnom e koueze ar beh da daol evez ouz ar boultrennerez. En em lakaad a ris dirag ar porrastell e-pad ma ree ma hamarad euz ar "H/Creuso-kreiz-kêr" e gentañ tro-noz, hervez an urziou on-oa resevet. D'an trede tro, e tennis ma hask evid lakaad en e blas ma boned daou-gorneg, kalz skañvoh. An traou ah eas mad e-pad eun hanter eurvez. Siwaz, eun evenn-gazi a difunas hag a hopas. Eur gaouenn a respontas dezañ.

Ma hamarad euz ar "H/Creusot-kreiz-kêr" a diredas, pennfollet. Prest e oa da gas en-dro ar "galv d'an evez". Kregi a ris prim en e vreh.

- « Teus ket kleved ? Mohataerien almant a deu da enkelhia ar boultrennerez. Kleved a rez o hopadennoù evid en em had-bodañ ».

- « Ro peoh din. Ar hizier-noz hag ar haouenned eo e-teus kleved ».

Ma heneil a grene evel eun delienn. N'am huitaas ken nemed pa welas lamp elektrik ar haporal oh errued evid an hadsav.

E-pad on feder eurvez diskuiz, ma hamarad a dapas dond dezañ e-unan. Da div eur hanter diouz ar beure, e oa red dim distreñ d'ar boultrennerez. Habaskoh e seblante ar paotr. Hopennou ar "zaboterien" almant ne reent ken aon dezañ. Kleved a ris eur vandenn lern o speunial. Paotr ar H/Creusot a bennfollas evid an eil gwech hag en em breparas da dennañ gand e fuzul.

- « Na glevet ket ar bleizi ? Dond a reont moarvad diouz koajou an Alamagn ha ma'h int naoniet, e teuint a-benn diouzim. En em lakom e stad d'o digemer. Gwelloh e rafem marteze mond da glask gwarez e-barz an ti-ged ? »

Hegaset, e respontis :

- « Kee... med ket 'ta d'en em repuiñ e-barz an ti-ged. Risklañ a rez tri miziad en toull evid bezañ dilezet da bost. N'emaom ket e stepennou Rusia amañ. N'int nemed lern ».

- « A gav dit ? »

- « Sur on ! »

War ze an hadsav ah erruas da beder eur. Kemer a ris eur hartad kafe oh errued en ti-ged hag en em astennen war ma gwele-kamp. Ar haporal on divunas da eiz eur nemed kard hag a ginnigas dim kafe, fourmaj ha bara, pez a garem. Da eiz eur nemed pemp, ar strollad a dlee kemer on flas ah erruas hag e tizroem d'ar hazarn... ha pep hini d'e gambr.

O kuitaad an hini a gomande ar post, e rois dezañ da houvezed e oan prest d'ober eur ged-noz all - gedourien-noz ar boultrennerez o vezañ diskarget a beb labour, an deiz war-lerh o ged.

-« Ober a rin perz euz ho kinnig », a laras din hepken. Petra a oa 'ta er boultrennerez vrudet-se ? Goulenn a ris gand an tad Taburet. Lakaad a reas e viz-yod war e vuzellou hag a respontas din :

- « Segred an arme ! »

Drezon ma-unan, e soñjen ne oa e-barz poultrennerez vrudet ar 46^{ved} rejimant soudarded war-droad nemed avel, dreist-oll. Hag e servije da amprouiñ difrom ar baotred nevez galvet d'ober o hoñje.

Paotr ar horveou

E-pad ma hoñje, toud ma aket a oa an aon da vezañ dilabour. Felled a ree din, kousto pe gousto, kaoud eun dra bennag da ober, labour a spered pe labour-dorn. Ober a ris 'ta ma mennoz da studiañ ar hounidegez-douar, dre lizer. Ne heulien ket ar studiou-ze gand kalz a entan, med dedennet e oan gand deskiñ penaoz magañ al loened hag en em welen mad a-walh, goude ma hoñje, o vond da baotr-saout e Normandi.

Er hazarn, e vezen dalhmad prest d'ober beb seurt korveou : skubañ, nêtaad pe peillad ar patatez. Hadkaved a reen aliez ar memez kamaraded ganin : Korveller, Bellinger... Kement-se ne vez ket gwelet mad ordinal gand ar zoudarded all ; med klask a reen, gweloh pe falloh, kaoud ma digarez ha displegañ talvoudegez truachou a oa.

Ne gomzen ket evid netra rag nebeud goude, ma bolontez vad ha hini meur a gamarad all e oan deut a-benn da hounid, a oe priziet gand an diskarg euz toud baleou ar gompagnunez.

Nebeud deziou goude, e oe goulennet diganin kemer perz er skipaill karget da stummañ an dennerien. Hen digemer a ris gand joa. An tad Taburet a dlee, sur a-walh, bezañ e kement-se evid eun draig bennag. Galled a ris evel-se en em rentiñ kont diouz ar basianted a oa red kaoud.

Soudard ar Moal, niverenn 1718, brasañ kampion ar bed

An “adjutant-chef” Picard, leshanvet “Pik-Pik” ganin, ne oa ket moarvad eur spered kaer a den. Tremenet e-noa ar paour-kêz meur a vloavez en Norz-Afrika ha seblanted a ree din e oa eet en êzenn eul lodenn vraz euz galloudeziou e spered, dindan heol ar Sahara. Pik-Pik a oa leun e spered gantañ e-unan. War e veno, e oa bet sebezuz e-red-buhez soudard. Evitañ, kement paotr galvet d'ober e goñje ne oa nemed eun inosant.

Pik-Pik a deske din “teorienn an armeou”. Toud e genteliou a voulhe gand ar memez randonenn :

- « Ha me, adjutant-chef Picard, iz-ofiser-dreist, ha koulz lared ofiser, ya, me eo an hini a lar deoh... » Med ken teñval e oa ar sklêrijenn ken ne gomprenne den an disterrañ tra, zoken ar re a oa donezonet dreist. E faltazi a douge 'nezañ a-wechou diouz al leh ma oam beteg trevadennou an Afrika.

Kemmeskiñ a ree an disklêriaduriou, ar re zimplañ euz urziou an arme gand toud an taoliou-kaer a zoñje gantañ bezañ greet en Afrika. Evel just, eo a-drugarez dezañ ma rene ar peoh en douar-braz-se !

Sotoh evid droug e oa Pik-Pik. D'ar muiañ, eur penn-skort. Ne gastize morse, zoken pa hoarze goap warnañ eur "galvet" bennag, a-wel da doud ar zoudarded, o houlenn digantañ petra a oa d'ar just an taoliou-kaer greet gantañ en Afrika. Evidom, kenteliou Pik-Pik a oa eur wir fest, eun didu dihortoz el lehiou enoeüz-se. Lakeet a-gostez an taoliou-kaer faltaziet gand an adjutant-chef Picard, ne deskem foultr netra.

Bep c'hweh miz, ar zoudarded galvet d'ober o hoñje a strive kenetreze evid ar gourenelez. An arnodou : redadegou-tiz ha war bemp mil metrad, ha beb seurt kenstrivadegou all en em dibune war “park-egsersiz” kazarn Ardant-du-Pic. Ar genstriverien a veze aliez rediet war urz hag an arnodou a veze renet gand Picard, “iz-ofiser dreist ha koulz lared ofiser”.

An arvesterien, gand se niveruz a-walh, a oa toud soudarded. Ar hleron a zone ar galv ha Pik-Pik, skoazellet gand daou zerjant ha daou gaporal, ah embanne e oa digor c'hoariou sportel ar hentañ bataillon.

An arnodou evid diskontañ ar re disterrañ a voulhe gand ar redadegou a gant metrad plên. Ar wech kentañ a gemeris perz enne, e oam eun ugent bennag e div rummad a deg. Tizoud a ris an trede plas e-barz en eil rummad, o kaoud evel-se an droed da gemer perz er redadeg diwezañ etre c'hweh reder.

D'an daou-hant metrad plên, e oan an eil euz ar rummad kentañ ha setu-me mad a-nevez evid an diwezenn. D'ar pevar-hant e oan ar pemzegved. An deg kentañ a oe dibabet evid an diwezenn. Ar pemped e oan.

Evid pez a zell ouz an arnodou all, ne oe dibab ebed rag ar genstriverien ne oant ket niveruz a-walh. Ar redadegou war harzou a oe ivez dilezet dre ma ne oa reder ebed. An dibab evid an arnodou pouez, morzol ha goaf-bann, a droas ken krenn all ivez. "An traou a nij hag a anavezer", e-leh mond da douarañ e-kichenn ar pal, a nije a beb tu e-touez an arvesterien.

D'al lun war-lerh, e oa gouel braz ar sportou, e kentañ bataillon ar 46^{ved} rejimant. Da div eur goude mern, ar hleron a zonas ar galv. Pik-Pik ah embannas dirag an oll e vefe hanvet kampion an hini a deufe ar maout gantañ e peb arnod hag a hellfe en em veuliñ e peb leh hag e peb mare dre ma vefe skrivet an titl-se, e lizerennou teñv, war e fichenn e burev ar gompagnunez.

Ar c'hoariou olumpik a voulhas gand ar hant metrad. On-hweh en em reñkem war al linenn-lohañ. Pik-Pik, e amzervuzulier en e dorn a laras :

- Pa hourhemennin "prest", en em lakit prest-kloz da bartiañ. D'an taol-c'hwistell, lampit war-raog. Ugent metrad a-raog ar pal, e oan an eil. Echui a reen, an trived.

Ken diêz e oa spered on adjudant gand on lohañ ken eh ankouaas distignañ e "grono".

- « N'eus forz ! Se ne cheñch netra er reñkadur. Med bezit sur, evid an daou-hant, gand ar "hrono" nevez-flamm-mañ, prenet 'vid ar beure, me a roio deoh amzer an hini a-no gonezet, war vete eun degvedenn a rann-vunutenn ».

Leun a estlamm, e parem on zellou war grono Pik-Pik, a-raog kemer plas war al linenn-lohañ, prest evid an daou-hant metrad plên. Lamped a reen da gentañ war al linenn-digouez, pa zavas an adjudant-chef Picard, iz-ofiser dreist ha koulz lared ofiser, e dorn dehou hag eh embannas, o selled piz ouz e grono, en degvedenn rann-vunutenn tost :

- « Ugent rann-vunutenn hag eur bempvedenn ». Pik-Pik e-noa distardet e grono. Embannet e oe an taol-dreist dirag kant hanter-kant arvester. Toud ar zoudarded a stlakas o daouarn... d'an adjudant-chef, iz-ofiser dreist ha...

An eil, Gransard, e-noa eñ ivez bruzunet ar brasañ taol dreist er bed. Med ne ree van ebed diouz se. An hini diwezañ zoken a oa "Kampion ar bed oll". Bellinger a deuas davedon.

- « Bravo ! Bravo ! Greet 'teus ar brasañ taol dreist er bed ha ne vo biken trehet... da vihannañ e-pad an hanter-kant vloaz da dond ! »

Ar re gentañ da vezañ dizoudardet

Eun nebeud deiziou goude, e oen dibabet evid mond d'ober, da V/Metz, eur staj pemzeg deiz a gelenner a hourenelez evid an arnodou redadeg war droad. Ma zaol-dreist a oa, heb douetañs ebed, kaoz d'am hanvidigez. Mond da Vetz gand toud kelennerien an "divizion" ne ree plijadur ebed din, a gement muioh na risklen en em gavoud e kevezerez gand strivadegourien all ha n'odoa ket marteze trehet brasañ taol-dreist ar bed, med o-doa bet eur paotr gwellogig da derhel an amzervuzulier.

Mond a ris memestra d'ar vizit. Ar major, bepred ar memez hini e sivil, a gammas e veg dirag

ma ment... re vihan moarvad. Lakaad a reas e fri 'n em fichennou, ober a reas din diwiskañ, selled a reas piz ouz ma zreid, hag en em gontantas da skrivañ war ma faper-galv :

- "Dihouest, treid plad !"

Kuitaad a reen e vurev, divehiet a-walh. Bellinger nemetken ah eas da Vetz.

Eun nebeud deziou goude, ar haporal-sekretour a roas din da hovezed e oan dibabet evid c'hoari en unan euz daou laz-c'hoari mell droad ar rejimant. Oh errued war an dachenn-hoari, e welis eur bagad c'hoarierien oh em hourdonañ hag en em renten kont buan ne oan ket barreg. Koulskoude, ar serjant karget da evesaad ouzim ah aspedas :

- « C'hoari a refet e-pad ar hrogad kentañ evel araoger kleiz ha gwelet e vo goude. Bezañ am-eus c'hoarierien dreist niver ».

Komañs a reas ar hrogad. Teir pe peder gwech e tapis skeiñ e-barz ar volotenn a roen kerkent d'eur henc'hoarier. Med kabiten Sant-Jo n'oa ket e blas amañ. Kerkent hag echu ar hrogad kentañ eh is da gaoud ar serjant. Gwelloh e oa, a gave din, kemer an a-raog :

- « En soñj e oan da lakaad eun all en ho plas, emezañ. Med galled a refet chom en hadstrollad, evid kemer plas eun all diouz red. Ma karit, e hellfet dond d'ar gourdonerez, div wech ar zun ».

Pemp sun e padas kement-se. Pa vanke eur c'hoarier bennag, e kemeren e blas. Pa vije al laz-c'hoari en e bez, ma drapo bihan em dorn, e reen barnar a-hed linennou harz an dachenn. Med setu... daleet e oe ar gourdonerez. Ne hovezan ket c'hoaz hirie perag.

An deziou a dremene habask a-nevez ; ha setu-ni e hanter miz du 1927. Greet am-oa c'hweh mizvez soudard. Ar bloaveziad 1926 a oa o vond da vezañ kaset d'ar gêr. Ar re-mañ a nije gand al levenez. Rentiñ a rejont o dillad-soudard da vagazin o hompagnunez. An darnvuiañ o-doa gwisket eun habit kaer ; kalz o-doa prenet unan nevez evid an digouez. An distro d'ar vuhez nann-zoudard a dalveze eun dispign bennag.

An deiz-se, toud ar re a oa bet dizoudardet (lakaet a-gostez ar re a oa dalhet evid o dizentidigez) a oa 'ta o vond da guitaad ar hazarn. Bodet e oant toud dirag ar porrastell braz. Ha ni da zevel on fri evid gweled ar himiad braz. Mentet-bihan evel ma oan, e teuen a-benn da en em zilañ er reñk kentañ : just 'dreñv d'ar re a oa o vond kuit.

Marteze eo aze e kemeren koustiañs pegen dizeeun e oa stad an dud etreze. Ar re binvidig o-doa gwisket o dillad-lid : gwiskamant war-varr, mantilli nevez. Unan aneze e-noa zoken eur ganenn. Ar re a reñk-etre, ma o-doa a-wechou dillad nevez, stumm ha troherez an danvez a oa kalz izelloh, anad mad e oa. Ar re baourrañ a oa êzet da anavezad gand o dillad uzet muioh pe nebeutoh, aliez peñseliet, jamez feret.

Kimiad ar re "dizoudardet" a oe eur gwir lid. Laz-seni ar bataillon peurglok en em reñkas dirag kael ar hazarn. Deg munutenn goude, ar horonal Poirel hag ar homandant Bertchi a deuas da lared kenavo d'ar re ah ee kuit. Al laz-seni a hoarias eun ton brogar. Bertchi a hourhemennas eur "zonn" diwezañ d'ar baotred ha Poirel a reas eur brezegenn war ar garantez dleet d'ar vro. Ar gward a zaludas gand ar fuzulioh hag ar baotred dizoudardet, dindan urziou ar habiten a zervij, a dremenas porrastell kazarn Ardant-du-Pic.

Kleved a ris unan bennag o hrozmolad 'dreñv din :

- « Ma n'eo ket diod toud ar charre-ze ! »

Mandore ha simbalennou

Eun deiz, soudard an urziou ma fedas da vond da vurev ar gompagnunez.

- « Merket eo war ho fichenn ho-peus c'hoarier war eur benveg-seni ».

- « Ya, c'hoarier am-eus bet eun tammig war ar glarinetenn pa oan er skolaj, med paouezet am-eus abaoe pemp bloaz ».

- « Mond a refet da weled al letanant karget euz al laz-seni, warhoaz da div eur ».

An deiz war-lerh, eh een da gaoud al letanant. Hemañ ma fizias en eur serjant, hag hennez d'e dro ma lakaas e gourhemenn eur zoudard a gentañ klas a roas din eur glarinetenn ha nebeud a beziou-zonerez. Lentig, e roen da gleved, eur wech c'hoaz, ne oan ket donezonet-kaer.

- « En em denn gand se... Pleal a rin ganit devez pe devez ».

En em lakaad a ris 'ta da hoari war ma benveg, o klask heul ar peziou. Med c'hoari a reen aliesoh soniou ah anavezen mad, evel "Ar Bempoulezenn", "Kantik Zant-Erwan", "Mir da goef, Maivon". Gortoz a ris e-pad eiz deiz. Amzer am-oa bet da vond da zevel ma fri e-barz toud saliou ar vuzisianed. Eiz deiz goude, ma helenner a deuas da weled ahanon. Goude bezañ greet din c'hoari nebeud a notennou, e kammias e veg :

- « N'eo ket dreist ! N'eo ket skañv da skouarn. Gra euz da wellañ. Da weled a rin diwezatoh ».

An traou a badas beteg an 22 a viz Kerdu, p'am-oe ma fermision goueliou fin ar bloaz. Pa oen distro, e derou miz Genver 1928, ouspenn ar glarinetenn, e oe roet din ar zimbalennou, dre ma ne oa den ebed d'o hemer, d'am zoñj. Evel-se, gand ma daou venveg, en em gaven a-rez gand gwellañ sonerien al laz. Evid pezh a zell ouz al letanant karget da gas an traou en-dro, ne digouezas morse din en em gavoud gentañ. Muioh douget e oa moarvad da reiñ kenteliou prevez da vugale bourhizien kêr.

Kemer a ris koulskoude perz e meur a dibunadeg e-barz ar hazarn hag e kêr, gand ma zimbalennou. En em akuitaad a reen gand paotr ar vandore, eur meleneg braz a Barizian, douget tre da en em ober gand ar re all en eun doare iskiz... med eur muzisian euz ar gwellañ.

E-kerz an dibunadegou, daoust d'on mentou digempouez, e veze leun a stad ennom o kerzed e penn al laz-seni. Ar Parizian braz gand e vandore hag ar Breizad bihan, gand e div zimbalenn. D'ar mare mad, e roe din eun taol-lagad a-gostez, hag a dalveze da lared :

-« Diwall ! En em lak a-du... Dit eo bremañ ! » Hag e skoem war on binviou... evel daou dall.

An toull

Tremen a reas prim ma femzeg deiz, hag an deziou diwezañ a viz Meurz, eh een da gar Ar Roh da gemer an treñ da distreiñ da Zant-Avold. E gar Gwengamp, o hortoz kemer eun treñ all, e ris ma mennoz da vond da weled ma hoar da Babu. Kaer e oa an amzer ha tennet am-oa ma mantell-zoudard. Eur ged-tro euz ar 48^{ved} rejimant a oa er gar, dindan urziou eun adjudant. Hemañ am galvas hag e kemeras ma hanv, ma hanv-badez, ma niverenn-enrollañ, en abeg, emezañ, d'am "dalth-difurlu"¹⁰.

Deiz war-lerh ma distro da Zant-Avold, an adjudant a laras din e oan kastizet evid ma emzalh-direiz e ruiou Gwengamp, en Aodou-an-Hanternoz. D'abardaez-noz e tiskennen en ti-gward evid mond da gousked d'an toull. Ar serjant a lennas ar fichenn gand abeg ma hastiz.

- « Med sod-nay eo an adjudant-ze euz Gwengamp... Fellet e-neus moarvad d'ar horonal ober eur skwer... ha bet eo dizamant ! »

- « Red mad e oa d'unan bennag "trinkañ". Gwasa zo, me eo an hini a bae. Ar pezh am chal, eo ma felle d'an doktor Shaeffer ma gweled, kousto pe gousto, kerkent ma distro ».

- « Mad ! Mond a ri d'ar vizit, warhoaz. Eh an d'êsa plennaad an traou ».

War-dro eiz eur hanter, an deiz war-lerh, Shaeffer ah erruas er hazarn. Ouz ma gweled ouz toull dor an ti-gward, e chomas souezet :

- « Daou deiz zo, eh on o hortoz ahanoh, Ar Moal. Petra a rit amañ ? »

Displegañ a ris dezañ ar pezh a oa c'hoarvezet ganin e gar Gwengamp, heb ankouaad lared dezañ pegement ma fermision goude kleñved he-doa greet vad din, kement a gorv hag a spered.

---

¹⁰ difurlu : diskramail.

Gand asant ar serjant, ar ged ma hasas gantañ d'e vureo. Fuhañ a ree an doktor. Telefoni a reas dioustu d'al letamant Renard :

- « Ar zoudard Ar Moal euz ho kompagnunez a zo amañ ganin. N'oh ket heb gouvezed eh eo bet kaset d'an ospital hag am-eus roet dezañ pemzeg devez goude kleñved. Chom a ra dindan ma diwall, hag adaleg hirie e ran dezañ kuitaad e brizon. Gouvezed a rit ar pezh a zo bet c'hoarvezet gand e gamarad-kambri ? N'am-eus c'hoant ebed da hadgweled an dra-ze. Ar zoudard-mañ e-neus ezomm da vezañ heuliet. Red eo dezañ ouspenn kaoud eun dra bennag d'ober. Abaoe eur bloaz emañ Ar Moal dindan hoh urziou, hag e tlefeh hen anavezad gwelloc'h evidon. Setu 'ta, klaskit kaoud dezañ eur post diouz e doare ».

- « Kavet ha toud eo ! Ne welan zoken den all hag a hellfe kemer ar garg a zoñjen kinnig dezañ, a-raog ma oa bet kaset d'an ospital. Pedit 'nezañ da dond d'am burev, adaleg m'ho-po fin gantañ. Med gouvezed a rit, doktor, ar horonal an hini eo e-neus roet ar hastiz... »

- « Hen gouvezed a ran ha me gav din eh eo eet dreist ar muzul. Evidoh-c'hwi, e karfen adaleg ar hreisteiz-mañ e rofeh da houvezed d'an oll, er galv, penaoz e teu kastiz Ar Moal euz eur fazi, hanv-heñvel, da skwer, pe a rejimant, pe a draou all evel-se. En em dennit ! Ha deut ivez d'ober eun dro beteg du-mañ, fenez. Me garfe c'hoaz komz diouz an afer-ze ganeoh ».

Hag an doktor Shaeffer a houlennas sekretouriez ar horonal. Eul letanant a respontas :

- « Kemerit paperou Ar Moal, niverenn-enrollañ 1718, eil kompagnunez, a gemennas ar medisin ha larit din toud ar hastizou abaoe ma'h eo bet rejimantet ».

Diou vunutenn goude, al letanant a respontas :

- « Ar zoudard-se n'eo bet morse kastizet, med daou deiz zo, ar horonal e-neus barnet 'nezañ da deg devez prizon evid e "emzalc'h direiz" e ruiou Gwengamp, en Aodou-an-Hanternoz ».

- « Gwelloc'h e vefe deoh taol ar paper-ze er voest-lastez... Ar hastiz-se a zo dreist muzul hag o vezañ ma'h eo fall e yehed, Ar Moal ne hello ket gouzañv eun devez muioc'h en toull. Ouspenn, eh on o paouez reiñ da houvezed d'al letanant Renard, e tennen Ar Moal er-mêz dioustu ».

- « Ha petra laro ar horonal ? »

- « Lared ha soñjal a reio ar pezh a garo. Ar horonal a zo karget da gomandi ar rejimant, ha me da diwall yehed ar zoudarded ».

- « Marteze e hellfe bezañ torret a zoudard, war ho mennad ».

- « Ne fell ket din. E blas a zo er gompagnunez ha chom a reio dindan ma diwall. Al letanant Renard, a-hend-all, e-neus ezomm dioutañ. Kas a ran deoh eur skrid-testeni a verkan resiz warnañ stad-yehed Ar Moal. Goulenn a ran ivez ma tistroio d'ar hazarn dioustu hag e vo dalhet e-barz ar gompagnunez. N'eo ket red marteze e welfe ar horonal ar skrid-se ; evid ar momed, da vihannañ ».

Ar major a gendalhas gand e aliou prisiuz.

- « Eun tamm paper a hell bezañ kollet êz e-touez toud ho paperou... ha kement-se a zo heb riskl ebed evid divenn-ar-vro ».

Hag an doktor ken mad a bedas ahanon da retorn d'e weled a-benn eun deg devez. Distreiñ a ris d'ar gompagnunez. Ne oan ket re dizaonaet pa skoen ouz dor ar sekretouriez. Al letanant Renard ma gortoze :

- « A ! Setu-c'hwi, Ar Moal... Mad ! Bezom siriuz. Bezañ am-eus eur post da fizioud ennoh. Prestig eh erruo ar hlas 1928. Ma gward-magaziner a zo o vond da vezañ dizoudardet. Red e vo 'ta eun all en e blas. Ho karg a vo a gement muioc'h pouezuz ma vefom karget euz bitailadur toud an hadofiserien e kazarniou Sant-Avoud. Red e vo pleal gand ar butun, ar hafe, ar sukr, ha toud al lodennou-boued o-deus droed aneze ».

- « Ha gand ar gwinn ivez, moarvad ? »

An diskrouger-anduill

Diskenn a ris kerkent d'ar vagazin. Seblanted a reas din e oa souezet ar gward o weled ahanon oh errued ken buan.

- « Aotreet out bet da guitaad da doull, evid eur pennadig ? »

- « Echu eo ma hastiz ».

- « Ne heller ket terriñ eur hastiz evel-se, pe neuze avad eh out harpet abominabl ! »

- « Ar horonal e-neus, ken êz ha tra, kemeret ma hanv gand hini eur zoudard euz eur rejimant all ».

- « A ! mad ! Ahanta, amañ, al labour ne vanko ket dit. Ar “vleued” a zo o vond d'errued prestig hag ivez an “danvez-hadofiserien” ha karget e vefom diouz o bevañs ».

Kuitaad a ris ar vagazin evid mond d'am hambr e-leh ma felle d'am hamaraded tennañ c'hwibez din. Chom a reen mud o pediñ aneze da hortoz eur ar galv.

Da greisteiz, an tad Taburet ah embannas ar helou mad :

- « Souezet eh oh moarvad o weled Ar Moal en ho touez. An deg devez kastiz tapet gantañ a zo frouez eur fazi. Hanv Ar Moal a zo eun hanv boutin e Breiz hag evel-se eo bet kemeret evid eur Moal all. En hanv ar “strollad-gourhemenn” e kinnigan dezañ on digareziou ». Eur wech c'hoaz e oe komzet euz Ar Moal, soudard e gask-branskell, dre oll er hazarn.

Goude eur bloavez e zervij ar Frañs, e krogen bremañ da deskiñ ma micher a vagaziner : derhel reiz ha kempenn lod kaierou, plegañ ha reñkañ an dillad-zoudard, o dibab hervez o derez-teuhadur... Ar magaziner a fizias ennon eun toulladig brav a draou da hovezed.

- « A-benn eun nebeud deziou, emezañ, ar re a dle bezañ dizoudardet a rento din o dillad-zoudard hag e rafes mad o tistagañ toud ar boutonou alaouret a zo traou-fantezi ha lakaad en o flas boutonou hervez ar reolennou. Galled a ri gwerzañ ar re alaouret d'ar “vleued”. Ugent real e vezont gwerzet amañ ».

- « Ar priziou n'o-deus ket kresket abaoe arlene ? »

- « Mad a rafes ivez en em glevet mad gand kemenerien ar gompagnunez “diavêz-reñk”. Bezañ a zo en o zouez kemenerien a-vicher ha ne houlenont ket gwelloc'h evid da zikour... evid eun draig bennag, evel just. Bezañ e zo zoken eur Breizad en o zouez : “Ar Marreg”, e hanv ! »

- « En em anavezad a reom dija ».

Goude bezañ dizoloet al leh ma oa miret ar bitaill hag ar sigaretennou, e oa bet choazet eul leh ispisial evid ar gwin. Lakeet ar zoubenn hag ar meuziou tomm a-gostez, toud ar bevañs all e oan karget dioutañ.

Adaleg an deziou kentañ a Vae 1928, ar re a oa dizoudardet a deuas a-heuliad d'ar vagazin ; gand al levenez vrasañ e-touez an oll, o farsal, oh ober o jolori, eüruz braz da rentiñ o dillad-zoudard. En abeg d'on halz a labour, daou zoudard all a deuas da reiñ din eun taol-zikour. Toud an traou ah eas mad ha tri devez goude, an hini a oa en ma raog a laras din kenavo en eur hetiñ chañs vad din.

Ha setu ma'h erruas rummad kentañ ar bloaveziad 1928. E penn eun abardaez, e welis o tond d'ar vagazin, etre eur serjant hag eur haporal, eur pikol pezh den : daou vetr eiz, daou-hant tri-ugent lur, eur chouk dreist muzul.

- « Me a zoñj, eme ar serjant on-no kalz a boan o kaoud dillad a-doare d'an nevez deut-mañ. En em houlen a reen, a-hend-all, perag hen digaser dim. Añfin, gwelit 'ta ar pezh ho-peus a vrasañ e peb tra ».

- « Mond a ran da glask ».

Siwaz e dreid n'eh eent ket zoken en eur votez a bemp ha daou-ugent.

- « Klaskit ar haskou. Marteze on-no muioh a jañs ».

O weled e benn divent, e hovezen e kollen ma amzer. Red e oe din pignad war eur skabell da

lakaad e gask dezañ war e benn.

-« Ne dalv ket 'r boan kenderhel », 'laras ar serjant. « Mired a refet ho tillad "sivil", beteg gweled ». D'abardaez noz eur hemener euz ar gompagnunez "diavêz-reñk" a gemeras muzuliou an diskrouger anduill evid e wiskañ a-nevez. Eiz deiz goude, e oe kaset d'ar 51ª rejimant kanolierez.

Doyen ah a kuit

Eur zadornvez beure a viz c'hwevrer 1928, ma amezeg-gwele, Doyen e hanv, mab d'eur menajer bihan euz Blounerin, a glemmas diouz eur boan benn spontuz. Reiñ a ris e hanv evid mond d'ar vizit, an deiz war-lerh. Diwaskañ a ree, mantruz ; hag e talhis da vond gantañ d'ar hlañvdi. Lared a ris d'eun iñfirmier e kaven e stad grevuz, dre ma 'n-oa diwasket kalz e-pad an noz.

Ar medisin ne reas nemed lakaad 'nezañ en diskrog e-pad pevar devez ha reiñ dezañ eun nebeud kachedou. Doyen a distroas d'ar gambr. An droug ah eas war wasaad. Ma hamaraded ha me a lakaas serviedennou glebiet dezañ war e dal evid distanañ e boaniou. D'ar zul, e c'hoantaen lakaad ar re "hradet" war evez. Med eet e oant toud kuit, zoken an ofiser sizunieg.

Mond a reen goude kreisteiz d'ar post-polis da houlenn digand an adjudant a zervij telefoni d'ar medisin. Med am has a reas d'an iñfirmier, eur serjant. Hemañ ivez a oa eet kuit. Displegañ a reen stad ma hamarad d'e geneil, eur haporal, o lared spiz dezañ ne dremenfe ket marteze Doyen an nozvez o tond. Selled a reas war ar haier bizitou an deiz 'raog ha goulenn a reas ganin hag eñ e kemere mad ar hlañvour e gachedou.

- « N'eo ket evid hen ober », a respontis dezañ. Aspediñ a ris evid ober dezañ telefoni d'ar medisin o vezañ ma oa grevuz-tre stad ma hamarad.

- « Ober a rin ar gomision d'ar serjant-iñfirmier kerkent ha ma vo distroet d'ar hazarn, emezañ. Med n'eus forz penaoz, red e vo gortoz warhoaz beure ».

Ma hamaraded ha me ne hovezem ken petra ober. Tremen a reem toud an nozveziad ouz troad-gwele Doyen. Klask a reem e diboaniañ evel ma hellem. Med d'al lun ar beure, ar paour-kêz a rambree.

Gedal a reen al letanant Renard, en trepas. Dond a reas kerkent ganin d'ar gambr pevar ha tregont. Kompren a reas añfin stad ar hlañvour. Eun hanter eur goude, Doyen a oe douget dihortoz, gand eur hlañvdi-red d'an ospital da V/Metz. Mervel a reas gand eur "meniñjit" e-pad ar veaj.

Doyen a oa eur paotr kaloneg, prest ordinal d'ober toud ar horveou. Ne gomze ket kalz. Seblanted a ree dalhmad bezañ leun a zoursi. A-wechou, pa houlennateen 'nezañ, e komze din diouz e famill ha ne baouez ket da hadlared e oa Breiz kalz re bell evitañ. Doyen e-noa moarvad kleñved ar gêr.

Ha marv eo a gement-se, abalamour eo bet laosket da vervel gand pennou-braz ar rejimant.

Digor e oa ar vordell

Kamaraded dibabet e-barz ar gompagnunez : adjudant-chef Taburet, eur serjant, eur haporal ha c'hweh soudard galvet euz on strollad en o zouez, Gransard evel penn-kambr ha me evel kenvroad dindan urziou eul letanant euz "uhel-strollad-ofiserien" a oe kaset da V/Metz da gemer perz en eun ofis lidet e koun an Doyen. Pemp soudard hag eul letanant euz eur rejimant all a oa aze ivez. Fromuz meurbed e oe al lid.

An arme a reas an enoriou da Doyen, mab d'e vamm-vro. Ar paour-kêz n'e-noa ken siwaz

mann ebed d'ober gand se. Da fin al lid, eur harr euz an arme a hortoze e-kichenn ar japel. Doyen a distroas d'e vro. Marv ! E interamant a oe lidet e-kreiz ar brasañ from, eun nebeud deiziou goude, e Plounerin.

Eun eurvez gortoz on-oa a-raog hadkemer an treñ evid Sant-Avold. Pep hini ah eas diouz e du. On haporal, eur Parizian nevez-savet d'an derez-se, ha Gransard, am fedas gand eur hamarad all da vond d'ober eun dro gante e ruiou Metz. O vezañ n'on-oa jamez lakaet on zreid e-barz ar gêr-ze, ha gand an aon on-oa da en em goll, e heuillem aneze. Gransard hag ar haporal ah eas eeun war du eun ti ar stumm diavêz anezañ am zouezas. A-raog mond e-barz, ar haporal parizian a houlennas diganin prestañ pemp skoed dezañ. Gouvezed a ree moarvad ne oa ket plad ma yalhig.

- « Felled a ra dezañ kinnig eun draig-koun d'e garantez », a zoñjen.

Prestañ a ris an arhant dezañ, evuruz da rentiñ zervij d'eur haporal, parizian war ar marhad. Hag eh eem en ti. E traoñ an ti iskiz-se e oa teir zal sklêrijennet gand boulou-tredan a beb seurt liv. War leur an ti, e oa bankou-divan a daou blas ha kadoriou-breh izel. Ne gomprenen ket c'hoaz e pe leh e oan kouezet.

Nebeud goude, teir blah, noaz-bev, ah erruas. Kement e oa livet o begou ken ne oa ket posubl reiñ eun oad bennag deze. Unan a oa braz ha dem-zu ; eben, meleneg ha bihannoh hag an drede bourounig a-walh. An hini vraz a azezas war daoulin ar haporal hag ar velenegez war re Gransard. An drede a deuas da en em lakaad 'n he hoañze war vreh kador ma hamarad. Flourañ a reas e jodou. Lamped a reas neuze a-gostez, o laosken ganti ar gador-vreh. Ne glaskas ket muioh. Ober a reas din eur mousc'hoarz ledan en eur dremen dirazon hag eh eas kuit 'trezeg eur zal all.

Neuze e welis an daou Barizian o vond d'al lêz gand o div verhodenn strobinnelluz. Gwall skweriet ha kounnaret e oan gand o doareou, ha dreist-oll gand hini Gransard hag a oa o paouez kemer perz, a-boan eun eurvez a-raog, en interamant eur hamarad-kambr. Kemer a reen eun doare-ober ken digas evel eun dismegañs vraz ouz vemor Doyen, ma henvroad.

Kuitaad a ris kerkent an ti-kloz. Ma hamarad a oa ken heuget all gand foutre-kaer paotred ar gêrbenn. Beteg-henn em-oa bet en em hreet mad a-walh gand ar Barizianed med adaleg an deiz-se e pellaen dioute. O gortoz a ris war riblenn ar strêd evid distreiñ da har Vetz.

- « Ha neuze, Ar Moal ? N'eo ket fellet dit profitañ diouz an dro az-poa evid tennañ 'n taol ? »

- « Me gav din ne oa ket ar momed... Gallet ho-pije memestra gortoz eun dro all ! »

Ar gaoz a jomas aze. Heb eur ger e tistroem d'ar gar. Paz eur ger ouspenn e-barz an treñ e-pad ar veaj. Eur houndoun a dispartie Pariz diouz Bro-Dreger, en abardaez-ze.

Bleuniou Priel

Digouezoud a reas din en em gavoud, e porz ar hazarn, gand eur Marreg euz Tredarzeg. Hemañ a oa e-barz ar gentañ gompagnunez. En anavezad a reen a-raog mond d'ar rejimant evid e vezañ gwelet e-barz goueliou Bro-Dreger hag e Bleuniou Priel, er bloaz a-raog.

- « Soñj 'teus, emezañ, arlene e oam on-daou e gouel ar Bleuniou e Priel hag on-oa kaozeet e-pad eur momed gand Erwan, Per, Yann... Er bloaz-mañ adarre, e vin er gouel, med te ne vi ket. Keuz am-eus evidout. Bet on-nije bet marteze an dro da gaozeal gand ar memez mignoned ».

Feuket em bev e respontis :

- « Me ivez a vo e Priel, er bloaz-mañ ».

Ar Marreg a darzas da hoarzin.

- « Estonet e vijen. Dija e oas e permission d'an deiz kentañ ar bloaz. E glevet am-eus gand unan euz da gamaraded kambr ».

- « Gwir eo ! med, a-nevez, e vin e permission 'vid sul ar Bleuniou ».

- « Ma welan ahanout e Priel, e pedan ahanout da dond da gemer eur bannah hag e kinnigin unan ivez da doud ar gamaraded a vo ganit. Med, er hontrol, te a baeo eun droiad d'an oll e-barz

ar genbrenez. Mad eo 'vel-se ? »

Hag e oa tonket da vad heb an disterrañ arguz. Troet e oa ma mennoz war an tu-ze hag eur zoñj a oa deut din. Red e oa din, a forz pe briz, cheñch êr. Hini ar 46^{ved} rejimant soudarded-war-droad a deue da vezañ mouguz. Ne hellen ket dizeñañ pelloh evel-se. Seveon am galve.

D'ar zadorn d'ar beure eh is d'ar vizit. Eun iñfirmier a gemeras ma derez-gwrez ha ma stennadur-gwad. Toud an traou a oa euz ar gwellañ.

- « Leun a dud a zo amañ, 'vid ar beure, emezañ. N'on-no jamez fin a-raog mern. Eh an da reiñ dit eur skrid evid da diskargañ a zervij e-pad pevar devez hag e rin e zinañ gand ar medisin ».

- « Gortoz a rin keit ha ma vo red, med gweled a rin ar major ».

- « Ne roio ket muioh dit ».

- « Greet 'teus ar memez tra da Doyen... hag euz an dra-ze eh eo... marv... »

An iñfirmier a gollas e liv.

- « Penaoz e hoveze an dra-ze ? »

- « Me eo an hini a zo eet gantañ d'ar vizit ha ne fell ket din mond gantañ d'ar bez. Felled a ra din bezañ kaset dioustu d'an ospital ».

Pemp munutenn goude, bleniet gand an iñfirmier, eh antreen e burev ar medisin alsazian : an doktor Shaeffer.

- « Ar zoudard-mañ n'eus ket terzienn. E stennadur a zo reiz med felled a ra dezañ mond d'an ospital. N'eo ket livet fall med poan-benn e-neus, emezañ ».

Hep sevel e benn, ar major ma goulennatas :

- « Petra 'hoari dit ? »

- « Abaoe eun nebeud nozveziou, ne gouskan kazi tamm ebed. N'am-eus ket naon hag aliez ambez poan-benn ».

Selled a reas ouzin. Seblanted a reas ma anavezad.

- « A ! med c'hwi eo Ar Moal ha ne ev ket gwin. Mad ! ober a ran kas ahanoh d'an ospital hag ho kweled a rin emberr d'abardaez ».

Eun eurvez goude, e oan evid deg devez en ospital an armeou e Sant-Avold. D'abardaez noz, an doktor Shaeffer, heuliet gand eun iñfirmier, a deuas da weled ahanon. Selled a reas ouz ar fichenn staget ouz troad ma gwele :

- « Reiz eo pep tra : derez-gwrez, stennadur, a laras an iñfirmier. Med n'e-neus debret tamm ebed da greisteiz ha nahet e-neus evañ e win ».

- « Ar hontrol e-nije estonet ahanon », a vouc'hoarzas ar medisin.

Pell-pell am zelaouennas. Ma goulennata a reas ha kemenn a reas louzou din :

- « Grit taol evez dezañ ha, dreist-oll, ma klemm diouz e benn, hen roit din da hovezed dioustu. A beb mod, e teuin da weled 'nezañ bemdez beteg e bare ».

O kuitaad ar gambr, e laras din, a-gostez :

- « Ma hetit eun dra bennag ispisial, na jomit ket en arvar evid hen goulenn diganin, Ar Moal ».

- « Me garfe kaoud eun dra bennag da lenn ».

Eun tammig goude, e tigased din teir gelaouenn-kelh nevez embannet ha daou levr danevellou, dre ar munut taoliou kaer ofiserien hall e-pad ar brezel ollvedel.

An deziou a dremene med an naon ne deue ket din. Ne oan ket gwall dechet da lenn ha ne reen nemed treiñ ha distreiñ 'n em gwele e-pad an noz. Ar medisin a deue koulskoude d'am gweled, bemdez d'abardaez. Ma stad a zeblante e lezel en arvar. Enkrezet, e tivizas kas ahanon d'an ospital da V/Metz, d'ar c'hwehved devez. Med kement-mañ a oe eun diskrog. A briz ebed, ne felle din mond da en em goll da V/Metz. D'ar seizved devez, ar c'hoant-debriñ a deuas en-dro. Hadkavoud a ris ma hoant lenn ha tremen a ris eun nozvez vad.

D'abardaez-noz e houlennen digand an doktor Shaeffer berraad ma amzer-ospital, evid distreiñ d'ar gompagnunez.

Kuitaet ganin an ospital, e kantreen eur pennad e ruiou Sant-Avold... a-raog mond 'trezeg ar ru e-leh ma oa an doktor Shaeffer o chom. Son a rin. Eur vatez a deuas da digoriñ an nor.

- « Me a garfe gweled an doktor ».

- « Ne resev ket ar zoudarded, a respontas hi, seh he ger. Warhoaz e hellfet hen gweled er hazarn ».

- « Re diwezed e vo warhoaz. Red eo din e weled fenez. Klañv on ».

Ar vatez am fedas da hortoz eur vunutenn hag eh eas kuit. Gwreg ar medisin a deuas da lared din e helle he fried ma digemer dioustu. En e vurev, eh een eeun d'ar pal :

- « Bremaig, em-eus bet eur falladenn er ru, o kuitaad an ospital, hag em-eus soñjet dond d'ho kweled. Amezeg gwele Doyen e oan ; ar paour-kêz Breizad he-deus an arme laosket da vervel... »

- « Ya, gouvezed a ran », a respontas ar medisin, gand eun êr grevuz.

- « Me eo an hini e-neus e zikouret da vond d'ar hlañvdi, an hini e-neus klasket ober toud an difreiou evid ma hellfeh hen gweled. Med ken bouzar hag eur hleuz e oa toud an dud. Den ebed n'eo fellet selaou eur zoudard eil-klas. Soñjal a ran e-noa Doyen ar pez a hanver "kleñved ar gêr". Komz a ree din diouz e vro heb ehan. Marv eo a gement-se ! N'am-eus ket hadkavet ma yehed abaoe ar mare-ze doktor. Breizad eh on, eveltañ ».

- « Hag ho-peus kleñved ar vro ? »

- « Ne hovezan ket, doktor ; med bezañ e oan bet war-dro Doyen e-pad daou devez. Hen gweled am-eus o houzañv hag o vervel. Gwelet am-eus ne oan ket evid dond d'e zikour. E varv e-neus greet din eun taol ken fromuz ma zantan an ezomm da jeñch êr ha da hadweled ma familh ».

- « Mar deo evel-se en em diskouenn kleñved ar gêr, c'hwi ah a da distreiñ dioustu d'an ospital hag e teufet er-mêz warhoaz beure gand pemzeg devez evid ho sevel a bare. Ha ma n'a ket gwelloh an traou ganeoh e Breiz, it da weled ho medisin-familh ha larit dezañ kas kelou din dioustu hag e sinin deoh eun astenn a bemzeg devez all ».

An doktor Shaeffer a roas din e gartenn ha niverenn e delefon ha d'am zro e roen dezañ ma chomleh e Seveon. Lared a reas ouspenn :

- « Me 'garfe e chomfe an afer "Doyen" etrezom. Me ivez am-eus bet kalz a boan goude e varv. Med kaoud a ra din n'on ket kablu. Ha koulskoude me eo medisin ar rejimant hag ar gaoz a red buan. Galled a rit reiñ ho ker din ne refet ken hanv a gement-se ? »

- « Hen prometiñ a ran deoh ».

- « Mersi ! Kerkent ha ma vefet distroet d'ar hazarn, deuit d'ar vizit. Felled a ra din ho hadgweled ».

- « Nehet on, doktor... Med n'am-eus ket an arhant red evid ar veaj ».

- « Na vezit ket chalet. Me a raio ar pez a zo red gand mestr an hent-houarn. N'ho-po nemed diskouenn ma hartenn vizit en dorikell ar gar hag e vo roet deoh ho billed mond ha dond ».

Mond a ris en-dro d'an ospital, hag an deiz war-lerh beure, ma billed em godell, e kemeren an treñ war-du Landreger evid eun tammig diskuiz a bemzeg devez. Ma zud a oa o vond da vezañ souezet braz.

Da zul ar Bleuniou, gand Emilig hag unan euz an D/Tremeled, e oan e Priel, o klask Ar Marreg. Poan e-noa o krediñ. Fellet e vije bet dezañ kaoud eur sklêrijenn bennag med derhel a ris war ma zeod.

- « Kollet 'teus da glaoustre », a responten dezañ hepken.

- « Hag e paean dit an droiad ? »

- « Ya, med gortoz 'ta pemp munutenn. N'emañ ket toud an dud aze ».

Gweled a reen, a-bell, daou pe dri baotr euz Langoad ah anavezen a-veh. Ober a ris zin deze. Tostaad a rejont :

- « Ar Marreg a bae eun droiad d'an oll, a laren. Ma ho-peus kamaraded hag a blijfe deze evañ beb a vannah... »

- « Mad... mad eo, evel-se, laras ar Marreg. Koll on... Med n'eo ket eun abeg da bediñ toud an dud a zo e-barz ar pardon da drinkañ ! »

Ar marhad du

Lodennet e veze ar bevañs dindan evez ar serjant sizunieg. Nemed an tri devez kentañ euz ma hrog-karg, ne welis 'nezañ morse. Ar “mestr-keginer” a digase din ar bevañs evid toud ar gompagnunez. Din da ingali goude.

Goude teir pe peder zun, en em rentis kont ne gemere ket an “danvez-ofiserien” o frejou d'ar gwener ha d'ar zadorn. Goulenn a ris o doareou hag e klevis o-doa an aotronez-se eur bermision eiz eurvez ha daou-ugent diouz ar gwener da noz beteg ar zul da noz.

Chom a ree ganin eun tamm mad a vevañs-ouspenn hag e welis gwell brim toud ar gounid a hellen tennañ diouz se. Ne hadgoulennent diganin nemed o lodenn sigaretennou. Gwall-geustereun ar rejimant ne oa ket moarvad diouz ar zoudarded-se genidig euz familhou pinvidig. Tri-ugent bennag e oant ha pa vijent eet kuit e hellen hadkavoud c'hweh-ugent lodenn zizunieg a gafe, sukr, chokola ha... gwin. Gras da ze, nag a baotred eüruz e-touez ar “vleued” a roen deze al lodennou-ouspenn.

Eun nebeud deizioù goude digouez ar “vleued”, e teuas Ar Marreg d'am gweled d'ar vagazin :

- « Ma fell dit gounid arhant, emañ ar mare ».

- « Gand ar boutonou alaouret ? »

- « Ya. Med n'eo ket toud ».

En em lakaad a reas da furchal war lañsedou ar vagazin hag e kavas eun ugent bragou bennag, reñket e-barz an trede reñk.

- « Gweled a rez ar bragouioù uzet-se ? Ahanta ne teus nemed o lakaad e-barz reñk ar re a zo er-mêz a zervij. Kont ar gourizou hag o has din. En distro, me roio dit bragouioù nevez. Chañch a rez lañsed deze. Eur jeu a skriturioù nemetken, ha c'hoariet an dro !... Gand sikour eur hamarad e tresin aneze ; te o hadwerzo d'ar “vleued” evid pemzeg lur hag e roi din ugent real. Mad eo evel-se ? »

Heul a ris kuzulioù prisiuz Ar Marreg. E-pad mizioù, e troken hag e reen ar marhad du. Deut e oan da vezañ (goude al letanant) brasañ soudard a-bouez an eil kompagnunez. En ma hambr manan, 'kichenn ar magazinou, netra ne vanke. Eur wir stal spiserez. En em leuniañ a ree ma fod-espenn hag aliez, d'ar zul da greisteiz, e paeen e vern da Gorveller en eun ti-debriñ. Hemañ a oa war eur vicher hag a ree gand an taillou war ar madou. Kaozeal a reen gantañ aliez. Stultennet e oan gand e vicher. Kalonekaad a ree ahanon da heul an heveleb hent hag eñ, ha da brepariñ ar genstrivadeg goude ma hoñje. Ha toud an traou-ze a drote em fenn.

Ar zerjanted zoken a ree din selladou flour. Rentiñ a reent vizit din er vagazin, eur wech an amzer. Mond a reent kuit gand unan pe daou lur kafe, div pe deir dabletenn jokola pe bouedou materiet all. Unan aneze, serjant a vicher, dimezet ha tad daou a vugale, am fedas da vond di, goude koan.

- « Marteze, e tigasi din ivez eun tammig kafe ? »

Fier da vezañ pedet ti eur zerjant euz ar gompagnunez, ma daou lur kafe ha ma feder dabletenn jokola kuzet en eur zahig-beaj, dindan eun nebeud kazetennou, e treuzen karter ar gompagnunez “diavêz-reñk”, ha goude, eur bodad gwez evid digouezoud e-barz ar ru vihan e-leh ma oa ar zerjant o chom. Ouz ma gortoz e oa, hag am ambrougas dirag e wreg. Reiñ a ris ar pakajou dezañ. Kaozeal a rejom a dra pe dra hag e tistroen d'ar hazarn.

Ar zun war-lerh, ar zerjant am fedas adarre med e houlenn a reas lamm-penn. Ne greden ket nah hag eh is adarre di, mennet mad an taol-mañ da hartañ an troiou-ze. Pemzeg deiz war-lerh e oen pedet adarre. Nahañ a ris groñs.

- « Re vraz eo ar riskl a gemeran evid plijed deoh ! »

- « Med n'eus ket an disterrañ ged-tro e-barz ar harter ».

- « Nann. Med bezañ ho-peus amezeien, ha ma weler ahanon o tond amañ gand ma zahig-beaj, e risklan da vezañ eveziet. Inutul deoh, ma aspediñ, serjant. Ne lakin ken ma zreid en ho ti. Re dañjuruz eo, kement evidoh hag evidon-me. Konsantiñ a ran hoh aotren da dond eur wech ar miz d'ar vagazin. Med arabad deoh goulenn ganin ouspenn daou lur kafe ha pemp tabletenn jokola ».

- « Rezon ho-peus, marteze ».

Eur wech, o rentañ vizit din, e kaozeas din euz e famill, euz koust an traou, euz e bae dister, euz e spi da vezañ hanvet adjutant. Ha goude e laras din, war guzuliou e wreg, ne deufe ken d'ar vagazin.

Liberte

E fin miz Here 1928, ar serjant-major a digasas din an hini a dlee kemer ma flas evid ma refen dezañ ober anaoudegez gand ar verouriez. Hemañ a oa eur meleneg braz diwar-dro Pariz. Eüruz tre e oa da vezañ hanvet er vagazin. Siwaz, daou devez goude, me, distro goude bezañ bet er-mêz e-pad eur pennad amzer, e gaven beuzet en e win e-mesk dilladou a-stlabez war ar leurenn. Taped a reas eur mizvez prizon.

Goude-ze, an adjutant Taburet a laras din e tleen ober daou devez ouspenn. Ar reolenn e oa evid eur zoudard hag e-noa tapet eur hastiz deg devez prizon. Lezvarn an arme a gretaas ar zetañs. Al letanant, karget d'am divenn, e-noa ankouaet lenn ma dossier.

Ne felle ket din echuiñ ma hoñje, er giz-se. Gouvezed a reen, pa 'm-oa kemeret ma harg er vagazin, e-noa ar zerjant-major ankouaet renabli ar sigaretennou hag ar butun. D'abardaez-noz, end-eeun, daou-hant pakad sigaretennou hag hanter-kant pakad butun a oe ingalet etre daou gamarad dizoudardet euz kostez Landreger evid eur return a deg dre gant.

A-benn tri deiz, ar serjant-major a digasas din ma eil warlerhiad. Reiñ a ris dezañ toud ar sklêrijennou heb laosken a-gostez ar boutonou alaouret ha penaoz hadtresañ ar bragouiou. Rentiñ a ris dezañ, goude-ze, ma dillad-zoudard ha ma hask-branskell.

D'ar zeiz a viz Du 1928, ar hentañ rummad euz ar bloaveziad 1927 a dremene porrastell braz ar hazarn Ardant-du-Pic, en e benn laz-seniñ ar rejimant. Nebeud a zoudarded euz an heveleb rummad n'o-doe ket an enor-ze. En o zouez, an eil klas Ar Moal ha ne dremenas anezañ nemed daou devez all war-lerh, eñ e-unanig, e sivil, e zah bihan siret en e dorn... med ront mad e yalh !

Errued a ris e Seveon, d'an deg a viz du, frank euz ma deveriou e-keñver Ar Frañs. Hadkaved a ris ma zad kosaet, skuiz. Motet e oa hag ar hleñved a oa dija krog da diskar tamm-ha-tamm an den solud hag ampart a oa bet Fañch ar Rolland.

PEDERVED LODENN

Cheñchamant roud. Ruz ha gwenn

Pa distrois diouz ar rejimant, e oa amzer ar votadeg en he hreñvañ e Bro-Dreger. Unan euz ar re gentañ eh is da weled a oe ma maeronez Maria Jegou. He hared a reen kalz. Kenitervez e oa d'am mamm. Da hweh vloaz warn-ugent, anoazet gand he harantez, e oa eet da Zeurez ti Seurezed ar Spered Santel a en em garg dreist-oll da gelenn ar vugale ha da zoañgnal ar re glañv.

Nebeud a vloaveziou goude bezañ gwisket ar houel, ma maeronez a gomprenas buan n'eh ee ket buhez ar gouent diouz he zemz-yehed. Plegañ d'ar reol a oa re diêz eviti ha re vraz an dizeeunded. Med dre doujañs evid he gouestl, e plege beteg zoken ma veze an urziou a-eneb d'he

hredennou a gristenez. Speredet lemm, gand ivez evid ar mare eun deskadurez vad, e kelennas e-pad deg vloaz e parrouziou diwar-dro. Karet e oa kalz gand ar vugale, gwelet mad gand o zud, ha dalhmad e veze gand keuz e veze gwelet o vond kuit gand an dud.

Goude, Maria a bledas gand ar re glañv. Kaset ha digaset diouz eur barrouz d'eun all, ma maeronez a oe digouezet e Lanvilin, div lev diouz Lannuon, e-leh ma ree katekiz ha war-dro d'ar re glañv.

Emroet eston, e veze dalhmad a-zevri o pleal gand he hlañvourien. War droad pe gand gwetur eur peizant, e rede hentchou o soañgnal aneze, o dizammañ a boan-gorv pe a spered, o tistagañ fentigellou ha ne vezent ket ordinal, pa gave aneze talvouduz, euz ar muiañ lipet flour.

E 1928, e-pad amzer ar votadeg, ma maeronez a dlee mond da gerhad louzou da Lannuon, evid eur hlañvour. Red e oa difraeañ. Pa ne veze ket aotreet ar velo d'ar seurezed ha ne oa libr aneval ebed, war droad eo e kemeras hent Lannuon. A-boan he-doa greet daou gilometr, ma klevas eun oto o tond. En em lakaad a reas en he sav e-kreiz an hent o hijal he divreh evid ober sin dezi da hartañ. Ar blenier ne oa nemed an Ao. Ar Bais, teller e Landreger. Hemañ a oa anavezet mad evid bezañ eneb d'ar veleien hag en deiz-se e oa oh ingaliñ afichou evid unan ruz, anad deoh.

An Ao. Ar Bais, e kounnar, a digoras dorig an oto hag a reas eur hrog war ma maeronez.

- « Ne welit ket 'ta an afichou emañ o lodennañ ? » emezañ, o tiskouenn ar pakad ruz ledet a-dreñv dezañ, war an azezenn. « Me am-mo eun êr fin o pourmen gand eur seurez ».

- « Ingalañ a rit afichou evid unan ruz ; hoh afer eo ! Me a zo o pleal gand eur hlañvour ha red mad eo din difraeañ da vond da Lannuon ti eun apotiker da gerhad dezañ e louzou. N'am-eus ket kemeret amzer da zelled outañ hag-eñ oa ruz pe wenn e roched ».

Divarhet, Ar Bais a deuas er-mêz diouz e oto hag a bedas ma maeronez da zevel e-barz, en e gichenn. Ha n'eo ket hepken kas anezi da Lannuon a reas, med chom a reas ivez d'he gortoz en e wetur-dre-dan evid he digas en-dro ti an hini klañv.

O tiskenn diouz an oto, hen trugarekaas.

- « Galled a rit antren. Marteze e-neus eur roched ruz ».

En deiziou war-lerh, eun degouez all euz brezel ar votadeg a lakaas an tan dre ar vro. L.G. a dalhe eun ostaleri gand ispiserez, charkuterez ha kalz a draou all c'hoaz, e bourk Peurid-ar-Roh, e-kichenn an iliz. Eur farser dispar e oa L.G. med bezañ e-noa, en tu all d'ar blasenn, eur gwall gevezer a dalhe ivez eun ostaleri hag eur burev-butun. Hemañ a oa Ar Roig. Kredenn bolitikel L.G. a oa a-du gand ar veleien. Unan gwenn e oa. Egile avad, Ar Roig, a oa unan ruz hag unan rik.

Goude oferennou ar zul, an darnvuiañ euz ar baotred ah ee ti L.G. - ar relijion a boueze - da lipad o chopinad jistr, evel kustum. War dreuzou e dor, Roig, ar paotr ruz, a ree a-walh evid dedennañ eur re bennag all en e di, en eur ginnig deze chopinadou evid bennoz-Doue. Ar hrogou etre L.G. hag Ar Roig ne baouezent jamez, zoken pa veze echu amzer ar votadeg. E-pad eur pennad L.G. ah eas zoken beteg mond da brenañ e vutun d'Ar Roh ha da werzañ anezañ en heveleb priz d'e glianted evid o harz da vond da en em bourvezañ - hag eta d'evañ - ti e gevezer. An hini ruz ah enebas dre al lezenn ouz ar hoñvers displeal-ze - daoust dezañ da vezañ dizarhantuz - hag an hini gwenn a rankas paouez da werzañ butun. Med an afer-ze a jomas a-dreuz korzaillenn an hini gwenn. Ha mennet mad e oa, pa gavje an tu, da dalvoud eur gwall outañ.

Mêr Landreger a oa war ar reñk evid bezañ depute ; choazet e oa bet gand ar re ruz hag e geneil e-barz ar barrouz ne oa nemed Ar Roig. Dre unan euz e vignoned o chom en eur barrouz douar-ha-douar gand Landreger, hag unan gwenn evel just, L.G. a reas telefoni d'e gevezer, sañset a-berz mêr Landreger, evid lared dezañ e teufe d'ar zul war-lerh, war taol teir eur goude kreisteiz, an danvez-kannad ruz d'ober eun divizadeg ti Roig. Hag e oa dleet, evid an digouez-se reiñ bannahou - zoken aperitivou - da doud ar glianted a deufe d'an ostaleri, dreist-oll goude an oferenn-bred. Kargañ a reas 'nezañ, a-hend-all, evid gounid war an dud, da bediñ toud e vignoned

euz e gostezenn ha ne wele ket aliez a-walh da zul er bourk.

Ar Roig a gargas ar zakrist da embann an neventi vraz, war ar groaz, goude an ofern. Echu an ofis, Roig, war dreuzou e dor, eur minc'hoarz ledet beteg e diskouarn, a ree jestroù ken ledan all evid aspediñ toud ar baotred d'al lipadeg vraz digoust. Kemend a dud a oa ken ma oa red en em hastañ da lonkañ e vannah evid reiñ plas d'eur bagad all a voterien da zond... Goude bezañ kemeret o dle ti an hini ruz, ar re wenn a deue da gonfortiñ o hamarad. Hemañ en em glemme :

- « Evuruzamant ne deu ket m'êr Landreger re aliez amañ, anez da ze e hellfen serriñ ma ostaleri... Anfin... pa 'mañ an digouez evel-se, e kinnigan beb a chopinad deoh ».

Goude kreisteiz, An hini Ruz hag e vignoned a hortozas en aner digouez an danvez-depute... Ne oa ket diêz da gompren... peogwir e oa o veajiñ. M'êr Landreger, war bedennou stard Ar Roig, a dougas klemm. Med gand ar gourhemenn, da diwall bezañ re bounner.

En amzer ar votadeg, ne dalv ket ar boan taol eoul war an tan.

Ar henteliou

Pa distrois da Zeveon, e kaven adarre ma zud, Frañsin ha ma breur Yann hag o-doa tra all da ober eged soubañ en aferiou politikel. Mai Guyomar he-doa kuitaet ar menaj evid mond da Bariz da labourad. Hadkaved a reen ivez Perig Durand, ar paotr-saout, Louizig e hoar, hag an deveziataer I. Mai ar Picard - o chom en Traoñ an Dour.

Fañch ar Rolland, ha ne oa ket war e du abaoe eur pennad, e-noa karget ma breur Yann da gas en-dro labouriou-douar ar menaj. Labouriou an ti ha war-dro ar gêr a oa bet kemeret gand Anna Loueded, ma mamm ha Frañsin. Anna en em garge dreist-oll da horo ar zaout ha d'ober en-dro da doud al loened, sikouret gand Perig. Louizig a dalhe kompagnunez d'am zad. En he zrizeg vloaz e oa... ha bresk e oa he yehed.

A-hed ar beurevez, o-daou e traillent boetrabez ha ruta evid ar zaout, o digase en eur hrañj vihan e-kichenn ar hraou hag a denne plouz heiz ha kerh diouz ar bern. Asamblez e vezent dalhmad, Louizig ha ma zad. Fañch ar Rolland a zante e yehed e guitaad hag e weled ivez o tisterraad a zeiz da zeiz. Al Louizig, ken dous ha ken laouen, a roe nerz kalon dezañ. Eur veillerez-klañvour dispar e oa. Ne baouez ket da varvaillad, da hoarzin ha zoken da lakaad ma zad da hoarzin ganti.

- « Fañch, deus dre amañ... Ankouaet zo tennañ plouz... ». Sentuz, ma zad ah ee d'he heul.

Eur wech an amzer, e-pad ma reent eun tenn-alan - ar re-mañ a oa red oll ha dond a reent aliesoh-aliesha - e konte marvaillou dezi. Ne oa ket gwell founnuz frouez labour o hevredigez, med dister-dra ne oa ket ! Ma zad ah ankouas da vihannañ, e-pad eur pennad amzer, e skuizder hag an droug a grigne 'nezañ. Ma mamm, hi, a labour e ivez nebeutoh-nebeuta. Med miroud a ree, dreist-oll eviti, ar hefridiou ti an amezeien, gand evel just, beb sun, marhad Landreger.

Goude ma zriweh miz zervij, ne oan ket akuitoh war ar vicher labourer-douar. Ma oa kreñvaet eun tammig ma nerz-korv, am-oa miret kement a gerteri evid al labour-douar.

Labourad a reen aliez gand I. Mai ar Picard, an deveziataer, ar pez a reas din prizañ e skiant, e ampartiz ha kalz a berziou mad all c'hoaz... Divizoud a reem aliez on-daou... Meur a wech, e-noa greet hanv euz stad dister an deveziataerien er menajou. Koulskoude, morse, ne oe meneg euz ar gopr e-noa e Seveon. Arguziñ a ree nemetken diwar-benn ar hemm etre buhez al labourerien war ar mêz eveltañ ha hini implijidi lod euz ar goñversanted vraz diwar-dro Landreger.

Evel ma'h anavezen mad ar stad-se, ne hellen nemed e glemm hag e guzuliañ da glask labour e leh all. Med I. Mai ar Picard a oa a-raog toud eun den diwar ar mêziou, stag e galon ouz ar glad. N'e-noa nemed eur pal : kaoud, eun devez, eun tammig menaj div pe deir buoh hag a hellfe kreskiñ a-nebeudigou. E wreg a labour e a-bennadou e Seveon, dreist-oll da goulz al labouriou braz : plantañ ha tennañ patatez, ober ar foenn hag an east. E-pad al labouriou-ze, e veze bevet I.

Mai hag e wreg hag o div bae ah aotree deze lakaad eur gwennegig bennag a-gostez. Hag evidon-me, ar hontribusionou am dedenne. Ne hortozen nemed an dro da gomz gand ma zud war an draze... e spi ouspenn e komzfe ma zad da gentañ diouz pezh e oan er zoñj d'ober diwezatoh. Eun devez euz fin miz du 1928, e oan ma-unan gand Fañch ar Rolland. En em lakaad a reem da divizoud :

- « Gouvezed ar rez eh on skuiz ha ne hellan ken labourad kalz. Gwelet am-eus, en deiziou diwezañ, an Ao. ar Pichard, sekretour Ti-Kêr Landreger, gouvezed a rez : an hini a gemer e amann e Seveon. Laosket e-neus din da gleved e hellfen kaoud eur bañsion a vrezel. Ha setu, da vamm ha me, on-eus greet on mennoz da laosken ar menaj d'ar gourmikêl 1930. Evel ma'h out an hini yaouankañ, ar menaj a dle dond dit ».

Evel-se e oa ar hustum d'an amzer-ze : menaj ar re goz a dlee dond d'ar yaouankañ pe d'an hini a dimeze an diwezañ. Ha Fañch ar Rolland a gendalhas :

- « Da hoar a dle dimezi da vloaz ha kavet he-deus eur menaj. Ne van nemed da vreur ha te ha ne fell ket din bezañ displeal. Bremañ eo dit da en em zoñjal. Ma 'teus c'hoant da jom e Seveon, ha da gemer ar menaj war on lerh, dit eo trohañ. Med red e vo dit dimezi. Gouvezed a ran e karfe da vreur kemer on lerh, med dit eo choaz da gentañ... nemed chom a rafes gentañ hag e labourfeh ar menaj asamblez ? Med evid bezañ leal, ne guzulian ket dit an diskoulm-mañ ».

Trugarekaad a ris ma zad euz e ginnig. Reiñ a ris dezañ da houvezed am-oa kemeret dija ma diviz hag e oan e soñj d'ober kaoz dezañ war ze d'ar bloaz nevez. Lared a reen dezañ e berr gomzou an darempredou kemeret e-pad ma hoñje gand ar H/Corveller, en eur lakaad dezañ krak ha krenn e oa evid ober an heveleb micher hag an Ao. Alain, resevour an "tellou dizeeun" er Roh, da lared eo karget da dastum an droejou war an alkohol, ar plakou-velo, an dirennou-tan, h. a... Ma zad, a zeblantas din, a-greiz-toud, prederiet ha diskredig :

- « Felled a ra dit ober da vicher e-barz an evajou, ha ne hellez ket o gouzañv ? Gwelloh e vije bet ganin da weled o chom e Seveon. Te fell dit 'ta bezañ eun aotrou ? Na gomzez ket diouz se da Yann. Laosken a reom ganit eun nebeud mizveziou evid soñjal ervad, mad gand ar volonte 'teus, eun devez bennag e vi eun den doujet. Karet am-mije bet memestra gweled ahanout o chom e Seveon, ober ahanout eur peizant, kentoh evid eun aotrou ».

Evid Fañch ar Rolland, kuitaad an douar a oa en em nah. Sanket don en den-ze e oa karantez al labour-douar... beteg mel e eskern. Derhel menaj da gentañ a dremene a-raog pep tra all.

D'ar zul war-lerh, e oan paotr ar gêr gand ma mamm. Kerkent ha ma oe echu mern, ma zud ah eas d'ar Pevar Avel, ti ma mamm-goz Ar Rolland. A-boan o-doa kuitaet Seveon, ma'h is d'ar marchosi da vountañ ma fri e diellou war an tellou diz-eeun roet din gand Corveller e Sant-Avold. Reiñ a reent toud an disklêriaduriou resiz war ar programm, ar genstrivadeg, roll al levriou red, o friz, koust an enskrivadur d'ar henteliou-dre-lizer. Ober a ris ma hontchou buan. Gand arhant gwerz ma lapined, am-oa tra-walh evid an enskrivadur. Ar skol-ze a brepare konkouriou mererez liez doare. Ober a ris ma goulenn hag an deiz war-lerh eh een da bost Ar Roh da gas ma lizer hag eur paper-arhant.

Kement-mañ a oe greet e kuz. Ne laris ger da den. Pemzeg deiz diwezatoh e resevis eur hemenn da vond da gerhad eur pakad da Bost Landreger. Mond a ris 'ta. Pounner e oa ha braz. D'ar zadorn, ouz taol, e laris :

- « N'eo ket ma zro da vezañ paotr ar gêr warhoaz. Med resevet am-eus paperou hag ezomm am-eus d'o lenn. Mennet mad on da heul kenteliou eur skol dre lizer. Hag, evid ma ne direñkin den, am-eus greet ma mennoz da vezañ paotr ar gêr, bep sul, beteg gweled. Gouvezed a ran eo berr an deiziou bremañ, med en em dennañ a rin evid galled mired div pe deir eurvez bemdez, da labourad war ma henteliou ».

Eur vouez hepken a zavas, hini ma zad :

- « Felled a ra dit bezañ paotr ar gêr, warhoaz ? Mad eo ! Med en em houlenn a ran hag eñ e

helli kaoud amzer a-walh da lenn toud da baperou. 'Vid pezh a zell ouz ar zuliou da dond, gwelet 'vo diwezatoh ».

I. Mai ar Picard, ha n'e-noa tra ebed da lared, a zelaoue ar gaoz gand evez. E-pad an abardaez on-oa an dro da labourad asamblez.

- « Ma 'teus paperou da lenn ha goude kenteliou dre lizer da heul, en em houlenenn penaoz e helli bezañ paotr ar gêr da-unan, d'ar zul ? Dreist-oll bremañ, pa deu an noz da bemp eur. Forz penaoz, adaleg warhoaz, e vin e Seveon da deir eur. Debrñ a refom on hadvern asamblez ha goude e rin war-dro al loened, gand ivez goro ar zaout. Evel-se, 'to toud da amzer da lenn ar sakre paperou-ze ».

Felled a reas din sevel ma mouez, med en aner !

- « Evid bremañ, n'am-eus netra d'ober e-barz ar jardrin... dilabour on goude kreisteiz, ha neuze, evid lared dit peb tra, kared a ran ivez bezañ a-gevred ganit. Bep tro ma vi paotr ar gêr d'ar zul, e roin eun taol-zikour dit evid al labouriou d'abardaez-noz ».

- « Ne hellin jamez da baeañ, I. Mai ».

- « N'eus ket kaoz a baeamant ! »

Arabad klask arguziñ. Den, er bed-mañ, n'e-nije gallet lakaad I. Mai da distreiñ diwar e veno. Ma soñje gantañ e oa eeun ha ne ree gaou ouz den. En em ober mad a reen gantañ hag eñ ganin ivez. Gouvezed a reen pegen selluz e oa en e gomzou ha setu perag ne dandonen ket da disklêriañ dezañ ar gudenn am-oa da diskoulmañ abaoe em-oa resevet ma fakad paperou : kaoud eur zal-labour evidon ma-unan.

E gwir, ne oa ket kistion evidon da studiañ e-barz ar marchosi, el leh ma kousken. Divennet e oa alumni ar goulou, war var eun tan-gwall, a zoñje ma zad. Ne welen nemed eun diskoulm : goulenn digand ma zud mond da gousked er zal gumun evid ma hellfen labourad en o hambr.

- « Komz da gentañ diouz se gand da vamm, a guzurias din I. Mai ar Picard. War fallaad eh a da dad. Kemer a ra bremañ he hreñv warnañ. Anez da ze, e chom eun diskoulm diwezañ, hag a vefe da dond du-mañ, em zi. N'on-eus ket a vugel evid mare ha bezañ on-eus eur gambr goulo. Prop eo, gand eur gwele mad ha kadoriou. Med gwelloc'h e vefe en em vired diouz kement-mañ, rag da dud o-dije droug ouzin ».

- « Ya sur ! Eun ide hag a rafe deze soñjal ervad. Ar re gentañ e vefent ken sur all, da vezañ doaniet ma larfen deze ma mennoz da vond da studiañ ha da gousked e leh all ».

An deiz war-lerh, eh een d'an ofern-veure d'Ar Roh evel ma oa ar hiz evid paotr-ar-gêr, d'ar mare-ze. O kuitaad an iliz, en em digarezen d'am henderv Tremel ha da daou gamarad all ne hellen ket mond gante da gemer eur bannah kafe evel kustum. Distreiñ a reen war-eeun da Zeveon hag e krogen gand ma studi. Toud ar famill a oe muioc'h pe nebeutoh souezet o weled ahanon o tistreiñ ken buan d'ar gêr. Goude mern, Anna a laras din e vefe aze evid goro ar zaout. He zrugarekaad a ris en eur lavared dezi koulskoude ne oa ket red ; greet am-oa ma mennoz da respetiñ ar pezh am-oa prometet, da lared eo ober toud al labour.

- « Gouvezed a ran ar pezh am-eus d'ober, emezi. Inutul klask dislared ».

Goude ma oa eet kuit, ma-unan erfin, eh is buan d'ar marchosi da gerhad ma fakad-paperou e traoñ ar pres. Ledañ a reen toud ar stal war daol ar zal.

Gand kalz a evez, e lennis toud an disklêriaduriou. Reñkañ a ris poelladennoù an tri miz kentañ hag e studien ma henteliou evid an dever kentañ.

Da deir eur, I. Mai ah erruas evel prometet. O weled levriou ha kaierou ingalet war toud an daol, e laoskas eun harmadenn :

- « Ahanta...! Evuruzamant eo hir an nozveziou bremañ... 'Teus ket fin da giañ... Ma aotreez ahanon, e karfen reiñ eun taol lagad ».

Ar Picard a oa unan euz an devezetaerien e Bro-Dreger o kaoud e "zantifikad", eun dra dibaot d'ar mare-ze.

- « Ne gomprenan ket ar problem. Med ne gav ket din e vefe gwall diêz ar skrivadenn ! »

Dastum a ris ma faperou e penn an daol hag e tebrem eun tamm.

- « Chom aze gand da baperou, emezañ o sevel diouz taol. Me ah a d'ober dindan ar zaout ha goude eh in d'o herhad d'ar hraou. N'am-eus ket ezomm diouzit. Ne fell ket din da weled er-mêz ».

Anna ah erruas war-dro pemp eur, souezet hi ivez, o weled toud ar bern paperou-ze. Mond a reas d'he labour ha ma zud ah erruas d'o zro.

- « Laret 'toa dim deh ha hadlaret 'vid ar beure e kontes chom da-unan er gêr hag ober al labour, n'eo ket gwir ? »

- « Soñj mad am-oa, med I. Mai hag Anna o-deus aspedet kement evid dond d'am zikour ! »

- « Mad-tre evel-se, a laras ma mammig. En em dennit, goude toud. Me a zo o vond d'aoza koan ».

Tennañ a reen, evel just, ma mad a gement-se hag e laren :

- « Lennet am-eus toud ar paperou am-eus resevet evid prepariñ ar genstrivadeg eh on em zoñj da dremen. Ober a rin al labour er menaj, da noz. Red e vo din emichañs dioueri pemp pe hweh eurvez beb abardaez-noz hervez an deveriou am-mo d'ober. Ha gouvezed a rit mad ne hellan ket studiañ er marchosi. Ezomm am-eus da vezañ ma-unan evid deskiñ. Ha koulskoude e karfen ho tireñkañ an nebeutañ posubl ».

- « C'hoant 'teus da lared e fellfe dit e rofem dit on flas ha ma tehfe unan bennag ahanom diouz ar gêr evid ober plijadur dit », a respontas ma zad, hegaset.

- « Studiañ eun hanter-nozvez heb galled diskuizañ e-pad an deiz, n'eo ket eur blijadur evidon, med eun dra red. A-hend-all, ma tle unan bennag kuitaad on zi, eo me an hini eo, ha den all ebed ! Ouz red, e rin ma fosubl evid kaoud eun amezeg a hellfe prestañ din eul leh-studi, beb abardaez-noz. Distreiñ a rafen da Zeveon, bep beure, evel just. Med soñjal a ran ivez e rafe an dra-ze flipata an teodou fall. Deoh-c'hwi eo d'arvestiñ ouz ar gudenn. Rag mennet mad eh on da brepariñ ar genstrivadeg-se ».

- « Bepred ar memez hini ! ha ne ra nemed hervez e benn », a respontas ma zad, sioullaet. « Gweled a rin gand da vamm penaoz reñkañ an traou ».

Ar gaoz a chomas aze. An deiz war-lerh beure, goude lein, ma zad a roas din e diviz.

- « Pa gari, e helli mond en on hambr. Da vamm ha me a gousko e-barz ar gwele kloz e-kichenn an oaled. Louizig a zavo war estaj an eil gwele-kloz ha Frañsin a gemero he flas. Evel-se e helli studia e peuh, evel ma c'hoanteez ».

Fañch ar Rolland a davas, toud en e zoñjou.

- « Da anavezad a ran tra-walh. Ma 'teus lakaet en da benn studiañ e-pad an noz, e hovezan mad e ri ha ne fell ket dim, a briz ebed, e kuitafes Seveon. Ar pezh a hoarvez amañ ne zell tamm ebed ouz an amezeien. N'en em emellom ket euz o aferiou ha ne dleont ket en em emelloud en on re. Pep hini a dle chom er gêr ».

D'an daou a viz Genver 1929, goude koan, en em lakeen gand ma levriou, ma haierou, ma helh-liziri ha ma foelladennou e kambr ma zud. Hag e vouldhen an “daou-ugent eurvez” war an tu gin.

Al labourer-noz

Eur gambr vraz e oa hini ma zud. Al leur a oa simantet. Bezañ e oa enni daou wele-korn, daou vraz hag eur gomodenn, eul listrier, eun daol ha c'hweh kador, hag eur mekanik da wriad. Hemañ, war urz ma mamm, a dlee ober evid ma bureo.

- « Evel-se, e hellin kemer an daol pa vo tud da digemer ». Evid ma sklêrijenniñ, em-oa droed da gaoud eur goulou-lutig... war urz Fañch ar Rolland.

- « Re a betrol a dev al lamp vraz ha kemer a rafe re a blas war ar mekanik da wriad... Galled a

rafes hen diskar ha lakaad an tan en ti ».

Toud ar famill a gemeras eur perz bennag em diazez nevez.

Bezañ e oam e-kreiz ar goañv, ha ne oa ket kistion da dommañ ar gambr. Evuruzamant, o kuitaad ar rejimant, em-oa digaset ganin pevar re loerou nevez ha teñv. A-raog koan, e lakis plouz heiz fresk em boutou-koad hag e wiskis eur jiletenn hloan tomm. War-dro seiz eur da noz, e kemeris plas ouz ma burev hag e stagis gand ar poelladennou a dleen rentañ a-benn ar bemzeg da dond.

E-pad teir eurvez e labouris war an ekonomiezh politikel. Goude bezañ lennet ha hadlennet ar skrid, hen astummis e nebeud a heriou. Divizoud a ris hen peurzevel an deiz war-lerh. Stagañ a ris goude gand ar problem-jedoniezh. Lenn a ris al lakadennou, prederiañ a ris warno, o hadlenn a ris, med ne gomprenen mann ebed. E-pad ouspenn div eurvez e reñken sifrou e-leiz. Tri goulenn am-oa da diskoulmañ. An trede am laoske hep tu ebed warnañ. Skuiz, e sellis ouz an horolaj : eun eur hanter diouz ar beure, dija. Bezañ e oan o paouez tremen c'hweh eurvez hanter o kleuzañ ma fenn. Mond a ris da gousked. An horolaj a skoas div eur... teir eur. Derhel a reen da glask diskoulm ma hudenn. Ar sifrou... a gornigelle em fenn.

Sevel a ris en-dro ha setu-me adarre ouz ma mekanik da wriad. Taol a ris eun taol lagad diwezañ ouz goulenn ar problem... Kavet am-oa ! Peder eur diouz ar beure ! N'am-oa ket serret eul lagad med an evurusañ euz an dud e oan !

Da lein, ma mamm a houlennas diganin ha kousket mad am-oa. Daoust d'am zeir eurvez vihan a gousk, ma spered a oa sklêr a-walh. E-pad an deiz, ma horv a oa e labour ar menaj, med ma spered a oa bepred er henteliou. Ha mall a oa ganin gweled an abardaez-noz o tond.

A-raog koan adarre, plouz fresk em botou-koad... ha war-dro seiz eur, ouz ma burev a-nevez. Komañs a reen gand ma foelladennou ekonomiezh politikel, oh astenn pennad an deiz-raog. Goude kalz a cheñchamañchou, e stagen da skrivañ anezañ evid ar wech kentañ war eur haier koz euz Sant-Jo. Hadkemer a ris ma froblem d'hen hadgweled penn-da-benn. Seblanted a ree din e oa just an efed. An horolaj a zonas hanternoz. Mond a ris da gousked. Skornet e oan. Ma mammig he-doa lakaet evez da daol eun tapis teñv hag eur plueg-treid, war ma gwele.

An deiz war-lerh d'abardaez-noz, e houlennis digand Frañsin reiñ din ar skrivadenn. Evid en em vired ouz bezañ temptet, e laris dezi kemer ganti ar skrid moulllet... ken ma 'mije kaset ma deveriou d'ar skol-dre-lizer. Abaoe eiz vloaz n'em-oa greet an disterrañ skrivadenn hag e rankis, a-nevez, en em lakaad da studiañ ar yezadur. Lenn ha hadlenn a ris ma foelladenn, he lakais e kempenn hag he sinis. Kregi a ris goude gand levr an "tellou dizeeun". Med war-dro unneg eur e vanis kousket warnañ.

Keit ha ma padas ma henteliou, ne gemeris ket perz eur wech e beilladegou an deiz kentañ bloaz. Gwell e kaven chom en ma studiou ker. Pa veze ar veilladeg e Seveon, ne hellen ket koulskoude en em dennañ... Kemer a reen perz e c'hoariou kartou, med daoust d'ar chañs da vezañ bep taol ganin, ne gemeren ket an heveleb plijadur ha setu perag e welen gand eur wir diveh an abadenn oh echuiñ. D'ar zul e vezen paotr ar gêr bep taol. Ha bep tro, I. Mai ar Picard hag Anna a deue d'am zikour. Goude zoken, ma houlennen chom dalhmad da diwall ar menaj d'ar zul, ne oa ket kement-se evid derhel gand ma henteliou, med evid en em diduiñ.

Adaleg ma vezen ma-unan, e tistagen ma mignon fidel Fifi hag eh eem on-daouig d'ober an dro e liorzou pe a-hed al linenn hent-houarn. An diwall-ze a vire ahanon ivez ouz darempredou ma hamaraded koz. O hoariou, o fartiadou-kartou ne blijent ken din kement-se. Dond a reen, muioh pe nebeutoh, da vezañ gouez. En em glozañ a reen warnon ma-unan, ma spered moustret gand ma henstrivadeg a dorrfe añfin chadennou milliget ma buhez labourer-douar.

Pa veze re diêz ma deveriou, eh een da weled an Ao. Alain, reseour ar hontribusionou Er Roh. Bet am-oa aliez an dro d'en em gavoud gantañ ti Kermareg, an hini e-noa gwerzet ar moter Japy

dim. Mignoned vraz e oant. An Ao. Alain, hanter-kant vloaz bennag, gwelet mad gand ar Rohiz, a oa eun den-e-karg a goustiañs hag aliez e tiskoueze kalz a boellegez e-keñver "paotred-al-lambig".

Ma halonekaad a ree ha lared a ree din dreist-oll nompaz daouzoñjal evid mond d'hen gweled evid eur huzul bennag. Kavet am-oa ennañ eur helenner a volonteze vad gand eur skiant prenet hag eur ouiziegez a rente din eur zervij euz ar hentañ.

Bep pemzeg deiz, e kasen ma foelladennou da difaziañ hag ar skol-dre-lizer o distroe gand deveriou nevez, e-kerz ar pemzeg deiz war-lerh. Ne vezent morse notennet, evid mad ar skolidi, diouz kleved. A-wechou e veze roet eur brizadenn dre vraz. An tri miz kentañ a oe ar re boaniusañ ; dreist-oll evid ar jedoniezh hag ar fizik, gand diêsteriou o vond war greskiñ dalhmad. Med studiañ a reen stard, eurveziou hag eurveziou, evid dond a-benn dioute. Mond a reen da gousked, sevel a reen en-dro, alumni a reen a-nevez ma goulou-lutig hag en em lakeen e-barz ma hontchou beteg... skuiz-marv.

Eur beurevez, ma mamm ma havas dinerz ouz troad ar mekanik da wriad, grisiet gand ar riv. Eur volennad kafe tomm am lakaas a-nevez war zao. Med ranked a ris reiñ ma ger d'am zud da gemer liez nozvez a diskuiz. N'eus forz penaoz, Soaz Seveon a lamas ma lamp diganin, e-pad pevar devez.

D'an eil trimiziad, an diêsteriou ah eas war digreskiñ. Evuruzamant ! rag an nozveziou a verrea bremañ. Pa veze re fall an amzer da labourad, ma zad a aotree din ma labour-studi :

- « An aotrou a hell mond d'e labour ! »

Gand ar miziou, e wellae notennou ma helennerien. Zoken evid ar matematik hag ar fizik. Adaleg ar pevare miz, toud ma henteliou a oa hadskrivet ha hadgwelet buan.

Goude-ze, an Ao. Alain a reas din lakaad ma hanv evid ar genstrivadeg. Hag eun nebeud deiziou war-lerh, e oan galvet da vurev ar hontribusionou evid eun astenn d'am faperou o vezañ e oa ma chomleh e dalh gand Landreger. Roet ar sklêrijennou, ar reseour, an Ao. Ar Braz, a houlennas diganin :

- « Ha pesort studiou ho-peus greet, c'hwi ? »

Respont a ris groñs :

- « Studiou Skol-Veur ».

Seblantet a reas bezañ souezet.

- « Hag e pe leh ho-peus greet ar studiou Skol-Veur-ze ? »

- « E skolaj Sant Josef Lannuon ».

An Ao. Ar Braz a zellas spiz ouzin, oh en em houlen - a zoñje ganin - ha n'oa ket afer, aze dirakañ, gand eun tammig paotr a velbi. Gand kalz a zevended, en em gontantas da respont din :

- « Ne hovezen ket e helled ober studiou Skol-Veur e Sant-Josef Lannuon ».

Ar groaz aour

Studiañ a reen stard hag heb ehan hag e Seveon an traou a dalhe da vond, dalhmad ken ingal. E penn kentañ miz mae, e resevas ma mamm bizit person Ar Vinihi. Dond a ree da reiñ da hovezed e ree din an enor da dougen ar groaz-aour, deiz prosesion Sant-Erwan, d'an naonteg diouz ar miz.

- « Ar hiz eo ma vez douget ar groaz-aour gand eur paotr yaouank distroet diouz an arme hag ar groaz-arhant gand eun den nevez-dimezet ».

Ma mamm, anad deoh, a oa leun a stad enni. Nijet he-dije ! Reiñ a reas din ar helou mad kerkent hag an abardaez-noz.

- « Red e vo dit 'ta kaoud eun habit nevez ; warhoaz eh in ganit ti kemener Ar Roh ».

Eüruz ha fier e oan da dougen ar groaz aour... ha muioh c'hoaz da gaoud eun habit nevez !

Ar person, eun den zantel, warlerhiad dign Zant Erwan, a ree din eun enor braz. Ne

gomprenen ket mad perag e-noa ma dibabet, me, pa oam seiz o paouez echuiñ on hoñje, e-barz ar barrouz. Diwezatoh, e teuen da zoñjal e oan bet choazet dre ma oa Soaz Seveon eur plah brokuz evitañ. Teir gest ar bloaz a ree ar Person e-barz ar barrouz : hini an ed, hini an amann hag en arhant, hini diner an Iliz. Ouspenn an hanter dioute a veze ingalet d'ar beorien ha da dud dibourvez diwar dro. E-touez ar re founnusañ e oa profou ma mammig ha me 'zoñj eo evid an abeg-se e oan bet dibabet gand ar person.

Eun nebeud deziou goude, am-oe ma habit nevez, eun habit du, evel ma oa ar hiz vraz, d'ar mare.

D'an naonteg a viz mae, goude treñ seiz eur, e kasis ma zaout en unan euz al liorzou. Ofern pardon Zant Erwan a dlee bezañ da deg eur. E soñj e oan da guitaad ar gêr goude treñ nav eur hanter. War-dro eiz eur hanter, e oan er porz, e-kichenn ar puñs. Ma roched, er-mêz ma bragou, en em walhen. Bezañ e oan o soavoni ma bizaj evid lemel ma barv, pa glevis eun toullad taoliou c'hwistell. Kompren a ris dioustu ar pez a hoarveze. Ma zaout a dlee bezañ eet war al linenn. Lamped a reen 'trezeg al liorz. Digor e oa ar gleud. Hag ankouaet am-oe e oa daou dreñ ouspenn, deiz pardon Zant-Erwan.

Pa hartas an treñ, ar veajourien a diskennas ar prenestou-red hag en em lakaas da hoarzin leiz o genou o weled ar paotr-saout gitet evel-se, e lostenn war e vragou hag e vizaj leun a spoum. E-kreiz goapadeg ar birhirined - Zant Erwan d'o fardono - e klasken diarbenn ma zaout.

Ar mekanisian - ne houezen ket e hanv - droug en e revr, a dalhe da lakaad e varh-du da hwistellad. Krog e oa ma zaout da bennfollañ. En em blantañ a reen just dirag e vekanik, o treñ ma biz-yod dezañ war ma ividig. Leun a fulor e tiskennas war warchepi e venveg. Med kemer a ris an diaraog gantañ :

- « Ma kendalhez evel-se, me a zo o vond kuit ha da laosken d'en em dennañ... N'eo ket dre ma faot ma tremen da dreñ dre ma liorz. E-leh ober c'hwistellad da vekanik e-giz-se, evel eun diod, e rafes gwelloc'h mond gand da hent. Ne welez ket e stank da dreñ an toull-karr ? Ha ma ne fell ket dit chom re bell amañ, lar d'az tommer dond da reiñ eun taol-zikour din da dastum ma loened ».

- « Me a reio eur rentañ-kont dre skrid oh errued e Landreger », a youhas ar paotr.

- « N'ankouaez ket dreist-oll lared eh eo digouezet kement-mañ e Seveon. Da hortoz, kerz war-dreñv, peotramant eh an kuit ».

Feuket, med ne helle ket ober a-hend-all, ar mekanisian a blegas. An tommer a diskennas ha gand sikour eun nebeud a birhirined a galon-vad - pe preset da vond da bardonañ - ma zikouras da distreiñ ar zaout diouz al linenn.

Ar veajourien a zavas en-dro e-barz an treñ. Mond a reas adarre gand e hent e-kreiz youhadennou ha stlakadou-daouarn ar bardonerien.

Galled a ris echuiñ d'en em lakaad en ma haerrañ. E-barz ar brosesion, e kerzen e penn-kentañ gand ma hroaz-aour... ha ma habit nevez... Morse c'hoaz n'em-oe gwelet Soaz Seveon, kement a lorh en he daoulagad.

Ar glaskerien-vara

E penn-kentañ ar hantved-mañ, e Breiz-Izel, ar glaskerien-vara a oa niveruz braz. Mond a reent du-mañ, du-hont, dre an hentchou, o klask o zammig bara. A-walh e oa d'eur hlasker-bara en em diskouenn e toull-dor eun ti, n'e-noa netra da houlen ; e visah-linad a douge dalhmad war e skoaz dehou a lare sklêr e stad. Eur paour e oa ! Evid toud ar beizanted hen digemere d'an noz pe hen pede da lodennañ gante o fred, e oa, sklêr hag anad, eun den ha n'e-noa ken netra.

Dleed a reed dezañ an doujañs da gentañ, gand eun D braz. Aze e oa ar reolenn, kement e Seveon ha dre oll e Bro-Dreger.

Ar beorien a rede ar vro, o bisah war o skoaz, o zreid noaz en o botou-koad. O zaludiñ a reed

dre eur gerig. Ar paour a responte ha pep hini a gendalhe gand e hent.

Piv oa ar beorien ? A be leh e teuent ? Ne hovezem tamm ebed ha den ebed n'e-nije bet ar soñj da houlen digante. E-touez kantadou a beorien tremenet dre Zeveon, gwech ebed n'em-eus klevet ma zud o goulennata war an dra-ze. Koulz lared, e oa evel ma vije bet divennet gand al lezenn.

Ar paour ne houlenne james e vara e-barz ar barrouz e-leh ma veze bet o chom. Daoust d'e diskar, e vire eun tamm lorh hag e kave gwell foetañ hentchou ar parrouziou e-leh ma ne oa ket anavezet. E vale-bro a oa diêz da heul, ar peurlies a ; med distreiñ a ree d'ar memez ti, bep teir pe beder zun. Choaz a ree e ehan-lehiou eur wech evid mad, hervez doare an digemer hag eveziegez e ostizien.

Errued a ree, peurvuiañ, da zerr-noz, asur evel-se da gaoud eur goan vad. Beb noz, ched ar paour a veze kempennet. Digemeret mad e veze e Seveon. Ma vije plas, e tebre ouz an daol famill. Anez, eh ee, anezañ e-unan, war ar bank-tosel, en oaled. Reiñ a reed dezañ an heveleb soubenn ha d'ar re all.

Ne gemere ket perz er gaoz. Selaou a ree nemetken, e seblante aliez kaoud e spered e leh all, en e zoñjou, evel zoubet en eur bed all. Evel ma veze gwelet ar memez peorien, deg pe pemzeg gwech ar bloaz, e oam kustum d'o gitaj¹¹. Ha daoust ma ne hovezem ket o hanv famill, ne oant ket tud dianav evidom. O dillad e druillou, o barvou hir, o moustachou braz hag o fennou kreouicheneg on harze da reiñ eun oad deze, med bep bloaz, meur a hini euz on boazidi ah ee... diwar wel. Daoust ha cheñch kontre o-doa greet ? Pe marv e oant e-barz eur hraou-zaout, eur marchosi pe eur hrañj bennag, pe zoken war an hent ? Ne hovezem james.

Ne oa, d'ar mare-ze, nag ospital na ti ar re goz, hag evel-se, emichañs, eo e vije gwelet kement a beorien o vond dre an hentchou. Lod aneze a ree eur vicher euz o stad. Kaoud a reent gweloh bevañ diwar aluzenn evid bezañ gopret en eur menaj, e-leh ma riskle ar mestr goulenn groñs digante eul labour poaniuz evid eur pae dister. An darnvuiañ aneze a oa bet, diouz kleved, mevelien er menajou ha dimezet. Kalz a venajerien a gase kuit eur gwaz a oa krog da goll e nerz gand an oad. Ar vaouez hag a helle rentiñ zervij c'hoaz a chome er menaj. Evel n'o-doa ket a di, ar gwaz ah ee neuze war an hentchou, aliez gand asant e wreg.

Darn all a oa paotred yaouank-koz o-doa labouret abaoe dalhmad ti ar memez menajer. Pa laoske hemañ e venaj gand e vugale, ar micherour ah ee da greskiñ niver ar glaskerien-vara.

Ma mamm a blee aliez gand ar beorien o tremen. E-leh o dillad eet da druillou ha ne heller ken ober gante, e roe deze dillad all nevesoh, dastumet en ti koñversanted pe bourhizien Ar Roh. Reiñ a ree ivez deze, eur wech an amzer, eun tammig butun karot hag ar paour he huitae laouen.

Brasañ emwel ar beorien a oa, sur mad, pardon Zant-Erwan er Vinihi, d'an naonteg a viz mae. Ma teue ar birhirined a-vilierou, ar beorien, gwir pe faoz, a oa dre gantchou. Peorien an naonteg a viz Mae a oa kalz niverusoh evid ar glaskerien-vara wirion. Dond a reent a beb tu. An darnvuiañ, abaoe an derhent, a gouske war ar plouz e-barz ar menajou diwar-dro Ar Vinihi evid galled en em reñkañ mad war hent ar brosesion.

Hag an deiz war-lerh, ar skouted karget diouz an urz o-doa, ar peurlies a, tra-walh a boan da distankañ an hent. Ar fals peorien a oa teir gwech niverusoh evid ar re wirion. Bezañ e oa kammerien faoz war o daoulin, war vord an hent ; reou dall ken faoz ivez, gand peziou lunedou du, gwragez yaouank, en o zruillou, gand bugaligou amprestet evid an devez ; gwragez koz o klemm en eur dibunañ o chapeled.

A bep tu e veze klevet ar memez randonenn : « Ho-pet truez ouzim ; Zant Erwan ho paeo... » Astenn a reent neuze o dorn, hag evel ma'h eo Zant Erwan patron ar beorien, ha ma oa ar birhirined aze evid pediñ anezañ, ne hellent ket ober a-hend-all nemed taol eun nebeud

---

¹¹ gitaj : o gwiskamant.

gwenneien e-barz ar hokennou.

Goude mern, ar fals peorien en em rente dirag an div dor-dal deuz iliz veur Landreger, da vare ar Gousperou, evid resev aluzennou adarre. Ar re all a jome e bourk Ar Vinihi, en-dro d'an iliz e-leh ma'h ee hag e teue heb ehan ar birhirined. Da zerr-noz, echu ar Pardon, e oa neuze al lonkadeg vraz e-barz an div ostaleri, troet bremañ e-keñver ar gouel en tier debriñ.

A-hed an deiz, ar peziou hag ar billejou a oa kouezet ha d'abardaez-noz gand toud an arhantse, "lez ar burzudou" a ree chervad. Ar fals peorien, mezv dall, en em gunujenne, en em ganne, a ruille dindan an taoliou. Ar re wirion, ind-i, a gouske dija en eur hrañj bennag, war ar mêz. Gouvezed a reent e hadkemerfent o hent a vizer, an deiz war-lerh, oh esperoud e-nefe Zant-Erwan klevet o fedennou.

Dimezom

Fin miz even 1929, ma hoar Frañsin a dimezas gand Yasent Logiou euz Penn ar Hrav, e Vinihi. En em daremprediñ a reent abaoe eur pennad amzer ha gortozet o-doa ivez pell a-walh evid kaoud eur menaj. A-benn ar fin, en em lakajont en eur menaj a hwezeg devez arad, e Langoad, tri kilometr diouz Seveon.

Ma zud, a grad-vad gand an ozah nevez, ha n'oa ket kement-se a vadou, a gavas gwelloc'h reiñ d'an dud nevez ar chatal, ar meublaj hag ar binviou red evid o menaj kentoh evid ober frejou braz evid an eured. Diskennet e oe niver an dud pedet euz a daou-hant hanter da hweh-ugent.

Eur wir gudenn e oa eun eured peizanted e Bro-Dreger, kement evid ar gerent hag evid an dud nevez. Gourhemenn a ree ar hiz koz e tlee an danvez-priedou, a-raog mond dirag ar mêr hag ar person, kaoud eur menaj ken braz war vete nebeud ha hini o zud. Dre red, pa veze skuiz an dud nevez o hortoz, o zud ah aotree o bugale da gemer eur menaj bihannoh. Setu ar pez a hoarvezas gand Frañsin ha Yasent. Med ar reolenn "tiegez ebed, dimezi ebed" a jome striz. An dimeziou buan, bloaz pe daou goude ar gwelou, a oa ral. Hag an traou a diesae c'hoaz e famillou, c'hweh pe zeiz a vugale.

Evel just ne dimezed ket gand nep piv bennag a felle deoh. Mab eur menaj braz ne dlee ket daremprediñ eur plah yaouank euz eur reñk tud izelloc'h evid e hini. Ar zantimañchou a dlee dond goude an aferiou. An taoliou-kurun a drid-kalon a oa... evel divennet.

Adaleg ma taremprede eur paotr yaouank, a ree hanv d'e dud hag e tiskouee dezo, euz e wellañ, gounidou an unvaniez da dond. Niver chatal tud an danvez-pried a gonte evid kalz. E gwel da dimezi tost unan euz o bugale, ar gerent a greske niver o chatal braz, saout ha kezeg, o vired annoarezed, koleed ha eubeulezed a veze, dre gustum, gouestlet d'ar werz. Red e oa diazezañ an dud-nevez hag ar skiant vad ne veze ket c'hoaz kement-se gante, e veze red kempouezañ en eur mod all bennag.

Kaoud eur bennherez - ar pez a oa ral - a oa eur gudenn evid he zud, ken niveruz e veze an amourouzien. Ar plah yaouank he-doa ar choaz, med an diviz ne deue ket dezi... siwaz. An dramañ a oa ar pez a hanved "ar gador-vrav" med evid galled mond en e goañze warni, e veze red bezañ titouret-mad. Ral braz e veze ivez gweled eur paotr yaouank o timezi gand eur plah yaouank euz ar menaj tostañ. Er-mêz an darempredou amezegez vad, e rene aliez eur wir gevezerez etre an daou venaj. Ar re yaouank o-doa aliez an tu da en em weled ha ma prizent nemeur euz o ferziou mad, en em anavent aliesoh dre o ferziou fall.

Eur wech kavet ar ched, ar famillou en em gave evid ar goulenn-dimezi... hag evid kaozeal euz natur, perz-mad ha talvoudegez ar chatal a roe peb menaj d'e herez. Diskoulmet ar gudenn, e veze choazet deiz an eured. E-touez ar beizanted, an dimeziou a veze, aliesañ, e miz Even pe Wengolo, goude an eost. An devez gwellañ a oa ar meurz.

Pa ne veze ket eur harrdi braz a-walh evid ar friko-eured, e veze red klask eun dinell. Red e veze ivez kavoud eur c'hoarier-akordeoñs, gouvezed hag eñ ne veze ket eured all ebed er harter,

evid diwall n'o-defe ket tud an eured da gemer perz e daou friko ar memez deiz hag añfin kaoud asant person ar barrouz.

Kement-mañ greet, e helled kas ar pedadennoù dre ar post. Al lid, dre vraz, a veze dalhet evid ar yaouankiz dreist-oll. Pep familh a gase daou baotr yaouank pe div blah yaouank d'an eured. Kerkent resevet ar bedadenn, ar paotr yaouank en em lakee da glask e gavalierez. Ar gudenn-ze a houlenne ma vefe pouezet ervad. Piv da houlenne ? Ne oer ket o vond da gaoud eur begad yod ? Ne oer ket o vond d'errued re diwezad ? Ne oer ket o vond da gouezañ war eur gavalierez o hortoz he danvez-pried ?

Ar re a veze dilezet - hag aliez e vijen en o zouez, dreist-oll goude ma hoñje - eh errue tud ar plah nevez eun hanter eurvez a-raog ma tlee an eured kuitaad an ti. An dud-enor a glaske neuze koublañ o zud. Med ordinal e veze muih a blahed evid a baotred.

Ar plah nevez he-doa droed da gaoud ar wetur gaerrañ a veze kempennet gand leun a vleuniou. En em lakaad a ree e penn an heuliad gand he zud. Ar brank a-dreñv a veze d'ar vamm ha d'eur har all. Goude e teue gwetur an dud enor. An ozah yaouank hag e vamm a gloze an ambroug. An heuliad-mañ, hag e-neve euz eun ugent da dregont gwetur bennag, ah ee d'ar piltrotig 'trezeg ar bourk e-leh ma hortoz tud all pedet d'an eured.

Ar plah nevez, he blev ganti e kilpenn, a douge katiolenn dantelezet Bro-Dreger, eur horvenn ha war he broz ledan eun davanjer wenn zeiz brodet. An ozah yaouank, eñ, a oa gwisket e du, gand eur gravatenn du war e roched wenn ampezet. Darn euz ar merhed a douge eur gatiolenn ha darn euz ar bourhizezed mouchourioù tapiz pompuz, e kachmir.

E keid ma'h ee an dud-nevez, kerent ha mignoned, d'ar bourk, er menaj, e veze berv evid aozañ ar friko. Servijerien ha servijerezed a veze war al leh abaoe an deiz-raog. O niver a veze hervez niver tud an eured ; war-dro eur servijer dre deg kouviad. Stignañ a reent an dinell pe er harri liñselioù gwenn ha kinklañ a reent al leh gand plantennoù glaz, gand brankou gargal pe lore, gand garlantezennoù pe gand bleuniou, gand muih a evez c'hoaz en-dro da blas an dud-nevez. An taolioù a dlee ivez bezañ goloet gand liñselioù gwenn.

Goude an ofern e veze greet tro ostalerioù ar bourk e-leh ma veze bet gourhemennet pep tra en a-raog. Goude, e helled mond gand hent an distro. Er menaj, ar re a gase ar gweturioù a distage ar hezeg evid reiñ o lodenn friko deze : div lodenn gerh.

Darn euz tud an eured, priedoù yaouank gand bugale vihan pe an dud oajet, ha ne oant ket bet beteg an iliz, ah ee war-eeun d'ar pred friko. Hemañ a helle komañs.

Ouz an daol enor, e lakaed an dud nevez. En o hichenn, an dud enor hag ivez ar gerent. An dud all en em reiñe hervez o nesanded. Plah yaouank ebed ne dlee chom a-gostez. D'an dud enor e oa da bleal gand se.

O kregi gand ar pred e veze sioul an dud. Pep hini o kaoud naon, ar plajou kentañ a diskenne buan a-walh. Goude ar plad braz, ha meur a werennad win - an dud kustum d'evañ jistr ne reent ket a gemm etre ar gwin fin hag ar gwin ruz boutin - an teodou en em distage hag e veze galvet ar ganerien. Paotr an akordeoñs ah errue da vare ar meuz diwezañ.

Kalz a baotred o vezañ evet muih evid dre gustum a horjelle war o zreid, o sevel diouz taol hag e klevent krog evid o stad dizeread.

- « Ne teus ket a vez dirag an dud ? »

Ar peurliesañ, ar paotr mad n'en-doa an disterrañ mez. Ar bal a groge a-raog serr-noz. War-dro hanternoz, eh eed adarre ouz taol da goaniañ. An taolioù hag ar bankou tennet kuit evid ober plas da dañsal a vije lakaet en-dro en o flas ha red e veze hadkregi gand eur pred founnuz, diêz zoken da vond d'an traoñ.

Ar ganerien, aliez ar memez re, a lakee buhez er veilladeg evid harz lod euz ar houvidi da venel kousket ouz taol. Div eurvez da nebeutañ e tlee padoud koan. Ha pa veze pep hini war e walh, e helle ar bal hadkregi... e-ser ma'h ee lod euz an dud d'ar gêr. Ar havalier a dlee digas e gavalierez-

eun-devez, war droad, da di he zud. An dud-nevez hag ar houvidi diwezañ a dañse, heb lusk, beteg goulou-deiz. Pa deue an deiz, e kemerent ar hafe. Ha red e oa neuze soñjal en anaon.

Skuiz hag o varvaillad heb ehan, eh eent en-dro d'an iliz da bediñ evid o zud eet da anaon. An deiz war-lerh an eured, e veze ar hadeured, gand eur friko evel hini an deiz-raog. Hemañ a veze evid menajerien vihan, artizaned, devezetaerien ha mevelien diwar-dro hag o-doa darempredou a vignoniez gand famillou an dud nevez. Evid ar friko-ze, an dud nevez hag a enor a gemere en-dro o flas.

Hag an dud-nevez a dlee soñjal reiñ eun nozvez da Zant-Josef - tad mager ar Mabig Chezuz ! - Ar wreg yaouank a gemere en-dro he gwele, hag ar gwaz ah ee da gousked ti e dud. Ar zervijerien hag ar servijerezed a distroe an trede devez da reñkañ an traou ha da gaoud ivez o friko, d'o zro. Ar restajou ne vankent ket. Goude en em diduent assemblez, eh eent da bourmen ha ne veze ket ral gweled danvez prijeou-nevez oh en em ober. D'an drede nozvez añfin, an dud nevez a helle reiñ kabestr d'o ebatou amourouz.

Ribouliou-milliget

E fin miz even 1929, e kasen ma foelladennou diwezañ. En distro, o resevis, reizet, d'ar bemzeg a viz Gouere, gand an notenn : "Labour euz ar re wellañ !" E derou miz eost, e-kreiz al labouriou braz, unan euz kenlabourerien, an Ao. Bras, a deuas da Zeveon.

- « Deus d'an ti, eme ma mamm, an aotrou-mañ a fell dezañ da weled, te da-unan ».

Reiñ a reas din eul lizer.

- « An Ao. Reseour e-neus karget ahanon da reiñ deoh, en ho torn, ar pleg-mañ. Plijet kemer anaoudegez anezañ ».

Hen digeri a ris. Er pleg e oa ma engalv da vond e deizioù kentañ miz Gwengolo da "Renadur ar H/Kontribusionou" da Zant-Brieg evid tremen arnodou ar genstrivadeg.

Reñkañ a ris ma engalv gand evez hag en em lakaen da hadgweled toud ar programm, e div pe deir eurvez, beb abardaez-noz. Dre ma tostae an deiz, e oan muioh prederiet ha ne reen nemed treiñ ha distreiñ 'n em gwele, e-pad an noz.

Skriavañ a ris d'an dintin Mevel, eur hoar d'am zad ar Moal, a oa o terhel eun ti-debriñ, war blasenn ar C'hoariva e Sant-Brieg, da lared dezi e teufen d'am mern ganti, deiz ar genstrivadeg.

Dond a reas an deiz braz. Da eiz eur ha kard e tiskennen e gar Sant-Brieg hag eun hanter eurvez goude, en em gaven e "Renadur ar Hontribusionou". Eur porzier am blenias beteg sal ar divizadegou. Eun den a garg on pedas d'azezañ pep hini ouz e daol. D'an taol a nav eur, eun enseller en em lakaas ouz e vurev hag a reas sin dim da devel. Eun all a reas ar galv. C'hweh warn-ugent a oe galvet. Pemp warn-ugent a respontas.

Reiñ a reas an enseller e gelennadurioù gand eur vouez ken mannoz ken on-oa poan o kompren ar pezh a lare. Ar genstrivadeg a voulhas gand ar skrivadenn. "E Bearn" e oa an titl. Med an enseller a vannouze kement ken am-oa komprenet "E bécane", da lared eo "war velo" e Brezoneg. Eur henstriver a houlennas :

- « Aotrou Enseller, n'on-eus ket komprenet titl ar skrivadenn. Setu ma houlennom diganeoh komz goustadig. »

Poaniañ a reas da êsa distagañ gwelloc'h e heriou, o lenn goustad, en eul lared div wech toud ar frazennou. Daou-ugent minutenn on-oa evid ar skrivadenn. Seblanted a reas din bezañ êz a-walh, hag amzer am-oa da hadlenn anezi div wech a-raog he reiñ.

Kerkent, an eil enseller a ingalas eur skrid all a bede ahanom d'ober eun displegadenn diwar-benn ar "hontribusionou dizeeun". Kement am-oa gwelet ha hadgwelet ar gentel-ze, ma lakis toud ar pezh am-oa desket, du war wenn, war ma follenn e nebeutoh evid eun eurvez. Siwaz, ne oa ket evel-se evid toud an dud. D'an eur, an hadskridou a oe dastumet hag an enseller a roas an

emgav dim, a-nevez, da div eur goude kreisteiz.

Da greisteiz, e oan en ti ma zintin. Lakeet he-doa din ma asied war eun daolig en he hichenn, ha goude bezañ goulennet kelou diouz toud ar famill, e houlennas ivez diganin perag e oan e Sant-Brieg. Respont a ris am-oa komisionou da ober ha paperou da leuniañ e gwel eur genstrivadeg e oan e zoñj da gemer perz enni. Med o lared ivez, n'am-oa ket kemeret diviz ebed c'hoaz. Goude ar hafe gand ma hendirvi, eh is en-dro da zal an divizadou. Diank e oa tri ahanom. Kavet o-doa moarvad e oa inutil evite kenderhel.

Boulhañ a reem gand an ekonomiezh politikel. Rentañ a ris eur skrid-klok war eun destenn ah anavezen dre an eñvor. An traou a deuas da vezañ diêsoh goude, gand ar jedoniezh. Ar problem a houlenne tri diskoulm diêz d'ober en eun eurvez ha kard. Goude bezañ prederiet eur pennadig, e teuas din da zoñj, a-greiz-toud, am-oa bet eur problem damheñvel, e-kerz ma femped miz studi. Bezañ am-oa anezañ en eñvor, penn-da-benn. Ne jome ken ganin nemed reñkañ ar sifrou. Ar genstrivadeg a oa war he diwez hag en em weled a reen sur da hounid. Stad a oa ennon, fier dija da weled ma labour priziet war e rez.

Ha setu ma oa erru tro an dever diwezañ : ar fizik. Eun enseller a roas dim ar skrid. Diêz kaoud êzetoh. An darnvuiañ euz ar genstriverien a frote o daouarn. Hen lenn a ris. Med en eur lenn, e kollis ma liv hag en em lakis da greñañ. An destenn a oa ken kaer ha tra... war ar ribouliou, a zalvoudegez, ped seurt a oa aneze, hag all... Gwall darvoud ! Ar skol he-doa kinniget din an deveriou, he-doa ankouaet o menegiñ en he levr, ha n'he-doa eta kaset dever ebed din war ar ribouliou... Hag, ouspenn da ze, biskoaz n'am-oa, me, gwelet eur riboul a-dost. Sabatuet e oan !

Daoust da ze, e tastumen toud ma nerz kalon. Rentet am-oa pevar dever e-touez ar re wellañ, hag e krogen da zoñjal e vefe ar varnerien damantuz ouzin, en ma femped dever. E-pad eun eurvez, en em lakaen da skrivañ war ar ribouliou. Lared a reen e oa lod aneze a zune ha lod all a strinke an dour ; o-doa o zalvoudegez e-barz ar hêriou med n'eo ket war ar mêziou ; e oa dour ar puñs kalz gwelloh evid hini ar ribouliou ; e oa, en ti-arsav an hent-houarn, e Langazou er Vinihy, eun spes riboul ispisial evid reiñ dour da unan euz treñiou bihan an departamant.

Kerkent hag e kuitais sal ar genstrivadeg, e kemeris hent ar gar. Sevel a ris e-barz an treñ hag e kouezis war ar bank. Soñjal a reen en toud ar boan am-oa kemeret, er hantvejou a eurvezioù tremenet o studiañ e-pad an noz, o krenañ gand ar riv e keid ma kouske ar re all. Toud se evid mann, dre ma 'do aotrounez ar hontribusionou o-doa aozet ar mennoziou-skrid evid ar genstrivadeg ankouaet en em gleved gand o heneiled koz a rene ar skol dre lizer.

Ma zoñj ah eas goude war-du deizioù kentañ miz Gwengolo 1923 pa 'n-oa ma harzet ma zad da derhel gand studi e Sant-Jo-Lannuon. Distroet da Zeveon, e laren d'am zad e oa tremenet mad ar genstrivadeg hag e vefe anavezet an efed a-benn eur miz pe war-dro, e vefe roet ar postou e div lodenn, tri miz goude an efed, evid ar re gentañ, ha c'hweh miz goude evid ar re all. Evez am-oa ouspenn da lared e risklen kalz da vezañ e-barz an eil rummad.

Ijinet am-oa an taol-ze evid ma vefe saveteet an doare nemetken. E derou miz Here, unan euz keneiled an Ao. Ar Bras a deuas da Zeveon evid an eil gwech. Hen pedis a ris d'am heul d'ar marchosi. Reiñ a reas din eur pleg a digoren buan. Reiñ a ree din da hovezed e oan rasket.

Ar steredenn vad am-oa lakaet enni toud ma fiziañs a oa eur steredenn da red.

Ar senedour

Tri miziad diwezañ ar bloavezh 1929 a oe unan euz ar boaniusañ em buhez. Bloñset don gand ma zro-wenn, en diskred ganin ma-unan, e chomen eur pemzeg deiz bennag hep sevel ma fri, goude em-oa bet gouvezet e oan rasket. Ne hovezen ken penaoz en em gemer evid kuitaad ar menaj ar primmañ ar gwellañ.

An Ao. Picard, sekretour kentañ ti-kêr Landreger ma zitouras d'ar mêr, ar senedour Gustav a

G/Kergezek. Asantiñ a reas ma resev, eur merhervez. Ne oan ket ma-unan o houlen e weled. Pemp pe hweh all, en o hoañze e-barz an trepas, a hortoze o zro da vezañ digemeret. Errued a reas ma hini. Ar senedour a reas din kalz a houlenou :

- « Anavezad mad am-eus ho tad, emezañ. Med bremañ eh on hadgoulennet gand eun toullad tud o klask labour. Ober a rin ma zeiz posubl ha skrivañ a rin deoh dindan eur mizvez pe wardro ».

E gwir, eur miz goude, e kinnige eur garg din war hent-houarn an departamant, evel kantonier war linenn Landreger-Plouek-Pontrev. Eur mizvez am-oa evid respont. An dro-mañ, em-oa kavet labour : micherour war al linenn a dreuze liorzou Seveon. Me, hag a oa bet e-pad kentañ bloaveziou ma bugaleaj, touellet gand an treñ bihan o tremen dirag menaj ma zud, me hag am-oa gallet ivez mond e-barz, yaouankig c'hoaz, setu ma kinniged din e weled a-nevez bemdez, pleal gantañ, gand e raillou...

Toud al labourerien-douar diwar-dro, toud ar re o-doa klevet, muioh pe nebeutoh, komz diouz ma nozveziou tremenet o studiañ, toud ma hamaraded, o-dije greet goap ouzin, toud o-dije soñjet ne dalveze ket ar boan da Jobig Seveon bezañ tremenet kement ha kemend-all a nozveziou en e skridou, evid bezañ kantonier an hent-houarn... Toud an dud o-dije c'hoarzet leiz o genou !

Ar vicher-ze, gand se ken enoruz ha n'eus forz pesort micher all, ne helle ket bezañ miret evid mab eur menajer euz Bro-Dreger. Ar senedour mad a hoveze pegen lorhuz e oa peizanted ar vro e-touez aneze n'oa ket kalz a vignoned euz e gostezenn - ha bremañ c'hoaz e soñj din e-noa kinniget al labour-ze din e sell nemetken da feukañ ma fouge ha ma lorh. Gouvezad a ree, en a-raog, na me na ma zud a digemerfe ar garg-ze.

“Paotr yaouank siriuz, labourer, mad e peb doare, a glask fred !”

E hanter miz Genver 1930, ma zud en em glevas gand ma breur Yann evid laosken gantañ o menaj d'ar gourmikêl da dond, ha da en em dennañ goude en eun ti bihan hanvet “Penn ar Pont”, dirag ar pont a lamm dreist d'ar Yodi, oh errued er Roh. Divizet o-doa gwerzañ eul lodenn euz an eostou war droad, eul lodenn euz o binviou ha darn euz o loened.

Ma breur a vire al lodenn all euz an eost, daou euz ar pevar loen-kezeg, pemp buoh hag ar foenn. Ar peurrest, da lared eo al lodenn vrasañ euz ar chatal, a vefe gwerzet diouz ar hresk, a-wel d'an oll, gand eun noter, eun urcher pe eur grefier a beoh.

An Ao. Tachen, grefier ar juj er Roh, kuzulier ha karget gand ma zad da bleal gand aferiou Seveon - ma mamm a gase e amann dezañ bep sun - e-noa dija greet e ginnigou evid ar werz. Med evel ne oa nemed eur grefier bihan a beoh, ne helle ober nemed en e ganton, hini Ar Roh. Er kontrol, eun urcher a justis e-noa karg da ober, hervez al lezenn, e-barz toud pastell-bro Lannuon. Chomet e oa 'ta ma mamm war vete-gweled.

- « Ni a zoñjo ennoh pa vo deut ar houlz », en em gontantas, hi, da respont d'an Ao. Tachen. Soaz Seveon he-doa, sur mad, eun ide 'dreñv he fenn.

Gouvezad a ree, n'eus forz penaoz ne oa nemed an Ao. Jullo euz Landreger, bet hanvet e div garg a urcher hag a grefier, doareet evid ober ar werz publik war gresk.

Eur paotr fin e oa an Ao. Jullo !... euz an onestañ ivez, ha kustum dreist-oll da werzañ traou an douar. Kemeret e oa gand toud an dud evel ar gwellañ gwerzer war gresk euz toud ar hontre. Eun tamm dre oll, e-noa kouraterien hag a roe dezañ da hovezed en a-raog ar gwerzedigeziou a helle bezañ greet en darnvuiañ euz ar parrouziou.

E anavezad a reen nebeud a-walh, o vezañ gwelet 'nezañ o tremen war hent Landreger d'Ar Roh en e oto “Donnet-Zedel”. Eun abardaevez, d'an ugent a viz Genver 1930, eun tamm goude hadvern, eh erruas, en e oto, e Seveon. Ha goude bezañ saludet tud an ti, e krogas e-bev e destenn :

- « Klevet am-eus, en deiziou-mañ, ho-peus greet ho mennoz laosken ho menaj gand ho mab ha

da werzañ an eostou, ar binviou hag ar chatal, war gresk. O tremen e oan e-barz ar harter ha soñjet am-eus dond da ginnig ma zervijou deoh. Gouvezed a rit emichañs, e vezan karget gand an darnvuiañ euz ar venajerien a laosk o menaj da bleal gand ar werz. Kared a rafen ho kweled ober ivez evelte ».

- « Beteg-henn, n'on-eus bet mennoz ebed, a respontas ma mamm. N'on-eus ket goulennet e ali zoken gand an noter a-raog goulenn gand perhenn Seveon aotreañ terriñ al lizer-feurm ha reiñ on dilez. Soñjet am-eus laosken ar menaj gand ma mab ; med daou vab am-eus, evel hemañ hag a zo ar yaouankañ, a laras hi, en eur diskouenn ahanon... ha n'om ket ali da laosken ar feurm gand e vreur a-raog ma ne vo ket bet plaset. Ouz red, hen rofem d'an daou vreur. Neuze e reñkfem an traou etrezom ha ne vo gwerz ebed. Med pehed e vefe, rag ar vicher troher-buzug n'a ket da Jobig. Koulskoude eo siriuz, plijed a ra dezañ labourad, bezañ 'n-eus eun diskamant mad... Ha daoust ha ne hellfeh ket, c'hwi, kaoud eun dra bennag evitañ, dre digouez ? »

An Ao. Jullo a zeblantas souezet eun tamm. En em zoñjal a reas eun nebeudig a-raog goulenn diganin :

- « Ha bremañ, petra a fell dit ober ? »

- « Al labour ne ra ket aon din. Me a garfe kaoud eur garg, hag a hellfen, o poaniañ, sevel gras dezi beteg eur reñk deread. »

- « Te a zeblant din bezañ eur paotrig uheleg, te ! »

Hag o treiñ war-du ma mamm :

- « Ma kavan eul labour dezañ, ha reiñ a refet ar werz din ? »

- « Ma plij al labour nevez-se dezañ, ne lavarinn ket nann ».

- « Selaouit... a-benn nebeud a viziou, e vo red din emichañs kaoud eur sekretour all ; ha peogwir am-eus an dro, e kinnigan dezañ ar post, adaleg bremañ hag evel-se e hello komañs deskiñ e vicher ».

- « Mar deo evel-se, deuit e-barz, Ao. Jullo, ha kaozeom eun tamm diouz on afer ».

Ma mammig, fier diouz he zaol, a diskargas eur werennad vad a win d'an Ao. Jullo. En eur vond kuit, e laras din :

- « Deus d'am gweled disul, war-dro deg eur, ha d'an deiz kentañ a viz C'hwevrer, e helli kemer da bost ».

Eur wech c'hoaz, Soaz Seveon, he-doa difraet gand ampartiz eur mestr-jubennour.

Bizit ar hrog-labour

D'ar zul war-lerh, da deg eur, e oan ti ma fatrom da dond. An Ao. Jullo a reas din antren en e studi :

- « Da gentañ, e vo red dit deskiñ elfennou ar vicher. Ma hloareg, Erwan an Abad, en em gargo diouzit. Ne hellin ket da baeañ e-pad an amzer-ze. N'eo ket ar hiz. Med a-benn eun nebeud miziou, me a bromet dit e vo hadwelet an traou ».

Sevel a reen ma mouez, lentig.

- « Ma zud ne gomprenfent ket e rafenn eur vicher heb bezañ paeet. Goulenn a ran ganeoh soñjal ervad, eun tammig, ha reiñ din eur gweneg bennag adaleg ar miz kentañ. Ouz red, e rentin deoh an arhant-se, diwezatoh, pa vin e stad da vezañ talvouduz evidoh ».

- « Kompren a ran ahanout, emezañ. Reiñ a rin kant lur dit beb miz ha kresket e vo da bae, hervez da dalvoudegez ».

Kant lur, d'ar mare-ze, a oa kement ha priz pemzeg pred en eun ti-debriñ deread.

- « Eun dra all am-eus da houlenn diganeoh, Ao. Jullo ».

- « Selaou a ran ».

- « Me n'evan na jistr, na bier, na gwin : alkol ebed. Ar medisin e-neus kuzuliet din evañ e-kerz

ar beurevez ivez. Kared ar rafen kemer eur bannah kafe war-dro deg eur. Anaoudeg braz e vefen deoh. Bezit sur ne gollin ket amzer ».

- « Goude toud, emezañ, estonet, ma talvez kement-se d'az kafe, e helli en em gleved gand Chann-Vari, ma matez. Hag evid boulhañ, deom da gemer unan dioustu ».

Kentañ karg

D'an deiz kentañ a viz C'hwevrer 1930, da nav eur, e oan en ti ma hentañ... ha nemetañ mestr. D'ar beure-ze, ar porz a oa leun-kouch gand eur pezh bern koad derv hag oulm. Eun den war an oad, braz, gand eur gasketenn goz a vartolod a goñvers, a oa en e goañze war unan euz ar heviou.

- « Te a zo, emichañs, mab da Soaz Seveon ? Me a zo euz ar Gwindi. O hortoz ahanout e oan. Gweled a rez toud ar bern-koad-se ? Leun eo ar porz gantañ hag ar patron ne hell ket zoken lakaad e wetur e-barz. Red eo dezañ he laosken e-barz ar ru. Red e vo dit ma zikour da drohañ toud ar hoad-se a-bennadou. Goude eh êsain en em dennañ evid hen faoutiñ gand ar vouhal hag hen lojañ ».

- « Me a zo deut da labourad er burev », a respontis dezañ.

- « Marteze. Med red e vo dit koulskoude ober ar pezh a laran dit... Ar glianted ne hellont ket dond er porz. A-hend-all, setu ar patron o tond ; emañ o vond d'hen lared dit e-unan ».

Goude bezañ stardet ma-unan ma dorn, e laras din piv a oa an hini a oa o komz ouzin :

- « Hemañ eo ma jardiner ha ma embanner evid ar gwerzou. Ar memez hanv ha te e-neus : Job ar Moal. Glaharet on o ranked goulenn eun taol-zikour diganit, med emañ o paouez resev toud ar hoad-se. Stanket eo ar porz gantañ ha red eo hen karzañ ar primmañ gwellañ evid ma hellin lojañ ma gwetur ha ma hello an dud dond d'am burev. Gortoz a ran eur harrad all. N'eus forz penaoz, an deziou-mañ, nag An Abad, na me, n'on-eus amzer da bleal ganit. Med na rez ket gwad fall. Adaleg ma vo bet draillet ar hoad, e refom eur plas dit e-barz unan euz ar bureviou ».

An daou devez kentañ, Job ar Jistr evel ma ree Chann-Vai dioutañ, a glaskas ma amprouiñ. Sachañ a ree war an treant, evel eun diaoul. A-boan ma veze dibennet eur pennad, ma lakae an heskenn war eur pennad all. Beb an amzer, eh ehane, evid lipad eur chopinad. Gortoz a reen gand pasianted, ma dorn war dornell an treant... hag e heskennem a-nevez.

D'an eil devez, d'abardaez, Job ar Jistr a oa anad warnañ e oa skuiz. Muioh eh eve, ha muioh e c'hweze ha muioh ivez e skuize... Dilerhiañ a ree da labourad. Gortoz a ree, emichañs, ma houlennfen truez. Med kement-se a oa ma anavezad fall. Ha setu ma en em renta... da gentañ.

- « Nondedie ! Laret e vefe e rez an dra-ze a-hed ar bloaz ».

- « Buannoh eh efom hag abretoh e vo echu al labour ganin ».

Adaleg an deiz war-lerh e kemeras Job eun trein voutin. Goulenn a ree aliez ober eun tenn alan. An trohañ-koad a badas koulskoude div zunvez ha ne oa nemed ar zadorn diwezañ am-oe droed d'am mern.

En em lakaad a hellen, erfin, er burev. Kemer a ris plas e hini An Abad, eur zal vihan e-kichenn kegin ar famill Jullo. An Abad a roas din eun nebeud displegaduriou. Med ne gomprenen ger ebed enne. Lakaad a reas din, war an daol-ront, eur billed paeañ ha ne oa ket bet paeet ha daou-skrid-enebadenn, unan war baper gwenn ma ne bae ket an dleour pa'h ee an urcher da gaoud anezañ, hag egile, glaz mor, da laosken gantañ.

- « N'eo ket diêz, eme An Abad. Ne teus nemed lenn ! Mond a ran da Lezardrev gand ar patron. Distro e vefom a-raog iz ».

Ma laosken a reas gand ma filled-paeañ ha ma daou-skrid-enebadenn. O lenn hag o hadlenn a ris. Hebraeg¹² e oant evidon... Dre ar jardin, eh is da vurev ar patron, e spi da gavoud eno

---

¹² Hebraeg : galleg. Ne oant ket posubl da gompren.

paperou demheñvel evid galled o lakaad kemm-ouz-kemm. Siwaz, ne gavis netra. Fall an traou ganin, eh antreen er gegin. An Itron Jullo a oa eet d'ober he homisionou. Chann-Vai a oa heh-unan. Ober a ris perz dezi euz ma ambloari.

- « Bezañ eh an da weled an dra-ze ganit ha da glask da zikour ».

Reizañ a reas he lunedou war he fri ha selled a reas ouz ar paperou :

- « Ar paperou-ze a zo diwar-benn unan bennag ha n'eus ket paeet », emezi.

Goude bezañ eveziet piz ouz an timchou-gwirioù peget war ar billed-paeañ, Chann-Vai a lakaas he biz war beb timb, diskouezas din lodenn uhellañ ar baperenn hag a laras :

- « Ma vijen te, e skrivjen aze, war lêz, ar pezh a zo skrivet war an timb. Med ne hellan ket lared muioh dit. N'on bet morse er skol, ne hovezan na lenn na skrivañ. Ma ne gomprened ket, laosk da gouezañ ; bremaig e komzin diouz se gand ar patron. A-raog gouvezed e vicher, eo bet red ivez ma tisplegfe unan bennag dezañ, nann ? »

Pa'h erruas an Ao. Jullo, Chann-Vai e gemeras a-gostez.

- « Gopret ho-peus ar paotr-yaouank-mañ evid deskiñ e vicher dezañ hag e eilañ ; hag e-pad pemzeg deiz e rit dezañ heskennad koad. Ha kerkent goude, e roit dezañ paperou da leuniañ, heb an disterrañ disklêriadenn. Hirie marteze, en em lakit evel eun den zavand ; med me a oa aze a-raog deoh hag am-eus ho kwelet aliez gand eun ere berr hag o telefoni d'an Ao. Philippe a oa aze en ho-raog evid... ho tivouillennañ ».

Chann-Vai

Chann-Vai a oa o chom en eun ti bihan, nebeud a gammedou diouz he fatron. Maleüruz e oa bet pa oa bet dimezet gand eur pried jalouz, ever, rust, lochore, o labourad a-bennadou berroh an eil evid egile, o tispign e-barz an ostalerioù an nebeud a houneze, o klask jeu ouz e wreg evid netraouigoù, hag o skeiñ warni ken aliez all. Ha setu ma oe gand eun diveh wirion eo e welas he huitaed e 1927, o laosken ganti eur mab seiteg vloaz. D'unan euz heh amezegezed tostañ, deuet nebeud goude marv he gwaz, d'ober dezi he gourhemennou-kañv gand eun tamm pilpouzered, e respontas, ken seh ha tra ken didro hag an ordinal :

- « Poent eo dit paouez gand da ardou. N'out ket heb gouvezed ar pezh a hoarveze amañ, peogwir 'm-eus bet ranket klask repu du-ze, meur a wech, evid harz da vezañ pilet gantañ. Ranket am-eus bet labourad bemdez evid pourveñ da ezommou ma famill ha paeañ ar gwin a eve. Rag me eo, ha me ma-unan, an hini he-deus lakaet an tan dindan ar zoubenn. Emañ aze bremañ, en e chapel. Interet e vo evel pep kristen, med na gredez ket eh in da leñvañ ha da glemm dirag an amezeien a deuo da weled 'nezañ evid ar wech diwezañ ».

Anavezad mad e oa Chann-Vai e kêr evid he homzou bouill. A-wechou, pa'h ee intronezed Landreger da bourmen pe da birhirinad en otokarr, e veze kinniget he flas dezi evid mann, evid c'hoari an diduerez. An aliesañ, Chann-Vai ah asante, gand aotre he fatroned. Hag an itronezed ne vezent ket e kerz euz o beaj. Plijadur a veze ! Chann-Vai ne baouez ket da gontañ istorioù, kement e brezoneg hag e galleg... ha ne vezent ket toud gwirion, anad deoh !...

E-pad ma rag-studi ti an Ao. Jullo, e fellas dezi ober he hentañ perhirinaj da Lourdes. Med ken paour e oa, ken ne helle paeañ nemed eun hanter veaj gand an tammig arhant he-doa lakaet a-gostez. Hag evid netra er bed Chann-Vai n'he-dije amprestet pe goulennet eun tamm avañs war he houmanantou digand he fatroned. Dond a ris d'he sikour hag e rois dezi hanter-kant lur dioustu :

- « Soñj am-mo diouzit em fedennou, du-hont, ha ma vezan pinvidig eun deiz bennag, bez asur e paein ahanout en-dro ».

N'he-deus jamez ankouaet. Ped kwech n'he-deus ket hadlaret din :

- « Ma vezan pinvidig, hen restaolin dit !... »

Chann-Vai a oa en em daolet spontuz d'an Ao. Jullo, d'e wreg ha d'o fevar a vugale. Med, euz an tu all, ne hwite jamez da lared deze ar pez a zoñje, e gwirionez :

- « Ma n'oh ket kontant, n'ho-peus 'med mond da vale. Me a oa amañ en ho-raog, hag e choman ».

Chann-Vai ne houveze na lenn na skrivañ marteze ; med donezonet-kaer e oa : eur spered-lemm a blah ! gand eur memor hag eur galloud souezuz d'evaziañ ouz an oll hag ouz toud an traou.

An Ao. Jullo a dastume ar billejou-paeañ evid an tier-bank, ti ar goñversanted. Karget e oan bet gantañ d'ober al labour-ze en toud ar parrouziou diwar-dro. Chann-Vai, daoust dezi da vezañ dizesk, en em garge diouz kêr : eun tregont billed paeañ bennag bep pemzeg deiz. Reñkañ a reen eviti eun deg bennag bep tro, karter dre garter, ru dre ru. O reiñ peb billed dezi, e tiskouezen dezi hanv ar hoñversant hag ar gont arhant da dastum. Selled a ree piz ouz niver an timbchou-gwir ha penaoz e oant reñket war bep paperenn. Aze e oa he merk dezi !

Evel ma 'h anaveze mad toud ar baerien fall, e lare din a-raog mond :

- « Gand hemañ, e vo red din taol evez ! »

Ma veze unan n'a-nije ket paeet, eo dre ma veze digouezet dezi reñkañ fall he faperou. Ma he-deve an disterrañ douetañs war ar reñkadur, e houlenne digand eur hanfart, war ar ru :

- « Paotrig, ankouaet am-eus ma lunedou... »

Hag e tiskoueze dezañ ar billedou-paeañ :

- « Lared a hellez din ar pez a zo skrivet war hemañ ? Ne deuan ket a-benn d'hen lenn ».

Ha Chann-Vai a reñke reiz he billejou a-raog kenderhel gand he hent. D'he distro, e tastumen an arhant goude bezañ gwiriet. Da gentañ, evid farsal eun tammig, e laren dezi e-giz froudenn :

- « Ma faour-kêz Chann-Vai, n'ho-peus ket ho kont. 'N em dromplañ ho-peus greet en eun ti bennag ».

En em lakaad a ree neuze da grenañ ha koll a ree he liv.

- « Kont buan en-dro. Bezañ eh ez da ober din rentañ ma ene ».

Ober a reen seblant da hadkontañ en eur dizoaniañ anezi. Med paouez a ris prim ar farsou-ze. An Abad a laras din, eun deiz, he-doa Chann-Vai... eur hleñved-kalon.

E-pad tri bloaz he-deus dastumet arhant eun daou vil billed paeañ bennag. Eur wech hepken, e reas eur fazi dister. En deiz-se, eh erruas en ti-studi, he dremm dislivet.

- « Job, emezi, me a dle kaoud kant lur re. Gastig Traoñ-Meur a dle bezañ roet din eur billed re ».

Plah Traoñ-Meur a dalhe eun ostaleri, eur hilometr diouz Landreger, en tu all d'ar Yodi. Ne oa ket brudet evid he onestiz. Bezañ e oa, e gwir, kant lur re e kont Chann-Vai. Kemer a reas ar billed en-dro.

- « Mond a ran en-dro da weled ha da reiñ dezi eur gentel vad ». Goulenn a reas digand ar goñversantez hag-eñ ne oa ket en em dromplet en he hont. Houmañ a respontas he-doa Chann-Vai greet faziou en he zro, e oa gwaz a ze eviti ; ha n'eus forz penaoz, hi, hag a dalhe ostaleri Traoñ-Meur, he-doa paeet he dle, ha ne felle ket dezi ken kleved komz diouz an afer-ze.

Gand he neuz vad, evel a-vepred, Chann-Vai a respontas :

- « Ahanta, mad eo ar jeu ; rag kontchou toud an tiez all a zo bet hadwelet. Hag emeon-me, eta, gand kant lur re ».

Sourprenet, ar goñversantez a skrabas he groñj :

- « Gortozit eur vunutenn. Mond a ran da hadweled ma hontchou. Galled a ran en em dromplañ, a-wechou ».

Med Chann-Vai a oa dija eet kuit. An deiz war-lerh, e welis plah Traoñ-Meur oh errued em burev, mezeg :

- « Tremenet am-eus ouspenn eun eurvez, deh da noz, oh hadober ma hontchou, ha manked a ree din kant lur. Na vefe ket ar billed am-eus roet ouspenn da Chann-Vai ? »

-« Evuruzamant, ho-peus bet d'ober gand onestoh evidoh », a respontis, en eur astenn he billed dezi.

An ti-studi

A-benn eur mizvez er burev, e oan deut da gaoud nemeur a anaoudegez hag ar billejou-paeañ n'o-doa ken an disterrañ segred evidon.

Eun deiz, An Abad ma fizias e oa o prepariñ dre lizer, eun “desteni-e-gwir” e Skol-Veur Roazon. En e eil ha diwezañ bloavez e oa ha pa ne houlenne ar skol-veur testeni ebed en em hadskrivañ, e kuzulias din hen ober ivez.

Dleed a ree kenstrivañ e miz Even hag adaleg penn kentañ miz Here, e-noa ar mennoz da vond da Bariz da labourad evel kloareg en eun ti studi braz a urcher, e-leh ma hellfe, gand e desteni, bezañ paeet kalz muioh evid e Landreger. Kerkent ha distroet da Zeveon, d'ar noz-se, e laren d'am zad, e oan adarre o vond da studiañ-dre-lizer hag e c'hoantaen, eta, hadkavoud o hambr.

- « Mar deo red dit heul kenteliou adarre, eo ma n'out ket sur da vired da garg ti an Ao. Jullo ? » a houlenne diganin, gand kalz a doan.

- « Arabad kaoud aon... An hini a dlean kemer e blas, a gont mond da labourad da Bariz a-benn c'hweh miz ; ha red mad e vo kaoud unan bennag da gemer e blas ».

Dizoaniet, e lavarjont din e hellen, adaleg an deiz war-lerh da noz, hadkemer o hambr.

Ar henteliou hag ar vuhez labour daonet, “daou-ugent eurvez war an tu eneb” a hadkrogas a-nevez. Bep kreisteiz, e teuen d'am mern da Zeveon. Ma zud hag an deveziataerien o tebriñ da unneg eur, e kaven ma fred, war glaou an oaled. Ar vammig a ree diouz he gwellañ evid ma mousmounañ. Peillet e veze ar patatez, amann a veze e foñs ar skudell, hag ar hig-sall a gemere plas ar lard druz.

Tremen a reen ma abardaeveziou ha lod euz ma nozveziou o labourad. Ar mekanik da wriad a ree evid ma zaol a-nevez. Adaleg an deiz kentañ a viz ebrel, An Abad maargas d'ober toud al labour a zelle ouz ar varn-a-beoh. Ar patron e-noa prenet ar garg a “urcher ar varn a beoh” abaoe daou vloaz ha ne anaveze ket c'hoaz kalz a dra enni.

Beb miz e veze eun aodiañs a bolis renet gand eur barner a beoh karget da dougen ar barkedigeziou a deue da heul ar hoñtravañsionou greet gand an archerien...

Me eo a dlee lakaad ar barkedigeziou war paperou moulllet, greet en a-raog, dre rumm torradur ; ober sinañ aneze gand ar barner ha goude skrivañ ar rollou. Eul labour inouüz ha brizvoazeg. En em gargañ a dleen ivez diouz ar huzuliu-famill. Labour ar grefier a oa c'hoaz ouspenn deuz aozañ enklaskou darvoudou-labour, lakaad pe zevel ar siellou goude eur marv...

An Abad a ree e vad euz ma gouiziegez war gresk evid prepariñ e “desteniñ e gwir”, er burev. Me a studie e-pad an noz, e Seveon, kement-se a oa reiz. E garg a oa da deskiñ ar vicher din. Ma hini da ober al labour.

Berr ar peuri ganin

Ne gollis ket ma amzer ha da fin miz Even, e kasis ma foelladennou ar hentañ trimiz d'am reizer, d'ar Skol-Veur Roazon. Ar studiou a dlee hadkregiñ goude an eost. Tremeni a ree ar miziou hag an digouezioù a stankae. D'ar hentañ a viz Gouere e timezas ma breur Yann gand Ivona Broudic, euz Priel. Evel just, e oan ar paotr-enor.

War-dro an hanter euz ar miz, e oe gwerzet war gresk an eost war droad, hag eul lodenn euz

binviou ar menaj. Siwaz, ral e oe ar brenerien. An dra-ze a hoarveze aliez pa gemere unan euz ar vugale dilez e dud. A-boan eun drederenn euz an eost a gavas prener. Divizet e oe eta e rafe ma breur an eost war e gont : arhant gwerz ar greun a deufe d'am zud hag ar plouz da Yann, evid paeañ e labour. Kement-mañ, evel just, a oa gouniduz dezañ. Gwerzet e oe eul lodenn euz an oustillou. Pa oe embannet ar prizioù, en em dennas kuit Yann evid nompaz harz ar hreskou da zevel.

Evel ma ne oa ken red d'am zud chom e Seveon, en em dennent, e fin miz Gouere, e Penn ar Pont. O heul a reen. An ti bihan-ze a oa bet da Yann-Vari-Boujet, "patriach an tog meloñs". Gand eun dristidigez vraz eo e kuitaen al lehiou-ze. Enne e oan bet ganet hag enne em-oa bevet e-pad ar pennad brasañ euz ma yaouankiz.

Gand berz e tremenas An Abad strivadegou eil bloaz e "desteni-e-gwir". Distreiñ a reas euz Roazon gand e desteni en e hodell. Ober a reas perz din euz e vennoz da guitaad evid mad studi an Ao. Jullo, war-dro hanter miz eost evid mond da Bariz d'an deg a viz Gwengolo, o vezañ kavet labour en eur studi a-bouez.

Evel ma ne hoantaen ket chom re bell e karg ma zud, em-oa en em glevet evid ma mern gand Marharid an Diuzet, eur vignonez d'am mamm bet o chom e Zant Renaud hag e oa haddimezet gand Fañch ar Bail, kerer a vicher. Ar re-mañ a dalhe eur stal-vouteier, ru Zant Gwillerm e Landreger. Priz ar pred a oa bet lakaet da ugent real.

Abaoe ma hrog en ti an Ao. Jullo, ma fae a oa a gant lur en he uhellañ. A-raog kemer ma frejou ti an Itron ar Bail e rois dezi da hovezed e ranken derhel piz d'am gwenneien. Ma dizoaniañ a reas dioustu :

- « Anaved a ran da vamm a-bell 'zo. Eun amzer a oe e tebren aliez evid mann e Seveon. Arabad dit 'ta ober gwad fall. Debriñ a ri ganim bep kreisteiz. Reiñ a ri dim ar pez a helli ha gwelet e vo diwezatoh. An Ao. Jullo a deuo hag a gresko da bae deiz pe zeiz. Ha ma teus ezomm euz eur re voutou-ler, na dandonez ket evid o goulenn diganin ».

Med an Ao. Jullo, zoken goude ma oa eet kuit An Abad, ne ree hanv ebed d'eur hresk a bae. Evel ne greden ket komz dezañ diouz se, e laren daou herig da Chann-Vai.

- « Ar patron, emañ e vennoz kreskiñ da bae med d'ar bloaz hepken. Ne bae ket ker ahanout, gwir eo, med lared a ra e oa evel-se evitañ ivez... »

N'em-oa ken nemed da gemer pasianted. Toud an tammou gwenneien am-oa lakaet a-gostez a oa eet kuit da baeañ ma henteliou dre lizer.

Penn an hent-kev

E-barz ti Penn ar Pont... e oa bet miret evidon eur gambr dindan an doenn, er zolier. Eun daol-vihan a oa ma burev. Gwech ha gwech all e ree ma zad hanv euz an "Aotrou he ne honeze ket zoken peadra d'en em vogañ". Soñjal a reen e meur a feson evid nompaz chom war gein ma zud. Eun abardaevez-noz, o reñkañ peb sort paperou em hambr, e hadkaven eur skrid-embann diwar-benn an "Asurañs war ar vuhez" bet roet d'am hoar, nebeud a-raog, gand eun den hanvet Even, euz Landreger. Hen lenn ha hadlenn a ris. Eun ide a diwanas em spered. Hen kas da benn ne daleas ket muioh.

Eur henderv am-oa, Yann an Helveder e hanv. E dud a oa o chom e Kawan. Goude bezañ bet e karg e bank Peron e Lannuon, e-noa prenet eur garg a gourater e-barz kompagnunez "An Unvaniez", e kêr Lannuon. Mond a ris d'e weled hag e tisklêrien dezañ ma mennadou. Chom a reas diskredig med kinnig a reas din memestra an disklêriaduriou hag ar paperou red evid ma hlask.

- « Ma teuez a-benn d'ober sinañ eur hontrad, emezañ, hen kasi din ; red e vo neuze d'ar goulenner tremen eur vizit dirag eur medisin. Hemañ a ranko goude digas din e desteni hag ar

gompagnunez ah asanto pe ne raio ket ! »

E-pad ar zun, e studien kelennaduriou ma henderv. D'ar zul war-lerh, en em gaven gand an tri breur Tremel, goude an ofern-bred, er Roh. Rube-rubene, e tisplegen dirake toud talvoudegeziou eun asurañs war ar vuhez. Goude bezañ laret deze pegement o-dije da baeañ beb bloaz, penaoz e oa an asurañs war ar vuhez eun dra siriuz peogwir e oa red tremen eur vizit dirag eur medisin, en em daskorent dirag ma arguzennou.

Ober a ris da bep hini euz an Dremeled sinañ eur hinnig evid eur hontrad a ugent mil lur e-pad ugent vloaz. An deiz war-lerh beure, a-raog mond d'ar burev, eh een da gaoud an Doktor Conan, er Roh, evid reiñ dezañ ar paperou-medisin da leuniañ hag ar hinnigou-digemer evid bezañ medisin ar gompagnunez "An Unvaniez" evid toud ar hontradou d'ober tro-war-dro.

War ma goulenn, e prometas din gweled an tri Tremel, er memez devez. O tistreiñ da Landreger, d'an abardaez, eh een da gemer an dezrevellou-medisin.

En em gontantet e-noa da leuniañ ar paperou heb bezañ gwelet an tri breur.

- « O anavezad mad a ran. Yaouank int, ha yah mad ha ma reer hanv euz an disterrañ treuz d'eur gompagnunez-asurañs, e ra he mad evid kreskiñ ar gopr ».

An deiz war-lerh, goude ma labour e studi, eh is war velo beteg ti ma henderv An Helveder. Braz e oe e eston ! Eiz deiz goude, e reseven al lizeriou-kretadurez evid an asurañsou a reen sinañ d'an Dremeled hag e tastumen arhant ar gopr. C'hweh-kant lur e oa ma gobr-asurañs. Bamet e oan ! Kement e oa ha c'hweh miz pae evid nebeud a difreiou. Distroet da Benn ar Pont, e roen ar c'hweh-kant lur d'am zad.

- « Setu... o paouez gounid an arhant-se eh on... en eul labourad goude ma devez, en ti ar Ao. Jullo. Hen reiñ a ran deoh evid komañs ho paeañ en-dro peogwir emañ abaoe eur pennad mad en ho karg. Med soñjal a ran, ne vin ken evid pell, adaleg bremañ ».

Ma mamm en em houlenne ervad petra ober gand toud ar billejou-ze. Erfin, o laoskas war al listrier. En em zanted a reen dizammet diouz eur pouez mad : ar vez da en em gavoud c'hoaz, da dri bloaz warn-ugent, e karg ma zud hag ar priejou Ar Bail.

- « Ne houvezan ket penaoz e teus gounezet ar c'hweh-kant lur-ze goude da labour, a laras din ma zad, an deiz war-lerh beure, da lein. Med sur on eo gand onestiz. Ne fell ket da arhant dim. Labouret 'teus e-pad eun toullad bloaveziou e Seveon heb espern da boan. Sikouret on-eus Jolu ha da div hoar da en em lakaad war o hont en o menajou goude o eured. Prestig e vo reizet an traou gand da vreur Yann, ha ne fell ket dim gaou ebed. Droed 'teus da gaoud da lod evel ar re all. Ar c'hweh-kant lur-ze a zo dit ».

Ma mammig o hadroas din kerkent.

O kemer ma nij

A-benn fin ar bloaz, em-oa greet eun ugent kontrad-asurañs bennag ; an ollad aneze a oa euz a ugent da hanter kant mil lur. Ma gounidou a zave da deg mil lur. Anavezad mad a reen ar vro hag aze e oa ma hartenn wellañ.

D'ar mare-ze, e ree an asurañs war ar vuhez he faziou kentañ ha dedennet kalz e oa an dud gand ar mod-se da en em wareziñ. Ne oa kenezerez ebed. Da gentañ, ne renten vizit nemed d'ar venajerien ah anavezen. Aliez e vije red din pasiantiñ ouspenn eun eurvez evid galled displegañ ar pez am digase. Goude, e tleen kaoud kalz a basianted hag a gredenn stard. N'am-oa nemed eur velo evid ober ma zro, ha beb abardaez-noz, e reen deg pe ugent kilometrad, goude ma devez er bureo. Hag eur wech ar zun, da vihannañ, e rankin distreiñ war droad, ma velo en dorn, gand eur rod dihwelet. M'am-oa c'hoaz greet afer, an distro ne veze ket re boaniuz.

Goude-ze, e kreskis ma oberou o vond da weled ar goñversanted, artizaned, martoloded an arme-vor pe a goñvers, ha lod euz ar micheriu-uhel. An doktor Conan, karget euz an

dezrevellou-medisin evid ar gompagnunez, ne hellas ober a-hend-all nemed reiñ e zinadur din evid eur hontrad a gant mil lur.

- « Dreist-oll, na rit ket eun afer a vruderez gand kement-mañ, a guzurias din. Anez e vo hadlaret c'hoaz e hounez ar vedisined re a arhant ».

Goude an Ollzent, gand asant barner ar peoh, an Ao. Chauveau, ma fatron a reas din touiñ-le, evel eil-grefier-touer. Anzav a reas ne oan ken, d'ar mare-ze, o teskiñ ma micher, med eun den e karg a roe eur zikour red-mad dezañ. Heb an disterrañ goulenn euz ma ferz, en eun taol hepken, e kreskas ma houmanant teir gwech. Neuze, e resevis eun engalv ivez evid kenstrivadeg ar bloavez kentañ a desteni-e-gwir. N'am-oa ket bet amzer da hadweled ar program... ha prederiet am-oa.

Ne dalhen ket da dremen toud ma buhez e-barz eur gêr vraz hag ar vicher voutin a "louf-torchenn" ne dedenne ket ahanon. Skrivañ a ris d'ar Skol-Veur, ne rafen ket an arnodenn. Skiant an aferiou am-oa, al labour n'am diaeze ket ha divizet am-oa mond gand ma hent, ma-unan.

Ar bañsion

Louizig Durand a gave hir an amzer gand ma breur hag e wreg. Ma zad, eñ, a houlen groñs e veillerez-klañvour war e dro. Setu penaoz e teuas Louizig, e derou miz du 1930, da Benn ar Pont, ganim. Ar houblad "Louizig - ma zad" a oe unanet adarre. Fañch ar Rolland, ar yhed anezañ ah ee war fallaad, a hadkrogas da vinhoarzin.

N'en em guitaent ken ha setu perag e hellas ma mamm mond d'ober eun dro, eur wech an amzer, da varvaillad gand he mignonezed. An Ao. Ar Picard, sekretour ti-kêr Landreger, a deuas a-benn da gaoud eur bañsion a vahagnet euz ar brezel, a gant dre gant, d'am zad ; ha gand ouspenn sikour unan all en-dro dezañ. Pa glevas an neventi hag ollad e dri miz a bañsion, ne fellas ket dezañ krediñ. Lared a reas hepken d'am mamm :

- « N'eo ket heb rezon eo paour ar Frañs. N'am-eus ket goulennet kement-se... Tra-walh hepken dim da vevañ on-daou ».

Bezañ e oam e derou gwall-varead 1930-36, war an arhant hag ar hoñvers.

Ar garriolenn-dre-dan

Ma zroiou-noz war velo, a-dreuz ar mêziou, a deue da bouezañ pounner war ma yhed. Setu ma tivizen prenañ eun oto vihan dre digouez.

E Penn ar Pont, e oam amezeien gand Kermarec, ar mekanisian e-noa gwerzet ar moter Japy dim, eun nebeud bloaziou a-raog. Eur zulvez, goude an ofern-bred, eh is d'e weled. Siwaz, ouspenn eur pez gwetur Renault, n'e-noa netra da ginnig din. Adaleg al lun beure, e oan e garaj Nicolas, e Landreger.

An Ao. Nicolas am anaveze mad. Kein ha roched e oa gand an Ao. Jullo. An heveleb kredenn bolitikel o-doa.

- « Errued mad a rez, a laras din. Bezañ am-eus eur garriolenn "Peugeot" a reio da afer, sur mad. Greet am-eus toud an hadweladennou red evid he lakaad e stad da vond en-dro. Ma prenez anezi, ne 'to ket a geuz. Setu anezi... A-benn tri devez all, e vo prest. Ma plij dit, arabad dit chom da dortal. Ar re a zo herr gante, ne vankint ket. Gand ar frejou am-eus bet ganti, e oan em zoñj d'he gwerzañ eiz mil lur. Med evel ma'h out kloareg ti an Ao. Jullo, he laoskin ganit evid seiz mil hanter ».

Eur garriolenn fougeüz ma oa unan ! gand daou blas, kapotenn ha "spider" a-dreñv. War gostez-kleiz ar holoenn e oa stignet ar rod-zikour. Ar harroñsador a oa ruz tan, an eskell du hag ar

marchepiou gwenn. Neuz kaer a oa warni daoust dezi da vezevelliñ eun tammig re.

- « Dond a rin en-dro, diriaou », emedon, o kuitaad an Ao. Nicolas.

Ober a ris perz euz ma diviz gand e vignon d'am fatron.

- « Ma 'n-eus goulennet eiz mil lur diganit, he 'to evid seiz. Eun den onest eo ; mez n'en em laoskez ket ober ».

Heulia a ris kuzuliu an Ao. Jullo, ha d'ar yaou war-lerh e prenen ma gwetur gentañ evid seiz mil lur. War ar memez tro, e ris d'am gwerzer prenañ teir asurañs war ar vuhez evid e vugale.

Oto... desker

Ar garriolenn a jomas eun nebeud deziou c'hoaz er garaj. Unan euz mevelien an Ao. Nicolas a roas kenteliou din evid deskiñ bleniañ an oto ha dornata ar beñvegennoù brasañ. Evid ar gentel gentañ, e kemerjom hent Landreger d'Ar Vinihi. Padoud a reas war-dro eun eurvez. Y. S. a diskouezas kalz a basianted ganin. Disklêriañ a reas din toud segredou ar garriolenn : divontañ ar harburator, ar flister, ar hantoliou-elvenni, hag e-se. Red e oa dezañ ober an diskouez-se din d'ar mare-ze, rag an esañs a vije prenet a-vidoniadou pemp litrad ne oa ket eur ar re wellañ.

A-benn tri devez, e kelennas din ma hentelie ar reolennoù simplañ da doujañ war an hentchou. Ne oa ket diêz. N'ho-poa nemed derhel mad an tu dehou diouz an hent, taol evez d'ho tiz, hag ivez memestra, doujañ ar reñk-vlein. E-pad an eil kentel-ze, en em gaven gand meur a gudenn, evel mond war-dreñv hag ober hanter-droiou.

E-pad an drede, e-leh reiñ din kuzuliu, ne baouezas ket ma hentelie d'ober rebechou din. En eur hroaz-hent, e laras din ober hanter-dro. Div wech, ar garriolenn ah eas e-barz an touflez. Eun tammig pelloh e hourhemennas din eun hanter-dro all. Ne welen ket aze nag ar red nag ar galloud d'hen ober... kement an hent a oa enk. Ar pezh a dlee errued ah erruas. Evid an drede tro, an oto a oa e-barz an touflez. Ma helenner a darzas :

- « En em houlenn a ran perag eo fellet dit prenañ eun oto, pa ne helli morse dond a-benn d'he bleniañ. Ne gomprened ket an disklêriaduriou a roan dit. Na gred ket e vin paet gand ar patron e-pad eur miz evid klask deskiñ dit charread. Forz penaoz, me, ne fell ket din ken pleal ganit. Distroom d'ar gêr ».

Ma zikour a reas koulskoude da dennañ ma femp-a-gezeg er-mêz diouz an touflez hag e kemeras an rod-stur. Ha ni da Landreger, eñ, droug ennañ, ha me daoubennet mad. Hartañ a reas an oto, 'kichenn ar garaj.

Mond a ris d'am burev, direizet, e kounnar ouz ma helenner. Med gouvezed a reen ne gouskfe ket ar garriolenn war ar ru, an noz-se. Lakeet am-oa don en ma fenn distreiñ ganti d'ar gêr... ha ma-unan-kaer c'hoaz ! Gortoz a ris memestra an noz evid hadretorn d'ar garaj. N'am-oa c'hoant ebed da vezañ goapaet... gand tremenidi.

Ma oto a oa aze, bepred ken koant. Goude bezañ daouzoñjet eun tammig, e lakaen al loh-tiz en diskrog, da gentañ ; goude ar stok, goude bezañ digoret d'an esañs, hag e troen an dornigell. Teir dro heb respont. Sevel a ris ar holoenn, netaed a ris ar flister... Hag e rois eun dro-dornigell. Kerkent, ar moter a droas.

Saveteet e oan... evid eur pennad da vihannañ. Ober a ris ma zin ar groaz, hag en hent ! Goude bezañ tremenet dirag ar skol Zant-Erwan, e kemeren hent Landreger d'Ar Roh. En em lakaad a reas da hlaviañ a-bil.

Mond a ree an traou kazi mad a-walh, pa oan bremañ o vond da zével grav Zant Michel. Tremena a ris war an eil tiz. Med sonn e oa ar hrav ha red mad e oe din kas war ar hentañ tiz a-raog errued war al lein. Kemmeski a ris moarvad ar hentañ tiz gand ar bale-a-dreñv pe gand al leh-marv... rag ma strakell en em lakaas a-greiz-toud ma nerz evid menel difrom hag e teuen a-benn añfin da lakaad mekanik-an-diaoul da chom difiñv.

A-dastorn, e klasken kaoud ar hentañ tiz. En aner ! rag ar garriolenn a hadkrogas da zouzañ. Ha setu bremañ, ar moter o sahañ. Dond a ree ar stal da vezañ mantruz ! Ar garriolenn daonet-se, daoust hag-eñ e paouezfe da diskenn ar hrav ? Dond a reas din neuze eun ide lugernuz gand ar zoñj da skorañ rod ma hoz karr gand unan euz ma sokou... an amzer da vihannañ da hadkavoud ar hentañ tiz-se. Lakaad a ris ar moter da dreiñ a-nevez ha kaoud a ris añfin an tiz ken c'hoantaet. Goude bezañ distardet ar starderez dre dorn, e poulsen an droadikell-buannaad da benn, hag an oto a lohas. Laosken a reen eun "ouf" a diveh e kwreh ar hrav. Ne jome ganin nemed... mond da gerhad ma botez am-oa laosket e hanter ar hrav.

Evid en em diwall, e treuzen ar hroaz-hent a-raog mond a-gostez, war an diskenn... Hag e teuen en-dro, eun troad en eur votez, hag egile en eur jaosonenn, evid hadkavoud ma skor. Distreiñ a ris heb re a boan da Benn ar Pont, gleb dour-teil.

An deiz war-lerh beure, e pedis ma zud d'arvestiñ ouz ma braoig :

- « An taol-mañ, eme ma zad, eh out eun Aotrou. O haloupad an hentchou da noz, gand da velo, az-poa ezomm a-walh diouz eun oto. Med kavet am-mije gwelloc'h eur peizant, koulskoude ».

An deiz war-lerh d'arbardaez-noz, eh is da gerhad ma velo am-oa laosket gand an Ao. Nicolas, e Landreger. Hag e ris an hent... war droad !

Ar garriolenn-dre-dan kabestret

Beb beure, e lakaen eun hanter eurvez da deskiñ konduiñ ma oto, war hent koz roman Milin Zeh da Zeveon. Goullo e veze an hent-se, an aliesañ. Leun e oa a doullou med ar hosteziou a oa ledan, hag ar leur kled. He ledander ah aotree ober hanter droiou ha baleou-a-dreñv. An toufleziou ne oant ket don ha pa'h ee ma oto enne, he zennen er-mêz, êz a-walh.

Risklañ a ris mond beteg Langoad, Ar Roh, ha Peurid-ar-Roh, da rentiñ vizit d'am hamaraded evid ober deze bami ouz ma frenadenn. Ober a ris zoken sevel eur harrdi e Penn ar Pont. Laosken a ris ma marh-houarn evid mad ha beb beure e reen ar veaj Penn ar Pont da Landreger o terhel rod-vlein ma harroñs. E-kerz ma beaj, e kaven ar "Blanc-Misseron" war ma hent, peogwir al linenn hent-houarn a heulie an hent praz.

Kemer a reen plijadur o tremen e-biou dezañ. Ar mekanisian ma anaveze mad. E zaludiñ a reen gand an dorn, o vond dirakañ. A-wechou, e roe eun taol c'hwistell o poulsañ an êzennou, med ma "femp-a-gezeg" a oa herrantoh evid e vezanik pounner.

Er hontrol, o sevel grav Zant Michel, e tremene aliez reou yaouank dirazon war o veloioù. Ober a reent goap ouzin en eur dremen ha sinou dorn e-leiz. Kement-se am lakae, muioc'h pe nebeutoc'h, e kounnar, med ne hellen ket ober kalz a dra. Ne blije ket ar graviou d'am harriolenn dreist-oll pa vezent eun tammig sonn, hag erruet e kwreh, e reen diêz a-walh pemzeg kilometr an eur. Med en em bakañ a reen o tiskenn hag en eun tiz spontuz, e tremenen adarre e-biou d'ar ganfarded divergont. Ne renten ket o zinou dorn deze. Re a aon am-oa neuze da vond d'an touflez.

An aotre-da-gondiñ

- « Job, a laras din an Ao. Jullo, eur beurevez, te a ruill bemdez gand da "daxi". Tremen ha hadtremen a rez dirag jañdarmiri Landreger... Med daoust hag-eñ e teus soñjet tremen da "aotre-da-gondiñ" ? »

- « Feiz, nann ! » a respontis.

- « Poent braz e vefe dit pleal gand an dra-ze ; ma rez eun darvoud, e 'to kudennou ».

An egzamin o vezañ eur wech ar miz e kêrbenn an arondisamant pe e Sant-Brieg, e kasen ma

goulenn da Wengamp. Galvet e oen, eun deiz, da beder eur. Ma fatron a ginnigas din mond ganin. E-kerz ar veaj, e hartas evid mond da weled daou gliant, hag e-leh en em gavoud war vali gar Gwengamp da beder eur, e oam, war on goustadig, da beder eur ugent.

An enseller ne zeblante ket bezañ gwell gontant. Lakaad a reas e zah-ler war dorchenn e oto hag a azezas 'dreñv d'ar rod-vlein. An Ao. Jullo a lampas war-du ennañ, da en em digareziñ evid an dale en eur displegañ dezañ e oa bet sahet ar flister... med an enseller ne felle dezañ klevet netra.

- « Galvet am-eus Ar Moal da diwezañ. Eun all c'hoaz n'eo ket deut. Setu aze eun eurvez emaon o hortoz amañ. N'en-deus bremañ ho paotr nemed ober eur goulenn all ha paeañ an droejou a-nevez ».

Kaer e-noa ma fatron sevel e vouez, an enseller a lakaas ar "stok" hag eh eas kuit evel eur gorventenn. Fuhañ a ree an Ao. Jullo.

- « En da leh, e rafen ma goulenn nevez evid Lannuon », emezañ.

Daou viz goude, gand ma henderv An Helveder, en em gaven dirag gar Lannuon. Eur yaouvez e oa, deiz ar marhad. Stank e oa an dremenidi. N'am-oa ket a jañs : an enseller a oa ar memez hini hag e Gwengamp. Nebeud goude bezañ resevet ma galv, am-oa kemeret ar boan da vond da weled hent an egzamin : ar memez hini dalhmad ! An enseller a halvas ahanon hag e pedis anezañ da zevel em harriolenn.

Ouspenn pevar miz a oa abaoe ma konduen bemdez. Habask e oan ha diarvar. Treuzañ a ris tremen-a-rez an hent-houarn, mond a ris a-hed div ru. Goude bezañ tremenet dre Bont-Kermaria, e ris eur bale-a-dreñv diveh war vali al lezvarn, ha, war urziou an enseller eh een war-raog adarre. Gourhemenn a reas din kemer eur ru a-gleiz. Pep tra ah ee diouz ar gwellañ. Evel ne oa ket c'hoaz war an otoiou, boulou-dre-dan hag a vlinke, e houlennen, seven, digantañ :

- « Aotrou enseller, ha plijed a rafe deoh astenn ho torn evid reiñ da houvezed e troom war an tu kleiz ? ».

- « N'am-eus kentel-vleniañ ebed da resev diganeoh. Dleed a rit gouvezed ar pezh ho-peus d'ober », a respontas din, rok.

- « Ne welan ket perag e lakfen ma dorn-kleiz er-mêz. Pesked ar ster a vo hepken evid gweled anezañ ».

Petra n'am-oa ket laret !

- « Hartit dioustu ! »

Taeret-ruz ouzin, an enseller a lampas er-mêz ma oto, o strakal an norig :

- « Kemerit kenteliou a zevenadurez a-raog dond en-dro d'am gweled ».

Hag eh eas war droad war-du ar gar. An dismegañs a oa warnon. Anad e oa n'am-mije 'ta jamez ma aotre-ze da vleinañ. Er burev, e konten ma istor d'ar patron. Dirollañ a reas da hoarzin :

- « Bet 'teus, emichañs, da ober gand ar memez enseller. N'on ket souezet euz e berz. Añfin... Dleed a rees memestra lakaad da dorn kleiz er-mêz, zoken ma ne oa den evid e weled. Ne teus ket, moarvad, komprenet ne dleez ket goulenn an disterrañ tra digand an enseller. Ar gwellañ 'teus d'ober bremañ eo mond da dremen da aotre da Zant-Brieg. Nemed na ve adarre ar memez hini ? Komz a rin diouz se da Nicolas, ar mekanisian, d'on hentañ gwel ».

Eun nebeud deziou goude, e laras an Ao. Jullo din e oa ivez ma enseller karget da reiñ an aotreou-bleniañ e Sant-Brieg. Med e oa o vond da gemer e retred.

- « Eun tamm pasianted, eur pennad c'hoaz », a guzulias din an Ao. Jullo. « Eun all a gemero e blas ».

E derou miz C'hwevrer 1931, e kasen ma zrede goulenn da Lannuon. D'an devez D, e oan dirag ar gar, gand, an taol-mañ, eur hard eurvez vad en a-raog, ha ma-unan. An enseller a reas sin din da dosteñ.

- « A ! Setu c'hwi eo adarre... »

- « Ya, Aotrou enseller, setu me adarre. Dleed a ran deoh toud ma digareziou evid ar wech a-raog. Med, gouvezed a rit, bloaz a zo, a-veh ma oan c'hoaz eun tammig troher-buzug dianaoudeg euz reolennou ar zevenadurez ».

- « Abaoe on digouez diwezañ, ho-peus desket konduiñ, sur a-walh ? N'oh ket chomet keid-all o laosken hoh oto er garaj ? »

Tennañ a reas eun aotre da vleniañ, diouz eur pleg. Skrivet ha sinet e oa en a-raog. Ha ne reas nemed hadskrivañ an deiz - ar pevar warn-ugent a viz C'hwevrer 1931 - hag hen roas din.

Ar pañsionou

Ma stad a gloareg e studi an Ao. Jullo e Landreger e-noa souezet ar beizanted diwar-dro ha dreist-oll ar re yaouank, hag o lakaad da gaoud ivez eun tamm gwarizi ouzin. Mond a ree an teodou en-dro, dreist-oll pa oa bet klevet e oan hanvet el lezvarn evid an aodiañsou a bolis evel sekretour ar barner gand an hanv-karg pompuz a eil grefier dindan le.

Kreskiñ a reas c'hoaz muioh ar warizi pa oen gwelet o vale gand ma harriolenn-dre-dan "Peugeot". Job ar Moal, paotrig-saout Seveon, a oa deut, a-greiz-toud, da vezañ... eur penn-braz ! Ne hellen nemed laosken da lared ha respont na ya na nann d'ar goulennou a reed din. Ma zri-labour a eil grefier, kloareg-urher hag asurer war ar vuhez ne laoskent ket kalz a amzer vak ganin.

Ober a reen ma mad euz an nebeud pennadou-amzer a frankiz, evid kas ma zud da weled ar famill ha dreist-oll ti ar vamm-goz Ar Rolland, d'ar Pevar-Avel. Yehed ma zad ah ee war fallaad. Kerzed a ree diêsoh-diêsa. Eur gador-rodet a oa bet roet dezañ. Evid ar pennadouigou-hent, e Seveon pe ti amezeien Penn ar Pont, e vounten e gadorig ha ma mamm ma heulie war droad. Med ma fennadou amzer vak ah eas prestig war verraad.

E 1923, eo e votas an deputeed eul lezenn hag a warante ouz ar gwall-darvoudou e-barz al labour-douar. Kalz a beizanted mahagnet hag a denne gounid, hervez al lezenn, euz eur bañsion evid ar re na hellent ken labourad, n'o-doa anaoudegez ebed euz al lezenn-nevez-se. Divizoud a ris eta pleal gand o stad.

Evid tennañ gounid euz ar bañsion, e oa red evel just ober eun enklask dirag barner a beoh ar hanton. Evid eun niver braz a houniderien, e oa eun torr-penn gwirion, kement e oa red ober difreiu ha mond da weled liez gwech ar re a oa bet gwall darvoudet, an testou, an implijerien. Ranked a reen reiñ deze toud ar rekizou ha gwarantañ aneze ne helle ket ar beh kouezañ warne 'vid pezh a zelle ouz an arhant.

Ma "femp a gezeg" n'he-doa greet kement a hent, morse. Morse ne oa bet ivez sahet ken aliez. Distroet da di ma zud ne veze ket ral din kaoud eun den gloazet deut da displegañ e stad din. Man-unan e oan o pleal gand an aferiou-ze e-barz ar hontre hag an "telefon arab" e-noa greet ma anavezad. Ha ma zad e oa kalz a stad ennañ :

- « Gweled a ran eun toullad tud o tond amañ da houlenn da ali ha hadgoulenn da zervijou. En em rentañ a ran kont bremañ e hell mab eun troher-buzug ober eur vicher all ha kalz a vad en-dro dezañ... ha bezañ, nompaz eun Aotrou med eur gwir labourer ».

Ar goulennou-pañsion ne hwezent ket ma yalh. An darnvuiañ euz ma hlianted ne oant ket pinvidig, med re dellezeg evid mond da glask o bara. En em ober a reen dre baeañ ma frejou hervez pezh o-deveze touchet, ar peurliesañ c'hweh miz goude e veze bet kaset ar paperiadur...

E-touez ar re a reas o mad euz ma difreiu, eur vaouez vad trohet dezi he breh kleiz, he-deus dalhet anaoudegez vad din beteg he marv. E derou miz Genver, e reseven, beb bloaz, eul lizer o pediñ ahanon da vond d'he gweled evid ma hellfe ma zrugarekaad a-nevez ha reiñ din war-dro an degved euz he fañsion. Ma nahen, e veze fachet, ha ma n'een ket da weled anezi, e reseven eul lizer-pediñ all.

Falz an Ankou

Abaoe penn kentañ ar bloavezh 1932, yehed Fañch Ar Rolland ah ee gwasoh-gwasañ. Ma mamm en em daole da ober en-dro dezañ en eun doare souezuz. Beb beure he sikouren d'e zoañgnal. Daoust d'e boaniou garv, n'em-eus e glevet morse oh en em glemm. Mervel a reas d'an oad a eiz vloaz ha daou-ugent, d'an eil a viz meurzh 1932, deiz ma femp bloaz warn-ugent.

An tad Ar Rolland e-noa roet dim toud eur gentel vraz a nerz-kalon.

Louizig Durand a oe moarvad an hini he-doa bet ar brasañ glahar euz e varv. Nebeud a zuniou goude, e kuitaas ahanon, evid mond da vatez ti eun noter, ne ankouaas ket Penn ar Pont. Bep tro ma helle, e teue da weled ahanom.

Mathis

Mond a reen en tu-hont da roll ma eurvezioù pemdezieg er burev. Ober a reen ma zroioù, heb an disterrañ kresk war ma fae, med ne reen hanv morse a gement-se.

Ar patron ne daole ket evez da niver ma eurvezioù-labour. Embreg a reen penn-da-benn ar hargou a fizie ennon ha galled a reen mond ha dond evel ma plije din.

Pa vezen distroet da Benn ar Pont, e tleen c'hoaz prederiañ war-dro ma faperadurioù pañsion a-raog mond da gousked. Ober a reen kalz a hent gand ma harriolenn-dre-dan ha komañs a ree bezañ anad warni e oa erru skuiz.

E-kerz miz Even 1932, eh is gand an Ao. Jullo da lakaad eur werz-sezi war eur hoñversant euz kêr. E-touez an traou da zeizañ, e oa eur garriolenn "Mathis", du he liv. Houmañ a oa eur wetur nevez a-walh hag heh anavezad a reen. He ferhenn, eul liver, a gondue anezi dalhmad a-diz ha tremen a ree sur mad muioh a amzer en e oto evid en e chanterioù. Ar "Mathis"-se a oa bet kirieg d'e distroioù fall.

Pouezañ a reas ma fatron kement, ken he frenis evid deg mil lur. Ha setu-me gand div oto. Med hini ebed ne oa diouz ma hoant. En despet da dond an trubuillou am-oa bet ganti - sahadennou karburator, flister, kantolioù-elvenni -, ne deuas ket an ide din d'am dispartiañ euz ma "F/Peugeot". Plijed a ree din. Heh anavezad a reen, dizolei a reen prim ar sahadennou ha... ma digas a ree d'ar gêr dalhmad, heb bezañ ezomm da hervel Kermarec.

Ne oe ket heñvel gand ar "Mathis". A beb momed, e ranken gervel ar mekanisian. Sahañ a ree aliez, e-kerz an hent pe en noz. Tri miz goude eta, kenavo da "V/Mathis". He gwerzañ a ris a-nevez, evid mil lur.

O lakaad gwerz-sezi war an traou

Da-geñver ar hrogou da ober ti an dleourien, e heulien dalhmad an Ao. Jullo :

- « Job, 'vid 'r hreisteiz, am-mo ezomm diouzit. Kemer an tu... evid galled dond ganin ». N'am-oa ket ezomm rekizou all.

Eur wech, e oam eet d'ober eur sezti ti eur hoñversant yaouank dimezet ha staliet abaoe daou pe dri bloaz hepken. Derhel a ree eun ostaleri gand ispiserez, dillad ha bouteier. Dre vank a skiant-prenañ, e-noa greet goulennoù dreist ment hag an darvuiañ euz e villejou-paeañ a deue en-dro heb bezañ bet paeet. Anavezad a reen an dleour abaoe meur a vloaz o vezañ bet da en em gavoud gantañ, meur a wech, e-barz ar foarioù hag an aleioù-boulou.

En eur errued er stal, an Ao. Jullo a laras dezañ penaoz e oa rediet da gregi e varhadourez hag a roas urz din d'enskrivañ meur a dra. Ar hoñversant yaouank a zavas d'ar zolier, kerkent ha div

vunutenn goude, e tiskenne gand eur bistolenn en e dorn, buket war-du ma fatron. Gouvezed a reen e oa eur broudig hag an Ao. Jullo... eun tad a bevar a vugale. Mond a reen, pleñ, dirag paotr an ostaleri :

- « N'eus kistion ebed da lakaad ar werz war dra pe dra du-ze, med hepken renabliñ ar pezh a zo er stal. Gouvezed a ran, seul wall ma'h eo me ma-unan, am-eus preparet ar paperou. Gwelloh e rafes on zikour hag e hellfem ober goude eur barti voulou asamblez. Ma'h antre klianted en ostaleri, e soñjint om deut da hoari boulou ».

Sebezet, ar hoñversant a diskennas pazennou izellañ ar skalier.

- « Ha bremañ, ro din da hoariell... Keuz e-tefe e-pad toud da vuhez ».

Reiñ a reas e arm din, o zilañ din em skouarn :

- « Dreist-oll, na lar mann da den ! »

E dizoaniañ a reen. Tennañ a ris kuit an tri boled lojet e-barz an daboulin hag e foñs ma godell e lakis ar bistolenn. Eun hanter eur goude, e oam on-zri o c'hoari boulou... Ar zun war-lerh, e tremenis da weled ar paotr. Kuzuliañ a ris dezañ hadkemer e vicher goz a goñversant war ar pave... Tri miz goude e oa hadkrog d'ober ar marhajou diwar-dro.

Eun dro all, on-oa d'ober eur sezi ti eur menajer yaouank ha n'e-noa ket paeet e hourmikêl abaoe daou vloaz. E anavezad mad a reen o vezañ ma oa euz Ar Vinihi. Dre lorh, pa 'n-oa kroget da derhel menaj, e-noa prenet toud e oustillou nevez flamm. Fall daonet e oa e jeu. Errued a rejom di e koulz hadvern. E wreg hag eñ a oa ouz taol.

Ma fatron a roas deze da anavezad evid petra e teuem hag e houlennas diganin enskrivañ, war prosez-verbal ar sezi, ar chatal ha lod euz ar binviou brasañ. Bezañ e oam o kuitaad an ti evid mond d'ar harrdi, pa welis an dleour o lampad er-mêz, o vond d'ar marchosi ha kemer eur gordenn. Hegaset mad e oa. Hartañ a reas da lared din :

- « Galled a rez merkañ toud 'pezh to c'hoant ; ha goude e helli kontañ da doud ar beizanted a weli, e teus lakaet ar sezi warnon. Me, ne ran van a gement-se. Mond a ran d'en em grougañ ».

Kuitaad a reas ar porz oh ober tro d'al lojeiz evid mond 'trezeg eur park e-kichenn, e-leh ma oa eur hleuziad dero. Redeg a ris war e lerh :

- « Ma'h out en soñj da en em grougañ, me da harzo evid bremañ. Med goude e vefom eet kuit, e helli hen ober... Soñj eun tammig memestra e-barz da wreg ha da vugel a daou vloaz. Gouvezed a rez mad tre... en ti an Ao. Jullo eur sezi a zo "segred ar gador-goves" ha ne teus ket aon da gaoud. Soñj ervad er stad. Ne 'teus diougez all ebed nemed gwerzañ da vinviou evid paeañ da hourmikêlou ha dleou all. Gand da asant, e heller ober eur werz diwar genemglev. Galled a ran kaoud labour dit zoken e-barz eur menaj braz, ti eun denjentil, e departamant an ster "Oise". Lojet ha bevet e vi gand toud da famill. Kalz a Vretoned a labour dija e-barz ar menaj-se ha daou aneze a zo en em gavet en da stad a-vremañ. Mad e vefe dit ober da vennoz buan hag en em gleved gand da daou vreur, labourerien-douar eveldout, evid en em gargañ euz da venaj da hortoz ar werz.

Ar sezi, troet en iñvantor evid an dro, a oe greet kerkent. An ozah hag e wreg a zinas ar prosez-verbal hag a roas galloud d'an Ao. Jullo evid gwerzañ ar meublaj hag ar binviou war gresk ha dirag an oll. O kuitaad ar menaj, e oam eet da weled unan euz breudeur an dleour evid en em gleved war labour an douar beteg miz Gwengolo. Ne oe tamm estonet ebed ar breur euz on gweled.

Dilojañ kuz-ha-muz a reas ar menajer yaouank, e-pad eun nozvez, evid mond da jom gand e famill ti menajer braz an "Oise". D'an deiz kentañ a viz Here, e kemeras e garg a vicherour.

Gref Bear

War-dro hanter-Gwengolo 1933, e klevis e oa gref Bear e gwerz. Kerkent, en em lakaen war ar

reñk. An Ao. Penanhoat ma digemeras eur zadornvez. Daou houlenner all a oa bet tremenet en a-raog : eun adjudant hag eur brigader-jañdarmiri.

D'ar mare-ze ne oa ket red kaoud eun testeni pe tremen eur honkour evid bezañ karget euz eur gref pe eur garg a ofiser ministrel. Ar sertifikajou a veze zoken roet aliez gand eun asant lez-ober ha gouvezed a reen e oa mestr Penanhoat prest da zinañ unan d'eur prener da dond, ha dreist-oll d'eun archer koz.

Adaleg ma oen en e vurev, e houlenner gantañ hag eñ n'e-noa ket greet afer dija gand unan euz an daou all.

- « O-daou o-deus kavet mad ar priz a houlenner med laret am-eus deze e chomen war vete-gweled ».

- « Neuze, koulz anavezad ho tivizou dioustu ».

- « Tri ugent mil lur : hanter-kant evid ar gref ha deg evid an asurañsou ».

- « D'ar gompagnunez eo karg an asurer ha ne hellom ket ober afer heb heh asant. N'eus forz penaoz, e tri-ugent mil lur, hoh afer ne da ket din. Gand daou brener akord war ar priz n'ho-peus ket da en em chaokad ».

Astenn a ris ma dorn dezañ, evid mond kuit.

- « Gortozit 'ta... n'it ket kuit ken prim-ze. Galled a rafem kaozeal c'hoaz, marteze ? »

Mestr Penanhoat a houveze e labourer ti Mestr Jullo.

- « An daou jañdarm a zo akord, e gwir, war ar priz. Med jenet on kaoud eur prener ha ne oar mann ebed diouz servij ar gref. Red e vo din chom gantañ e-pad eun toullad miziou a-raog ma vo barreg da gas an traou en-dro 'n e-unan. Ganeoh n'am-mije ket ar gudenn-ze, moarvad ! »

- « Ne gredan ket... Setu bremañ tost da dri bloaz eh on touer hag e ran war-dro an enklaskou darvoudou-labour hag an odiañsou a bolis ».

- « Mad ! Med ma en em lakaom akord war ar priz, penaoz e refet evid paeañ ahanon ? Yaouank oh ha dizimez ».

- « M'am-eus ar mennoz da brenañ eur gref pe eur garg-urher, am-eus ivez ar mennoz da baeañ ».

« Paeañ a ris war an taol, da deiz roidigez al le, hervez kustum ha kinnig a ran deoh lakaad an hanter euz ar gont ti eun alvokad, adaleg sinatur ar promesa. N'eus forz penaoz, n'eus ket kision evidon da baeañ hoh afer tri-ugent mil lur. »

En em zoñjal a reas eun tamm, adarre.

« Sur a-walh ho-peus greet priz va gref, hoh-unan ? »

« E gwir, a-raog dond d'ho kweled, am-eus klasket titouriou. Kinnig a ran deoh hanter-kant mil lur ha pas eur gwenneg muioh. Mestr Jullo n'eo ket preset da en em zizober diouzin... ha setu am-eus toud ma amzer. »

« Mad, Akord om. Gwelloh eo ganin koll deg mil lur hag ober afer gand unan bennag hag a zo aroutet mad war e vicher. »

Greet e oe an treuzvarhad e diou skwer ha sinet eun hanter- eurvez goude. Ar zun war-lerh, e tigasen pemp mil lur warn-ugent da Studi Mestr Leguistin, advoue e Gwengamp. Deuet e oa Mestr Pannanhoad ganin hag ober a rejom ar veaj Bear da Wengamp. Tregont kilometr mond-hadon, en e oto, unan euz ar re gentañ deut er-mêz, goude ar brezel 1914-18.

Eur hourater asurañs a-bouez e oa mestr Pennanhoad. Asuri a ree 'ta e glianted evid ar "giriegez sivil-oto". Med evitañ, n'oa ket kavet utul sinañ eur hontrad.

« Evezieg eh on... N'an ket buan ! », emezañ.

Eun diaraoger e oa ivez espern an esañs. Klozañ a ree an duellenn o tiskenn ar hraviou hag he digeri a ree a-nevez eun ugent metrad bennag a-raog traoñ ar hrav.

« Perag dispign petrol en aner ? » a lare, stard e galon.

Fin miz Gwengolo 1933, e kimiadis diouz Mestr Jullo. Tremenet am-oa pevar mizvez ha daou-

ugent en e Studi. Eun toullad anaoudegeziou e “gwir” am-oa, o kuitaad anezañ. Dastumet am-oa skiant-prenet hag ivez... skiant an aferiou.

Goude ma oan eet kuit, e verh Marharid a gemeras ma flas. Kleved a ris diwezatoh en-oa bet keuz din hag am-oa greet diouer dezañ. Setu perag moarvad e reas ar mennoz, eur pennad goude, da laosken e garg vrasa. Kinnig a reas din prenañ e Studi urcher. Med hen nah a ris dre ma oan dija en karg diouz hini Vear. E drugarekaad a ris euz e ginnig.

« N'on ket heb gouvezed en em divennez mad e Bear. Kleved a ran komz diouzit, beb an amzer. Ma studier a-wechall e-neus, emichañs, trehet war e vestr. »

Er bloaziou tregont, ar hreferien a veze anvet dre “gemennadur Ministrerez ar Justis”. Kas a ris buan ma faperou da lezvarn Wengamp ha Prokurer ar Republik, an Aotrou Ollivier, am galvas... ha padoud a reas e egzamin a-boa deg minutenn... Hanvet e oen e-kerz miz genver 1934. Monig eo a roas din ar helou mad. E karg e oa e burev-post Bear, hag e-serr ma labour, em-oa an dro d'he gweled aliez.

Eun istor oto

Setu-me 'ta e karg eur post ofisiel ha soñjal a reen e oa red din kaoud eun oto par-ouz-par gand ma harg nevez.

Ma harriolenn ne oa ken mad da vann, dreist-oll... evid bale Monig e oan krog da weled en diavêz ma labour. N'am-oa ket peadra a-walh evid prenañ eur wetur nevez hag en em lakaen da glask eun okazion vad. An daou vekanisian deuz Bear n'o-doa mann ebed a vefe mad da ginnig din. Mond a reen 'ta da Wengamp, d'ar garaj Lezoraine, war guzuliou Mestr Leguistin...

- « Bezañ am-eus unan hag a dlefe mond diouzoh ». Sabatuet, eh anavezen ma “Mathis”.

- « Med ma oto goz an hini eo ! Eur bloaz zo, em-eus bet gwerzet anezi... »

- « Bezañ a zo pemzeg deiz, em-eus prenet anezi ha greet am-eus aozaduriou a-bouez. E ratre vad emañ evid mond war-raog ha n'am-eus netra all da ginnig deoh evid ar momed ».

Goude nebeud a guzuliadegou diwar-benn ar priz, e prenen anezi evid unneg mil lur gand eun distaol a dri mil lur evid ma “F/Peugeot”. Paeañ a ris eta eiz mil lur, da lared eo priz he gwerz er bloavez 'raog !

Mond a reas mad tre en-dro e-pad daou vloaz. Goude, e krogas an trubuillou. E-kerz eur veaj mond ha dond da Dinan, eh eas deg litrad eoul ganti. Eun nebeud deiziou goude, e sahas e Bulian, e-kichenn Lannuon. Eet e oa al loa dreist d'ar skudell ! An deiz war-lerh, e prenen eun oto nevez.

PEMPVED LODENN

War-raog, bugale ar vamm-vro !

Pontanezen

Mad e oa ar stal ganin hag al labour ne vanke ket. E 1939 e oan daou vloaz ha tregont. Dimezet e oan da Vonig. Div blahig on-oa : Annaig, tri bloaz hanter ha Maria-Sklêrder, daou vloaz.

E miz Gwengolo 1939, armeou Hitler ah aloubas Bro-Bolonia. Ar Frañs a diskleras ar brezel d'an Alamagn hervez ar promesaou he-doa bet greet da warezi harzou Polonia. Toud ar journaliou a gomze diouz ar brezel, dre ar munut, o pouezañ war galloud-harz al linenn “Maginot” ken brudet, e-leh ma tlee bezañ bruzunet an Almanted ma tigueuzfe deze dre gwall

dro, mond dreist d'on harzou.

Galvet e oen d'an arme, adaleg an deziou kentañ a viz Gwengolo. Eur mignon din, Ernest ar Gao, a deuas d'am has d'ar gar, e Kerouan. Ernest ma zachas diouz divreh Monig ha ma flahigou leun-daerou.

Kaset e oan d'ar 156^{et} rejimant soudarded war droad, a dlee bezañ savet e penn-leh galvedigez Pontanezen, e banlev Brest. O kuitaad ahanon er gar, Ernest ar Gao a ginnigas din eur voutaillad "Sant-Rafael".

- « Setu amañ an evaj a gavez ar gwellañ. Ev eur bannah eur wech an amzer evid reiñ nerz kalon dit ».

Hag e teuas ar momed da gimiadiñ.

Perag 'ta ar brezel ?

Eaubonne

Kirri-tan marhadourez rekizisionet prim-ha-prim a oa o hortoz ahanon e gar Brest evid on kas da P/Bontanezen. Lod euz an drede gompagnunez - an hini e oam bet lakaet e-barz - a oa lojet en eur housk-leh e-barz ar hrignol. Mougañ a reem gand an tommder. Tamm freskadur ebed ne helle dond e-barz. Evid en em walhi, on-oa er porz eur pezh gwalhva gand eun ugent tuellenn bennag. Pep rummad soudarded a oe karget da doullañ e gaohleliou.

A-benn tri deiz goude, e oe roet din on dillad soudard. Memez farsadenn adarre evid kaoud eur hask. Na ma fenn, nag ar haskou ne oant bet damgemmet abaoe 1927. Ha setu me a-nevez gitajet gand eur hask-branskell.

Lodennet e oe dim goude on harnezaduriou soudard : fuzuillou, kartouchennou, skudellou-houarn, kardou, h. a.

En em gavoud a ris en eur bagad... soudarded-skañv pe voltjerien...

... Eun deiz e oen galvet da vurev ar gompagnunez. Eur serjant a houlennas ma micher diganin :

- « Urcher a justis ha grefier a beoh », a respontis.

- « Med merket eo war ho levrig-soudard eh oh eul labourer-douar ».

- « Marteze... med kuitaet am-eus ar menaj, deg vloaz 'zo ».

D'abardaez-noz, e oen kaset d'ar gompagnunez "er-mêz ar reñk", ha lakaet e gourhemenn ar serjant Lopez, eun Adarmead, menajer e Plouillo.

War-dro ar 15 a viz Gwengolo e kuitaas ar rejimant Pontanezen evid mond da gichenn Pariz. En em diazezañ a reas ar gompagnunez e Eaubonne, e-barz eun domani braz dizarempredet ha rekizisionet gand an arme. An domani-ze a oa diouz kleved d'eur Juder, euz Berhen, eur pezh marhadour madou dre vraz. Kerkent, e voulhem gand al labour evid lakaad al lehiou da glotañ ouz on eommou...

... Ar habiten Le Bonhomme a resevas urz da zével eur strollad soudarded karget da dizahañ kamionou hag otoiou ar rejimant. Kaset e oen d'ar strollad-se. Daouzeg e oam e-barz, euz toud ar micheriu, dindan urziou eur serjant. Hadkavoud a ris an abad Nikol, bet skoliad e Sant-Jo... Med ne oa mekanisian ebed. Jouanneau nemetken, genidig euz kostez Kintin, blenier unan euz pennou-braz ar gompagnunez elektrisite "Nord Lumière" e Pariz, a houeze eun draig bennag diwar-benn ar ardivinkou.

Tri bagad a bevar zoudard pep hini a oa e-barz ar strollad. Ouspenn an hanter aneze ne houezent ket konduiñ. Chañs am-oe da vezañ lakaet e bagad Jouanneau. On labour dizahañ a deuas prim da vezañ eul labour-ramoki...

... An tri devez kentañ goude ma oa bet savet on strollad, e oa bet resevet eun daouzeg bennag a halvou war zikour euz a bep tu. Ar zoudarded, pa veze sahet o gwetur, a dlee telefoni d'on burev

goude bezañ goulennet an aotre d'hen ober e-barz an ti tostañ. Hemañ ne helle ket nah ar zervij-ze d'eur zoudard gall.

E burev ar gompagnunez, ar hentañ deut a diskroge an telefon. Ankouaet a ree goulenn, a-wechou, e pe leh en em gave ar harr sahet. Mond a ree ar bagad d'e glask, o treiñ hag o tistreiñ e-barz ruiou Eaubonne ha war ar mêziou. Dond a reem a-benn da gaoud ar harr sahet, ar peurvuiañ.

Aliez, ar blenier, skuiz o hortoz, a veze distroet d'ar gompagnunez. Aliez-aliez ivez, daou vagad-dizaha en em gave dirag ar memez karr : ar blenier, mall gantañ d'on gweled, e-neve telefonet eur wech ouspenn d'ar bureo. Ha setu ni eiz en-dro d'ar memez goz-oto.

A-wechou e tigoueze dim kaoud eur stivell-esañs goullou... ar pez a lakae Jouanneau da fuhañ. Eur wech war div, ar harr-tan a zahe dre ma ne labouré ket mad ar "viñsou-platinet", dre ma veze kaoc'hiennet ar hantoliou-elvenni pe stouvet ar flister. Red-oll e veze Jouanneau neuze. Beb an amzer, ar wetur a glasken a veze eet kuit a-raog ma'h erruem. Eun nann-zoudard truezuz ken 'n-eve aozet. An dizurz-se a badas eur pemzeg deiz bennag.

Da heul eur glemmadeg greet gand on habiten da strollad-gourhemenn ar rejimant, e oe dilennet tri mekanisian d'on strollad, unan evid peb bagad. Ar habiten a reas e vad euz hadreizadur on strollad evid reiñ din ar post a sekretour-skoer-liziri. Metivier, sekretour ar gompagnunez "er-mêz ar reñk" ne houveze ket ober gand ar mekanik da skrivañ. Fontaine, hag a oa sekretour ivez, ne deue med eur wech an amzer da vurev ar sekretourva. Evid pez a zell ouz ar haporal Lordier, eñ, adaleg ma kemeris ma harg er burev, e profitas da vond d'ar gêr da Zant-Maur, beb noz, gand e oto goz, kaset en-dro evid mann... gand esañs an arme. Aozañ an danevell skridou a oe fiziet ennon. Ne gollen ket ma amzer. Errued a reas eur hinnig-savidigez er gompagnunez. Metivier a nahas bezañ hanvet adjudant gand aon da vezañ kaset leh all. Gras d'eun taol gwidiluz ha da skoazell ar habiten Le Bonhomme e oen hanvet kaporal.

On habiten, evel ma lare e hanv, a oa eun den mad, ofiser e-pad ar brezel 14-18, e taole pled dreist-oll ouz êzant ha bevañs e zoudarded. Euz e-noa ouz ar vureverez. Da darn euz goulennou ar strollad-gourhemenn a gave dibouez, e ree din respont dre ar gêriou-mañ : "Bebet, lojet ha gwisket mad eo ma zoudarded".

Begny

E-pad ma oan en Eaubonne, eh is da weled ma hoar Frañsin a oa o paouez dond da chom da B/Pierrelaye, tost d'on lojeiz-soudarded. Kavoud a ris ma hoar hag he daou vugel en diouered ar brasañ. Ma breur-kaer a oa bet galvet d'an arme abaoe deziou kentañ miz Gwengolo ha Frañsin n'he-doa touchet gwenneg ebed, abaoe ma oa bet digoret ar brezel. Abaf-braz e oa ha ne anaveze den ebed e-barz ar gumun. Setu perag n'he-doa ket kredet mond beteg an ti-kêr da disklêriañ he stad ha da hadgoulenn eur zikour da hortoz. A-boan ma vane ganti a-walh da brenañ he bevañs evid daou deiz. Abaoe eur zunvez, ar famill n'en em veve ken nemed diwar zoubennou.

A-raog mond da B/Pierrelaye am-oa lakaet evez evuruzamant da gas ganin toud ma arhant. Reiñ a ris dezi a-walh evid bevañ eur pemzeg deiz bennag. Adaleg ma distro d'ar gompagnunez, e rois kelou euz he stad d'ar habiten Le Bonhomme. Kerkent e telefonas da di-kêr Pierrelaye, a roas eur zikour diwar-wall da Frañsin.

E-kerz miz Kerdu, on rejimant a resevas urz da vond da en em bostañ en Ardennes. On hompagnunez a dlee mond da gêriadennig Begny. Echu e oa an amzer vad.

Al lojeiz a oa bet roet dim a oa eur feurm vihan dilezet, e digor ar bourk. Deut e oa an erh 'raog dim. Adaleg ma oam erruet, e wikefreem an dour, an tredan, hag eur strinkadenn-dour tommet gand fornigell ar gegin. Tostaad a ree an Nedeleg hag an amzer ah ee war yennaad deiz ha deiz. Lakaad a reem on burev er gegin, e-kichenn ar fornigell. Div zal ar rez-an-douar a ree evid zal-

debriñ ha magazin ar bitaill.

Soudarded ar gompagnunez a oa bet ingalet e liez lojeiz. En on hini, e oam eun ugent bennag, soudarded hag isofiserien. Unan diouzim, an abad Patin, person eur barrouz euz bro Normandi, a reseve liperezou digand e barrouzianiz. Da nozvez ar pellgent, e laras an ofern hanternoz en eur zal euz ar bourk lakaet e gourhemenn ar gompagnunez gand person ar barrouz, evid an digouez. Hemañ a ginnigas dillad-oferenna d'an abad Patin. Med o naha a reas.

- « Me a zo eur zoudard ha lared a rin an ofern gand ma dillad-zoudard ».

Eun tregont bennag a zoudarded a heulias an ofis gand touristed ha goude e hadkavem on hamaraded el lojeiz evid an askoan. Mond a ree an traou en-dro ken a vinfoeltre. E-leh ar yar-Indez, ar geginerien o-doa kavet eur penn-gwazi. Evel ma ne oa na champagn na gwin fin er hontre, hag an dour o vezañ difennet gand ar geginerien, ne oe servijet nemed aperitivou e-pad ar pred.

Goulennet e oe eur ganaouenn digand Metivier, e reiz serjant-chef ha teñzorer ar gompagnunez. Ne helle ken chom en e zav. Daou gamarad e zikouras da graped war an daol. Ober a ree eur paz war-raog, daou war dreñv. Kouezañ a reas añfin etre divreh eur zoudard a daole pled outañ.

D'ar c'hweh warn-ugent a viz Kerdu ar wrezverker a diskennas beteg pemzeg dindan zero. Ar fornigell vraz e vije skoet glaou enni heb ehan hag e-barz ar zal a ree evid ar zal-debriñ e oa bet c'hwezet eun tan braz. Kregi a reas e-barz ar siminal a-raog kreisteiz. Eur bagad tud en em vodas dirag on lojeiz. Er reñk kentañ, perhenn ar feurm a jestraoue, o yudal e oa eun darvoud gwall-skweriuz. Ar serjant Duchemin, eur pomper genidig euz banlev Pariz, en em hastas d'e digounnariñ.

- « Ma ne fell ket dit e vefe devet da goz-ti en e bez, hast buan digas din div skeul hag ugent metrad-kerdenn ».

Deg munutenn goude, e oa lahet an tan.

C'hoari a ree ar goañv muioh-mui. Dond a ris a-benn memestra da lakaad eun trohad mad a blouz heiz em boutou-ler. Dre digouez, eur re dud koz a ginnigas din eur gambr hag eur gwele evid daou. Asantiñ a ris a galon vad hag hen laris d'am hamarad Lordier. On-daou e tremenjom añfin eun nozvez e tommder eur gwele war eur pez golhedad marblu, dindan teir ballenn hag eur plueg-treid.

An deiz war-lerh beure, da lein, e oe zervijet dim eur pred saouruz gand silzig teñv, koñfitor, mel, bara hag amann, evel ma karem. Tremen a rejom pemp nozvez ti an daou goz. Ar re diwezañ e Begny.

Rocroi

D'an deiz kentañ ar bloaz 1940, e oa skornet toud an tuellennou-dour. Galloud a reem koulskoude kaoud dour mad da evañ er puñs. Ar gwin, e-barz ar boutaillou, ne oa ken nemed skorn. Evid hen diskornañ, ar geginerien a ranke terriñ ar boutaillou. Ar “pernod” zoken a oa strafuillet. An temz-amzer a oa war-dro tri warn-ugent dindan zero. Den ne laboure ken. Daou dra nemetken a zelle ouzim : herzel ouz ar yenion ha debriñ.

D'an eil a viz Genver, e oe kemennet dim chañch lojeiz. Dleed a reem mond d'eur bourk braz a-walh, eun ugent kilometrad bennag euz Begny. Ne ree ken erh med an temz-amzer a dalhe da diskenn. Ober a rejom an hent war droad, evid en em dommañ. Goullo a-grenn e oa an ti a oa bet miret evidom. Nag an disterrañ pezarrebeuri na zoken eur fornigell. Reiñ a ris da houvezed d'ar habiten e oa eur bern-koad e-kichenn digor an ti.

- « Kemerit eur harrig-dre-dan, emezañ. En em gemerit evel po c'hoant ha deut en-dro ar buannañ gwellañ. Larit d'ar perhenn hag adaleg warhoaz beure e vo roet dezañ eur baperenn-

deogadur ».

Ha ni da en em bourvezañ. Pevar e oam. Digor e oa an etrepaouez, med bezañ e oa an diwaller, eur pezh ki-dogez hag a deuas etrezegom en eur diskouenn e dent. Duchemin a reas sin dezañ da zouzañ goustadig. Taped a reas eur skirienn hag, a nerz e gorv, a roas eur skillennad d'ar hi a ruillas war an douar a-raog tehel kuit en eur yudal. Eur horradenn vad a dan e pep sal a dommas ahanom eun tammig.

Tri deiz goude, e kuitaem ar harter evid mond war gompezenn Rocroi, Siberia ar vro Ardennes. Ar horn-bro dibabet evid ar gompagnunez "er-mêz ar reñk" ne oa ket gwall bell diouz kêr. En em divoda a reas e pevar pe bemp kêriadenn. Pep bagad soudarded a rankas en em gemer evid bezañ lojet ti an dud en eur diskouenn e villed-deogadur.

On burev nemetken a resevas an dileuridigez ispisial evid galled bezañ a-stok ouz strollad-gourhemenn ar rejimant. Al labour-burev a oe kaset d'ar peb reta. On habiten en em diazezas e Rocroi gand ofiserien all. Dond a ree d'on gweled prim-ha-prim, e-kerz an devez, evid sinañ eun nebeud skridou en em garge da gas.

Tremen a reem on amzer o vale war an erh evid divavañ on diouharr, o kousked, o tebriñ, o skrivañ on liziri pe o c'hoari 'r hartou. Paotr al liziri ah ingale al liziri bemdez hag a roe kelou dim euz ar hompagnunezed all ha bemdez, gand hirêz, e hortozem e vizit. Stignet e oe, añfin, al linennou telefon prometet dim adaleg ma oam erruet... an deiz a-raog ma tleem mond kuit adarre.

An temz-amzer a grogas da vezañ digrisoh. Ha setu ma oe gourhemennet dim mond d'en em bostañ, tost da Charleville-Mezières.

Abaoe pemp miz e oa digor ar brezel, med den ebed ne ree hanv dim deuz kement-se.

Ar stal-werz "Armor"

An diblas-mañ a oe ar bevarved hag an diwezañ a-raog arsaill ar armeou almant. Adaleg ma oam bet diazezet mad e Rimogne, on hompagnunez a resevas eur hinnig-savidigez a-berz ar strollad-gourhemenn. On habiten 'n em dregasas ket gand se. Ar re gentañ ah eas d'e gaoud a oe servijet dioustu. O vezañ ma oan e burev an deiz-se, e oen hanvet kaporal-chef.

Ar stad a "louf-torchenn" ne deree ket ouz temz-yehed on habiten, kinniger-koñvers bet. Krog e oa da gaoud hir an amzer. E-pad pevar devez, ne oe ket gwelet er burev. Eun abardaevez, en em diskouezas adarre hag e tisklêrias deom eur helou euz ar re zouezusañ.

- « Keuz am-eus ho kuitaad, emezañ. Pourvezadur ar rann-arme n'eo ket e-ratre. Goude kalz a strivou eh on deut a-benn da vezañ aotreet gand ar jeneral hag e strollad-gourhemenn da zével eur genbrenez-rann-arme evid bitailadou ar zoudarded... en eur baeañ evel just. An darvuiañ euz soudarded ar rann-arme a zo Bretoned, setu perag e vo hanvet "stal-werz Armor". Keuz am-eus ne hellan ket ho kemer toud ganin, med peb rejimant a dle kaoud e dileuriad. En abeg d'ar garg a gemeran eh on bet aotreet da choaz ma zeñzorer. C'hwi Ar Moal, eo an hini am-eus dibabet. Bet am-eus an arhant red evid ar prenadennou kentañ, hag adaleg warhoaz, e krogfom d'ober on staliadiou. D'an eil antronoz, ar "stal-werz Armor" a digore.

Ar habiten Le Bonhomme a oa eur paotr futet, ha gouvezed a ree e oa red, evid gwerzañ, c'hoari gand an embannadurez. Unan euz e vignoned euz ar brezel 14-18, marhadour gwin hag alkol a vicher, a oa komandant e-barz ar strollad-gourhemenn. A-drugarez dezañ, eul lizer-kelh a oe lennet e peb kompagnunez da boent ar galv.

Eur hamion ha daou gamionig goloet a oe roet da lod d'ar "stal-werz Armor" evid ar bitailadur. A-drugarez d'ar habiten Le Bonhomme, toud ar varhadourez a veze gwerzet diouz ar priz a-vraz. C'hwezeg e oam o labourad e-barz ar werzleh: ar habiten, eur beleg-serjant, eur haporal, daouzeg soudard ha me.

... Distaget e oam diouz ar gompagnunez... bet on-oa eur prest-arhant ispisial kevatal ouz priz

klok bevañs eur zoudard : eur gounid nêt evidom peogwir ar stal-werz a geusteur ahanom evid mann...

On heginer n'e-noa nemed ober e choaz evid sevel ar roll meuziou. Bep kreisteiz, on-nije droed da gaoud eun "digor-kalon". Kartad gwin voutin Yann zoudard a vije lakaet en e leh eur gwin a-doare diskarget e-barz "gwer-garennet". Evid echui ar pred, e vije servijet dim eun dibenn-pred en on diviz - hag eur bannah hini kreñv. Evuruzamant e oam paotred dilonteg ha n'eh eem ket re bell gand an evaj.

Siwaz, ne oa ket heñveldra gand on habiten... Kazi bemdez, e pede d'o mern tri pe bevar ofiser, en eur zal vihan miret evite. Beb gwech, e veze eul lonkadeg vraz gand gwin champagn.

Bezañ oa eur zoudard euz Vouvray er stal-werz. Bet gantañ eur bermision a deg devez, ar habiten a bedas anezañ da brenañ - diouz ar priz-a-vraz - teir barrikennad daou hant litrad gwin Vouvray enno, euz ar gwellañ ha d'ober o degas ar primmañ posubl. Ar paotr a reas kement a strivou evid kas da benn e gefridi ma tistroas d'ar rejimant gand daou devez a dale... ha gand e henou poaz, war ar marhad. Dleet e-nije bet bezañ skoet en toull e-pad eur mizvez. Med e "stal-werz Armor" toud an traou a deue hag en em reize. Ne oe ket galvet ar rann-arme d'an evez ha setu greet ar stal, eur wech c'hoaz.

Tri deiz goude, on harrig-goloet a digemere eur varrikennad Vouvray ti Goulet-Turpin, marhadourien win. Adaleg ma oe erru er stal-werz, e oe lakaet ar varrikenn war doull hag urz roet d'ar wazerien da reiñ ar gwin da dañva, evid brudañ anezañ, da doud ar zoudarded a deufe da "stal-werz Armor".

Pa vije er stal, ar habiten a drinke gand toud ar zoudarded. Evitañ, gwin ebed ne oa gwelloh evid ar Vouvray. Eiz deiz goude, e oa goullo ar varrikenn. N'am-oa ket lakaet an disterrañ gweneg en hef. Eun nebeud deziou goude, eh erruas an div varrikennad all. Dleoud a reen lakaad em hef arhant teir barrikennad gwin, ha n'am-oa nemed div da werzañ...

Bezañ e oam e fin miz Genver 1940. E Rimogne, den ne gomze diouz ar brezel. Hervez ar hemennaduriou a reseven, strollad-gourhemenn armeou Bro-Hall a hortoze, sonn war e dachou, arsaill an Almanted, 'dreñv d'al linenn Majinot.

Champagn

Eur zulvez, ar rannad-arme a zavas eur fest sport. Da-geñver ar fest-se, ar habiten Le Bonhomme hag a daremprede kalz a bennou braz en uhel-leh, ne gavas ket gwelloh evid o fedañ d'ober eur horvad. Ar habiten hag a oa eur beg fin a oa deut da vezañ eur mestr-touet war ar geginouriez. Sevel a reas ar roll-meuziou hep taol evez d'an dispign. Karget da bourvezañ eur rannad euz armeou Bro-Hall, heb espern e boan hag e amzer, e kave dezañ e oa eur vern vad eur gopr reiz, beb an amzer. Rekizisioni a reas eur zal a skoe war eur jardrin a oa diouz eun ti stok-ha-stok gand ar stal-werz.

Goulenn a reas sikour gand eur mestr-keginer hag eur gwasteller. Bezañ 'oa eun ugent kouviad bennag, a beb grad, abaoe al letanant beteg ar horonal. En o zouez, daou veleg, ar homandant Thomas euz bro Gwengamp, hag eun all euz Lannuon. Eur friko dispar !

Evid kas an eog hag ar givri-mor d'an traoñ, ar habiten a dibabas tri merk champagn euz ar re vrudeta. Evid pediñ ar houviidi da lipad gand herr o gwerennad, on habiten a zave en e zav, da beb mare hag ah êsae klask eun abeg da drinkañ.

- « Da yehed ar jeneral komandant ar rannad-arme, evid on bezañ aotreet da zavel ar "stal-werz Armor" ! »

- « Da zavidigez unan euz on ostizien d'eur grad uhelloh ! »

- « Da yehed an hini kosañ euz an ofiserien a zo amañ ! »

- « Da yehed an hini yaouankañ ! »

Adaleg ma veze boulhet eur werennad, eur servijer a dlee hen hadleuniañ. Urz ar habiten !

Hemañ a oe evuruzamant awenet mad da nompaz sevel e werenn da dreh-da-dond on armeou. Gwelloh e kavas komañs e dro-kanañ gand eur ganaouenn en enor da zoudarded ar brezel 14-18.

Ofiserien all a ganas d'o zro. Kanaouenn ebed ne oe kaset da benn. Goude e teuas tro ar hoñchennou, darn fentuz, darn all louz krak ha krenn.

Ni ivez on-oe on lod-friko. Ne dañvajom ket ar champagn zoken. Re heuget e oam gand ar pez e oam o paouez gweled a-berz an ofiserien. Chomet e oant bet ouz taol e-pad ouspenn teir eurvez. Eur penn-skwadron e teuas soñj dezañ a-greiz-toud e tlee ren embregadou ar rejimant e gouel ar sportou komañset eun eurvez a oa. Eur habiten zoudarded war droad a dlee ivez kemer plas e gomandant e penn ar bataillon. Red e oe kas diwar vall unan euz on blenierien evid o digareziñ : ar penn-skwadron a oa o paouez bezañ reuziet gand eur red-kov foeltruz hag ar habiten gand eur varradenn droug Sant Urlou a dalhe anezañ en e wele.

Pep rouler e-noa lonket div voutailad hanter a win-champagn.

Toull-diskarg “stal-werz Armor”

Bep sun, ar serjant-beleg ha me a renable on staliad varhadourez. O lakaad anezi e kemm gand al lizerou-dle hag an traou deut e-barz ar vagazin, an toull er hontchou a dalhe da greskiñ.

En em houll a reen penaoz kempouezañ koll ouspenn hanter-kant boutailad Champagn, heb kontañ ar bitaill all. Bep taol, e helven d'an evez ar habiten Le Bonhomme... ha ne zeblante ket bezañ strafuillet an disterrañ.

- « N'en em chalit ket 'ta, Ar Moal. E-barz an arme, ar hudennou-mererez a vez reizet dalhmad ! »

Spontet e oan gand seurt moherez. Abaoe an nozvez goude al lonkadeg vraz, e kousken fall, o klask, heb mad ebed, penaoz en em dennañ diouz an toull-gwesped-se.

Eul lunvez, kerkent ha ma oa bet serret ar stal-werz, e renablen ma staliad. An toullig em hev a oa deut da vezañ eun toull-diskarg. D'ar meurzh, e houlennen digand ar habiten ma dizammañ diouz ma harg. Lavared a reen e oa re bounner ar garg-se evid ma zammig gouestoni :

- « Ho kinniget am-eus bet evid ar post-se, a laras din. Med hanvet eh oh bet gand penn strollad-gourhemenn ar rannad arme ha den nemetañ ne hellfe ho tizammañ diouz ho karg... ha c'hoaz e vo red prouiñ n'oh ket diouz ar gefridi-ze... Me, n'am-eus mann ebed da damall deoh. Ha ma savfe tabut, dre digouez, me a warezo ahanoh. Bezit dizoaniet, Ar Moal ».

Bezañ e oa oh echui e gaoz, pa zonas an telefon. En abeg d'ar riell, eur harrig dre dan a oa o paouez mond d'an touflez. Ar harrad marhadourez a oa evid ar stal-werz. An drived darvoud abaoe deg deiz...

En eur diskregi diouz an telefon, ar habiten a vousec'hoarzas :

- « Setu aze eun darvoud hag ho tivehio », en em gontantas da lared.

Ha goude bezañ en em zoñjet :

- « Ha greet ho-peus ar renabl, Ar Moal ?... Ahanta, hen roit din ».

Ar brasañ euz ar holl a oa war an evaj, dreist-oll war ar varrikennad Vouvray. Manked a ree ivez ouspenn kant boutailad Champagn ha daou-hant a win fin. Dezañ e-unan, an evaj a oa evid pevar-ugent dre gant euz ar holl.

Ar habiten ah eas kuit d'e vurev heb lared grik. Dond a reas en-dro, eun hanter- eurvez goude.

- « Hemañ eo an drived kamion o vond d'an touflez e berroh amzer ha pemzeg deiz, hag ar bemped en eur miz. Peurliesañ, e vez freuz, pa diskar eur hamionad boutailou. Bet oh bet aketuz da ober renabl ar pevar darvoud kentañ ; hini dilun, eh eom da bleal gantañ bremaig. Enskrivit war ar golonenn “koll” toud ar pez a vank deoh. Skrivit ivez eh eo en em dileuniet ar varrikennad Vouvray ».

Êsa a ris sevel ma mouez :

- « Kompren a ran ho morhed, Ar Moal. Med grit evel am-eus laret deoh. Skeiñ a refet an renablou gand ar skriverez ha me o zino ha c'hwi a vo dizle. Rentit din ivez toud al liziri-dle ha e virin aneze. Mar bez eun enselladur, n'ho-po nemed ho kaier-kev da diskouenn. Me en em gargo diouz ar rest ».

War diwall e oa ar habiten. Savet e oa bet kaoz diouz lonkadeg vraz ar zul a-raog ha deut e oa ar vrud beteg diskouarn liez ofiser euz ar strollad-gourhemenn hag eun enselladur a oe bet kemennet.

Reiñ a ris da houvezed d'ar habiten :

- « Grit ar pez am-eus laret deoh. En em gargañ a ran d'o resev ».

Eul letanant euz strollad-gourhemenn ar rannad-arme a deuas d'on haoud, d'al lun war-lerh, da nav eur. Evuruzamant ne daremprede ket ar stal-werz.

- « C'hwi eo Ar Moal, teñzorier “stal-werz Armor” ? »

- « Ya, me an hini eo ».

Lared a reas :

- « Lennet am-eus, er rannad-arme, e oah urcher a justis. Bet am-eus an dro da enselled hiniennou euz ho kenvreudeur. Me a zo enseller an dielladur ».

- « Hag e teuit evel just d'am hontroli ? Red e vefe deoh mond da weled ar habiten Le Bonhomme ».

- « Mond a ran koulskoude da voulhañ ganeoh ».

E-pad ugent munutenn, e sellas spiz ouz renabl diwezañ ar varhadourez ha ma haier-kev.

- « Bezañ ho-peus darvoudou fall », emezañ.

- « An heñchou a zo ken frimet ma'h on souezet n'ez eus ket muioh ».

Goulenn a reas neuze al liziri-dle.

- « Emaint ti ar habiten Le Bonhomme. Just ! Setu emañ o tond ».

Diouz e vurev e-noa klevet ar gaoz ha deut e oa er-mêz, war an taol. Div eurvez e chomas an enseller e burev ar habiten. Goude-ze e chomas gantañ e daou ofiser all da debriñ e vern e-barz ar stal-werz. Div voutaillad champagn a oe lipet gante !

Paotr e vomeder

War-dro an deg a viz c'hwevrer 1940, e resevis, a-berz Ernest ar Gao, eur banerad istr plad kaset war-eeun diouz Lannuon gand eur marhadour pesked war-dro an ugent a viz Genver. Ar marhadour e-noa ragwelet e lakfe ar gasadenn kalz amzer evid errued d'am bete ha greet e-noa ar brasañ diarbennou. Goloet e-noa an istr gand eur gwiskad teñv a hoemon. Digeri a ris ar baner hep spi ebed da dañva unanig hepken aneze.

Ma hamaraded - an darnvuia - n'o-doa jamez tañvaet an disterrañ istrenn - a zelle ouzin gand avi, o tigeri ma fakad.

- « Domaj eo... a laris deze... Med ne hellfet ket tañva istr plad brudet Breiz. Lakeet o-deus teir zun evid dond beteg amañ ha sur a-walh n'int ket mad da debriñ bremañ ».

E-touez ar bagad, eur soudard yaouank difennet gand ar 158^{ved} rejimant a ganolierez, e-barz ar stal-werz a gemeras eun istrenn, a dennas eur momeder euz e hodell hag hen lakaas 'uz d'ar grogenn. E vomeder a reas nebeud luskelladuriou a-gleiz hag a-zehou. Kemer a reas eun istrenn all ha goude eun all c'hoaz. Enne toud e vane eur bannahig dour-mor. O floupañ a reas, dirag ar zoudarded all, sebezet.

- « An istr-se n'int ket gwell fresk, a dra sur, med paket mad eh int bet hag abaoe ma'h int bet kaset, ne ra nemed skornañ bemdez. Ma fell deoh o zañva, hastit buan, anez eh an da debriñ an hanter aneze ».

Eur hard eurvez goude, e oa goullo ar baner.

Bezañs “paotr ar momeder” e “stal-werz Armor” a oa eur wir divunadenn evidom toud. Pevar bloaz warn-ugent e oa. En em houlenn a reem petra a ree en on zouez, ni hag a oa kosoh evitañ a deg vloaz. Eur segred bennag a zeblante bezañ en-dro dezañ. Ne daremprede ket kalz a genvrezelourien. Prest e veze dalhmad d'ober toud ar horveou, zoken ar heugusañ ha seblanted a ree kaoud eun tammig plijadur oh ober aneze. E-pad e amzer vak, en em golle e-barz lennadur kelaouennou-kelh ha levriou a ouiziegez.

Tañvaet gantañ an istr, e kinnigen dezañ chom d'on zikour e-barz ar vagazin, ar glianted anezañ o vezañ niverusoh-niverusa. Buan-tre, eun spes kengarantez on dedennas an eil ‘trezeg egile.

Eur zulvez d'abardaez, e oam on-daou o pourmen war ar mêziou. Goude bezañ roet ma ger da disklêriañ netra da nep piou bennag, e laras din e oa e dad eun ofiser euz an eil burev hag e vamm eur juderez. Hervez e lavariou, e-noa tremenet c'hweh miz en eur honsuldi en Alamagn dindan eur fals-hanv, karget diouz eur gefridi amguz pe amgusoh, diwar-benn enklaskou brezel.

Distroet e oa bet da Vro-Hall goude emglev Munich. E-kerz miz Ebrel 1940, e laras din e-noa selledou war waz e-keñver digouez ar brezel.

- « Arme Bro-Hall a zoñj ganti emañ dienkreiz ‘dreñv d'al linenn Majinot. Daladier a zo o paouez reiñ e dilez ha Paol Reynaud e-neus kemeret e blas. An Almanted hag ar Rused o-deus lodennet Bro-Bolonia etreze hag Hitler ne chomo ket heb kilenebi e-pad c'hweh mizvez. Bremañ, emañ sur 'walh o vodañ e dankou hag e girri-nij war harzou ar V/Beljik hag an Holland. E-keit hag emañ ar jeneral Gamelin o hortoz aneze ‘dreñv d'al linenn Majinot, didreuzuz a gav dezañ, armeou Hitler a zo o vond da dreuzi steriou ar broiou nep tu evid tagañ on zoudarded a-ziadreñv. An Almanted o-deus pemp kwech muioh a dankou evidom ha kement a girri-nij ha ni. N'eo ket gand on zoudarded war droad hag on hezeg e hellfom o hartañ. Hitler a fell dezañ bezañ treh da Vro-Hall ar primmañ posubl evid galled en em dreiñ goude eneb d'ar Rused. Med braz-divent eo Bro-Rusia hag e armeou a hellfe bezañ drastet e-barz. N'ankouait ket Napoleon. An diktatored o-devez dalhmad ezomm d'aloubiñ ar broiou all evid mired o levezon. Lared a refet din eh on eun trehedour, med anavezad a ran ar stad-traou. Krediñ a ran koulskoude e trehfom ‘benn ar fin. Evel e 1917 an Amerikaned a deuio d'on zikour rag ne asantint jamez gweled eun diktator sujañ Europa a-bez. Med n'int ket c'hoaz prest bremañ hag emaint o vond da laoskañ an Almanted hag ar Rused d'en em skuizañ a-raog dond warne. Ar Moal, ma chomo kement-mañ etrezom ; med ma'h or-bez tro da en em hadkavoud, e vo hadkomzet diouz ze ».

E derou miz mae, nebeud a girri-nij a dremenas, uhel tre e-barr an oabl. Imposubl o anavezad. Eur zoudard hepken ah anavezad eun avion almant, diouz trouz e voteuriou : paotr ar momeder. Den nemedon ne houvezas kement-se, er gompagnunez.

Rimogne-Vervins-Compiègne... hag e-se

D'an deg a viz Mae, war-dro peder eur d'abardaez, Rimogne a houzañvas eur gwall vombezadeg a-berz kirri-nij an Almanted. Liez hini e-touez ar “ziviled” a oe lahet pe gloazet. Urz a oe roet d'on rejimant da vezañ prest da gizañ. Karget e oe ar hirri, gand on fakajou dillad ouspenn, a-benn mond kuit. Ar ziviled, pendallet gand ar vombezadeg, a yee kuit. Ar spontadenn drumm a rene dre oll. Toud bitaill ar “stal-werz Armor” a oa bet lakaet er span e-barz kamionou. On hirri a oa dindan gwardoniezh vad en eur porz e-kichen, eun ugent metrad bennag pelloh. ‘N o resev urz ebed da gizañ, ar habiten, war-dro teir eur diouz ar beure, a gemennas d'ar serjant-beleg mond da houlenn disklêriaduriou digand ar strollad-gourhemenn. Distreiñ a reas, strafuillet, deg munutenn goude. Izili ar strollad-gourhemenn, toud, e oant eet kuit... gand on hirri

ha gwetur ar habiten : Ofiserien, isofiserien ha soudarded ha n'o-doa ket moarvad tra-walh a weturiou ha n'o-doa ket kavet gwelloh evid kemer on reou-ni ha tehel kuit heb hen reiñ zoken da houvezed dim. Digeri a ra ar brezel iskiz gand e disurz hag e system D.

Ha ni kuit ivez... war droad ! N'on-oa ken netra : na arm, na pakad, na bitaill, na dillad diouzim on-unan. Ha ni da voulhañ or bale hirbad e-touez eur strollad repuidi. Darn o-doa digaset gante, buan-ha-buan, beb sort traou : meublaj, bitaill, loueou, deñved, hag e se. Skuiz-divi goude bezañ kerzet e-pad peder eurvez, e rejom eun diskuiz war-dro eiz eur d'ar beure, a-raog derhel da gizañ.

D'an unneg a viz Mae, war-dro unneg eur, e hartjom en eur hroazhent. Ar habiten Le Bonhomme a zellas spiz ouz e gartenn. Ma zellou a baras war eur pannel-hent : Tourteron, 3 h/km. An hanv-ze a oa manet sanket don en ma spered. Aze, el leh-se, ma zad, Fañch ar Rolland, a oa bet gloazet. Aze e oa bet greet prizoniad-brezel, d'an dregont a viz Eost 1914.

Mouez ar habiten am hasas en-dro d'ar havoud.

- « Ma ne gavom doare-karr ebed, dindan eun nebeud eurveziou e vefom tapet ha greet prizonidi ».

En em lakaad a reas dirakom, eur vaz en e dorn, e-kreiz an hent.

- « En em lakait 'dreñv din, ha stankit an hent. An Almanted a dlefe dond diouz ar hostez-se. Hartit ar hentañ doare-karr a wellfet ».

Eun nebeud minutennou goude, eh erruas eur harrig marhadourez "Citroën" goloet. Ar blenier hag an tremeniad, marichal al lojeiz, a nahas diskenn d'an traoñ. Goude eur barr killerez etre ar marichal hag on habiten, ha ni da lampad e-barz ar harr.

E Vervins, e klevjom e oa tremenet rag-strolladou soudarded almant e Tourteron, war-dro teir eur goude kreisteiz. An deiz war-lerh beure, e kemeren hent koajou Compiègne, e-leh ma tlee rejimantou gall en em vodañ. Paotr e vomeder e-noa ragwelet reiz. Armeou Hitler en em daole warnom goude bezañ aloubet Bro-Veljik. Imposubl dezrevell an dizurz a rene e-barz ar hoajou divent-ze.

Goude bezañ bet kaset e tri rejimant lerh-ouz-lerh, ha n'o-doa ket gallet bezañ savet, eh erruen, n'houvezan ket penaoz e-barz an departamant "Oise", eun daou-ugent kilometr bennag diouz Creil, evel sekretour eur homandant hag a ree evid koronal eun tamm rejimant distankaet.

O tond er-mêz diouz e vurev, en em hadkavan gand Maury, paotr e vomeder.

- « Lodennet om bet e meur a rejimant. Kuitaet am-eus koajou Compiègne gand ar beleg-serjant, an deiz war-lerh da disparti ha kaset om bet amañ tri deiz 'zo dija, med sur a-walh ne jomfom ket gwall bell ».

E gwirionez, daou deiz goude, eur zoudard-reder a deue da lared dim e oa tri garr-arsaill almant war-dro tri gilometr diouzim. Evid o hartañ n'on-oa nemed eur hanol bihan, tri fuzuill mindrailler hag eur bistolenn.

Dindan urziou ar serjant Noel euz Zant-Malo, Maury, paotr e vomeder, a gemeras ar fuzuill mindrailler. A-veh e oa en em guzet e-barz eun touflez ma en em gavas gand beleg-serjant ar "stal-werz Armor". Urz o-doa da dilerhiañ an Almanted evid reiñ amzer dim da gizañ. Jamez, n'am-eus hadgwelet Maury. Roet on-oa bet or chomleh an eil d'egile, e Rimogne. Med chomet e oant en on fakajou pa dehas kuit ar strollad-gourhemenn gand on hirri.

Ar homandant a hourhemennas din mond da sportva Colombes, e-kichenn Pariz, e-leh ma tlee bezañ dastumet rejimantou all. Ha me war an hent a-gevred gand Duchemin. A boan on-oa greet pemzeg kilometrad ma tremenas eur skouadrennad kirri-nij-chase almant a-uz dim. Mond a ree 'trezeg Creil.

Pesort gwall darvoud brezel, oh errued e Creil. An tangwall e-barz meur a di... Karteriou beuzet dre ma oa bet distrujet an tuellennou-dour... Korvou-marv astennet war ar ruiou... An dud n'o-doa ket dilezet o goudorou. Kuitaet a rejom Creil gand herr. An hent a oa leun a zoudarded oh en em stleja e-touez ar repuidi. A-raog errued e Colombes e oe red dim hartañ evid laosken da

dremen eur charreadeg kirri euz an arme, heuliet gand eur gompagnunez tennataerien du.

Seblanted a reent bezañ skuiz-maró, med derhel a reent da vond, klenk dre an hent, dindan urziou eul letanant. Unan aneze e-noa eun dañvad. Abaoe an deg a viz mae, ar gompagnunez-mañ a oa kentañ bagad soudarded reizet mad a gaven war ma hent.

Ha ni, añfin, e sportva Colombes e-touez soudarded hag ofiserien a beb derez-karg, a vilvern. Ar vlenierien a jome en o hoañze dreñv da rodou-stur o hirri-tan evid o harz da dehel kuit gand eul laer bennag. Galled a rejom memestra kaoud eun tammig plas evid reñkañ on harrig-marhadourez.

E-touez toud ar zoudarded-se, dre ar brasañ digouez, e kaven ar habiten Le Bonhomme ha Jouanneau hag ivez eun nebeud saveteidi, soudarded war droad aneze.

- « Etre hirie ha warhoaz, a laras dim ar habiten, an Almanted a vo amañ. Resevet on-eus urz da en em gizañ e koajou Ballancourt, e-barz traoñienn Chevreuse. N'am-eus gwetur ebed barreg da vond war-raog hag arabad kontañ war on mistri evid bezañ pourvezet. Ma ne fell ket deoh bezañ prizonidi, en em dibabit evid kaoud unan ha bezit distro benn div eur amañ ».

Evuruzamant e-touezom, e oa liez kanfard euz ar vannlev. Unan aneze ah anaveze eun uzin "Citroën" tost d'ar sportva ha gouvezed a ree e oa bet dilezet an deiz-raog. Jouanneau, ha tri euz e gamaraded, a bartias 'trezeg an uzin. En eur harrdi e oa eiz oto nevez flamm, heb diwaller ebed. Pep hini a gemeras e hini, a leunias ar stivell-esañs hag a deuas a-benn zoken da gaoud ugent litrad ouspenn da lakaad a-gostez. Hag int 'trezeg an uzin adarre... Distreiñ ar rejont gand kamionetezou. Eur zoudard all ah arruas e-barz eur pez gwetur a ginnigas d'ar habiten, gand kalz a lorh. Hemañ a oa dare dezañ ober eun iñfarktus.

- « Nondedie... n'ho-peus ket taolet pled ho-peus laeret "kased" eur jeneral ! »

- « Penaoz e houvezit kement-se, ma habiten ? Hen kavet am-eus tost d'ar sportou ; gwelet am-eus e oa leun ar stivell-esañs ha daou vidonnad ugent litrad pep hini a oa e-barz ar houfr. Evel ma ne oa den ebed war-dro, em-eus en em lakaet 'dreñv d'ar rod-stur... ha setu aze ».

- « Hag an dra-ze ? » a yudas ar habiten, o tiskouenn giton ar jeneral, e penn-raog e oto. « N'ho-peus ket gwelet anezañ ? Hastit buan lemel ar giton-ze hag ar plakennou-kaierañ. Klaskit kaoud eun tamm livadur ha bastrouillit ar wetur. Ha grit ma vo evel unan all... ha hastit buan ».

Eun hanter eurvez goude, ar harzou-stok hag ar plakennou a oa bet lamet, an eskell, an doenn, ar houfr, goloenn ar moter bolboset. E-kerz an abardaez, heb gortoz an urziou, ar habiten on pedas d'e heuill. Eiz gwetur on-oa, pourvezet mad gand bevañs hag esañs. An 13 a viz Mezeven e oam. Treuzi a rejom lod euz bannlev-reter Pariz war-du traoñienn Chevreuse. On habiten a oa e penn ar golonenn en e wetur gwall-gaset.

En eur hroazhent, Le Bonhomme a gemennas dim hartañ. War on tu kleiz, c'hweh karr botez dre dan almant ah errue. Nav harr-arsaill skañv o heuille, a-skoaz tri ha tri : Eur rag-strollad euz armeou Hitler hag en em brepare d'antren e-barz Pariz. Eun taol-zell ouzom en eur dremen hag e kendalhjont gand o hent, evel pa ne vije bet mann ebed dirake. Nav miz oa e oa krog ar brezel. Ar wech kentañ din da weled an Almanted.

E-barz koajou Ballancourt, e hadkavem an hevelep gwaskadeg-soudarded hag e Compiègne, e-toueze komandant rejimantig departamant "Oise" e-noa fiziet e baperou ennon. Reiñ a reas urz din da vond da Orléans gand ar paperou prisiuz-ze. Gourhemenn a reas din treuzi kêr ha gortoz pa vijen eet er-mêz, heb resisañ muioh.

Bezañ e oam d'ar 15 a viz Mezeven hag abaoe tost d'eur miz Mussolini e-noa digoret ar brezel eneb d'ar Frañs... evid lodennañ ar preizaduriou moarvad !...

... Kemer a ris 'ta hent Orléans gand Duchemin. Krog e oa ar gizadenn veur ! E-touez eun dizurz ha n'heller ket disklêriañ ha dindan eur vombezadeg spontuz distaget gand an Italianed, eh erruem en Orléans d'ar 16 a viz Mezeven.

Den ebed e kêr. An darnvuiañ euz ar staliou e oa bet lakaet ar skarz warne. Gwastet e oa an tier

gand an tangwall. Treuzi a rejom al Liger, war ar Pont-Royal, diouz kleved. Goude ar pont, eur homandant, eñ e-unan, a reas sin da Duchemin da hartañ. Gourhemenn a reas dim diskenn d'an traoñ diouz an oto.

- « Eul lostad kirri a dle on heuill, a laras ar homandant. Emañ o vond d'errued diouz eur momed d'eun all. Chomit aze ha larit d'ar wetur a zo e penn-raog kemer hent Blois ».

Reiñ a reas din eur gartenn.

- « Med, komandant, 'respontis dezañ, me am-eus eun urz-kefridi ha ranked a ran gortoz amañ komandant ma rejimant ».

- « N'eus ken urz-kefridi ebed. Dleed a rit sentiñ ouz kentañ ofiser a ro urziou deoh. Chomit aze ha grit ar pez a laran deoh. Galled a refet mar peus c'hoant mond e-barz karr diwezañ al lostad ».

Ha da Duchemin :

- « Kemerit hent Blois. Ho heuill a rin ».

Chom a reen aze e-kichenn ar pont. Ha dreizañ eh is ma hask-branskell war ma fenn. Ne welis jamez al lostad kirri. Med gweled a ris berniou doareou-kirri, ken nann-zoudard, ken soudardel, o tibunañ dirakon. Dambrest, eur "Citroën" vihan a hartas em hichenn. Jouanneau a oa dirakon.

- « Petra a rez aze ? »

Disklêriañ a ris dezañ ma afer e berr gomzou.

- « Ya, plantet e-neus ahanout aze evid mond kuit gand herr hag en em lakaad e gwarez ar hirri-nij italian. Mindraillet om bet ha sachet am-eus ma hillorou ganin en eur dremen e-biou da doud ar golonenn. Krap prim e-barz ma gwetur ha kuitaom ar hontre a-raog an argadadenn ». Kentoh evid pemp munutenn goude, an Italianed a deue en-dro. En em daol a rejont war ar pont d'hen bombezañ.

Jouanneau e-noa kartennou euz ar strollad-gourhemenn. O hemeret e-noa e-barz oto eun ofiser e sportva Colombes. Divizet on-oa mond a-diz etrezeg Barbezieux.

... Milierou a zoudarded a oa erruet a-raog dim - kuitaad a reem prim kêr evid en em repui en eun atant vihan, pemp pe hweh kilometr pelloh, war ar mêziou.

Daou zoudard a oa aze : pep hini gand eur gamionetez "Citroën" goloet. Unan a oa leun a armou hag eben a danvez-bevañs... Ar venajerien a oa oajet. Digemeret mad e oem gante. Kleved a rejom gante e-noa Paul Reynaud roet e dilez abaoe ar 16 a viz Mezeven hag e oa bet hanvet ar Marichal Petain e penn eur gouarnamant nevez e Bourdel ha goulennet e-noa eur arzav-brezel. Dinerz ha skuiz eh ejom da gousked beteg an deiz war-lerh beure.

D'an 21 a viz Mezeven, Jouanneau, me hag an daou zoudard all, a divizas mond da glask kelou, da V/Barbezieux. Derhel a ree ar zoudarded d'errued. Komz a reed d'arzav-brezel, heb rezisted ebed...

... Hemañ a oa bet sinet, diouz kleved. Med dihouzvez e oam dioutañ. Klevet e vije ar voltennou ar muiañ faltaziuz. 'Vid ar pez a zelle ouzim, e soñje ganim e oa bet diskoulmet ar gudenn...

... Gwetur vihan Jouanneau a oa bet spisverket gand eur habiten a houlennas digantañ :

- « Da be ofiser eo an oto-ze ? »

- « D'ar habiten Le Bonhomme euz ar 146^{ved} rejimant soudarded war droad. En em digevredet on-eus pa'h eo bet bombezet Orléans ha n'am-eus ket e welet abaoe hag e glask a ran ».

- « Rekizisioni a ran an oto ».

- « He hemerit, eme Jouanneau, med lared a ran deoh memestra eh eo sahet ».

- « En em dibabit evid he lakaad a-ratre vad ha bezit amañ, warhoaz, da unneg eur ».

- « Bezañ e vin, ma habiten, m'hen tou », eme Jouanneau.

- « Roit din hoh hanv hag ho niverenn-enrollañ ».

- « Bonneau Paol, niverenn 1823 ».

Kerkent ha ma oa eet ar habiten kuit, Jouanneau a gasas ar moteur en-dro ha ni da dehel 'trezeg

on lojeiz-zoudard.

- « Fall daonet ar hontre-mañ, a laras din Jouanneau... Inutul d'ar habiten ma gortoz warhoaz ».

E-pad mern ti on ostizien ne oa kaoz nemed diouz on gwetur rekizisionet ha kreizenn dizoudardur Jonzac. Divizet e oe mond di adaleg an deiz war-lerh. Soñjal a reem e vefe dizourdardet da gentañ toud ar re ah errufe da gentañ hag en em weled a reem dija er gêr etre daou benn an deiz.

War-dro teir eur goude kreisteiz e kuitaem an atant, evid mond war-du Jonzac... en eur dehel euz Barbezieux. N'on-oa ket greet deg kilometr ma en em gavjom gand eur steudad kirri-arsaill almant. Jouanneau a droas a-daol krenn war an tu kleiz hag en em gollas en eur pezh domani... E oam ti eur gwiniégour... Hemañ ne oe ket souezet o weled ahanom.

- « Netra n'am zouez ken, emezañ. C'hwil a zo marteze an degved bagad o tond amañ da glask repu. Emaoh o vond da Jonzac, moarvad ? »

- « En soñj e oam da vond di... Eur greizenn dizourdardur a zo o paouez bezañ bet digoret e-barz, diouz kleved ».

- « Sur mad, e vefet resevet a galon frank. An Almanted o-deus greet sevel ar vrud-se med n'eo nemed eur hamp prizonidi ha milierou a zoudarded a deu da en em daol etre krabanou ar bleizi... »

... « Eul linenn-vevenni a zo bet treset eun nebeud deiziou 'zo. Ar Frañs a zo bremañ etre div lodenn, eul lodenn dieub hag eul lodenn aloubet. Ni a zo e-barz al lodenn aloubet. Toud ar zoudarded en em gav e-barz a zo prizonidi-vrezel ha dastumet e vint, tamm-ha-tamm. Pevar ofiser almant o-deus rekizisionet kambrou en ma zi. Me a zo eun ofiser bet prizoniad e-pad ar brezel 1914-18. Anavezet a ran mad a-walh an Almanted, hag evid tennañ c'hwibez deze, o fedan beb noz ouz taol. Evel-se e hovezan toud an darvoudou. Al linenn-vevenni en em gav eun tregont kilometr bennag diouz amañ, war du Limoges. Ho henchañ a rin beteg enno, fenez. Lakit ho kweturiou er gwarez. 'Vid an noz, e rin war-dro ar Voched ha pa vint kousket, ho kasin beteg al linenn ».

War-dro c'hwil eur d'abardaez-noz, gwreg ar gwiniégour a breparas dim eur goan founnuz. Eun eurvez goude, eh eem da en em goach e-barz eur marchosi koz, kuzuliet gand on ostiz.

- « Greet am-eus skuill eun tamm plouz. Evel-se e hellfet en em diskuizañ. Distreiñ a rin war-dro hanternoz hanter, pa vo manet kousket ar Voched ».

Errued a reas, war-dro eun eur diouz ar beure.

- « Mezv dall int, evel Poloneed... ha dirohal a reont. Prennet am-eus an div dor-leur hag an alhweziou a zo em godell. Bountom war ar hirri-tan evid o has er-mêz ha goude me o heñcho dre an heñchou treuz. Gwelloh bezañ evezieg. Goloioù ma gwetur ho plenio. Hartañ a rin daou pe dri-hant metr diouz al linenn. Red e vo deoh treuzi eur pont hag e vefet e-barz al lodenn dieub. N'ankouait ket dreist-oll treiñ war an tu dehou goude ar pont ».

War-dro div eur diouz ar beure, e hartas e oto, e tiskennas war droad beteg ar ster hag e tistroas da lared dim e oa diharz an hent. Serriñ a reas on dorn dim hag hetiñ a reas dim chañs vad.

- « C'hwil ouspenn emaoñ o tehel kuit. Soñjal a ran n'oh ket ar re diwezañ ». Ne hovezen ket penaoz e drugarekaad.

- « N'am-eus greet nemed ma dever ».

Hag e returns d'e wetur.

Limoges

Ha setu ni e-barz al lodenn dieub, o vond 'trezeg Limoges... War-dro unneg eur diouz ar beure, e welis, war an tu kleiz, eun nebeud metradou diouz an hent, eur zoudard bihan harpet ouz eur hleuz. Poan am-oa o krediñ ar pezh a welen.

- « Med, Metivier an hini eo ! »

Ya, Metivier a oa aze, 'n e-unan, dilezet e-kichen al linenn-vevenni. O hortoz... o hortoz ma fellfe d'unan bennag hartañ hag e gemer e-barz e garr-tan. En em hadkavoud, pebez joa evidom ! Goulenn a reen digantañ ar pezh a ree aze, ouz ar hleuz.

- « O ! En eur lostad-kirri soudarded e oan, hag a-greiz-toud am-eus bet ezomm da staotad. Goulennet am-eus gand ar blenier hartañ e gamion. Med ne felle ket dezañ chom d'am gortoz. Setu perag, abaoe div eurvez pe deir, eh on amañ o hortoz ».

Jouanneau a reas eun tammig plas dezañ ha ni adarre etrezeg Limoges. E digor kêr, e hartjom e-barz eun ostaleri vihan. Ar gêr a oa aloubet gand milierou a zoudarded, hervez an ostiz. Kuzuliet gantañ, e pellaem 'ta diouz Limoges evid derhel gand on hent eun tammig muioh war-du ar hreisteiz. Ha setu ni, añfin, en eun uzin dilezet, eun deg kilometrad bennag diouz kêr, war bord eur ster. Aze, eun ugent bennag a zoudarded hag eur serjant o-doa gwikefreet o hampadur.

Kalz a zoudarded en em lehie tro-war-dro hag eur harr-bitailadur a oa hartet tost d'an uzin. Lakaad a rejom on hanvou evid ar prejou. Jouanneau a brederias ouz distrollañ kantoliou-elvenni e "Citroën".

E-kerz eur valeadenn e Limoges, e taolis pled ouz armel-wer eur stalig-levriou : war eur skritellig e oa skrivet kement-mañ :

"N'eus ken kroaziou-vrezel da werzañ."

Souezet, eh antreen e-barz ar stal. Al levrier a laras din :

- « E gwirionez, resevet am-eus bet eiz kant kroaz a vrezel euz an arme, pemp pe hweh deiz 'zo. Med bet int gwerzet buan-tre. Abaoe derhent deh da noz, eo bet gwerzet ar re diwezañ ha ne resevin hini ebed ken. Diouz kleved e vefe bet divizet gand on renerien e hellfe toud ar zoudarded erruet e-barz al lodenn dieub gand o armou bezañ tremenet evid soudarded o-deus divennet o bro hag e hellfent goulenn ar groaz-a-vezel. Resevet am-eus kemennadurioù d'o gwerzañ d'ar zoudarded ha d'an isofiserien o-dije eur paper sinet gand komandant o hompagnunez o testenia eh int erruet el lodenn dieub gand o armou... Med krediñ a ran emañ an divizadur ouz an drez...

Ra gendalho ar vuhez

Tremen a ree an deiziou, didarvoud... Pouezuz e oa chom heb ober netra. Erru e oa dija hanter miz Gouere hag an arzav a oa sinet abaoe teir zun. Dizoudardet e vezem goustadig hag ar re gentañ da vezañ kaset d'ar gêr a oa kargidi ar P.T.T. ha merereziou an departamant. Eur greizenn dizoudardur a oa bet savet e-barz prefeti Limoges. War-dro an ugent a viz Gouere, Metivier ha me ah eas di. Metivier a glevas e oa a-walh dezañ kinnig eul lizer digand rener e di-bank o kemenn dezañ hadkregi gand e labour, evid bezañ dizoudardet. Pevar pe bemp deiz goude, on huitae. E disparti a roas eun ide din.

Klevet am-oa bet gand unan euz ensellerien ar gompagnunez "La Protectrice" e oan kourater anezi e Bear, he-doa houmañ e Limoges eun dileuriad yaouank euz an oberiantañ. Mond a ris da weled anezañ en deiziou diwezañ miz Gouere evid disklêriañ dezañ ma stad.

- « Klevet am-eus komz diouzoh, emezañ... Lared a reer e teu mad an asurañsou-buhez ganeoh ».

Ar memez oad on-oa. Lared a reas din e oa bet mobilizet ha dre ma 'n-oa ket gallet distreiñ d'al lodenn dieub, e-noa hadkroget gand e labour.

- « Ne dalv ket ar boan deoh skrivañ da Bariz. Ne fello ket d'ar renerien derhel ar zah e-barz an afer-ze. Er greizenn dizoudardur e ren ar brasañ dizurz ha den ne daolo pled da vann. Eun dra nemetken a hart aneze : penaoz kaoud treñiou evid kas ahanoh d'ar gêr. An darnvuiañ euz an heñchou-houarn a zo kontrolet gand al Almanted. Anez se, eul lodenn vraz euz ar zoudarded a vefe dija er gêr ».

War an taol, en em lakaas dirag e skriverez hag e skoas war eur follenn baper gand an hanv "La Protectrice" war an dalbenn, an testeni-mañ : "Ar haporal-chef Ar Moal", kourater ar "Protectrice" e Bear, Aodou-an-Hanternoz, eo red dezañ hadkavoud e famill ha hadkemer e garg heb dale, evid mad ar servij. Ar rener prevez... (Sinatur).

- « Laoskit ar skrid-testeni ganin, emezañ. Eur mignon am-eus er prefeti. Fenoz, e tlean e weled. Goude warhoaz, diouz ar beure, e hellfet mond d'e weled d'ho tro, diouz ma ferz ».

Sekretour burev ar prefeti a roas din eur fichenn dizoudardur hag eur paper evid galled kemer an treñ. An deiz-se, goude kreisteiz, e tilezen ma hask-branskell. Evid mad !

An deiz war-lerh, d'abardaez-noz, e tapis sevel e-barz eun treñ e gar Limoges. Leun-kouch e oa. War al linenn-vevenni e oe red gortoz e-pad peder eurvez. A-benn tri deiz eh erruen en eur Pariz sioul. Lakaet a-gostez ar gweturiou gand ar groaz hevoudeg, an tremen-distremen a oa dister. Ar Barizianed a oa doare gante da goll o amzer. Serret e oa an darnvuiañ euz ar staliou. Dibourvez a vitailadur e oa Pariz moarvad. E-barz ar hroazhentou, an nebeud a dremen-distremen a oa renet gand an alouberien. Taped a ris kaoud eun otobus am laoskas dirag ar gar Montparnasse. War ar pazennou, tri Almant, o fistolenn en o dorn, a zellas ouzin, heb ober van. Direol e oa ma faperou dizoudardur, ha ne oan ket dizaonaet mad.

Eun eur hanter-gortoz am-oa a-raog kemer treñ Brest. Kuitaed a ris ar gar evid mond da evañ eur bannah kafe. Tremen a ris dirag eur stal-hoariellou hag e prenis div verhodenn d'am merhed bihan. Pa distroen d'ar gar, an tri Almant a oa bepred war ar pazennou. Unan dioute am anavezaz moarvad. Bukañ a reas e viz-yod war ma fakad ha gourhemenn a reas din hen digori. E-keid ma tispaken anezañ, e souzas war tri pe bevar metrad... Kemer a ris ar merhodennou.

- « Ya... ya... » a respontas hepken.

An treñ a oa er gar... n'am-oa ken d'ober nemed e hadpakañ.

Ne oa ket koz an deiz pa diskennis e gar Gwengamp. An otoiou ne oant ket aotreet da vale hag inutul e oa mond da glask eun taksi. Gweled a ris eur gamionetez hartet dirag magazin ar varhadourez. Anavezad a reen an Ao. Leon, marhadour moh ha kig sezon e Pederneq. Kinnig a reas din mond d'am has beteg Bear.

- « Emaon o paouez echui gand ma hasadegou. Red mad eo pourvezañ Pariz. Galled am-eus bet kaoud an aotre da vond ha da dond gand ma hamionetez digand an Almanted. Med ral eo an esañs ».

E-kerz an hent, e laras din e oa Almanted e Bear ha zoken eur homandantur. Diwar ar pezh a hoveze, ne oa c'hoaz distroet d'ar gêr zoudard ebed euz al lodenn dieub.

- « Ne vint ken pell ken ez erruint, a respontis. Eun afer treñiou nemetken dre berz an alouberien. Me a zo o tond euz Limoges. Krog e ver da gas ar zoudarded d'ar gêr abaoe eur zunvez bennag ».

Ne oa ket sonet seiz eur diouz ar beure, ma lampe Monig d'am goug. Kresket spontuz o-doa, Annaig ha Maria-Sklêrder. Annaig a oa war he fevar bloaz hanter ha he c'hoarig a oa o paouez kaoud he zri bloaz.

E Bear, nebeud a zoudarded a oa distroet d'ar gêr. Ne oa erru nemed mestr Breban, noter. Soudarded all, distroet d'ar gêr da goulz an arzav-brezel pe a-raog ma oa erru an Almanted, n'o-doa ket kavet gwelloc'h evid return d'o hazarn evid bezañ dizoudardet en eun doare reiz. En o zouez, ma breur Yann. Digemeret e oant bet a-zivreh digor-frank... gand an Almanted. Ar hedourien, koachet 'dreñv d'ar porrastell, o laoske da dond e-barz. Med hini ebed ne haddeue er-mêz.

Chom e ris kloastret e-pad eun nebeud deizioù er gêr. Monig a gleve lared, en ti post, e tlefen mond da diskouenn ma fichenn-dizoudardur d'an archerien. Lenn ha hadlenn a reen ma skrid-testeni gand ar brasañ evez. En oll d'an oll, e oa reiz. Dael posubl ebed ! Dougen a ree hanv ha sinatur ar horonal a gomande kreizenn Limoges hag ar ziell ofisiel. Kaoud a reas din n'am-oa ket

da vond d'hen diskouenn da nep piou bennag. Ma spered dineh, eh is da weled eun nebeud mignoned. Ar peb brasañ euz ar zoudarded all a distroas d'ar gêr e miz Gwengolo. Eur miz mad a lañs am-oa warne.

Ar vuhez a ranke derhel... Kousto pe gousto.
